

OIKEUSPOLIITTISEN TUTKIMUSLAITOKSEN TUTKIMUKSIA
254

Venla Salmi & Martti Lehti & Anssi Keinänen

KAUPPA JA TEOLLISUUS RIKOSTEN KOHTEENA
Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia

ENGLISH SUMMARY:
CRIMES AGAINST RETAIL AND MANUFACTURING
PREMISES IN FINLAND

Helsinki 2011

ISBN 978-951-704-397-7
ISSN 1797-562X
HAKAPAINO OY, HELSINKI 2011

ESIPUHE

Suuri osa rikoksista jää piilorikollisuudeksi, siis viranomaistilastojen ulkopuolelle. Siksi tarvitaan kyselytutkimuksia, joiden avulla voidaan luoda oikeasuhtaista kuvaa rikollisuuden määrästä, piirteistä ja kehityssuunnista. Suomessa Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos aloitti kyselypohjaisten kokonaisrikollisuuden osoittimien kehittämisen jo 1970-luvulla. Vuonna 1980 toteutettiin ensimmäinen *kansallinen uhritutkimus*: kotitalouksille suunnattu uhrikysely. Vuonna 1995 laitos käynnisti *Nuorisrikollisuuskyselyt*, jotka edelleen ovat merkittävin nuorten kokonaisrikollisuuden osoitin. Kolmas merkkipaalu saavutettiin 2002, jolloin Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos käynnisti yhdessä Poliisiammattikorkeakoulun ja sisäasiainministeriön kanssa *Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän*.

Kaikkia mainittuja kokonaisrikollisuuden osoittimia yhdistää se, että ne kuvaavat pääsääntöisesti yksityishenkilöihin kohdistuvaa rikollisuutta. Teot, jotka kohdistuvat yrityksiin, ovat siten toistaiseksi jääneet kokonaisrikollisuuden tutkimuksen ulkopuolelle. Tämä on synnyttänyt ilmeisen tarpeen kansallisen yritysuhritutkimuksen kehittämiseksi ja käynnistämiseksi. Nyt käsillä olevat tutkimukset on vastaus tähän tarpeeseen. Tutkimus ammentaa kriminologisen kokonaisrikollisuuden tutkimuksen perustalta, mutta ulottaa sen uudelle alueelle, yritysturvallisuuden tutkimukseen. Näin syntyvä aineisto ja tietopohja on tarkoitettu yritysturvallisuuden seurantaan ja tutkimukseen palvelleen siten myös yritysturvallisuuden kehittämistä maassamme.

Tutkimuksen toteuttaminen ei olisi ollut mahdollista ilman oikeus- ja sisäasiainministeriöiden sekä elinkeinoelämän järjestöjen tukea. Oikeusministeri Tuija Brax, sisäministeri Anne Holmlund, toimitusjohtaja Leif Fagernäs Elinkeinoelämän keskusliitosta, toimitusjohtaja Juhani Pekkala Kaupan liitosta sekä toimitusjohtaja Jussi Järventaus Suomen Yrittäjistä tukivat tutkimusta allekirjoittamalla yrityksille suunnatun yhteydenottokirjeen. Konkreettista tukea tutkimuksen toteuttamiselle antoi hankkeen johtoryhmä, johon kuuluivat seuraavat henkilöt: Janne Kivivuori (OPTL), Jukka-Pekka Takala (OM), Tarja Mankinen (SM), Matti Räisänen (Kaupan liitto), Kalevi Tiihonen (EK), Jyrki Hollmén (EK), Anja Tuomola (Suomen Yrittäjät) ja Suvi Sundquist (Tekes). Tutkimuksen analyysit toteuttivat tutkija, KT Venla Salmi ja erikoistutkija, OTT Martti Lehti Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta sekä professori Anssi Keinänen Itä-Suomen yliopistosta. Lisäksi panoksensa hankkeeseen antoivat erikoistutkija Reino Sirén, suunnittelija Mikko Aaltonen sekä tutkimusavustajat Henri Kunnas ja Yaira Obstbaum-Federley Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta. Raportin ulkoasusta on huolehtinut Eira Mykkänen.

Hankkeen rahoittivat Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus Tekes ja Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; sen toteuttaminen ei olisi ollut mah-

dollista ilman rahoituspäätöstä, joka toteutui Tekesin Turvallisuus-ohjelman puitteissa. Tutkimuksen kyselyaineiston keruun toteutti Tilastokeskus, jolla on pitkä kokemus yrityksiin kohdistuvista kyselyistä. Erityisesti haluamme kiittää Matti Simpasta, Pertti Taskista, Tiina Heikkistä, Lars Oleniusta ja Ismo Teikaria työstään aineistonkeruun onnistumiseen.

Hankkeen eri vaiheissa haastateltiin useita yritysturvallisuuden asiantuntijoita ja viranomaistahojen edustajia, jotka antoivat tärkeää tietoa tutkimuksen kannalta keskeisistä kysymyksistä. Luonnollisesti suurin kiitos tutkimuksen onnistumisesta kuuluu niille 2 427 yrittäjälle ja yritysten edustajalle, jotka vastasivat kyselyyn. Ilman heitä tutkimus ei olisi onnistunut.

Tieteellinen tutkimus on lähtökohtaisesti kansainvälistä, ja nyt toteutetussa yritysuhritutkimuksessa huomioitiin alusta alkaen kansainvälisen tutkimuksen standardit ja vertailutiedon tarve. Useat ulkomaiset tieteenharjoittajat antoivat omaa kokemustaan hankkeen käyttöön. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos kiittää seuraavia tutkijoita ja tahoja: Sarah Budd (Ison Britannian oikeusministeriö), Dag Ellingsen (Statistics Norway), Francesco Gosetti (Transcrime), professori Christopher A. Walker (Northeastern University) ja Frank Willemsen (Alankomaiden oikeusministeriö). Suomessa kolme vertaisarvioijaa – joista kaksi oli taustaltaan taloustieteilijöitä ja yksi yhteiskuntatieteilijä – antoivat merkittävää ja arvokasta palautetta vaikuttaen siten tutkimusraportin muotoutumiseen.

Suomessa on aikaisemmin toteutettu eräitä paikallisia, järjestöjäsenyyteen liittyneitä sekä barometriluonteisia yritysuhrikyselyjä. Nyt toteutettu tutkimus eroaa olennaisesti näistä sinänsä tärkeistä edeltäjistään. Tutkimus perustuu kaupan ja teollisuuden osalta kansallisesti edustavaan satunnaisotokseen, ja sen tulokset ovat siten yleistettävissä näihin toimialoihin koko maassa. Tutkimuksen kansainvälisesti ainutlaatuisen korkea vastausprosentti tukee niin ikään edustavuutta. Analyysissa on edetty kuvauksesta kohti selittäviä kysymyksenasetteluja.

Nyt toteutettu yritysuhritutkimus on konkreettinen osoitus siitä, että maamme voidaan rakentaa yritysturvallisuuden kehitystä seuraava kokonaisrikkollisuuden osoitin, joka täyttää kansainväliset tieteelliset standardit. Jatkossa olisi syytä tavoitella tilannetta, jossa tutkimus toistettaisiin esimerkiksi viiden vuoden välein. Näin kertamittaus muuntuisi trendejä rekisteröiväksi aikasarjaksi. Tulevaisuudessa järjestelmän kattavuutta voidaan edelleen laajentaa ottamalla mukaan muitakin elinkeinoelämän sektoreita kuin kauppa ja teollisuus.

Helsingissä 16. päivänä toukokuuta 2011

Janne Kivivuori
tutkimusjohtaja

SISÄLLYS

1 JOHDANTO <i>Venla Salmi</i>	1
1.1 Yritysuhritutkimus rikollisuuden mittarina.....	2
1.2 Aiempi tutkimus.....	4
1.3 Tutkimuksen toteuttaminen ja aineisto	6
2 YRITYKSIIN KOHDISTUVAN RIKOLLISUUDEN ESIINTYVYYS, PIIRTEET JA RISKITEKIJÄT <i>Venla Salmi</i>	11
2.1 Rikollisuuden esiintyvyys ja piirteet kaupan toimipaikoissa.....	11
<i>Rikollisuuden yleisyys ja rakenne</i>	12
<i>Kauppaan kohdistunut rikollisuus teemahaastatteluissa</i>	16
2.2 Rikollisuuden esiintyvyys ja piirteet teollisuustoimipaikoissa	19
<i>Rikollisuuden yleisyys ja rakenne</i>	19
<i>Teollisuuteen kohdistunut rikollisuus teemahaastatteluissa</i>	23
2.3 Rikosten esiintyvyys toimipaikan koon mukaan.....	25
2.4 Rikosten esiintyvyys kaupan ja teollisuuden eri toimialoilla.....	29
2.5 Rikoskokemusten kasautuminen	31
2.6 Rikollisuuden riskitekijät	38
<i>Toimipaikkojen piirteet ja ympäristötekijät suhteessa rikostasoon</i> .	40
<i>Toimipaikkoihin kohdistuneen rikollisuuden riskitekijät</i>	45
2.7 Rikosten ilmoittaminen poliisille	51
<i>Poliisille ilmoittaminen ja ilmoittamatta jättämisen syyt</i>	51
<i>Poliisille ilmoittaminen teemahaastatteluissa</i>	55
2.8 Rikollisuudesta aiheutuneet haitat.....	56
<i>Rikollisuuden suorat kustannukset</i>	56
<i>Rikosten selvittämiseen kuluva aika</i>	59
<i>Muut rikollisuuden aiheuttamat haitat</i>	60
2.9 Rikoksilta suojautuminen.....	62
<i>Rikoksilta suojautumisen keinot</i>	63
<i>Rikoksilta suojautuminen teemahaastatteluissa</i>	66
<i>Rikoksilta suojautumisen keinot ja toimipaikkojen rikostaso</i>	69
<i>Rikoksilta suojautumisen kustannukset</i>	70
Tiivistelmä	72
3 ALUEEN SOSIODEMOGRAFISET PIIRTEET VÄHITTÄISKAUPPAAN KOHDISTUVIEN PIIRTEIDEN SELITTÄJINÄ <i>Anssi Keinänen</i>	73
3.1 Johdanto.....	73
3.2 Aikaisempia kotimaisia tutkimuksia	75
<i>Rikollisuus kunnissa</i>	75

<i>Yrityksiin kohdistuva rikollisuus</i>	76
3.3 Alueen piirteet yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden selittäjinä	76
<i>Analyysissa käytetyt muuttajat</i>	77
<i>Monimuuttaja-analyysin tulokset</i>	82
<i>Kaupan ja teollisuuden vertailua</i>	86
3.4 Alueelliset tekijät lähiympäristön häiriötekijöiden selittäjinä.....	90
3.5 Yhteenvetoa.....	93
Tiivistelmä	95
4 KANSAINVÄLISTÄ VERTAILUA <i>Martti Lehti</i>	97
4.1 Kansainväliset yritysuhritutkimukset.....	97
4.2 Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden yleistilanne Euroopassa.....	103
<i>Rikollisuuden rakenne ja taso</i>	103
<i>Rikollisuuden kehitys vuosina 1994–2010</i>	105
4.3 Rikollisuuden yleisyys ja rakenne Suomessa verrattuna muuhun Eurooppaan.....	108
<i>Huoli rikollisuudesta ja toimintaympäristön yleiskuva</i>	109
<i>Rikosten yleisyys</i>	110
<i>Rikosten toistuvuus ja riskiin vaikuttavat tekijät</i>	121
<i>Rikollisuuden kustannukset</i>	123
4.4 Rikosten ilmoittaminen ja ehkäisy	124
<i>Rikosten ilmoittaminen poliisille</i>	124
<i>Käytetyt rikoksilta suojautumisen keinot</i>	127
4.5 Yhteenvetoa.....	129
Tiivistelmä	132
5 YHTEENVETO <i>Venla Salmi, Martti Lehti ja Anssi Keinänen</i>	133
5.1 Rikollisuuden yleisyys ja piirteet	133
5.2 Rikollisuuden riskitekijät.....	134
5.3 Rikollisuuden haitat, rikoksilta suojautuminen ja rikoksista poliisille ilmoittaminen	136
5.4 Suomalaisyritysten rikosriskit verrattuina muihin Euroopan maihin	137
5.5 Yritysuhritutkimusten tulevaisuus ja kehityshaasteet	139
KIRJALLISUUS.....	143
LIITTEET	149
SUMMARY	175

1 JOHDANTO

Venla Salmi

Vuonna 1997 Felson ja Clarke toimittivat teoksen *Business and Crime Prevention* kiinnittääkseen huomion yrityksiin kohdistuvaan rikollisuuteen ja siihen, että tämä rikollisuuden osa-alue oli jäänyt miltei kokonaan kriminologisen tutkimuksen ulkopuolelle. Kirjan keskeisenä tarkoituksena oli luoda dialogia kriminologien ja yritysmaailman toimijoiden välillä (ks. myös Burrows 1997). Kirjoittajat toteavat, että tutkijoiden lisäksi yhteiskunnan toimijoiden kiinnostus yritysten kokemaa rikollisuutta kohtaan on ollut laimeaa ja rikollisuus sekä siihen puuttuminen on pitkälti jäänyt yritysten omaksi ongelmaksi. (Felson ja Clarke 1997,1–33.) Teoksen julkaisemisen jälkeen tilanne on muuttunut jossain määrin. Yrityksiin kohdistuvaan rikollisuuteen on alettu kiinnittää enemmän huomiota ja tutkimusta on ilmestynyt myös akateemisen kriminologian piirissä. Yhä tämä tutkimusalue on kuitenkin niin teoreettisesti kuin empiirisestikin kriminologian marginaalissa verrattuna yksilöiden tekemän ja kokeman rikollisuuden tutkimukseen.

Kun tarkastellaan rikollisuutta empiirisesti, yritysten kohtaama rikollisuus ei ole marginaalinen ilmiö. Päinvastoin, varsin suuri osa rikoksista kohdistuu yrityksiin. Yritysten tiedetään olevan kotitalouksia ja yksityishenkilöitä useammin rikosten kohteena (Burrows 1997, ks. myös luku 4 tässä julkaisussa). Yritykset myös muodostavat ympäristön monille rikoksille, jotka eivät suoranaisesti kohdistu itse yritykseen vaan esimerkiksi yrityksen työntekijöihin tai asiakkaisiin. Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden yhteiskunnalliset vaikutukset ovat niin ikään ilmeiset. Kun yritykset kärsivät rikollisuuden aiheuttamista haitoista, näkyvät seuraukset niin suorina vaikutuksina yritysten toimintakyvyssä ja talouselämässä kuin alueellisina vaikutuksina. Jos yritys joutuu lopettamaan toimintansa tai siirtymään rikollisuuden vuoksi, menetetään työpaikkoja. Rikospelot ja alueiden rikosmaineet voivat vaikuttaa työntekijöiden saatavuuteen ja vaihtuvuuteen, mutta myös alueiden asiakasvirtoihin. Yritysten mahdollinen lähtö alueelta vähentää alueella laillisissa toimissa liikkuvien määrää ja niin sanottua luonnollista valvontaa ja sitä kautta alueen turvallisuutta. Yrityksillä ja hyvinvoivalla yritys ympäristöllä onkin huomattava alueellinen rikosten torjuntapotentiali. Kriminologian piirissä on näistä syistä alettu viime vuosina painottaa sekä turvallisuuden merkitystä yrityksille että yritysten

merkitystä turvallisuudelle (Felson & Clarke 1997, VII, 2–5; Coleman ym. 2005; Hoyt 2005).

Käsillä olevassa tutkimusjulkaisussa raportoidaan vuonna 2010 toteutetun yritysuhritutkimuksen tuloksia. Johdantoluvussa kuvataan yritysuhritutkimuksen menetelmää ja tutkimuksen toteuttamista. Toisessa luvussa luodaan yleiskuva yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden esiintyvyydestä, piirteistä ja riskitekijöistä kaupan ja teollisuuden toimialoilla. Kolmannessa luvussa keskitytään analysoimaan alueellisten tekijöiden yhteyttä toimipaikkojen rikosriskiin. Neljännessä luvussa suomalaisten toimipaikkojen kokemaa rikollisuutta verrataan vastaavaan rikollisuuteen Englannissa sekä – vertailtavuuden rajoissa – Alankomaissa, Skotlannissa ja Virossa. Nämä ovat maita, joissa on toteutettu vertailun mahdollistava yritysuhritutkimus. Luvussa viisi esitellään yhteenveto tutkimuksen keskeisistä tuloksista.

1.1 Yritysuhritutkimus rikollisuuden mittarina

Vain pieni osa rikoksista tulee poliisiin tietoon ja sitä kautta virallisiin tilastoihin. Sitä rikollisuuden osaa, joka jää viranomaistilastojen ulkopuolelle, kutsutaan piilorikollisuudeksi. Viranomaisille ilmitullut rikollisuus ja piilorikollisuus muodostavat yhdessä kokonaisrikollisuuden eli sen, kuinka paljon rikoksia todellisuudessa tapahtuu.

Kun tutkitaan yksityishenkilöihin kohdistunutta rikollisuutta, kokonais-, piilo- ja ilmirikollisuuden erittely ei useinkaan tuota ongelmia. Yksityishenkilöihin kohdistuu harvemmin sellaisia rikoksia, jotka jäävät täysin havaitsematta henkilöltä itseltään. Näin ollen yksityishenkilö pystyy yleensä verrattain luotettavasti vastaamaan, onko hän joutunut rikoksen kohteeksi. Osa henkilöön kohdistuneista rikoksista päättyy poliisiin tietoon joko henkilön itsensä ilmoittamana tai esimerkiksi ulkopuolisen tahon ilmoittamana. Osa teoista taas jää ilmoittamatta poliisille vaihtelevien syiden johdosta. Kysymys piilorikollisuudesta on kuitenkin yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa joissain määrin monimutkaisempi kuin yksityishenkilöihin kohdistuvassa rikollisuudessa. Kun tarkastellaan yritykseen tai toimipaikkaan kohdistuneita rikoksia – etenkin sekä kooltaan että henkilöstömäärältään suurissa kohteissa – on todennäköistä, että osa niihin kohdistuneista rikoksista on jäänyt havaitsematta yrityksen henkilöstöltä. Kokonais- ja piilorikollisuuteen yritysten ja toimipaikkojen kohdalla sisältyy siis myös sellaista rikollisuutta, joka ei pelkästään ole jäänyt tulematta viranomaisten tietoon vaan on jäänyt piiloon myös yrityksiltä itseltään.

Olipa kyseessä yksityishenkilöihin tai yrityksiin kohdistuva rikollisuus, kattavaa tietoa rikollisuuden piirteistä, määrästä ja kehityksestä ei voida saada nojautumalla pelkästään viranomaistilastoissa näkyvään ilmirikollisuuteen. Sen lisäksi, että vain osa rikoksista tulee ylipäättään poliisin tietoon, tilastoitumiseen vaikuttaa monia seikkoja, jotka ovat riippumattomia rikosten todellisista tasomuutoksista. Esimerkiksi ihmisten alttius ilmoittaa rikoksista poliisille ja poliisin resurssien kohdentaminen vaikuttavat siihen, kuinka suuri osa rikoksista näkyy viranomaistilastoissa. Tämän vuoksi tarvitaan tutkimusta, joka pystyy tavoittamaan myös viranomaisilta piiloon jäävän rikollisuuden.

Kokonaisrikollisuuden mittaamiseen on kehitetty erilaisia menetelmiä. Tyypillisimmät ovat uhritutkimus ja itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimus, joissa ihmisiltä kysytään joko heidän kokemistaan tai tekemistään rikoksista. Tutkimus voi kohdistua myös yhteisöön, yritykseen tai yrityksen toimipaikkaan, jolloin tarkoituksena on selvittää missä määrin rikoksia on kohdistunut esimerkiksi yrityksen tiettyyn toimipaikkaan.

Uhritutkimusten luotettavuutta on tutkittu runsaasti ja menetelmää on pyritty kehittämään sellaiseksi, että se antaisi mahdollisimman tarkan kuvan rikollisuuden määrästä ja tasomuutoksista. Metodologisten testausten perusteella on havaittu, että kyselytutkimuksilla on mahdollista saada varsin luotettava kuva väestön uhrikokemuksista. (Niemi 1985; Lynch 2006; Lynch & Addington 2010.) Mikään rikollisuutta kartoittava menetelmä ei ole kuitenkaan aukoton eivätkä myöskään kyselytutkimukset. Henkilöihin kohdistuvassa kokonaisrikollisuuden tutkimuksessa voi virhelähdettä syntyä siitä syystä, että vastaaja liioittelee tai vähättelee kokemiaan rikoksia. On myös mahdollista, että hän ei muista kaikkia tapauksia tai että jokin tapahtuma on niin arkaluontoinen, ettei vastaaja halua kertoa siitä edes nimettömässä kyselyssä. Samat virhelähteet ovat mahdollisia myös yrityksiin kohdistuvassa uhritutkimuksessa. Tämän lisäksi on mahdollista, että henkilö, joka yrityksen tai toimipaikan puolesta vastaa tutkimuskyselyyn, ei tiedä kaikista tapahtuneista rikoksista. Kuten jo edellä todettiin, toimipaikkoihin kohdistuu myös sellaisia rikoksia, jotka jäävät kokonaan havaitsematta tai jotka paljastuvat vasta inventaariossa hävikkinä. Tällaiset rikokset jäävät tavoittamatta siten myös kyselytutkimuksessa.

Puutteistaan huolimatta kyselytutkimukset ovat monessa suhteessa tarkin instrumentti yritysten kokeman rikollisuuden kokonaisarviointiin. Onnistunut ja luotettavat tutkimus edellyttää kuitenkin tieteelliselle tutkimukselle asetettujen perusedellytysten täyttymistä. Keskeisiä yleisiä kyselytutkimukselle asetettuja kriteerejä ovat muun muassa satunnaisotokseen perustuva, riittävän suuri otos, joka on poimittu selkeästi määritellystä perusjoukosta. Tämän lisäksi tutkimuksen vastausprosentin tulisi olla riittävän korkea ja

vastauskadon satunnaista, jotta tuloksia voidaan luotettavasti yleistää koskemaan perusjoukkoa. Jo pelkästään näiden kyselytutkimuksen perusvaatimusten toteutuminen on ollut puutteellista, kun tarkastellaan tutkimuksia ja selvityksiä, joita yrityksiin kohdistuneesta rikollisuudesta on tehty niin kansainvälisesti kuin kotimaassakin (ks. esim. Smith & Harvey 2010).

Yleisten tieteellisen tutkimuksen kriteerien lisäksi yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden kyselytutkimukselle voidaan esittää erityisiä metodologisia tavoitteita ja suosituksia. Smith ja Harvey (2010) kiinnittävät huomionsa muun muassa otantaan, haastattelun toteuttamiseen sekä kyselyn sisältöön liittyviin seikkoihin. Esimerkiksi tutkimuksen otoksen muodostamisessa tulisi huomioida riittävän suurella otoskoolla ja osituksella eri toimialat ja eri toimipaikkakoryhmit. Toimipaikkatasoisen kyselyn tulisi olla ensisijainen pohja tutkimukselle, mutta sitä tulisi mielellään täydentää pääkonttorikyselyllä. Toteuttamistavaksi tulisi valita puhelinhaastattelu, koska aiempien tutkimusten perusteella tiedetään sen tuottavan paremman vastausprosentin verrattuna itse täytettävään lomakkeeseen. Kyselyn asiasisällön tulisi olla riittävän kattava sisältäen kysymyksiä erityyppisistä omaisuus- ja väkivaltarikoksista. Kysely tulisi myös toistaa säännöllisin väliajoin rikollisuuden tasomuutosten selvittämiseksi.

Käsillä oleva yritysuhritutkimus täyttää varsin kattavasti nämä kriteerit. Keskeisiä tavoitteita tulevaisuudessa ovat kuitenkin tutkimuksen jatkuvuuden varmistaminen sekä perusjoukon laajentaminen kaupan ja teollisuuden lisäksi myös muille toimialoille (yritysuhritutkimusten kehittämisestä ks. luku 5).

1.2 Aiempi tutkimus

Kyselyyn pohjautuvien yritysturvallisuustutkimusten historia on parin vuosikymmenen mittainen¹. Euroopassa alan tutkimuksen edelläkävijänä on ollut Alankomaat (van Dijk & Terlouw 1996). Siellä kansallisen tason mittaukset aloitettiin vuonna 1990 ja maalla on nykyäänkin perusteellinen kansallinen yritysuhritutkimus (Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven). Alankomaiden lisäksi Englanti on ollut aktiivisesti kehittämässä yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tutkimusta sekä menetelmänä että empiirisin mittauksin, jotka aloitettiin vuonna 1993 (Shury ym. 2005a; Smith & Harvey 2010). Kansallisia mittauksia on tehty 1990- ja 2000-lukujen aikana myös muutamissa muissa maissa (Australia, Skotlanti, Viro ja Norja). Askelia kansainvälisen yrityksiin kohdistuvan rikollisuudenseurantajärjestelmän suuntaan on otettu toteuttamalla vuosina 1993–1994 maiden välisen

¹ Luvussa 4 luodaan tarkempi katsaus yritysuhritutkimusten kansainväliseen kehitykseen.

vertailun mahdollistava yritysuhritutkimus (ICCS, International Commercial Crime Survey) samanaikaisesti useissa Euroopan maissa (van Dijk & Terlouw 1996). Toistaiseksi järjestelmä ei kuitenkaan ole vakiintunut samanlaiseksi rikollisuuden indikaattoriksi kuin kansainväliset yksityishenkilöihin kohdistuvan rikollisuuden mittaukset (ICVS, International Crime Victim Survey).

Rikosten esiintyvyyttä kartoittavien kyselyjen lisäksi yrityksiin kohdistunutta rikollisuutta on pyritty mittaamaan muun muassa lähestymällä ilmiötä hävikin kautta ja arvioimalla rikoshävikin osuutta kokonaishävikistä. Tällainen seurantajärjestelmä on esimerkiksi Global Retail Theft Barometer (The Global Retail Theft Barometer 2010). Hävikkitutkimus soveltuu karkeaan rikoskustannusten arvioimiseen kaupan toimialalla, mutta tarkkaan rikoslaji- tai toimialakohtaiseen analyysiin sitä ei voida käyttää. Sovellusalaltaan menetelmä on siis varsin suppea.

Suomalainen yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tutkimus on toistaiseksi ollut melko hajanaista. 2000-luvulla on toteutettu joitakin aihealuetta kartoittavia tutkimuksia ja selvityksiä. Suomesta on kuitenkin puuttunut koko maan kattava ja kansainvälisen vertailun mahdollistava yritysuhritutkimus, jonka aineisto toimisi samanaikaisesti tilannekuvan muodostajana ja tieteellisen perustutkimuksen resurssina.

Suomalaisen yritysuhritutkimuksen kehitys on kulkenut paikallisista selvityksistä kohti laajempia ja koko maata kattavia asetelmia. Varsinais-Suomessa tehtiin pienimuotoisia, kyselyihin perustuvia yritysturvallisuusselvityksiä 1990-luvun alussa (Laitinen ym. 1995). Vuosikymmenen loppupuolella tehtiin kartoituksia ulkomailla toimivien suomalaisten yritysten ulkomailla kokemasta rikollisuudesta – esimerkiksi Pietarissa tutkittiin 142 siellä toimineen suomalaistaustaisen yhtiön kokemaa rikollisuutta (Aromaa & Lehti 2001). Alueellinen, mutta aikaisempia tutkimuksia laajempi oli vuosituhaten vaihteessa toteutettu Suomen Yrittäjien jäsenyrityksiin kohdistunut kysely Helsingissä, Kuopiossa ja Seinäjoen seudulla (Holm ym. 2000). Poliisiammattikorkeakoulu toteutti vuonna 2001 koko maan kattaneen yritysuhritutkimuksen (Jokinen ym. 2002). Se ei ollut yleinen yritysuhritutkimus, vaan kohdistui yritysten kokemaan talousrikollisuuteen. Otos oli kansallinen ja aikaisempia tutkimuksia suurempi (N=2 000), joskin postikyselyn vastausprosentti jäi alhaiseksi (26 %). Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos toteutti 2003 tutkimuksen Yrittäjänäisten keskusliiton jäsenyrityksiin kohdistuneista rikoksista (Savolainen 2004). Tutkimus kattoi koko maan, mutta oli rajoittunut yhden järjestön jäseniin.

Keskuskauppakamari on toteuttanut koko maan kattaneen yritysturvalisuuskyselyn vuosina 2005 ja 2008. Kyseessä on selvitys- tai barometri- luontoinen kartoitus, joka kohdistui Keskuskauppakamarin jäsenyrityksiin.

Vuoden 2008 selvitys perustui 1 286 suomalaisjohtajan antamiin tietoihin yritykseen kohdistuneista rikos- ja väärinkäytösuhkista, sekä suojautumis- ja varautumiskeinoista. Selvitys antaa monipuolisesti tietoa yritysten kokemista rikosuhkista. Asetelma ei kuitenkaan mahdollista tulosten yleistämistä tutkimuspopulaatiota laajemmalle, joten kuvaa yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden määrästä tai kehityssuunnista selvityksen perustella ei voida muodostaa (Keskuskauppakamari 2005; 2008).

Kokonaisuutena tarkastellen kotimainen, mutta myös kansainvälinen tutkimuskirjallisuus yrityksiin kohdistuvasta rikollisuudesta on melko niukkaa. Erityisesti ilmiötä selittävä tutkimus on ollut vähäistä (ks. Hopkins 2002; Savolainen 2007). Tästä syystä käsillä olevan tutkimuksen tulosten suhteuttaminen aikaisempaan tutkimukseen on mahdollista vain joiltakin osin; kattavimmin vertailu toteutuu vastaavien kansainvälisten tutkimusten osalta (luku 4).

1.3 Tutkimuksen toteuttaminen ja aineisto

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen yritysuhritutkimus on suunniteltu kansallisen osoitinjärjestelmän perustaksi, joka mahdollistaa yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden määrän ja piirteiden yleistettävän kuvaamisen, rikollisuuden ajallisten muutosten seuraamisen ja kansainvälisen vertailun. Nämä tavoitteet ovat ohjanneet tutkimuksen suunnittelua ja toteuttamista².

Tutkimus kohdistuu vähittäiskauppaan ja teollisuuteen, jotka ovat sekä liikevaihdolla että henkilöstömäärällä mitaten suurimmat toimialat. Nämä toimialat ovat myös tyypillisesti olleet mukana ulkomaisissa tutkimuksissa. Tutkimuskohteena on yrityksen toimipaikka, ei koko yritys. Toimipaikkakyselyllä saavutetaan joitakin etuja verrattuna toiseen käytettyyn menetelmään eli koko yritystä koskevaan pääkonttorikyselyyn. Toimipaikkakyselyssä saatava tieto tarkentuu selvästi rajattuun yksikköön, jolloin saadaan täsmällinen kuva toimipaikkatasoisesta rikollisuudesta ja eri kohteiden vertailu helpottuu. Tiettyyn osoitteeseen paikantuva kohde myös mahdollistaa alueellisten muuttujien kuten toimipaikan ympäristön rikosriskiin liittyvien tekijöiden analyysin.

Toimipaikkakyselyn heikkoutena verrattuna pääkonttorikyselyyn on joidenkin rikostyyppien tutkimisen vaikeus. Tällaisia ovat esimerkiksi tekijänoikeusrikokset tai teollisoikeusrikokset, jotka koskettavat tyypillisesti koko yrityksen omaisuutta. Tämän kaltaisia rikoksia on hankalaa tarkastella toimipaikkatasolla. On myös esitetty, että monitoimipaikkaisissa yrityksissä

² Kyselyn kansainvälisiä esikuvia on esitelty luvussa 4.

pääkonttoritasolla on kokonaisvaltaisempaa tietoa rikollisuuden aiheuttamisesta kustannuksista sekä yrityksen totuttamasta rikollisuuden torjunnasta (Smith & Harvey 2010).

Tutkimuksen perusjoukkoon kuuluvat vähittäiskaupan ja teollisuuden toimipaikat, jotka ovat olleet toiminnassa vähintään kyselyä edeltävän 12 kuukauden ajan, ja joissa on yritysrekisterin mukaan vähintään yksi palkansaaja, joka voi olla myös yrittäjä itse. Mukana eivät siis ole toimipaikat, joissa ei vuoden aikana ollut yhtään palkansaajaa. Otanta ositettiin alueen ja toimipaikan (henkilöstömäärään perustuvan) koon mukaan. Näin eripuolilta Suomea ja eri toimipaikkakokoryhmistä saatiin riittävän suuri edustus otokseen. Tilastokeskus suoritti tutkimuksen otannan yritysrekisteristä poimittujen tietojen perusteella. Koska yhdellä yrityksellä tai ryhmällä voi olla satoja toimipaikkoja, otokseen osui suurilta ketjuyrityksiltä useita – joiltakin jopa kymmeniä – toimipaikkoja. Näin ollen suuret ketjut saivat tutkimuksessa saman edustavuuden, joka niillä on perusjoukon yritysraenteissa.

Yhteensä 3 000 toimipaikan otos muodostui 1 500 kaupan ja 1 500 teollisuuden toimipaikasta. Kysely tehtiin puhelinhaastatteluina, jotka Tilastokeskus toteutti maaliskesäkuussa 2010. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos teki itse otoksen 20 suurimman toimipaikan haastattelut käyntihaastatteluina. Ennen varsinaisia tutkimushaastatteluja jokaiseen otoksen toimipaikkaan soitettiin ja selvitettiin, kuka oli toimipaikasta sopivin henkilö vastaamaan tutkimushaastatteluun. Tämän jälkeen ko. henkilölle lähetettiin tutkimusta koskeva esimateriaali, joka käsitti tutkimuksen saatekirjeen, aiheen kannalta merkittävien tahojen suosituskirjeen sekä apulomakkeen. Apulomake sisälsi joitakin tutkimushaastattelussa kysyttäviä kysymyksiä, jotta vastaaja pystyi valmistautumaan haastatteluun ja näin tutkimushaastattelu nopeutui. (Tutkimuksen kyselylomake liitteessä 1.)

Jokaisesta toimipaikasta pyrittiin haastattelemaan henkilö, jolla on paras mahdollinen tieto toimipaikkaan kohdistuneista rikoksista. Yli kahdessa kolmesta haastattelusta vastaajana oli toimipaikassa tai yrityksessä esimiesasemassa oleva henkilö, kuten myymälän tai yksikön päällikkö tai toimitusjohtaja. Noin yksi viidestä haastattelusta oli yrittäjä itse. Vastaajina oli myös yrityksen tai toimipaikan turvallisuudesta vastaavia henkilöitä, kuten turvallisuuspäälliköitä.

Tutkimukseen saatiin vastaukset yhteensä 2 427 toimipaikasta, joista 1 197 oli kaupan ja 1 230 teollisuuden toimipaikkoja. Tutkimuksen vastausprosentti on 81 prosenttia (kauppa 80 % ja teollisuus 82 %), joka on kansainvälisesti vertaillen erittäin korkea (ks. taulukko 1, luku 4). Vastausprosentti oli korkea kaikissa ositteissa, joten aineisto on sekä alueellisesti että toimipaikkakokoryhmittäin tarkasteltuna kattava. Taulukossa 1 on esitelty

tutkimusaineisto toimialan ja toimipaikan koon mukaan eriteltynä. Tutkimusaineistossa olevien toimipaikkojen koko vaihteli yhden työntekijän työllistävästä toimipaikoista usean tuhannen henkilön toimipaikkoihin. Vähittäiskaupan perusjoukossa on vähän suuria toimipaikkoja, mikä näkyy myös otoksessa niiden vähäisenä määränä. Liitteessä 2 tutkimusaineiston toimipaikat on eritelty tarkemman toimialaluokituksen mukaan.

Taulukko 1 Tutkimusaineistossa olevat toimipaikat toimialan ja henkilöstömäärän mukaan

Toimipaikan henkilöstömäärä	KAUPPA		TEOLLISUUS	
	N	Osuus kaupan toimipaikoista aineistossa	N	Osuus teollisuus-toimipaikoista aineistossa
1–9 työntekijää	752	63 %	554	45 %
10–49 työntekijää	360	30 %	278	23 %
50–99 työntekijää	40	3 %	79	6 %
Vähintään 100 työntekijää	45	4 %	319	26 %
Yhteensä	1 197	100 %	1 230	100 %

Raportissa esitetyt tiedot on korotettu perusjoukon tasolle Tilastokeskuksen tuottamien painokertoimien avulla. Monimuuttujamalleissa estimaattien luottamusvälien laskemista varten on käytetty otoksen tasolle painottavia kertoimia. Painotuksessa on huomioitu vastauskato ja otanta-asetelma. Vuotuisia tekemääriä koskevissa tarkasteluissa puuttuvat tiedot on korvattu toimiala- ja kokoryhmäkohtaisesti tunnetun jakauman mediaanilla. Kahden rikostyyppin (kavallus ja tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys) kohdalla yksittäiset outlier-havainnot korvattiin tekokohtaisilla maksimiarvoilla.

Varsinaisen kyselyn ohella tutkimuksessa tehtiin joitakin teemahaastatteluita otoksessa mukana olleiden yritysten edustajille. Haastatellut valittiin harkinnanvaraisesti niin, että he edustivat sekä erikokoisia että toimialaltaan erityyppisiä yrityksiä. Kolme haastateltua oli kaupan toimialalta ja neljä teollisuudesta. Asemaltaan kolme oli yritysten toimitusjohtajia ja neljä turvallisuusjohtoa. (Taulukko 2.)

Taulukko 2 Teemahaastateltavat toimialan ja aseman mukaan

Haastateltu	Toimiala	Asema yrityksessä
H1	Vähittäiskauppa	Turvallisuusjohtaja tai vastaava
H2	Vähittäiskauppa	Turvallisuusjohtaja tai vastaava
H3	Vähittäiskauppa	Toimitusjohtaja
H4	Teollisuus	Turvallisuusjohtaja tai vastaava
H5	Teollisuus	Turvallisuusjohtaja tai vastaava
H6	Teollisuus	Toimitusjohtaja
H7	Teollisuus	Toimitusjohtaja

Haastattelut koskivat samoja aihealueita kuin kyselykin ja niillä täydennettiin yritysuhrikyselyn antamaa kuvaa toimipaikkoihin kohdistuneesta rikollisuudesta ja rikoksilta suojautumisesta. Haastattelujen tuloksia ei esitellä erikseen, systemaattisesti analysoituna kvalitatiivisena tutkimusaineistona, vaan ne on raportoinnissa liitetty asiasisällön mukaisiksi kokonaisuuksiksi.

2 YRITYKSIIN KOHDISTUVAN RIKOLLISUUDEN ESIINTYVYYS, PIIRTEET JA RISKITEKIJÄT

Venla Salmi

Tässä luvussa esitellään kuvailevia tietoja yritysten toimipaikkoihin kohdistuneen rikollisuuden määrästä ja piirteistä³. Luvussa analysoidaan myös, millaiset toimipaikkaan ja sen ympäristöön liittyvät piirteet selittävät toimipaikkojen joutumista rikosten uhriksi. Eri rikostyyppien osalta tarkastellaan, missä määrin toimipaikat ilmoittavat niihin kohdistuneita rikoksia poliisille, ja tätä kautta arvioidaan piilorikollisuuden osuutta yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa. Luvun lopuksi esitellään rikollisuudesta yrityksille aiheutuvia kustannuksia ja haittoja sekä niitä toimia, joilla yritykset suojautuvat rikoksia vastaan.⁴

2.1 Rikollisuuden esiintyvyys ja piirteet kaupan toimipaikoissa

Tutkimuksessa kartoitettiin yritysten toimipaikkojen joutumista erilaisten rikosten kohteeksi kyselyä edeltäneen viimeisen 12 kuukauden aikana. Muistelujakso kattaa kevään 2009 ja kevään 2010 välisen ajan. Kysymyksiä oli kaiken kaikkiaan 16 rikostyyppistä. Niiden rikostyyppien osalta, joita toimipaikka oli kokenut vuoden aikana, kysyttiin jatkokysymyksiä rikosmääristä ja tuoreimman tapahtuman piirteistä⁵.

³ Osa luvun sisällöstä perustuu aiemmin julkaistuun verkkoraporttiin (Salmi 2010).

⁴ Luvussa tarkastellut ryhmien välisten erojen merkitsevyydet on laskettu joko χ^2 -testillä tai kahden suhteellisen osuuden testillä. Tekstissä kommentoidut erot ovat merkitseviä 95 % luottamusvälillä, mikäli ei ole toisin mainittu. Osassa tarkasteluja erojen merkitsevyys on tarkennukseksi indikoitu myös asteriskilla.

⁵ Luvussa 2.1 esitetyt teonpiirteitä (tapahtuman piirteet, tekijän piirteet) kuvaavat osuudet on laskettu kaikista tapahtuman kokeneista; mukana analyysissä ovat siten myös ne tapaukset, joissa vastaaja ei ole pystynyt antamaan teonpiirretietoja.

Rikollisuuden yleisyys ja rakenne

Kuviossa 1 on esitetty, kuinka suuri osa vähittäiskaupan toimipaikoista oli kyselyä edeltäneen vuoden aikana joutunut tutkimuksessa tarkasteltujen rikosten kohteeksi vähintään kerran. Yleisimpiä rikoksia kaupan toimipaikoissa olivat varkaudet, työntekijöihin kohdistunut väkivalta sekä vahingonteot.

Varkaudet. Kaikista kauppaan kohdistuneista rikoksista selvästi yleisin oli asiakkaan tekemä varkaus⁶, jonka kohteeksi puolet kaupan toimipaikoista oli joutunut vuoden aikana. Noin 40 prosenttia kaupoissa havaituista varkauksista oli sellaisia, joissa varastettu omaisuus oli saatu takaisin kokonaan tai osittain. Myymälävarkaat olivat useammin miehiä; 56 prosenttia varkauksista oli miespuolisen asiakkaan tekemiä ja 25 prosentissa tapauksista tekijänä oli nainen. Lopuissa tapauksista tekijöinä oli joko sekä miehiä että naisia tai tekijän sukupuoli ei ollut tiedossa. Varkauksista 19 prosenttia oli sellaisia, joissa vastaaja arvioi tekijän kansallisen taustan olevan muu kuin suomalainen. Tapauksista 68 prosenttia oli suomalaistaustaisen henkilön tekemiä ja lopuissa varkauksista tekijän alkuperästä ei ollut varmuutta.

Myymälävarkauden tekijän arvioitiin olleen päihteiden (alkoholi ja/tai huumeet) vaikutuksen alaisena 26 prosentissa tapauksista⁷. Miehet varastivat useammin päihtyneinä kuin naiset; miehistä 36 prosenttia ja naisista 18 prosenttia oli tekohetkellä ollut päihtyneenä. Tarkasteltaessa varkauksia tehneiden päihtymystä suhteessa kansalliseen taustaan havaitaan, että kantaväestöön kuuluvat henkilöt tekivät varkauksia useammin päihteiden vaikutuksen alaisena. Heidän varkaustapauksistaan 36 prosenttia oli tehty päihtyneenä kun vastaava osuus muuta kansallista taustaa olevilla oli 6 prosenttia.

Toimipaikoista 4 prosenttia ilmoitti työntekijän varastaneen toimipaikasta vuoden aikana. Näissä tapauksissa 45 prosenttia oli sellaisia, joissa kaupan omaisuus jäi saamatta takaisin. Varkauden tehnyt työntekijä oli 54 prosentissa tapauksista nainen ja 41 prosentissa tapauksista mies. Osa tapauksista oli sellaisia, joissa tekijöinä oli ollut sekä miehiä että naisia. Teon sukupuolija-kaumaan heijastuu osin se, että kauppojen työntekijät ovat useammin naisia.

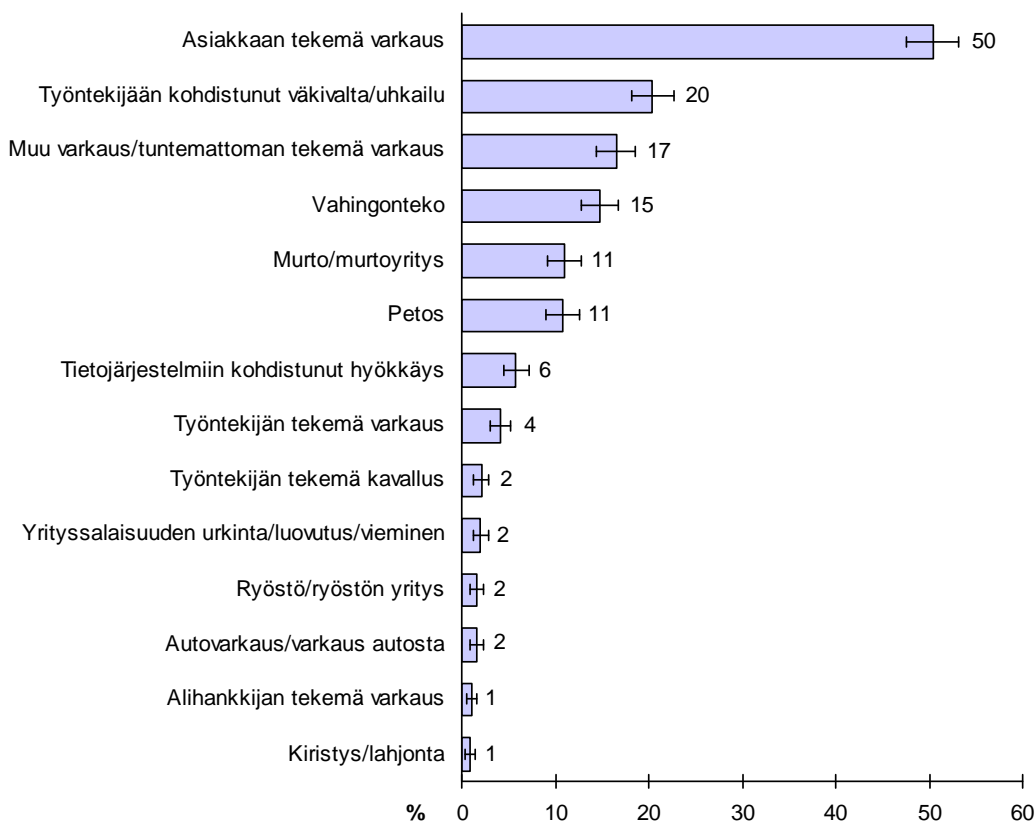
⁶ Tarkastelussa ei eritellä näpistyksiä ja varkauksia vaan kaikista tapauksista, joissa yrittäjä on varastettu, käytetään käsitettä varkaus.

⁷ Vuonna 2008 toteutetussa Nuorisorikollisuuskyselyssä, 15–16-vuotiaista nuorista 5 prosenttia arvioi olleensa alkoholin vaikutuksen alaisena varastaessaan kaupasta tai kioskista (Salmi 2009, 22). Nuoret siis näyttäisivät tekevät muuta väestöä harvemmin myymälävarkauksia päihteiden vaikutuksen alaisena.

Kyselyn perusteella kauppojen henkilökunnasta 62 prosenttia oli naisia ja 38 prosenttia miehiä.

Yhteistyötahon – kuten alihankkijan tai tavarantoimittajan – varkauden kohteeksi oli joutunut yksi prosentti toimipaikoista. Tyypillisimminkin tekijänä oli ollut tavarantoimittaja tai siivooja. Muiden kuin asiakkaan, työntekijän tai yhteistyötahon edustajan varkauksia tai sellaisia varkauksia, joiden tekijä ei ollut tiedossa, oli tapahtunut 17 prosentissa toimipaikoista.

Autoihin kohdistuneet varkauden olivat varsin harvinaisia. Kaksi prosenttia toimipaikoista ilmoitti, että toimipaikan omistama, vuokraama tai leasing-auto oli varastettu, tai tällaisesta autosta oli varastettu yritysomaisuutta. Toimipaikoista 7 prosenttia ilmoitti, ettei toimipaikalla ollut käytössä autoa.

Kuvio 1 Teon kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana joutuneiden kaupan toimipaikkojen osuus, % (estimaattien luottamusvälit 95 % merkitsevyydellä)

Murrot. Kaupan toimipaikoista 11 prosenttia ilmoitti joutuneensa murron tai sen yrityksen kohteeksi vuoden aikana. Tapauksista 59 prosentissa murtautuja oli onnistunut pääsemään sisälle toimipaikkaan ja 51 prosentissa tekijä oli varastanut toimipaikasta yritysomaisuutta. Murroista 65 prosenttia oli sellaisia, joissa yritysomaisuutta oli vahingoitettu murtautumisen yhteydessä.

Vahingonteot. Viisitoista prosenttia kaupan toimipaikoista oli ollut vahingonteon kohteena vuoden aikana. Puolet vahingonteoista oli kohdistunut toimipaikkarakennukseen. Joka viidennessä tapauksessa kohteena olivat olleet myytävät tuotteet ja yksi kymmenestä vahingonteosta oli kohdistunut toimipaikan käytössä olevaan autoon.

Väkivalta. Työntekijään kohdistunut väkivalta ja uhkailu oli asiakkaiden tekemien varkauksien jälkeen toiseksi yleisin kyselyssä kartoitettu rikostyyppi kaupan toimipaikoissa. Joka viidennessä kaupassa oli koettu vähintään yksi tällainen teko vuoden aikana. Yhdeksän kymmenestä väkivalta- ja uhkailutapauksesta oli asiakkaan tekemiä. Suurin osa väkivaltaisista teoista oli jäänyt uhkailun asteelle. Väkivaltatapauksista 15 prosenttia oli sellaisia, joissa tekijä oli varsinaisesti käynyt käsiksi työntekijään ja 9 prosentissa tapauksista tekijä oli käyttänyt uhkailuun tai väkivaltaan lyömä-, terä- tai ampuma-asetta. Yhdeksän prosenttia teoista oli sellaisia, joissa työntekijä oli saanut väkivallan seurauksena fyysisen vamman, joka oli vähintään ruhje, mustelma tai haava. Kolme prosenttia väkivaltatapauksista oli johtanut siihen, että työntekijä joutui olemaan tapauksen vuoksi poissa töistä. Väkivallan ja uhkailun kohteena oli naispuolinen työntekijä 74 prosentissa tapauksista. Vakavimmassa, eli vammoja tuottaneessa väkivallassa, noin 60 prosenttia uhreista oli naisia. Myös tässä tuloksessa heijastuu naisten suurempi osuus kaupan työntekijöinä. Väkivallan tekijät taas olivat 82 prosentissa tapauksista miehiä.

Kahteen prosenttiin kaupan toimipaikoista oli kohdistunut ryöstö tai sen yritys kyselyä edeltäneen vuoden aikana. Noin puolessa ryöstötilanteista tekijällä oli ollut jonkinlainen ase mukanaan ja 93 prosentissa tapauksista tekijänä oli ollut mies.

Tietojärjestelmiin kohdistuneet hyökkäykset. Tietojärjestelmiin kohdistuneita tekoja kartoitettiin kysymällä, oliko toimipaikassa havaittu vuoden aikana haittaa tai vahinkoa tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä, tietomurroista tai aktivoituneista haittaohjelmista. Kaupan toimipaikoista 6 prosenttia oli kokenut tällaisen tapauksen. Yksi kolmasosa tapauksista oli sellaisia, joissa tekijä oli suunnannut tekonsa juuri kyseistä toimipaikkaa tai yritystä kohtaan. Tällaisissa tapauksissa oli useimmiten kyse verkkopalveluiden toiminnan häiritsemisestä. Kaksi kolmasosaa tapauksista oli joko sattunaisia hyökkäyksiä, joissa esimerkiksi roskapostin mukana tullut virus oli aktivoitunut, tai tapauksia, joiden luonne oli jäänyt epäselväksi.

Petokset ja kavallukset. Ulkopuolisen tahon tekemä petos oli vuoden aikana kohdistunut 11 prosenttiin kaupan toimipaikoista. Petoksista lähes puolet (46 %) oli maksuvälinepetoksia. Seuraavaksi yleisin petostyyppi olivat tilauspetokset (15 %). Petoksen tekijä oli lähes neljässä tapauksessa

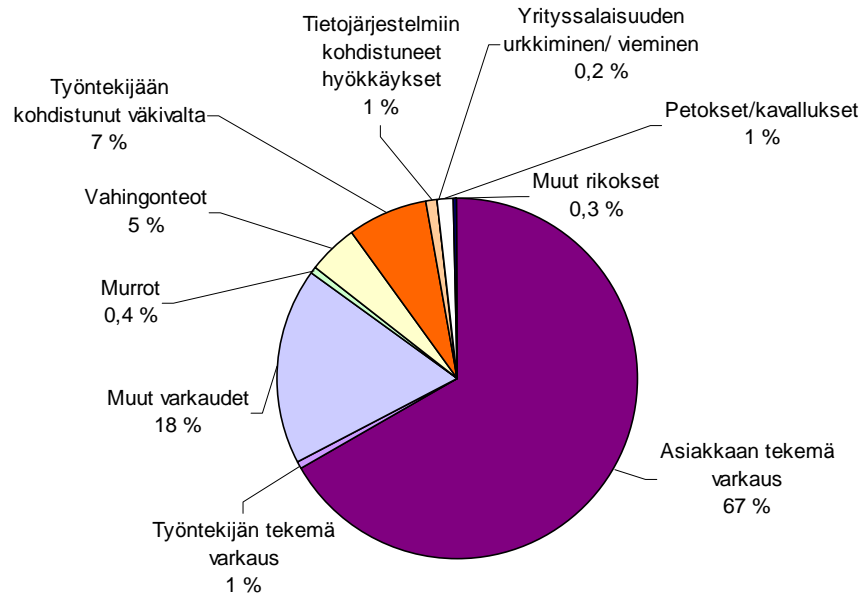
viidestä (77 %) yksityishenkilöasiakas ja 15 prosenttia petoksista oli yrittäjäasiakkaiden tekemiä.

Kaksi prosenttia kaupan toimipaikasta ilmoitti, että työntekijä oli kavaltanut vuoden aikana toimipaikasta varoja, omaisuutta tai palveluja. Tyypillisimmin kavallettiin rahaa (64 % tapauksista). Myös tuotteet (15 %) ja palvelut (6 %) olivat kavallusten kohteena. Kavalluksen tekijänä oli 85 prosentissa tapauksista työntekijäasemassa ja 6 prosentissa tapauksista esimiesasemassa oleva henkilö.

Yrityssalaisuuden urkinta. Kaupan toimipaikoista kaksi prosenttia ilmoitti, että toimipaikasta oli urkittu, vakoiltu, tahallisesti luovutettu tai viety mukana yrityksen salaisia tietoja. Tapauksista 70 prosenttia oli sellaisia, joissa tieto oli päätynyt ulkopuolisten haltuun. Noin puolessa tapauksista yritystietoa oli vakoiltu tai urkittu ulkopuolelta ja puolessa tapauksista tietoa oli luovutettu tai viety mukana yrityksen sisältä käsin. Teon tekijä oli lähes joka toisessa tapauksessa työntekijä, joka oli teko hetkellä työsuhteessa toimipaikassa ja vain kaksi prosenttia tapauksista oli entisten työntekijöiden tekemiä. Urkintatapauksista 29 prosentissa tekijäksi ilmoitettiin toinen yritys.

Kiristys ja lahjonta. Kiristys- ja lahjontatapaukset olivat hyvin harvinaisia kaupan toimipaikoissa. Yksi sadasta (0,9 %) toimipaikasta ilmoitti, että viimeksi kuluneen vuoden aikana toimipaikan työntekijää oli yritetty lahjoa tai häneltä oli vaadittu lahjomaa, tai että toimipaikasta oli kiristetty tai yritetty kiristää rahaa, hyödykkeitä, palveluksia tai tietoja.

Edellä esitelty tarkastelu kuvaa sitä, kuinka suuri osa toimipaikoista oli joutunut rikosten kohteeksi vuoden aikana. Tarkastelun havaintoyksikkönä on siis toimipaikka. Tutkimuksessa kysyttiin myös jokaisen koetun rikostyyppin osalta, kuinka monta kertaa kyseinen rikos oli kohdistunut toimipaikkaan vuoden aikana. Analysoimalla rikosmääriä voidaan täsmentää kuvaa rikostyyppien yleisyydestä sekä havainnollistaa toimipaikkoihin kohdistuvan rikollisuuden rakennetta. Tarkastelun havaintoyksikkönä on tällöin tapahtunut rikos. Perusjoukon tasolla arvioituna kaupan toimipaikkoihin kohdistui vuoden aikana noin 532 000 kyselyssä kartoitettua rikosta. Kuvio 2 kuvaa eri rikostyyppien osuutta kauppaan kohdistuneessa rikollisuudessa. Suurin osa (86 %) oli erityyppisiä varkauksia. Näistä lähes neljä viidennestä oli asiakkaan tekemiä, mikä on rikosten kokonaismäärästä 67 prosenttia. Varkauksia oli yli kymmenkertainen määrä verrattuna seuraavaksi yleisimpään rikostyyppiin eli työntekijään kohdistuneeseen väkivaltaan.

Kuvio 2 Eri rikostyyppien osuus kauppaan kohdistuneessa rikollisuudessa, %⁸

Kauppaan kohdistunut rikollisuus teemahaastatteluissa

Kaupan alan toimijoiden teemahaastattelut⁹ antavat varsin samansuuntaisen kuvan kauppaan kohdistuneesta rikollisuudesta kuin kyselyn tulokset. Selvästi merkittävimpanä rikosmuotona esiin nousivat ulkopuolisten henkilöiden tekemät varkaudet. Niissä nähtiin piirteitä sekä omaan käyttöön ja tarpeeseen varastamisesta että ammattimaisesta toiminnasta, joka on hyvin suunniteltua, järjestelmällistä ja kohdistuu tuotteisiin, joissa on hyvä jälleenmyyntiarvo.

H2: [Myymälävarkaudet] oikeastaan jakautuu useampaan eri lohkoihin ja sitä on vaikeaa yksiulotteisesti katsoakaan. Siellä on hyvin näpistystyyppisiä varkauksia, jossa viedään vähäinen arvo, olutta, karkkia tai mitä tahansa tällöistä, mikä menee omaan välittömään käyttöön. Sitten taas semmoinen mikä on hyvin voimakkaasti kasvanut on tällöinen täydellisen ammattimainen, johdettu, hyvin harjoiteltu ja häikäilemätön ammatillinen myymälävarkausrikollisuus. Ei pelkästään näiden meidän omien kotikutoisten myymälävarkauden tuotosta, vaan yhä enenevässä määrin ulkomaista rikollisuutta.

H2: Tuote on ensinnäkin jokin brändituote tai sitten jokin sellainen, jolle on määritelty jälleenmyyntiarvo. Eli jos se on esimerkiksi tu-

⁸ Pyöristämisen vuoksi kaikki luvussa 2 esitetyt kuviotarkastelut eivät summaudu sataan prosenttiin.

⁹ Haastatteluotteissa eri haastateltaviin viitataan nimikkeillä H1–H7 ja haastattelijaan nimikkeellä T. Haastateltavat H1–H3 ovat kaupan toimialalta ja H4–H7 teollisuudesta.

pakkaa. [...] Samoin jotkut partakoneen terät, eri Gillettet. Sitä voi myydä missä tahansa ja kaikki tietää, että se on kallis tuote. Sitten taas joku liha. Sä varastat jotain sisäfileetä, oli se sitten possua tai nautaa, niin sä tiedät että se joka sen ostaa tietää mikä sen kilohinta olisi ollut kaupassa. Siis lihat, juustot, partakoneenterät ja tupakat on niitä, mitkä ovat päivittäistavara-kaupoissa niitä tuotteita mitkä ammattilaisia kiinnostaa. Sitten kun mennään vähän isompiin kauppoihin, niin niissä elektroniikka kiinnostaa. Eli mp3-soittimet, pelit ja konsolit.[...] Sitten kun sä kauppaat ne jossain tuolla sähköisessä ympäristössä, huutokauppa-alueella, niin sä saat niistä kohtuullisen hyvin takaisin, kun ne ovat uudet ja paketissa.

H1: Niillä on selkeät ostoslistat, matkat maksetaan, majoitus maksetaan, annetaan koulutus, apuvälineet hoidetaan ja palkkioksi saa x-määrän rahaa tai sitten niitä tuotteita mitä on varastanut. Ensin täällä viikon keikalla ja sitten viikonlopuksi kotiin. Eli se on ihan oikea elinkeino ja se on sitä järjestäytyntä rikollisuutta parhaimmillaan.

Sekä kaupan että teollisuuden haastatteluissa luonnehdittiin toimipaikkoihin kohdistuvassa rikollisuudessa tapahtuvaa trendien vaihtelua aaltoliikkeeksi. Uusia rikosten tekemisen tapoja ja kohteita ilmenee säännöllisesti. Kun rikoksantorjuntaa kohdennetaan havaintojen perusteella, saattaa rikollisuus suuntautua toisen tyyppiin tuotteisiin ja keinovalikoima muuttua. Rikoksen torjunnan nähtiin käyvän jatkuvaa kilpajuoksua erityisesti ammattimaisen rikollisuuden kanssa.

H2: Asiat menee oikeastaan semmoisina aaltoina. On tietyn tyyppiä rikollisuuden osa-alueita, jotka kasvavat ja vähenevät semmoisina aaltoina [...] meillä oli pari vuotta sitten tämmöiset – nyt ehkä jo laskussa olevat – kilikali-murrot. Ne yleistyivät selittämättömästä syystä ja ihan valtakunnallisesti. Termi tarkoittaa sitä, että yöllä rikotaan ikkunalasi, juostaan sisälle ja viedään kaks keissiä kaljaa ja pari askia tupakkaa ja juostaan pois. [...] Sitten tämmöisessä aukiolon aikana tapahtuneessa rikollisuudessa on muutaman vuoden aikana yleistynyt tämmöinen välinpitämätön varkaus. Eli semmoiset henkilöt, joilla ei ole mitään menetettävää. He tietävät, että he eivät tule saamaan tästä yhtään mitään ja he ottavat sen pari keissiä kaljaa ja kävelevät kassan ohi ja huikkaavat matkalla terve. Ei ole mitään huolta huomisesta heillä.

H1: Se on oikeastaan niin, että jos keksitään jokin uusi tuotesuojain jollekin arvokkaalle tavaralle, niin siinä menee maksimissaan viikko, kun siinä on keksitty jo keino millä sen voi ohittaa. Välttämättä ne ei keksi niitä keinoja etukäteen, mutta ei siinä viikkoa kauempaa mene ja taas voi ostaa apuvälineitä netistä.

H5: ... kaikki vähän arvokkaampi on lisännyt suojautumista, ja rikolliset etsii aina heikointa kohdetta, ja tässä aallonpohjassa [tämä ala] oli se heikoin. Melkein kaikilla [tämän alan] yrityksillä on turvallisuusjohto tekemässä sitä työtä ja siihen on panostettu. Onko se siirtymässä nyt sitten jonnekin muualle, saapa nähdä. Ainakin meillä se on vähentynyt. Selittävä tekijä voi olla myös [tuotteen] hinta, eikä meidän hienot toimenpiteet. Ehkä ne trendit seuraakin [tuotteen] hintaa, eli silloin kun hinta on korkea, niin varkaudet lisääntyvät. Kyllä ne varkaatkin on bisnestietoisia. Nyt kun se on ollut alhaalla, me kuvitellaan, että meidän omat toimenpiteet ovat auttaneet, mutta varkaat ovatkin vain kääntäneet selkänsä meille.

Työntekijöiden varkaudet ja petokset eivät muodostaneet kyselyn perusteella erityisen suurta osuutta toimipaikkoihin kohdistuneesta rikollisuudesta. Haastatteluissa kuitenkin arveltiin, että osa näistä rikoksista jää havaitsematta. Tämä saattaa heijastua myös niiden vähäiseen ilmoittamiseen kyselyssä.

H2: Me ei tiedetä sitä tarkkaa määrää mitä sieltä tulee. Meillä on olemassa joitain mittareita siitä, että mitä se sisäinen rikollisuus on, kun me tiedetään se anastetun rahan määrä yritystasoisesti vuodessa. Meillä on olemassa myös kiinni jääneitä tapauksia, joiden perusteella voidaan arvioida paljon sitä on tullut. Mutta se, että viedään vaihto-omaisuutta pois lähtiessä tai annetaan kaverille, jätetään joka toinen tuote merkkäamatta, niin tätä me ei pystytä mitenkään sanomaan. Se on hyvin harmaa aukko.

Kyselyssä varsin yleiseksi osoittautunut henkilökuntaan kohdistunut uhkailu ja väkivalta tuotiin esiin myös haastatteluissa. Ongelmana nähtiin nimenomaan henkilökunnalle aiheutuneet seuraukset, joita ei voi mitata rahassa, mutta jotka heikentävät henkilöstön hyvinvointia.

H1: Uhkaillaan, vaikka ei välttämättä tarkoitettaisikaan sitä ja henkilökunta ottaa sen tietenkin vakavasti. Riskihenkilön poistomäärät ovat selvästi kasvussa. Yleistä häiriköintiä ja uhkailua ja väkivaltaista käyttäytymistä.

H2: ... taas jos ajatellaan mitkä ovat vaikutuksiltaan pahimpia, niin ne ovat sekä myymälävarkauksiin että raharyöstöön liittyvät henkilökohtaiset ja henkiset traumat, mitä henkilökunnalle tulee [...] Ihmisille aiheutunut mielipaha on se isoin haaste. Ja se näkyy meillä ja koko alalla siinä, että tietyn tyyppisiä työvuoroja ja paikkakuntia karsastetaan. Yksintyöskentelystä on tullut sellainen tabu, joka osittain on perusteetonkin.

Suurten vähittäiskaupan toimijoiden haastatteluissa erityisesti varkausrikollisuuden mittavaa volyyymia pidettiin vakavana ongelmana. Sen sijaan pienellä kaupan alan liikkeellä, jonka tuotteet eivät ole halutuimpia varastamisen kohteita, ei rikollisuutta juuri näkynyt eikä sitä koettu uhkaksi.

H3: No näpistykset ja varkaudet on niitä, mitä meillä näkee. Tosin aika vähäsen niitäkin [...] Kyllä tässä sitten käy sellaisiakin, jotka varastaa työkseen, mutta ei nyt kovin montaa ja aika hyvin ne on oppinut tunnistamaan ja osaa seistä vieressä aina. [...] Tää alue on tämmönen, että tässä on tätä häiriöainesta kohtuullisen vähän, että ei meillä juurikaan näy. On meillä sitten pesimaila tuolla kassan takana tarpeen vaatiessa, mutta tässä kohtaa hirveen vähän näkee mitään sellaista toimintaa.

T: Onko teillä yhteistyötahojen ja henkilöstön rikollisuus minkäänlainen ongelma?

H3: Ei meillä ole mitään sellaista ongelmaa.

Haastatteluaineiston tulokset viittaavat siihen, että kauppaan kohdistunut rikollisuus on jakautunut varsin epätasaisesti. Joissain kaupan toimipaikoissa rikollisuus on läsnä päivittäin, kun taas toiset toimipaikat säästyvät rikollisuudelta lähes täysin. Havainto todentuu kyselyaineiston perusteella, kun tulevaisuudessa tarkastellaan erikokoisten, kaupan eri toimialojen ja eri ympäristöissä sijaitsevien toimipaikkojen riskiä joutua rikosten kohteeksi.

2.2 Rikollisuuden esiintyvyys ja piirteet teollisuustoimipaikoissa

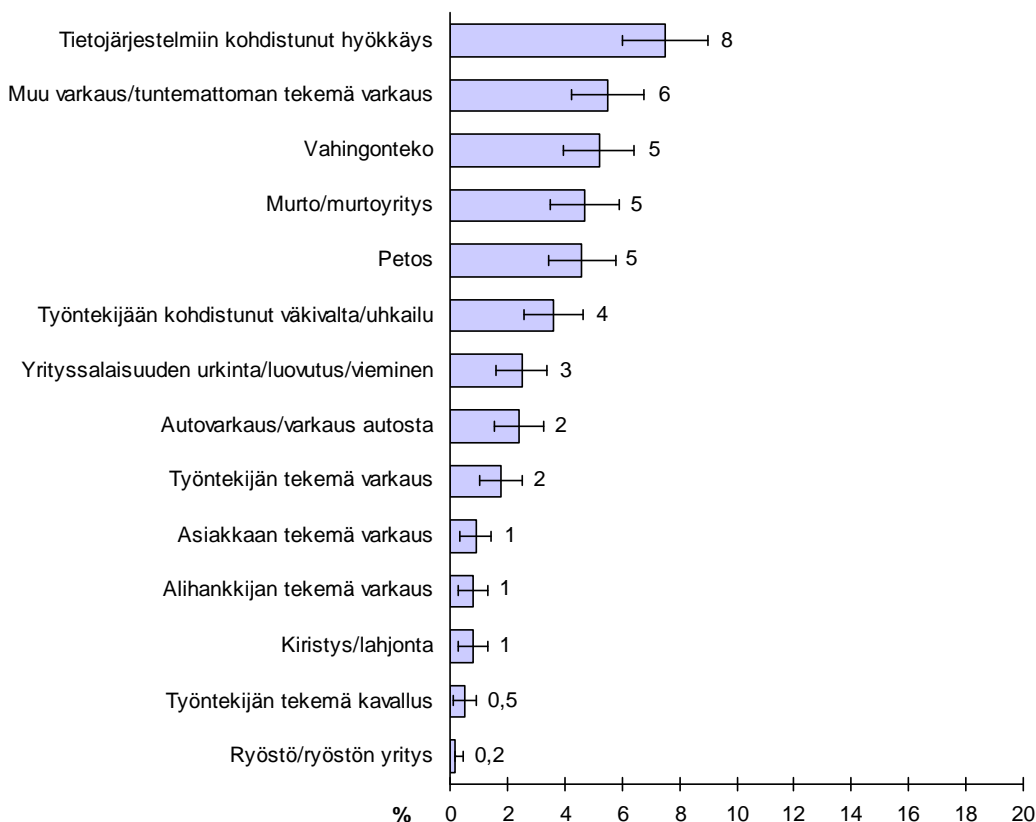
Rikollisuuden yleisyys ja rakenne

Kuviossa 3 on esitetty, kuinka suuri osa teollisuustoimipaikoista oli kyselyä edeltäneen vuoden aikana joutunut tutkimuksessa tarkasteltujen rikosten kohteeksi vähintään kerran. Teollisuustoimipaikoissa yleisimmin kohdattuja kyselyssä kysytyjä tekoja olivat haittaa aiheuttaneet tietojärjestelmiin kohdistuneet hyökkäykset, varkaudet sekä vahingonteot, murrot ja petokset.

Varkaudet. Teollisuustoimipaikoista kaksi prosenttia ilmoitti, että työntekijä oli varastanut toimipaikasta omaisuutta vuoden aikana. Kolmessa neljästä tapauksessa varastettua omaisuutta ei saatu takaisin. Tekijä oli mies 77 prosentissa ja nainen vain 0,5 prosentissa tapauksista. Lopuissa teoissa tekijästä ei ollut tietoja saatavilla. Yksi prosentti toimipaikoista ilmoitti asiakkaan ja alihankkijan tekemistä varkauksista. Tyypillisimmin

teollisuuteen kohdistuneet varkauudet olivat sellaisia, jonka tekijästä ei ollut saatu varmuutta tai tekijä oli joku muu kuin työntekijä, asiakas tai yhteistyökumppani. Tämän kaltaisia varkauksia oli kohdistunut 6 prosenttiin toimipaikoista.

Toimipaikan omistama, vuokraama tai leasing-auto oli varastettu tai tällaisesta autosta oli varastettu yritysomaisuutta 2 prosentissa teollisuustoimipaikoista (4 prosenttia toimipaikoista ilmoitti, ettei toimipaikalla ollut käytössä autoa).

Kuvio 3 Teon kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana joutuneiden teollisuustoimipaikkojen osuus, % (estimaattien luottamusvälit 95 % merkitsevyystasolla)

Murrot. Kuluneen vuoden aikana murron kohteeksi joutuneita teollisuustoimipaikkoja oli 5 prosenttia. Tapauksista noin 60 prosenttia oli sellaisia, joissa murtautuja oli onnistunut pääsemään sisälle toimipaikkaan. Joka toisessa murrossa toimipaikan omaisuutta oli vahingoitettu murtautumisen yhteydessä ja 42 prosentissa tapauksista tekijä oli onnistunut varastamaan yritysomaisuutta.

Vahingonteot. Toimipaikoista 5 prosenttia oli ollut vahingonteon kohteena vuoden aikana. Vahingonteoista 38 prosenttia oli kohdistunut toimipaikan omistamaan tai käytössä olevaan autoon ja 35 prosenttia toimipaikkarakennukseen.

Väkivalta. Työntekijään oli kohdistunut väkivaltaa tai uhkailua 4 prosentissa teollisuustoimipaikoista vähintään kerran vuoden aikana. Toisin kuin kaupan toimipaikoissa, joissa väkivallan tekijä oli useimmiten asiakas, väkivaltatapaukset teollisuudessa olivat useimmiten työntekijöiden välisiä. Myös teollisuustoimipaikoissa suurin osa väkivallasta oli jäänyt uhkailun asteelle. Väkivaltatapauksista 22 prosenttia oli sellaisia, joissa tekijä oli varsinaisesti käynyt käsiksi työntekijään ja 12 prosentissa tapauksista tekijä käyttänyt uhkailuun tai väkivaltaan lyömä-, terä- tai ampuma-asetta. Työntekijälle oli tullut fyysinen vamma – vähintään ruhje, mustelma tai haava – 15 prosentissa tapauksista ja 14 prosenttia teoista oli johtanut sairauslomaan.

Väkivallan ja uhkailun kohteena oli 71 prosentissa tapauksista miespuolinen työntekijä ja väkivallantekijät olivat lähes aina miehiä (96 %). Teollisuustoimipaikkojen työntekijöistä 72 prosenttia oli miehiä ja vastaavasti 28 prosenttia naisia.

Ryöstö osoittautui hyvin harvinaiseksi teoksi teollisuuden toimialalla; vain 0,2 prosenttiin teollisuustoimipaikoista oli kohdistunut ryöstö tai sen yritys kyselyä edeltäneen vuoden aikana.

Tietojärjestelmiin kohdistuneet hyökkäykset. Tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys oli teollisuustoimipaikoissa yleisimmin kohdattu kyse-lyssä kartoitettu teko; 8 prosenttia toimipaikoista ilmoitti kokeneensa tämän vähintään kerran vuoden aikana. Yksi kolmasosa tapauksista oli sellaisia, joissa tekijä oli suunnannut tekonsa kyseistä toimipaikkaa tai yritystä kohtaan. Tällaisissa tapauksissa oli useimmiten kyse verkkopalveluiden toiminnan häiritsemisestä tai tietojen varastamisesta tai sen yrityksestä. Kaksi kolmasosaa tapauksista oli joko satunnaisia hyökkäyksiä tai tapauksia, joiden luonne oli jäänyt epäselväksi.

Petokset ja kavallukset. Ulkopuolisen tahon tekemä petos oli vuoden aikana kohdistunut 5 prosenttiin teollisuustoimipaikoista. Teollisuuteen kohdistuneista petoksista tyypillisimpiä olivat tilauspetokset (45 % tapauksista), perusteettomat laskut (23 %) ja luottopetokset (11 %). Petoksista suuri osa (61 %) oli yritysasiakkaan tekemiä, mutta myös palveluntuottajat tai alihankkijat (14 % tapauksista) sekä yksityishenkilöasiakkaat (10 %) olivat kohdistaneet petoksia teollisuustoimipaikkoihin.

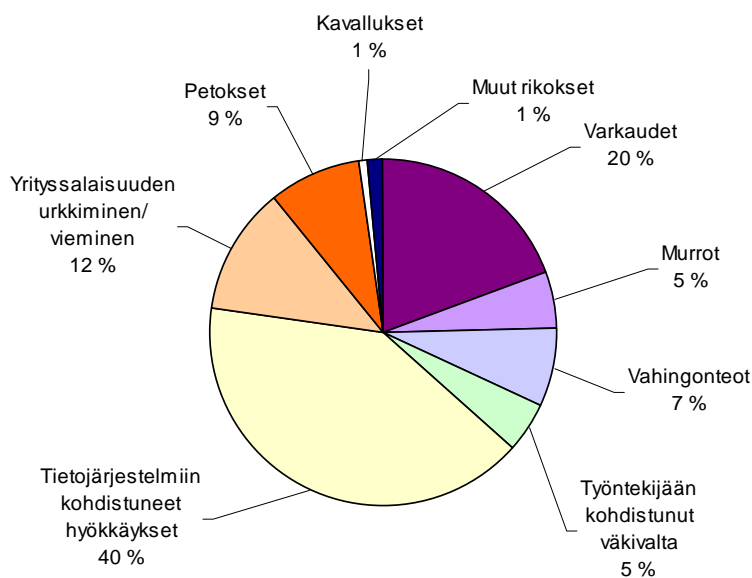
Yksi prosentti teollisuustoimipaikoista ilmoitti, että työntekijä oli kavaltanut vuoden aikana toimipaikasta varoja, omaisuutta tai palveluja. Yleisimmin kavallettiin tuotteita (33 % tapauksista), rahaa (31 %) tai palveluja (25 %). Kavalluksen tekijöistä noin puolet oli työntekijäasemassa ja puolet esimiesasemassa olevia henkilöitä.

Yrityssalaisuuden urkinta. Teollisuustoimipaikoista kolme prosenttia ilmoitti, että toimipaikasta oli urkittu, vakoiltu, tahallisesti luovutettu tai vietty mukana yrityksen salaisia tietoja. Tietoa oli päätyntynyt ulkopuolisten hal-

tuun 40 prosentissa urkintatapauksista ja lähes saman verran oli tapauksia, joissa tietoa ei menetetty. Teoista 22 prosenttia oli sellaisia, joissa ei ollut varmuutta siitä, oliko tieto joutunut ulkopuolisten käsiin. Urkinta oli useimmiten toisen yrityksen (40 % tapauksista) tai tekohetkellä työsuhteessa olevan työntekijän (25 %) tekemää. Neljässä prosentissa urkintatapauksia tekijänä oli toimipaikan entinen työntekijä. Silloin kun tietoa oli luovutettu tai viety mukana työntekijän toimesta, oli tekijänä usein (60 % tapauksista) esimiesasemassa oleva henkilö.

Kiristys ja lahjonta. Kiristys ja lahjonta olivat varsin harvinaisia rikoksia myös teollisuuden toimipaikoissa. Yksi sadasta (0,8 %) toimipaikasta ilmoitti, että viimeksi kuluneen vuoden aikana toimipaikan työntekijää oli yritetty lahjoa tai häneltä oli vaadittu lahjomaa, tai että toimipaikasta oli kiristetty tai yritetty kiristää rahaa, hyödykkeitä, palveluksia tai tietoja.

Perusjoukon tasolla arvioituna teollisuustoimipaikkoihin kohdistui noin 13 000 kyselyssä kartoitettua rikosta vuoden aikana. Teollisuustoimipaikkoihin kohdistunut rikollisuus on jakautunut kauppaa tasaisemmin erityyppisiin tekoihin (kuvio 4). Tekomäärissä mitattuna yleisin teko oli tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys. Toiseksi suurimman tekoryhmän teollisuuden toimialalla muodostivat erityyppisen varkaudet, joita oli 20 prosenttia toimipaikkoihin kohdistuneista teoista. Tapaukset, joissa yrityksen salaista tietoa oli urkittu, luovutettu tai viety mukana, muodostivat 12 prosenttia teollisuuteen kohdistuneista teoista. Tekomäärillä mitattuna miltei saman verran oli ulkopuolisten tekemiä petoksia.

Kuvio 4 Eri rikostyyppien osuus teollisuuteen kohdistuneessa rikollisuudessa, %

Teollisuuteen kohdistunut rikollisuus teemahaastatteluissa

Kuten kaupan toimialalla, myös teollisuuden puolella teemahaastatteluiden antama kuva alan rikollisuudesta on linjassa kyselyn tulosten kanssa. Haastateltujen mukaan perinteistä varkaus- ja petosrikollisuutta tapahtui säännöllisesti, mutta vähintään yhtä keskeisenä rikosuhkana pidettiin yritykselle arvokkaan tiedon varastamista tai niiden vääriin käsiin joutumista. Yritykselle arvokas tieto saattoi olla uutta teknologiaa, vielä kehitysvaiheessa olevia tuotteita tai asiakastietoja. Riippuu kuitenkin toimialasta ja yrityksestä, kuinka suuri arvo tiedolla on, ja missä määrin toimijoilla on tarvetta suojata hallussaan olevaa tietoa.

H4: Ihan perinteistä varastamista tapahtuu kaikissa firmoissa. Tavaraa häviää silloin tällöin toimistoista. Tyypillisesti se on jotain omaa väkeä tai sitten yhteistyökumppaneita, siivoajia, huoltomiehiä tai tällaisia. [...] Se mikä painopiste on voimakkaasti on tietenkin tää tietoturva, koska se tieto on yrityksen tärkein voimavara.

H5: Korruptio, petokset, varkaudet, tietomurrot ja sitten tahalliset vahingonteot, ilkivalta ja ei ne nyt niin sopuisia ole nämä meidän ihmiset, etteikö henkilöväkivaltaakin, sekä fyysistä että psyykkistäkin esiintyisi [...] Kyllä mä näen tän tiedon merkityksen ja sitä kautta sen varastamisen merkittäväksi uhaksi, koska kilpailu sen kuin vain kiristyy.

T: Eli teidän yrityksen osalta arvokkain omaisuus mitä voidaan varastaa on se tieto?

H6: Kyllä se ehdottomasti on näin. Muuten meillä on vain ihan normaalia toimistotavaraa. Sitten on tietysti meidän tuotantolaitteisto... Se on tietenkin arvokas, mutta sitä nyt ei ihan noin vaan varasteta.

H7: ...ei meillä mitään sellaisia salaisuuksia ole, mitä joku voisi tietomurron kautta käydä hakemassa.

Yrityksen salaista tietoa joutui vääriin käsiin tietomurtojen ja järjestelmällisen urkinnan kautta, mutta myös tahattomasti. Yritystiedon vuotaminen vahingossa tai huolimattoman toiminnan vuoksi nähtiin yleisenä ongelmana, johon ei voitu puuttua perinteisen rikosentorjunnan keinoin.

H4: Se ei välttämättä kohdistu aina niin kuin puhutaan, että hakkeroidutaan tai murtaudutaan tietojärjestelmään. Se ei läheskään aina ole sellaista. Sitäkin esiintyy, joka päivä me ollaan satojen hyökkäysten kohteena tietoturvamielessä. Tänä päivänä on kaikki keskusteluryhmät ja facebookit ja linkedinit, niin sitä tietoa on ihan eri tavalla saatavilla. [...] Ja ihmiset keskustelee siellä asioista ja siellä sitten lipsahtaa, kun ne ei samalla tavalla osaa enää mieltää sitä rajaa tavallaan

niin kuin tehtaan portille. Tehtaan tuotteita valmistetaan porttien sisäpuolella ja sen ulkopuolelle ne menee vaan hallituina kuljetuksina. Mutta täällä tietomaailmassa se raja on hämärtynyt.

H5: Mä sanon, että sitä ei pääasiassa viedä murtojen vaan hölmöyden kautta, koska me ollaan niin avoimia ja sinisilmäisiä.

H4: [Työntekijät] ei miellä sillä tavalla, että mulla on todella arvokasta tietoa jota mun pitää suojella. Ja tässä tulee oikeastaan ne kaikkein suurimmat haasteet. Valtaosa ihmisistä ei tietoisesti sitä tietoa vuoda ulos [...] suurin osa on ihmisten tietämättömyyttä, välipitämättömyyttä, huonosti ohjeistettu, huonosti koulutettu ja se ihminen vaan tekee mokia sen takia.

H6: Ehkä tällainen on tapahtunut ihan konkreettisestikin meillä, kun asiakkaan edustajat olivat täällä. Me esiteltiin meidän aikaansaannoksia ja niistä otettiin valokuvia. Ne olivat kuitenkin meidän asiakkaita ja oltiin jo pitkään tehty yhteistyötä, joten ei osattu pelätä mitään, mutta yksi näissä neuvotteluissa mukana ollut asiakkaan edustaja meni töihin toiseen firmaan ja kehitti meidän asiakkaalle vastaavan tuotteen ilmeisesti meidän tietojen perusteella. Me sitten menetettiin se asiakas sen takia.

Tietojärjestelmiin kohdistuneiden hyökkäysten osalta kokemuksia oli sekä satunnaisista roskapostin mukana tulevista uhkista että järjestelmällisestä yrittäjävakoilusta, joka tapahtui tietojärjestelmien kautta.

H4: ...se on yhä kohdistetumpaa. Tää on myöskin trendi joka on tuolla ulkopuolella havaittavissa, kun ajatellaan jotain virushyökkäyksiä ja tällaisia. Ennen ne oli sellaisia massahyökkäyksiä, kokeiltiin vähän kaikkea. Nyt on selkeitä merkkejä, että ne tehdään kohdistetusti tiettyyn yritykseen tai jopa tiettyyn henkilöön. Tehdään virus yhtä henkilöä varten, jolloin tietenkään virusskannerit ei havaitse, kun sitä ei ole ennenkään havaittu. Hyökkäys tehdään yhden kerran ja otetaan tieto, jonka jälkeen unohdetaan se virus.

H7: Se mistä tänä päivänä tuntuu, että saa olla tarkkana, on tää internetin ja sähköpostin maailma ja sen kanssa saa olla tarkkana. Siellähän tulee kaiken näköistä tarjousta ja tarjontaa ja nigerialaiskirjeitä. Se nyt ei ole suoraan firmaan kohdistuvaa, mutta tulee sitä yrityksillekin.

Kuten kaupan haastatteluissa myös teollisuuden puolella käsiteltiin työntekijöiden tekemiä varkauksia ja petoksia. Niitä tiedettiin tapahtuvan säännöllisesti, mutta tekojen havaitseminen koettiin vaikeaksi.

H5: Mutta sitten me ollaan yritetty nyt kiinnittää huomiota entistä enemmän henkilökunnan kasseissa viemään. Mutta se on semmoinen juttu, että kaikissa maissa [tarkastuksia] ei voi tehdä ja [tässä toimipaikassa] tehdään vain pistokokeina. Mutta [toimipaikassa] on nyt siinä mielessä hyvä tilanne, että jätetään autot ulkopuolelle, niin ne peräkonttivaraukset on saatu kuriin. Sehän oli ennen sumeilematonta se tavaran ulosvienti, kun autot sai ajaa tehdasrakennuksen viereen.

H5: Aina silloin tällöin putkahtaa petollinen työntekijä, joka yrittää huijata maksu- ja laskutusjärjestelmistä itselleen rahaa. Se nyt ei ole kovin yleistä se mitä ollaan saatu ilmi, mutta kuinka paljon sitä on piilevää, niin sitä kamppailua käydään koko ajan sisäisen tarkkailun kanssa.

Kyselyn tulokset osoittavat, että kokonaisuutena tarkasteltuna rikollisuus teollisuustoimipaikoissa on selvästi harvinaisempaa kuin kaupan toimipaikoissa. Teollisuudessa onkin runsaasti yrityksiä, joita rikollisuus ei juuri kosketa. Myös osa teollisuuden haastatelluista luonnehti yritystensä toimintaympäristöä erittäin turvalliseksi eivätkä he nähneet rikollisuuden tai sen uhan vaikuttavan heidän toimintaansa.

T: Eli edellä puhutun perusteella sanoisit, että teidän yritys toimii ihan turvallisessa ympäristössä, eikä mitään merkittäviä uhkia ole näköpiirissä?

H6: En mä näe sellaisia rikosuhkia. Tuotteiden kehittäminen on huokeampaa jossain muualla ja se on sellainen potentiaalinen uhka.

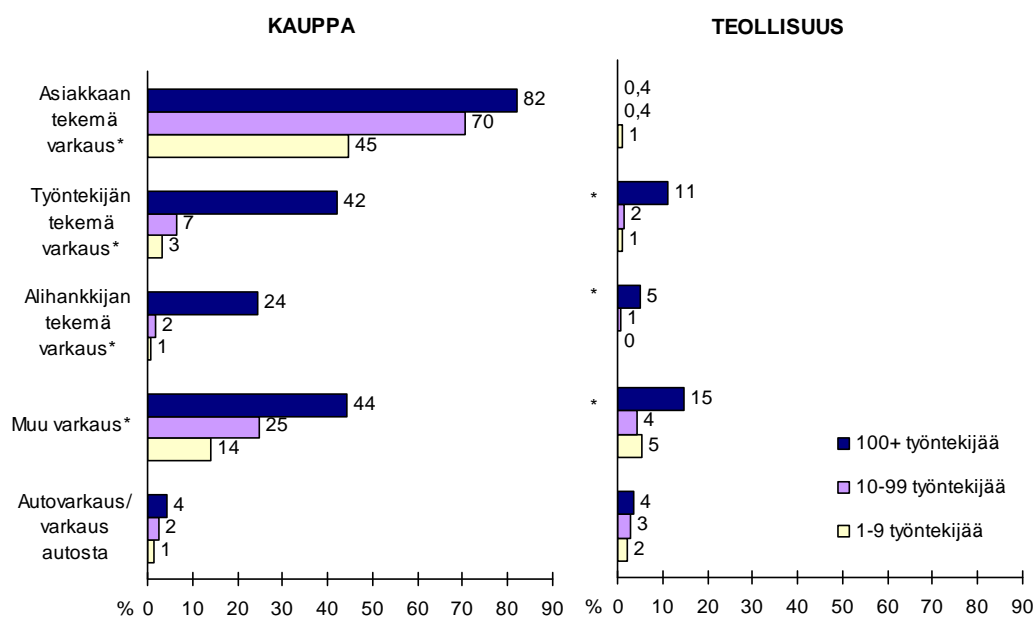
H7: kun ei sitä rikollisuutta ole ollut, niin ei meillä oikein ole konkreettisia haittojakaan ollut.

2.3 Rikosten esiintyvyys toimipaikan koon mukaan

Analyseissä, joissa rikollisuutta tarkastellaan suhteessa toimipaikan koon, on toimipaikan kokoluokka määritelty toimipaikassa työskentelevän henkilöstön määrän mukaan. Tarkasteluissa 1–9 työntekijän toimipaikat luetaan pieniksi, 10–99 työntekijän toimipaikat keskisuuriksi ja vähintään 100 työntekijän toimipaikat suuriksi.

Kuviossa 5 on esitetty varkauksien kohdentuminen erikokoisiin toimipaikkoihin vuoden aikana. Kokonaisuutena tarkastellen varkauksen kohteeksi joutuminen oli suurille toimipaikoille pieniä yleisempää sekä kaupan että teollisuuden toimialoilla. Teollisuudessa varkauksia kohdanneiden pienten ja keskisuurten toimipaikkojen osuuksissa ei ollut merkitseviä ero-

ja. Kaupan alalla sen sijaan keskisuurissa toimipaikoissa koettiin pieniä enemmän muun muassa asiakkaan tekemiä varkauksia.

Kuvio 5 Teon kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana joutuneiden toimipaikkojen osuus toimipaikan koon mukaan, % (*= p<.05)

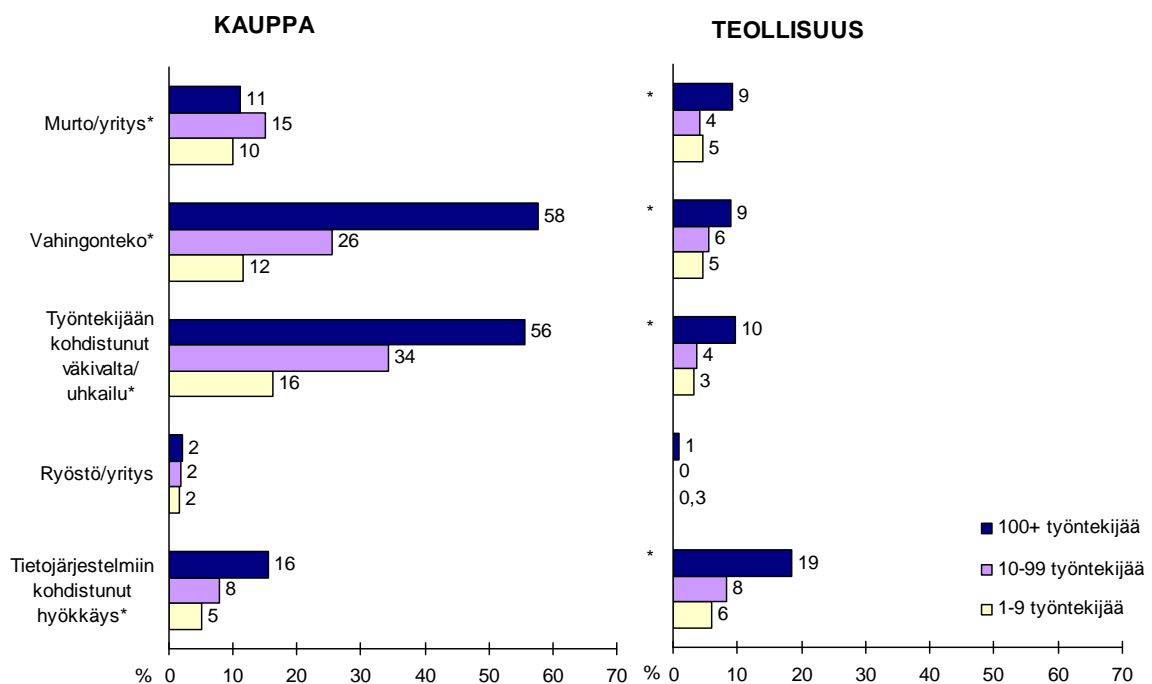
Murron tai sen yrityksen kohteeksi joutuneita toimipaikkoja oli kaupan alalla eniten keskisuurissa toimipaikoissa, kun taas teollisuudessa murrot olivat tyypillisempiä suurissa toimipaikoissa (kuvio 6). Molemmilla toimialoilla suuret toimipaikat olivat joutuneet muita todennäköisemmin vahingonkohteeksi. Erot ovat selkeät erityisesti kaupan alalla. Myös tietojärjestelmiin kohdistuneen hyökkäyksen kokeneiden osuus oli korkeampi suurissa toimipaikoissa.

Ryöstön kohteeksi joutuminen oli harvinaista kaikissa toimipaikkokoluokissa. Muun väkivallan osalta suuret toimipaikat sekä kaupan alalla että teollisuudessa ilmoittivat pienempiä ja keskisuuria yleisemmin, että työntekijään oli kohdistunut väkivaltaa tai uhkailua (kuvio 6). On kuitenkin otettava huomioon, että vaikka useampi suurista toimipaikoista ilmoittaa väkivaltaa, tämä ei tarkoita välttämättä sitä, että yksittäisen työntekijän olisi todennäköisempää kohdata väkivaltaa työskennellessään suuressa toimipaikassa. Jotta tällainen tarkastelu voitaisiin tehdä, tulee väkivallanteiden määrä suhteuttaa työntekijöiden määrään.

Tästä syystä aineistosta määriteltiin erikseen korkean väkivaltariskin toimipaikat niiden toimipaikkojen joukosta, joissa oli tapahtunut työntekijään kohdistunutta väkivaltaa tai uhkailua vuoden aikana. Korkean väkivaltariskin toimipaikoiksi luokiteltiin ne, joissa väkivaltatapauksia oli määräl-

lisesti tarkasteltuna vähintään yksi teko työntekijää kohden¹⁰. Kaikissa kaupan toimipaikkakoryhmissä löytyi toimipaikkoja, jotka täyttivät tämän kriteerin. Vaikka siis työntekijään kohdistunut väkivalta oli ylipäättään todennäköisempää suuressa kaupan toimipaikassa, korkean väkivaltariskin toimipaikkoja löytyi kaiken kokoisista kaupoista.

Teollisuustoimipaikoissa samalla kriteerillä määriteltyjä korkean väkivaltariskin toimipaikkoja ei ollut lainkaan. Teollisuuden puolella korkeimman väkivaltariskin toimipaikoiksi luokiteltiin ne, joissa kymmentä työntekijää kohden oli vuoden aikana sattunut vähintään yksi väkivalta- tai uhkailutapaus. Näitä toimipaikkoja oli lähinnä pienissä teollisuustoimipaikoissa. Vaikka siis suurissa teollisuustoimipaikoissa väkivalta oli ylipäättään todennäköisempää, korkeimman väkivaltariskin toimipaikat olivat tyypillisesti pieniä.

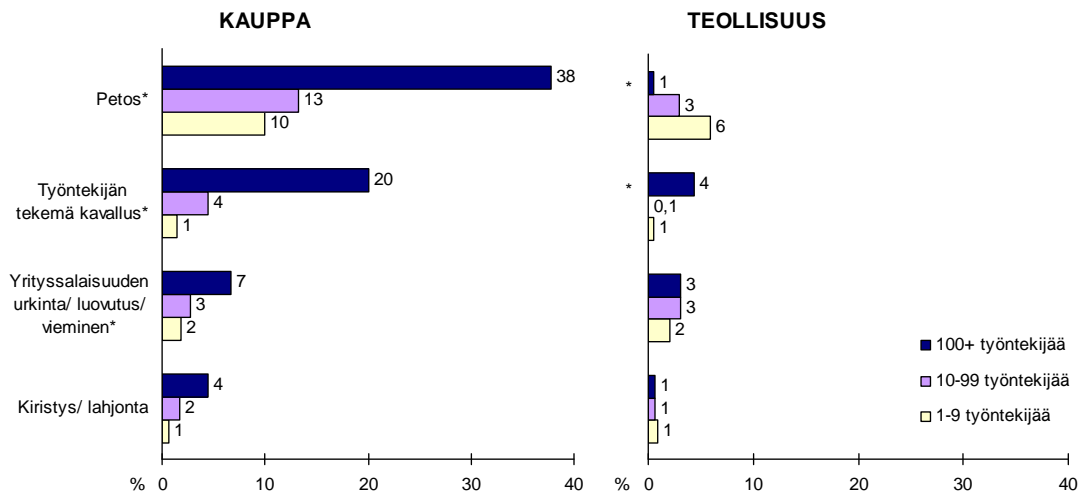

Kuvio 6 Teon kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana joutuneiden toimipaikkojen osuus toimipaikan koon mukaan, % (*= p<.05)

Kaupan toimialalla selvästi useampi suurista toimipaikoista, verrattuna pieniin ja keskisuuriin toimipaikkoihin, ilmoitti joutuneensa ulkopuolisen tahon tekemän petoksen tai työntekijän tekemän kavalluksen kohteeksi (kuvio 7). Myös yrityssalaisuuden urkkiminen, luovuttaminen tai mukana vieminen oli yleisempää suurten kaupan toimipaikkojen kohdalla, mutta

¹⁰ Tämä ei tarkoita, että jokainen toimipaikan työntekijä olisi joutunut väkivallan tai sen uhan kohteeksi, sillä teot ovat voineet kasaantua vain osalle työntekijöistä.

ero ei ollut yhtä huomattava kuin petosten ja kavallusten kohdalla. Teollisuuden toimialalla petoksen kohdanneita oli enemmän pienissä toimipaikoissa, kun taas työntekijän tekemästä kavalluksen kohteeksi joutuneiden osuus oli korkeampi suurissa toimipaikoissa. Kiristys sekä lahjonta tai lahjoman vaatiminen oli varsin harvinaista kaiken kokoisissa toimipaikoissa.

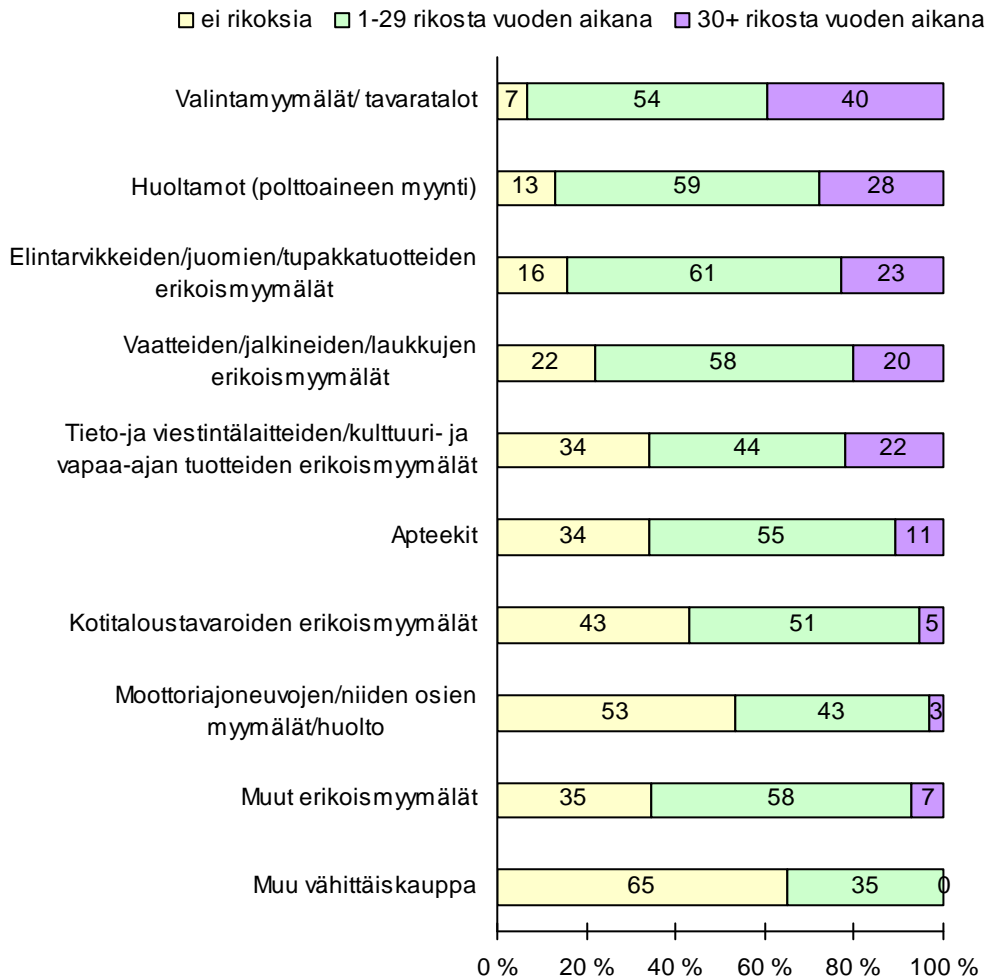
Kuvio 7 Teon kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana joutuneiden toimipaikkojen osuus toimipaikan koon mukaan, % (*= p<.05)

Edellä esitellyt tarkastelut osoittavat, että useimpien rikostyyppien kohdalla toimipaikan koko on yhteydessä siihen, kuinka todennäköisesti kyseinen rikos on toimipaikkaan kohdistunut. Kokonaisuutena tarkastellen suuret toimipaikat ovat joutuneet pieniä todennäköisemmin rikosten kohteeksi. Tarkastelu ei kuitenkaan ota huomioon sitä, kuinka suuri määrä rikoksia kuhunkin toimipaikkaan on kohdistunut. Vaikka siis suuren toimipaikan todennäköisyys joutua rikoksen kohteeksi on pienä suurempi, voi yksittäiseen pieneen toimipaikkaan kohdistuneiden tekojen määrä olla suhteellisesti yhtä suuri tai suurempi kuin suuressa toimipaikassa. Jotta toimipaikkojen rikosriskiä voidaan arvioida kokonaisuudessa, myös tekojen määrällinen ulottuvuus on huomioitava ja sitä on tarkasteltava suhteessa toimipaikan kokoon (ks. kuviot 14 ja 15).

2.4 Rikosten esiintyvyys kaupan ja teollisuuden eri toimialoilla

Kuvioissa 8 ja 9 tarkastellaan kaupan ja teollisuuden toimipaikkoihin kohdistuneiden rikosten määriä tarkempien toimialaluokitusten mukaan. Tarkastelussa toimipaikat on luokiteltu harkinnanvaraisesti kolmeen luokkaan rikostason mukaan, joka on määritelty vuoden aikana toimipaikkaan kohdistuneiden tekojen yhteenlasketulla määrällä. Kaupan toimialalla korkean rikostason toimipaikoiksi on luokiteltu vähintään 30 rikosta vuoden aikana kokeneet toimipaikat. Näitä toimipaikkoja oli 18 prosenttia kaupan toimipaikoista. Keskimääräisen rikostason toimipaikoiksi luokiteltiin 1–29 rikosta vuoden aikana kokeneet, joita oli 52 prosenttia toimipaikoista. Kolmantena luokkana ovat rikoksilta kokonaan säästyneet toimipaikat, joita kaupan toimipaikoista oli 31 prosenttia. Teollisuudessa vähäisempien rikosmäärien vuoksi vähintään 3 rikosta vuoden aikana kokeneet toimipaikat on määritelty korkean rikostason toimipaikoiksi. Näiden toimipaikkojen osuus teollisuustoimipaikoista oli 10 prosenttia. Keskimääräisen rikostason teollisuustoimipaikoiksi määriteltiin 1–2 rikosta kokeneet, joita oli 16 prosenttia teollisuustoimipaikoista. Teollisuustoimipaikkoja, joihin ei ollut kohdistunut lainkaan rikoksia, oli 74 prosenttia.

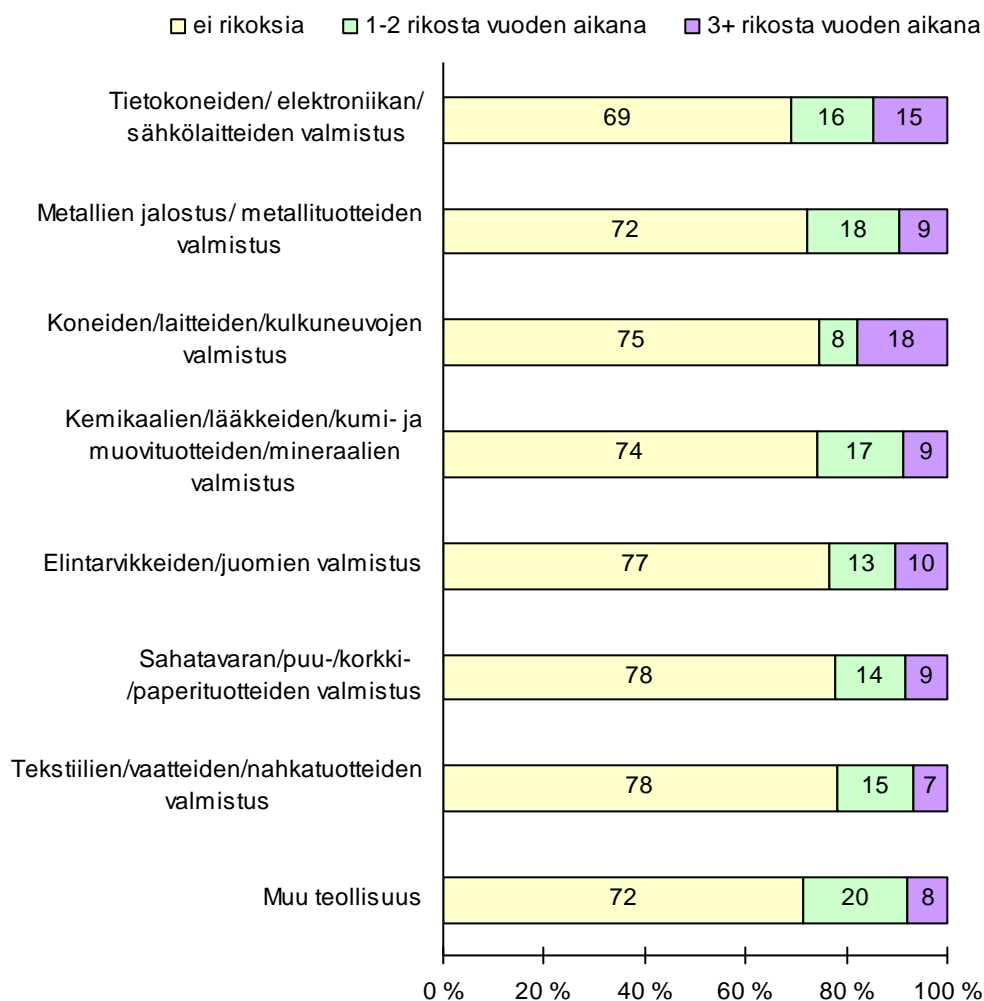
Kaupan eri toimialoilla rikoksille altistuminen vaihteli tilastollisesti merkitsevästi myymälätyypistä riippuen. Kuviosta 8 havaitaan, että valintamyymälöihin ja tavarataloihin oli kohdistunut kaikkein todennäköisimmin rikoksia ja niiden joukossa oli myös eniten paljon rikoksia kokeneita toimipaikkoja. Vain 7 prosenttia valintamyymälöistä ja tavarataloista oli sellaisia, joihin ei ollut vuoden aikana kohdistunut ainuttakaan kyselyssä kartoitettua rikosta ja 40 prosenttiin oli kohdistunut yli 30 rikosta vuoden aikana. Erikoismyymälöistä rikoksille alttiimpia olivat huoltamot, elintarvikkeiden, juomien tai tupakkatuotteiden erikoismyymälät sekä vaatteiden, jalkineiden tai laukkujen erikoismyymälät. Harvimmin rikosten kohteeksi joutuivat kotitaloustavaroiden erikoismyymälät sekä moottoriajoneuvojen ja niiden osien myymälät ja huolto.

Kuvio 8 Rikosten määrä kaupan eri toimialoilla

Teollisuustoimialojen kohdalla vastaava tarkastelu on esitetty kuviossa 9. Teollisuudessa erot eri toimialojen rikosaltistumisessa ovat varsin pieniä eivätkä erot ole tilastollisesti merkitseviä.

Tässä jaksossa esitetyissä toimialojen sisäistä rikosaltistumista vertailevissa tarkasteluissa käytetyt toimialaluokitukset ovat karkeahkot. On mahdollista, että tarkempi toimialojen sisäinen luokittelu nostaisi esiin sellaisia myymälätyyppien tai teollisuuden eri alojen välisiä eroja, joita tässä tarkastelussa ei havaittu. Tällaisen analyysin toteuttaminen edellyttäisi kuitenkin suurempaa otoskokoa.

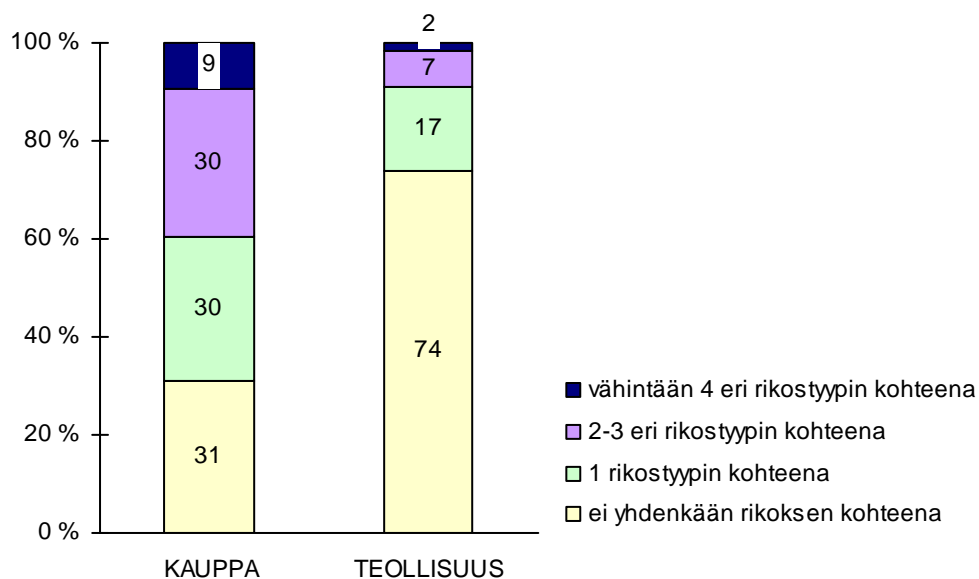
Kuvio 9 Rikosten määrä teollisuuden eri toimialoilla

2.5 Rikoskokemusten kasautuminen

Tyypillinen tapa tarkastella rikollisuuden rakennetta on selvittää yleisyyden lisäksi rikoskokemusten kasautumista. Tätä voidaan mitata sekä rikoskokemusten laaja-alaisuuden että toistuvuuden kautta. Seuraavassa rikoskokemusten laaja-alaisuutta mitataan laskemalla, montako erityyppistä rikosta toimipaikkaan on kohdistunut vuoden aikana. Laaja-alaisuuden tarkastelu ei huomioi saman tekolajin toistumista, vaan kartoittaa kuinka monentyyppisiä rikoksia toimipaikkaan kohdistui. Toistuvuutta taas mitataan laskemalla yhteen kaikki toimipaikkaan vuoden aikana kohdistuneet teot. Tarkastelu erittelee toimipaikat sen mukaan, kuinka suuren määrän rikoksia ne ovat kohdanneet rikostyypistä riippumatta. Esimerkiksi edellisen luvun toimialatarkasteluissa käytetty jako eri rikostason toimipaikkoihin perustuu rikosten toistuvuuden mittaamiseen.

Rikoskokemusten laaja-alaisuutta tarkasteltaessa kiinnostuksen kohteena on eri rikostyyppien kokeminen vuoden aikana. Kuviossa 10 toimipaikat on luokiteltu sen mukaan, kuinka monen eri rikostyyppin tekoja niihin on kohdistunut. Kaupan toimipaikoista hieman alle kolmannekseen ei ollut kohdistunut yhtään kyselyssä kysyttyä tekoa vuoden aikana. Yhden rikostyyppin tekoja kokeneita toimipaikkoja oli 30 prosenttia. Tämä tarkoittaa, että toimipaikka on esimerkiksi voinut joutua yhden tai useamman asiakkaan tekemän varkauden kohteeksi, mutta muun tyyppisiä kyselyssä kysytyjä tekoja ei siihen ollut kohdistunut. Kaupan toimipaikoista 30 prosenttia oli joutunut 2–3 rikostyyppin kohteeksi. Niitä kaupan toimipaikkoja, joihin oli kohdistunut vähintään neljän eri rikostyyppin tekoja, oli 9 prosenttia.

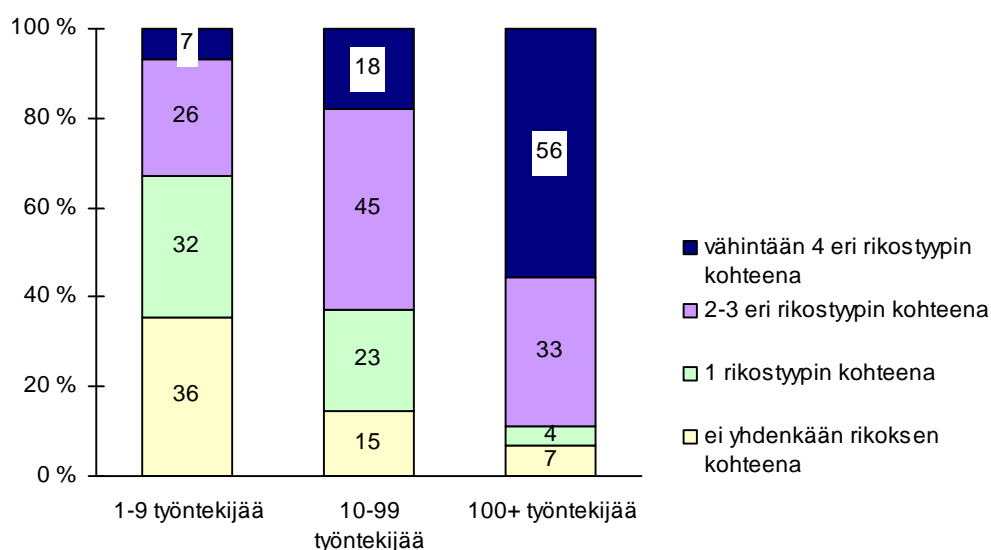
Teollisuustoimipaikoista 74 prosenttiin ei ollut kohdistunut yhtäkään kyselyssä tarkasteltua rikosta vuoden aikana. Yhden rikostyyppin tekoja oli kohdistunut 17 prosenttiin ja vastaavasti 2–3-rikostyyppin tekoja 7 prosenttiin toimipaikoista. Kaksi sadasta teollisuustoimipaikasta oli joutunut vähintään neljän eri rikostyyppin kohteeksi vuoden aikana.

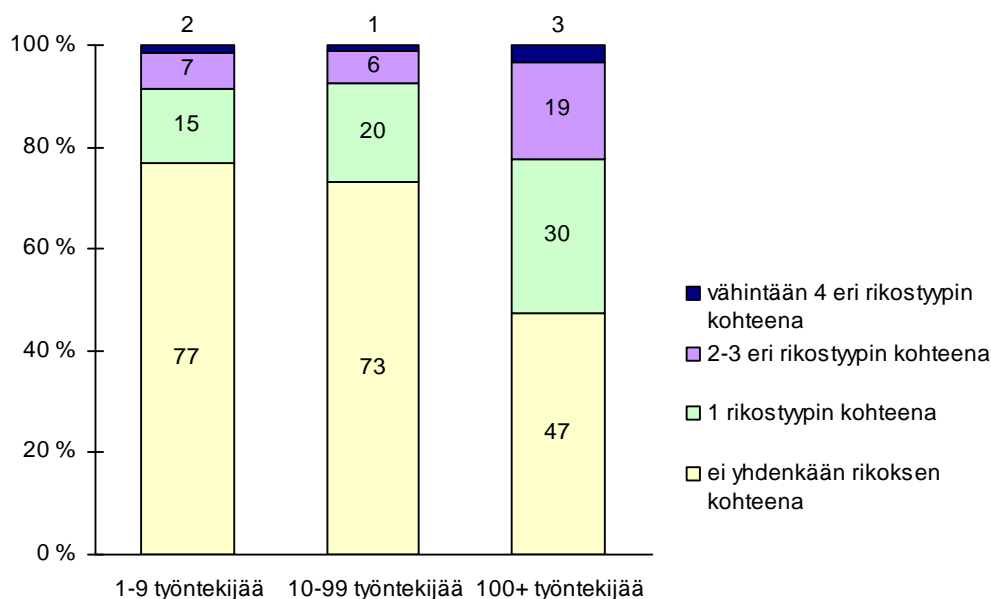
Kuvio 10 Rikoskokemusten laajuus kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana, %

Rikoskokemusten laaja-alaisuus vaihteli toimipaikan koon mukaan. Suurista kaupan toimipaikoista yli puolet (56 %) oli sellaisia, joihin oli kohdistunut vähintään neljän eri rikostyyppin tekoja vuoden aikana (kuvio 11). Vastaava osuus keskisuurissa kaupoissa oli 19 prosenttia ja pienissä 7 prosenttia. Suurten toimipaikkojen kokema rikollisuus oli siis pieniä ja keskisuuria toimipaikkoja moniulotteisempaa – eli niihin kohdistui laajemmin erityyppisiä rikoksia – kun taas pienten toimipaikkojen kokema rikollisuus keskittyi yhteen tai muutamaankin rikostyyppiin. Teollisuudessa tulos on saman-

suuntainen (kuvio 12). Suurten teollisuustoimipaikkojen kokema rikollisuus oli laaja-alaisempaa kuin pienten ja keski suurten.

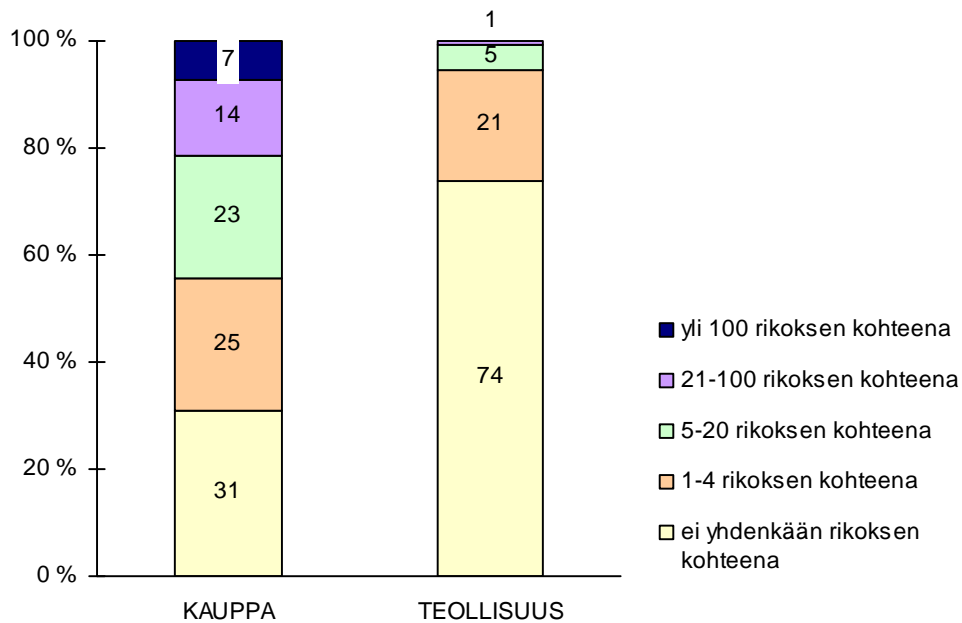
Kuvio 11 Kaupan rikoskokemusten laajuus kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana toimipaikan koon mukaan, %

Kuvio 12 Teollisuuden rikoskokemusten laajuus kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana toimipaikan koon mukaan, %

Rikoskokemusten toistuvuutta havainnollistavassa tarkastelussa toimipaikan kokemien rikosten määrä on laskettu yhteen ja toimipaikat on luokiteltu sen mukaan, kuinka monta rikosta niihin oli kohdistunut vuoden aikana (kuvio 13). Pylväiden alimmat osat – eli niiden toimipaikkojen osuus, joihin ei ollut kohdistunut lainkaan kyselyssä kartoitettuja rikoksia vuoden aikana – ovat samat kuin kuviossa 10, jossa tarkasteltiin rikosten laaja-

alaisuutta. Kaupan toimipaikoista yhdestä neljään rikosta vuoden aikana kokeneita oli 25 prosenttia ja miltei saman verran niitä, jotka olivat olleet 5–20 rikoksen kohteena. Eniten rikoksia eli yli 100 rikosta kokeneita oli kaupan toimipaikoista 7 prosenttia. Teollisuustoimipaikoissa 1–4 rikoksen kohteena oli ollut joka viides toimipaikka. Tätä suuremmat rikosmäärät olivat teollisuudessa varsin harvinaisia.

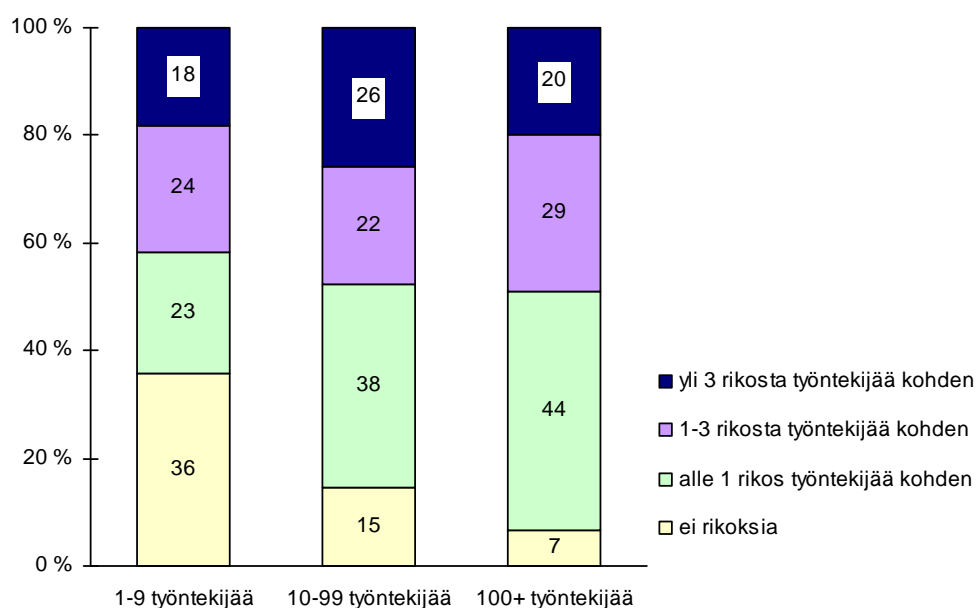

Kuvio 13 Rikoskokemusten toistuvuus kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana, %

Rikoskokemusten toistuvuutta on seuraavassa suhteutettu toimipaikan kokoon jakamalla toimipaikkaan kohdistuneiden rikosten määrä toimipaikan henkilöstömäärällä. Tässäkin tarkastelussa toimipaikan kokoa määrittäväksi tekijäksi on siis valittu henkilöstömäärä. Kuvioissa 14 ja 15 on esitetty kuinka monta rikosta henkilöstömäärän nähden toimipaikkaan oli kohdistunut toimialoittain ja toimipaikan koon mukaan eriteltyinä. Kuviota vertailtaessa on huomattava, että koska kauppaan kohdistuneiden tekojen määrä on huomattavasti suurempi kuin teollisuustoimipaikkoihin kohdistuneiden, ovat mitta-asteikot erilaiset. Kaupan kohdalla tekojen määrä on suhteutettu *yhtä* työntekijää kohden ja teollisuuden kohdalla *kymmentä* työntekijää kohden.

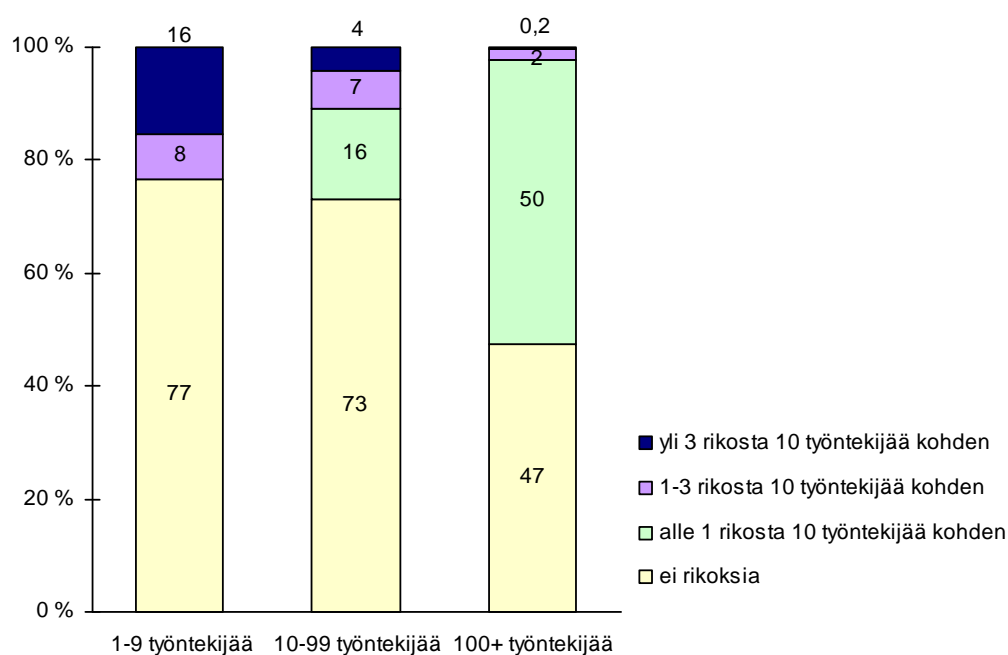
Hieman yli kolmasosaan (36 %) pienistä kaupoista ei ollut kohdistunut yhtään kyselyssä tarkasteltua rikosta vuoden aikana (kuvio 14). Vastaavasti keskisuurista kaupoista 15 prosenttia ja suurista kaupoista 7 prosenttia ilmoitti, etteivät ne olleet joutuneet yhdenkään rikoksen kohteeksi. Pienistä kaupoista 23 prosenttia, keskisuurista 38 prosenttia ja suurista 44 prosenttia kuului ryhmään, jossa oli vuoden aikana tapahtunut rikoksia vähemmän

kuin yksi laskettuna työntekijää kohden. Korkeimman rikostason kauppoja eli niitä, jotka ilmoittivat yli 3 rikosta työntekijää kohden, oli pienissä kaupoissa 18 prosenttia, keskiuurissa 26 prosenttia ja suurissa 20 prosenttia. Pienissä toimipaikoissa oli siis selvästi enemmän niitä, jotka olivat kokonaan välttyneet rikoksilta, mutta korkean rikostason toimipaikkoja löytyi kaiken kokoisista kaupoista.

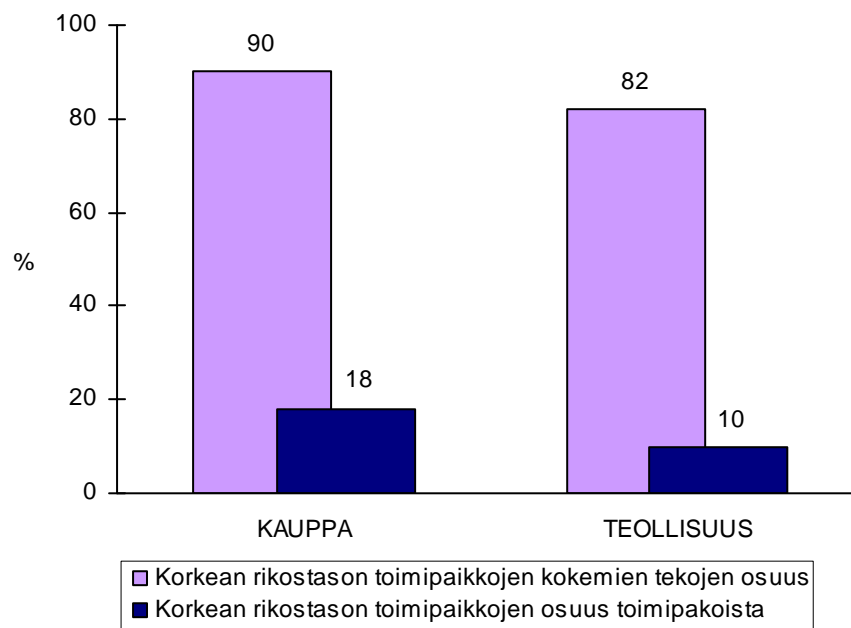
Kuvio 14 Kaupan rikoskokemusten toistuvuus kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana suhteutettuna toimipaikan henkilöstömäärään, %

Teollisuudessa 77 prosenttia pienistä toimipaikoista ja 73 prosenttia keskiuurista toimipaikoista ilmoitti, ettei niihin ollut kohdistunut yhtäkään kyselyssä mukana ollutta rikosta vuoden aikana (kuvio 15). Suurissa toimipaikoissa rikoksilta välttyneitä oli 47 prosenttia. Poiketen kaupan alasta henkilöstömäärään suhteutettuna korkeimman rikostason toimipaikkojen osuus oli suurin pienissä toimipaikoissa. Niistä 16 prosenttia oli kokenut yli kolme rikosta kymmentä työntekijää kohden. Keskiuurista teollisuus-toimipaikoista tähän ryhmää kuului 4 prosenttia ja suurista 0,2 prosenttia. Vaikka siis teollisuudenkin toimialalla suurempi osa kookkaista toimipaikoista oli kokenut rikoksia, henkilöstömäärään suhteutettuna korkeimman rikostason toimipaikat olivat pääosin pieniä.

Kuvio 15 Teollisuuden rikoskokemusten toistuvuus kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana suhteutettuna toimipaikan henkilöstömäärään, %

Edellä esitetty analyysi osoittaa, että yrityksiin kohdistuva rikollisuus ei jakaudu tasaisesti, vaan osa toimipaikoista joutuu toistuvasti ja monenlaisien rikosten kohteeksi, kun taas jotkut toimipaikat säästyvät rikoksilta. Rikosten kasautumista voidaan havainnollistaa kuviolla, jossa runsaasti rikoksia kokeneiden toimipaikkojen osuutta tarkastellaan suhteessa niiden kokemien rikosten osuuteen (kuvio 16). Kuten luvussa 2.4 myös tässä korkean rikostason toimipaikoiksi kaupan puolelle on määritelty ne toimipaikat, joihin oli kohdistunut vähintään 30 rikosta vuoden aikana. Toimipaikoista 18 prosenttia oli tällaisia. Näihin toimipaikkoihin kohdistui kuitenkin 90 prosenttia kaikista kaupan toimipaikkoihin kohdistuneista rikoksista. Teollisuuden puolella korkea rikostason toimipaikkoja – eli niitä, joihin oli kohdistunut vähintään 3 rikosta vuoden aikana – oli 10 prosenttia. Nämä toimipaikat olivat kokeneet 82 prosenttia kaikista teollisuuteen kohdistuneista rikoksista. Pieni osa toimipaikoista siis kokee suurimman osa koko toimialaan kohdistuvista rikoksista.

Kuvio 16 Korkean rikostason toimipaikkojen osuus toimipaikoista ja näiden toimipaikkojen kokemien tekojen osuus kaikista toimipaikkoihin kohdistuneista rikoksista, %

Rikollisuuden kasautuminen on hyvin tunnettu ilmiö kriminologisessa tutkimuskirjallisuudessa. Yksityishenkilöitä koskevan uhritutkimuksen perusteella tiedetään, että rikoskokemukset eivät jakaudu väestössä tasaisesti vaan ne kasautuvan pienelle ryhmälle ihmisiä (Sirén ym. 2010). Tässä tutkimuksessa saatu tulos yritysten kokeman rikollisuuden kasautumisesta on linjassa kansainvälisten yritysten rikollisuutta koskevien tutkimusten kanssa (Eck ym. 2007, ks. myös luku 4 tässä julkaisussa). Rikokset voivat myös kasautua alueellisesti tiettyihin kaupunginosiin, asuinalueisiin, kortteleihin tai liikehuoneistoihin. Rikosten alueellisesta kasautumisesta käytetään usein termiä ”hot spots”, jolla korostetaan tiettyjen alueiden tai paikkojen korkeaa rikostasoa (esim. Sherman ym. 1989; Eck ym. 2005; Chainey ym. 2008). Kysymys siitä, miksi rikollisuus kasautuu, on keskeinen rikosten torjunnan kannalta. Mikäli rikosten torjuntaa pystytään kohdentamaan tehokkaasti korkean rikostason kohteisiin, ovat vaikutukset kokonaisrikollisuuden tasoon huomattavimmat. On siis tärkeää tuntea mitkä tekijät selittävät rikollisuuden kasautumista. Seuraavaksi analysoidaan niitä tekijöitä, jotka ovat yhteydessä korkeaan rikostasoon kaupan ja teollisuuden toimipaikoissa.

2.6 Rikollisuuden riskitekijät

Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tutkimus on vielä 2000-luvullakin pitäytynyt suurelta osin rikollisuuden kuvaamisessa, kun taas rikollisuutta selittävien tekijöiden tarkastelu on ollut varsin niukkaa (Hopkins 2002; Savolainen 2007; ks. myös Naylor 2003). Osittain tätä selittänee yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta koskevan systemaattisen kriminologisen tutkimuksen toistaiseksi vähäinen määrä. Toisaalta kriminologian teoriat ovat perinteisesti keskittyneet selittämään eroja yksilöiden rikosalttiudessa ja tätä kautta rikollisuutta (Kivivuori 2008). Huomio on siis kiinnitetty rikoksen tekijään ja tämän ominaisuuksiin. Kun pyritään löytämään selitystä sille, miksi yritykset joutuvat rikoksen kohteeksi, näiden teorioiden sovel-lusalue jää melko suppeaksi. Erityisesti viime aikoina on kuitenkin sekä kriminologisessa tutkimuksessa että rikosentorjunnassa tuotu aiempaa näkyvämmiin esiin teoreettisia näkökulmia, jotka tarkastelevat rikollisuutta ajallisesti ja paikallisesti huomion kiinnittyessä rikosentekotilanteeseen. Keskeinen rikollisuutta tapahtumana selittävästä teorioista on rutiinitoimintojen teoria (Cohen & Felson 1979). Teoria summaa rikoksen kolmen muuttujan yhtälöksi: motivoitunut tekijä, sopiva uhri ja valvonnan puute. Näissä kolmessa tekijässä tapahtuva vaihtelu selittää rikollisuuden tasoa ja muutoksia.

Rutiinitoimintojen teorian yksikertainen ydinajatus muodostaa toimivan rungon tarkasteltaessa toimipaikkoihin kohdistuvaa rikollisuutta. Yritysten toimipaikat ovat tyypillisesti sidottuja tiettyyn osoitteeseen ja ovat näin jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Toimipaikan ympäris-tössä voi olla ominaisuuksia, jotka lisäävät tai vähentävät toimipaikan ris-kiä joutua rikosten kohteeksi riippumatta toimipaikan ominaisuuksista. Termiä ”crime generators” on käytetty kuvaamaan kohteita, jotka ovat lii-kenteellisesti erittäin vilkkaita ja tästä syystä rikostasoltaan korkeita (Brantignham & Brantignham 1995; McCord ym. 2007). Tällaisia kohteita voi-vat olla esimerkiksi koulut, julkisen liikenteen asemat tai muut liikenteen solmukohdat. Rutiinitoimintojen teorian näkökulmasta tarkasteltuna moti-voituneita rikoksen tekijöitä liikkuu siis enemmän vilkkaassa ympäristössä sijaitsevan toimipaikan ympärillä. Tällainen toimipaikka joutuu todennä-köisemmin rikoksen kohteeksi kun syrjäisessä paikassa sijaitseva.

Termillä ”crime attractors” taas on kuvattu alueita ja paikkoja, joissa on paljon rikosten tekemiseen houkuttelevia kohteita tai joissa on rikolliselle toiminnalle suotuisat olosuhteet (Brantignham & Brantignham 1995; Mc-Cord ym. 2007). Alueilla voi olla esimerkiksi alkoholimyymälöitä tai baa-reja, päihdeongelmaisten asuntola tai -keskus tai huumekaupan tai prosti-

tuution keskittymä. Puhutaan myös niin kutsutuista ”kuumista tuotteista” (hot products) kuten tupakka, alkoholi, elektroniikka ja merkkivaatteet. Tällaiset kulutustavarat ovat usein varkaisten kohteena muun muassa niiden helpon jälleenmyytävyyden vuoksi. (Clarke 1999.) Näissä tapauksissa rikosten tekemiseen motivoitunut henkilö hakeutuu paikalle sopivan kohteen ja olosuhteiden houkuttamana.

Rutiinotoimintojen teorian kolmas elementti, eli valvonta, ei tarkoita pelkästään vartioiden runsasta määrää tai tehokkaita hälytinja järjestelmiä. Keskeinen osa valvontaa on luonnollinen valvonta, joka muodostuu ympäristössä olevien laillisten toimintojen ja laillisissa asioissa liikkuvien ihmisten kautta. Mikäli alueen asukkaat tai yrittäjät aktiivisesti huolehtivat yhteisestä ympäristöstä ja puuttuvat häiriöihin esimerkiksi ilmoittamalla niistä poliisille, rikosten tekijät todennäköisemmin kaihtavat aluetta. Luonnollista valvontaa voidaan tehostaa esimerkiksi yhdyskuntasuunnittelun keinoin. Myös alueen asukkaat tai yritykset voivat panostaa toimintaympäristönsä muokkaamiseen turvallisemmaksi. (Hoyt 2005; Kivivuori 2008, 333–334.) Rutiinotoimintojen teorian näkökulmasta ihmisten läsnäolo on siis sekä potentiaalinen rikosriski motivoituneiden rikosentekijöiden muodossa että rikoksilta suojaava tekijä luonnollisen valvonnan kautta.

Luonnollinen valvonta ja alueellinen epäjärjestys sekä alueiden rikostasojen erot ovat olleet pitkään kriminologien kiinnostuksen kohteena. Teoreettisesti asiaa ovat lähestyneet muun muassa Shaw ja McCay (1942; 1969), jotka kehittivät sosiaalisen disorganisaation teorian huono-osaisten asuinalueiden korkeaa rikostasoa selittävien tutkimustensa pohjalta. Wilson ja Kelling (1982) taas muotoilivat ”broken windows” hypoteesin, jonka mukaan alueella esiintyvät epäjärjestyksen merkit, joihin ei puututa, antavat signaalin rikoksen tekijöille, että alueella tuskin jää kiinni rikollisesta toiminannasta. Skogan (1990) kiinnitti huomionsa alueelliseen kehitykseen ja esitti alueella ilmenevän epäjärjestyksen stimuloivan prosesseja, jotka ajan myötä johtavat moniin epätoivottuihin seurauksiin ja alueen rappioon. Kaikkien edellä mainittujen näkökulmien keskeisenä ajatuksena on, että alueellinen epäjärjestys ja välinpitämättömyys luovat edellytykset myös rikolliselle toiminnalle (ks. myös Taylor 1999).

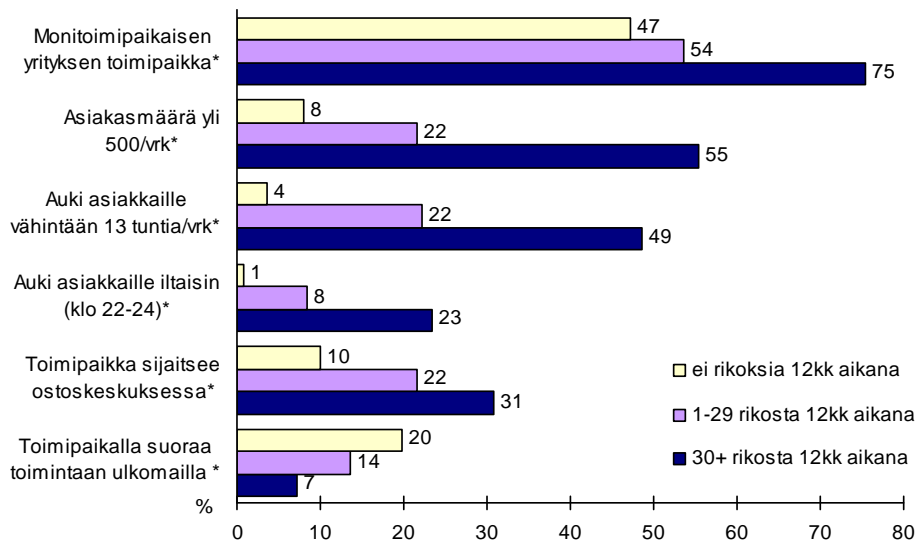
Tutkimuskirjallisuuden perusteella voidaan siis summata, että yrityksen toimipaikka voi niin sijaintinsa, tuotteidensa tai toimintojensa kuin heikon valvonnan (luonnollinen tai järjestetty) vuoksi muodostaa rikosalttiin kohteen. Tässä jaksossa tarkastellaan tutkimusaineistossa niitä riskitekijöitä, jotka lisäävät kaupan ja teollisuuden toimipaikkojen kokeman rikollisuuden todennäköisyyttä. Tarkastelussa huomioidaan sekä toimipaikan että toimipaikan lähiympäristön piirteet. Monimuuttuja-analyysillä tutkitaan, mitkä tekijät ovat merkitseviä rikoskokemusten riskin kannalta, kun mui-

den tekijöiden vaikutus on vakioitu. Kuten aiemmissakin tarkasteluissa, myös tässä analyysissä korkean rikostason toimipaikoiksi kaupan toimialalla on määritelty ne, joihin vuoden aikana oli kohdistunut vähintään 30 rikosta (18 % prosenttia toimipaikoista). Koska teollisuustoimipaikoissa rikosten kokeminen oli huomattavasti harvempaa kuin kaupan toimipaikoissa, korkean rikostason toimipaikoiksi määriteltiin ne, joihin oli vuoden aikana kohdistunut vähintään kolme rikosta. Näiden toimipaikkojen osuus oli 10 prosenttia teollisuustoimipaikoista.

Toimipaikkojen piirteet ja ympäristötekijät suhteessa rikostasoon

Ennen varsinaista riskitekijöiden analyysia tarkastellaan rikosriskiin mahdollisesti vaikuttavien toimipaikan piirteiden ja ympäristötekijöiden esiintyvyyttä suhteessa toimipaikkojen rikostasoon¹¹.

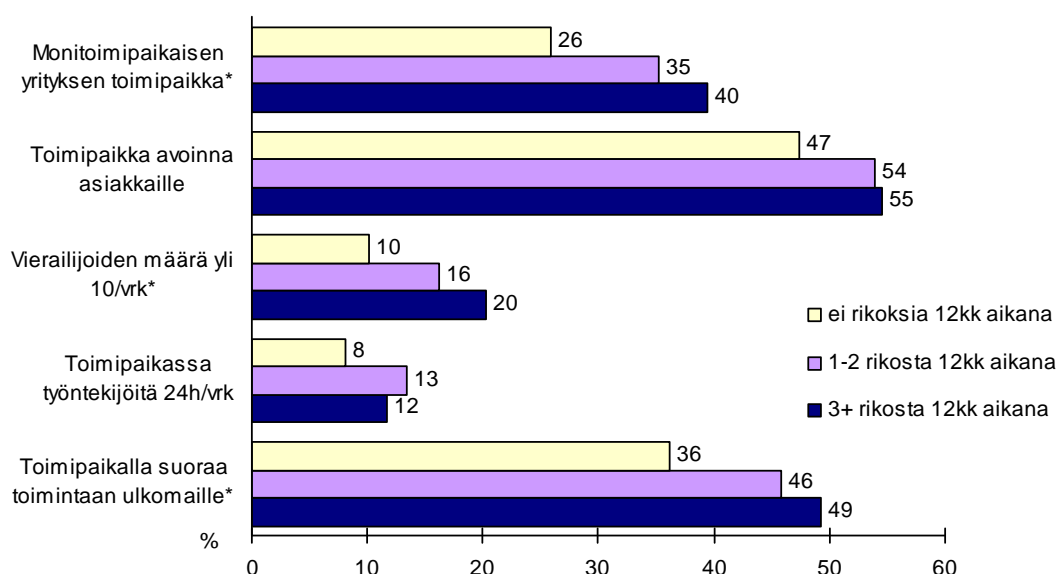
Kuvioissa 17 ja 18 on esitetty erikseen kaupan ja teollisuuden toimipaikkojen piirteitä suhteessa toimipaikkojen rikostasoon. Kuvioista 17 havaitaan, että kaupan toimialalla korkean rikostason toimipaikoissa on muita toimipaikkoja useammin pitkät aukioloajat, ne ovat auki myöhään illalla ja niissä käy runsaasti asiakkaita. Myös monitoimipaikkaisten yrityksen toimipaikoissa ja ostoskeskuksessa sijaitsevilla toimipaikoissa on muita useammin korkea rikostaso. Varsin harvat kaupan toimipaikat harjoittivat suoraa liiketoimintaa Suomen rajojen ulkopuolelle. Näissä toimipaikoissa oli tyypillisemmin matala rikostaso.

Kuvio 17 Kaupan toimipaikkojen piirteet rikostason mukaan, % (*= p<.05)

¹¹ Muuttujien jakaumat koko aineistossa on esitetty liitteessä 3.

Teollisuustoimipaikkojen kohdalla yhteys toimipaikan ominaisuuksien ja rikostason välillä ei ole yhtä voimakas kuin kaupan toimipaikoissa (kuvio 18). Toimipaikassa vierailevien yhteistyötahojen edustajien tai muiden vieraiden runsas määrä näyttää olevan tyypillisempää korkean rikostason toimipaikoissa. Kuten kaupan alalla, myös teollisuudessa monitoimipaikkaisen yrityksen toimipaikat ovat useammin niitä, joissa on korkea rikostaso. Toisin kuin kaupan alalla, suora liiketoiminta Suomen rajojen ulkopuolella yhdistyy teollisuudessa korkeampaan rikostasoon.

Kuvio 18 Teollisuustoimipaikkojen piirteet suhteessa rikostasoon, % (*= $p < .05$)

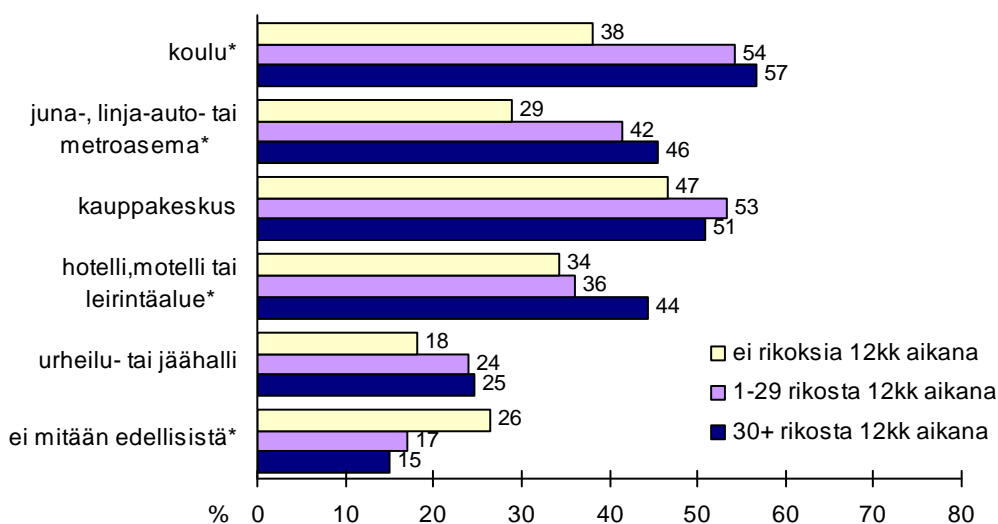
Tutkimuksessa kartoitettiin monenlaisia toimipaikan ympäristöön liittyviä piirteitä, jotka saattavat lisätä toimipaikan altistumista rikoksille. Aluksi kysyttiin, sijaitseeko puolen kilometrin säteellä toimipaikasta sellaisia alueen toimintaympäristöön vaikuttavia kohteita kuin koulu, linja-auto-, juna- tai metroasema, kauppakeskus, hotelli, motelli tai leirintäalue tai urheilu- tai jäähalli. Kohteiden läheisyys lisää ihmisten liikkumista alueella ja voi näin altistaa rikoksille.

Kuviossa 19 ja 20 on havainnollistettu näiden kohteiden esiintyminen toimipaikkojen läheisyydessä suhteessa toimipaikkojen rikostasoon. Rikoksia kokeneiden kaupan toimipaikkojen läheisyydessä sijaitti muita useammin koulu, linja-auto-, juna- tai metroasema ja hotelli, motelli tai leirintäalue (kuvio 19). Vastaavasti edellä mainittujen kohteiden puuttuminen ympäristöstä oli yleisempää toimipaikoille, joihin ei ollut kohdistunut lainkaan rikoksia.

Sama tarkastelu teollisuustoimipaikkojen kohdalla osoittaa, että ne sijaitsevat selvästi kaupan toimipaikkoja harvemmin koulujen, kauppakeskusten, hotellien tai muiden vastaavien kohteiden lähellä (kuvio 20). Kor-

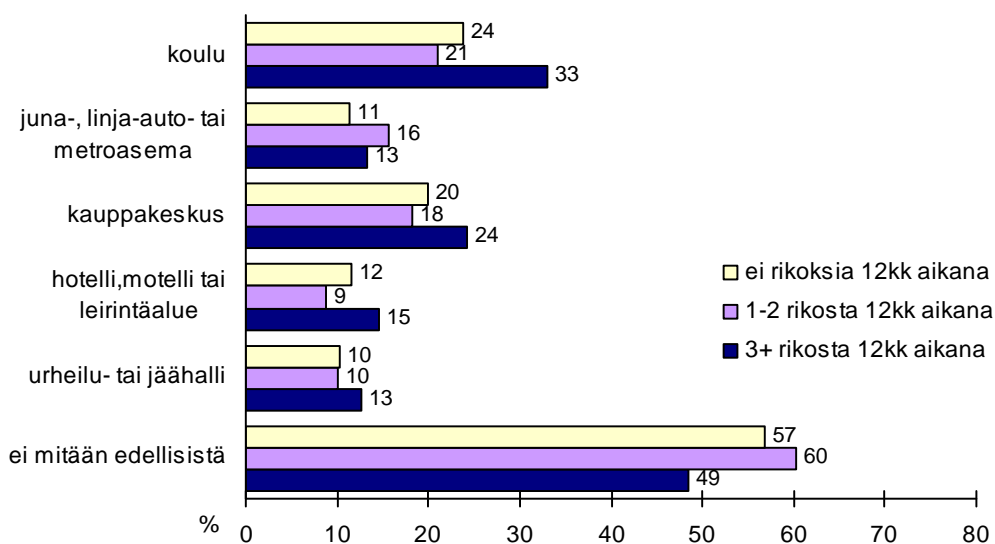
kean rikostason toimipaikkojen läheisyydessä näyttäisi hiukan useammin olevan edellä mainittuja kohteita, mutta erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

500 m säteellä toimipaikasta sijaitsee:

Kuvio 19 Kaupan toimipaikkojen ympäristössä 500 m säteellä sijaitsevat (rikollisuutta mahdollisesti lisäävät) kohteet suhteessa rikostasoon, % (*= p<.05)

500 m säteellä toimipaikasta sijaitsee:

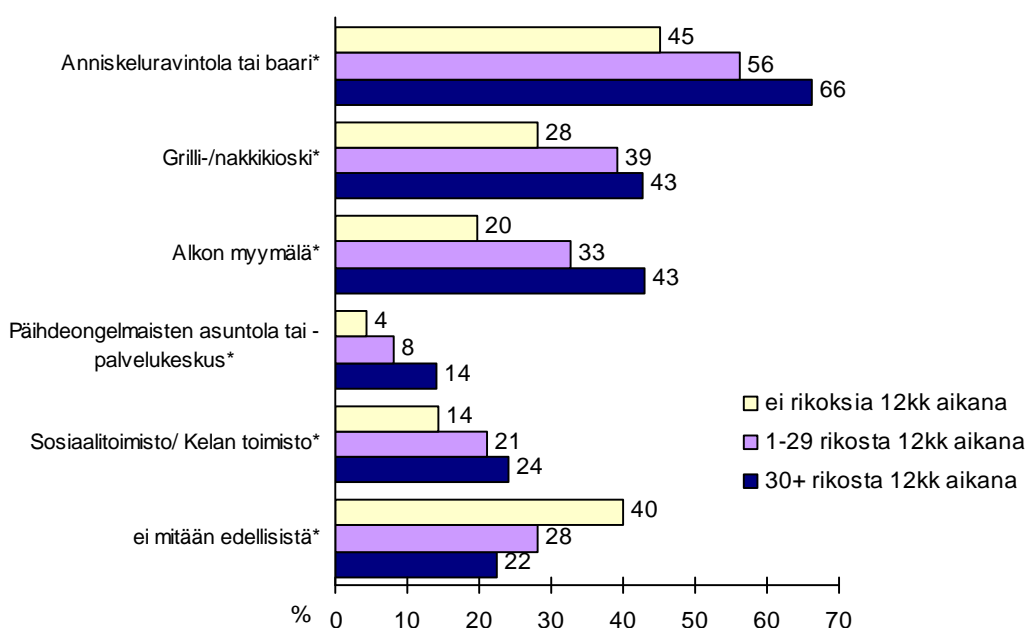

Kuvio 20 Teollisuustoimipaikkojen ympäristössä 500 m säteellä sijaitsevat (rikollisuutta mahdollisesti lisäävät) kohteet suhteessa rikostasoon, %

Puolen kilometrin toimintasäteellä olevien kohteiden lisäksi tutkimuksessa kartoitettiin toimipaikan välittömässä läheisyydessä olevia rikollisuutta mahdollisesti lisääviä tekijöitä. Kyselyssä pyydettiin kertomaan, sijaitseeko

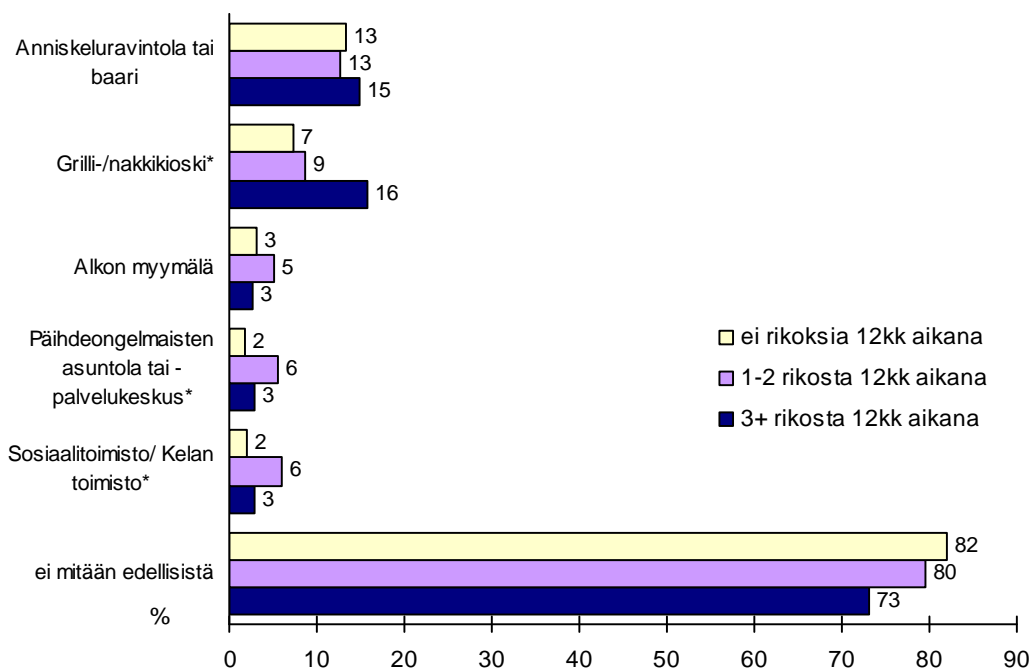
200 metrin säteellä toimipaikasta anniskeluravintola, grillikioski, Alkon myymälä, päihdeongelmaisten asuntola tai palvelukeskus tai sosiaalitoimisto. Kuvioissa 21 ja 22 on tarkasteltu näiden kohteiden esiintymistä toimipaikkojen läheisyydessä suhteessa toimipaikkojen rikostasoon. Runsaasti rikoksia kokeneet kaupan toimipaikat sijaitsivat muita useammin edellä mainittujen kohteiden läheisyydessä (kuvio 21). Teollisuustoimipaikkojen kohdalla yhteys ei ole selkeä (kuvio 22). Ylipäätään näyttää siltä, että teollisuuspaikat harvoin sijaitsevat tässä tarkasteltujen kohteiden välittömässä läheisyydessä.

200 m säteellä toimipaikasta sijaitsee:

Kuvio 21 Kaupan toimipaikkojen ympäristössä 200 m säteellä sijaitsevat (rikollisuutta mahdollisesti lisäävät) kohteet suhteessa rikostasoon, % (*= p<.05)

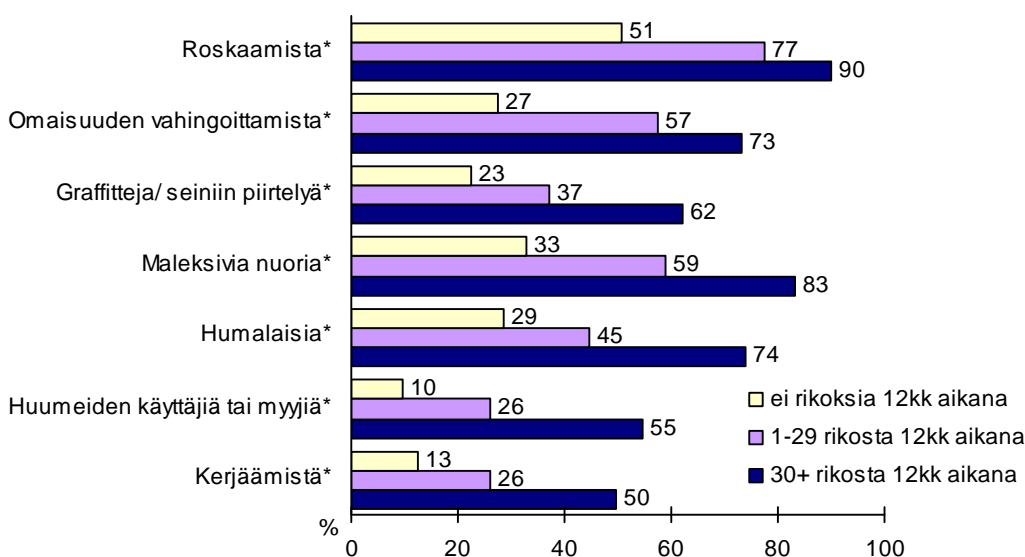
200 m säteellä toimipaikasta sijaitsee:

Kuvio 22 Teollisuustoimipaikkojen ympäristössä 200 m säteellä sijaitsevat (rikollisuutta mahdollisesti lisäävät) kohteet suhteessa rikostasoon, %

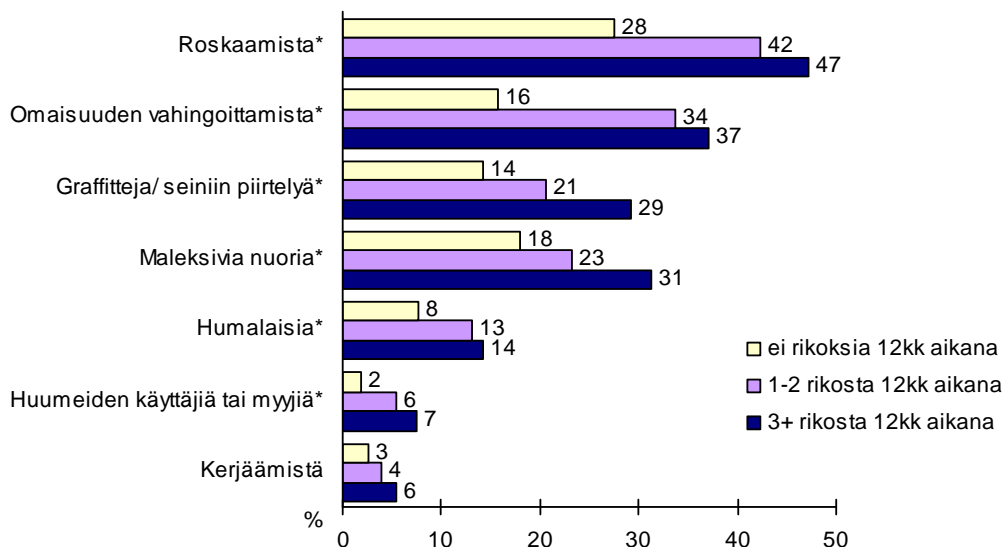
Toimipaikan ympäristötekijöiden osalta tutkimuksessa kartoitettiin vielä lähiympäristön epäjärjestystä sekä joitakin rikollisuutta mahdollisesti synnyttäviä ilmiöitä. Kyselyyn vastanneita toimipaikkojen edustajia pyydettiin arvioimaan, esiintyykö toimipaikan välittömässä läheisyydessä roskaamista, omaisuuden vahingoittamista tai graffiteja ja seiniin piirtelyä. Samoin kysyttiin, onko alueella aikaa viettävää nuorisoa, humalaisia, huumeiden käyttäjiä tai myyjiä tai kerjäämistä. Sekä kaupan että teollisuuden toimipaikkojen kohdalla näillä ympäristön tekijöillä on selvä yhteys rikostasoon (kuviot 23 ja 24). Epäjärjestys ja häiriökäyttäytyminen on yleisempää korkean rikostasoon toimipaikkojen läheisyydessä.

Toimipaikan lähiympäristössä (200 m säteellä) on:

Kuvio 23 Kaupan toimipaikkojen lähiympäristössä esiintyvä epäjärjestys ja häiriökäyttäytymisen muodot suhteessa rikostasoon % (*= p<.05)

Toimipaikan lähiympäristössä (200 m säteellä) on:

Kuvio 24 Teollisuustoimipaikkojen lähiympäristössä esiintyvä epäjärjestys ja häiriökäyttäytymisen muodot suhteessa rikostasoon % (*= p<.05)

Toimipaikkoihin kohdistuneen rikollisuuden riskitekijät

Edellä esitetty tarkastelu osoitti, että toimipaikkojen piirteissä ja ympäristöissä on ominaisuuksia, jotka näyttävät yhdistyvän korkeaan rikostasoon.

Havaintoa täsmennetään tutkimalla, mitkä taustatekijät ovat suorassa yhteydessä korkeaan rikostasoon ja lisäävät näin toimipaikan riskiä joutua rikosten kohteeksi. Aluksi jokaisen taustatekijän yhteyttä korkeaan rikostasoon tarkastellaan bivariaattitasolla (taulukko 3)¹². Sen jälkeen toteutetaan samoilla muuttujilla logistinen regressionanalyysi, jossa selvitetään mitkä taustatekijät lisäävät toimipaikan rikosriskiä muiden tekijöiden ollessa vakioitu (taulukot 4 ja 5). Analyysien vastemuuttuja on muodostettu samoin kuin muissa korkean rikostason toimipaikkoja kuvaavissa tarkasteluissa.¹³

Taulukosta 3 havaitaan, että kaupan toimipaikoissa kaikki tarkastelussa huomioidut taustatekijät ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä toimipaikan rikostasoon. Pitkä aukioloaika, aukiolo iltaisin ja suuri asiakasmäärä ovat yhteydessä korkea rikosriskiin. Esimerkiksi niistä kaupan toimipaikoista, joissa vuorokaudessa käy alle 50 asiakasta, vain 1 prosentti kuuluu korkean rikostason toimipaikkoihin, kun taas toimipaikoista, joissa asioi vähintään 500 asiakasta vuorokaudessa, 43 prosenttia on korkean rikostason toimipaikkoja. Myös sijainti ostoskeskuksessa ja se, että toimipaikka on osa monitoimipaikkaista yritystä, on yhteydessä korkeaan rikostasoon. Suoraa liiketoimintaa ulkomailla harjoittavissa toimipaikoissa taas on muita harvemmin korkea rikostaso.

Ympäristötekijöiden osalta analyysissä käytetään summamuuttujia, jotka mittaavat toimintaympäristön mahdollisesti rikoksille altistavien kohteiden (ks. kuviot 19–22) ja häiriökäyttäytymisen muotojen (roskaaminen, vahingonteot, graffitit, aikaa viettävä nuoriso, humalaiset, huumeiden käyttäjiä tai myyjät, kerjääminen) määrää toimipaikan lähiympäristössä. Tulokset osoittavat, että mitä enemmän toimipaikan ympäristöön on kasautunut edellä mainittuja tekijöitä, sitä todennäköisemmin toimipaikassa on myös korkea rikostaso.

¹² Taustamuuttujat on valittu toimialakohtaisen relevanssin perusteella erikseen kaupan ja teollisuuden toimialoille.

¹³ Kaupan toimipaikoista vähintään 30 rikosta ja teollisuustoimipaikoista vähintään 3 rikosta kyselyä edeltäneen vuoden aikana kokeneet saavat arvon 1, muiden toimipaikkojen muodostaessa vertailuryhmän (muuttujan arvo 0).

Taulukko 3 Korkean rikostason toimipaikkojen osuus taustatekijöiden mukaan toimialoit-
tain, %

Toimipaikkojen piirteet:	Kaupan toimi- paikat, joissa 30 + rikosta vuoden aikana, %	Teollisuus- toimipaikat, joissa 3 + rikosta vuo- den aikana, %
Monitoimipaikkaisen yrityksen toimipaikka ei kyllä	10 24*	9 14*
Toimipaikalla suoraa liiketoimintaa ulkomailla kyllä ei	9 19*	13 8*
Toimipaikka auki asiakkaille vuorokaudessa 0–8 tuntia 9–12 tuntia 13+ tuntia	4 18 41*	-
Toimipaikka auki iltaisin (klo 22–24) ei kyllä	15 48*	-
Asiakasmäärä vuorokaudessa 0–50 asiakasta 51–500 asiakasta 500+ asiakasta	1 21 43*	-
Toimipaikka sijaitsee ostoskeskuksessa ei kyllä	16 29*	-
Toimipaikassa työntekijöitä 24 h/vrk ei kyllä	-	10 13
Toimipaikka auki asiakkaille ei kyllä	-	9 11
Vierailijoiden määrä vuorokaudessa 0–1 vierailijaa 2–9 vierailijaa 10+ vierailijaa	-	7 10 17*
Ympäristön piirteet:		
500 m säteellä rikoksille altistavia kohteita ei yhtään 1–2 kohdetta 3+ kohdetta	13 16 22*	9 12 12
200 m säteellä rikoksille altistavia kohteita ei yhtään 1–2 kohdetta 3+ kohdetta	13 16 27*	9 15 4
Lähiympäristössä ilmeneviä häiriökäyttäytymisen muotoja vähän jonkin verran paljon	2 14 38*	8 13 31*

*= $p < .05$

Teollisuustoimipaikkojen kohdalla taustatekijöiden yhteys rikostasoon ei ole yhtä voimakas kuin kaupan toimipaikoissa (taulukko 3). Toimipaikan piirteistä runsas vierailijoiden määrä ja se, että toimipaikka on osa monitoimipaikkaista yritystä, on yhteydessä korkeaan rikostasoon. Toisin kuin kaupan toimialalla, suoraa liiketoimintaa ulkomailla harjoittavissa toimipaikoissa on muita teollisuustoimipaikkoja hieman useammin korkea rikostaso. Ympäristötekijöistä vain toimipaikan välittömässä läheisyydessä ilmenevä häiriökäyttäytyminen on yhteydessä korkeaan rikostasoon.

Taulukossa 4 on esitetty logistisen regressionanalyysin tulokset korkean rikostason riskitekijöistä kaupan toimipaikoissa. Muiden tekijöiden ollessa vakioituja, rikoskäyttäytymisen riskiä merkitsevästi lisääviä toimipaikan piirteitä kaupan toimipaikoissa ovat pitkä aukioloaika, aukiolo iltaisin, suuri asiakasmäärä ja se, että toimipaikka on monitoimipaikkaisen yrityksen toimipaikka. Sen sijaan toimipaikan sijainti ostoskeskuksessa ei lisää rikosriskiä muiden tekijöiden ollessa vakioituna.

Kun toimintaympäristön rikoksille altistavien kohteiden ja häiriökäyttäytymisen muotojen määrä vakioidaan samassa mallissa, havaitaan, että ympäristössä ilmenevällä häiriökäyttäytymisellä ja epäjärjestyksellä on voimakas yhteys toimipaikan rikosriskiin. Mitä enemmän häiriökäyttäytymisen muotoja toimipaikan lähiympäristössä ilmenee, sitä todennäköisemmin toimipaikassa on korkea rikostaso. Sen sijaan rikoksille mahdollisesti altistavien kohteiden sijainti toimipaikan lähellä ei nouse merkitsevästi rikoskäyttäytymisen riskiä nostavaksi tekijäksi. Tämä selittyy häiriökäyttäytymisen vakioinnilla. Mikäli mallista jätetään pois häiriökäyttäytyminen toimipaikan lähellä, merkitseväksi rikosriskiä kasvattavaksi tekijäksi nousee se, että 200 metrin säteellä toimipaikasta sijaitsee useita mahdollisesti rikoksille altistavien kohteita, kuten anniskeluravintola, grillikioski, Alkon myymälä, päihdeongelmaisten asuntola tai palvelukeskus tai sosiaalitoimisto. Näyttääkin siltä, että näiden kohteiden läsnäoloon liittyvä rikosriskin kasvu kanavoituu osin ympäristössä ilmenevään häiriökäyttäytymiseen.

Kokonaisuutena tarkastellen mallin selitysosuus on varsin hyvä (Nagelkerke R Square = .452) eli analyysillä on onnistuttu tavoittamaan keskeisiä kaupan toimipaikkojen rikosriskiin liittyviä tekijöitä.

Taulukko 4 Logistinen regressionanalyysi korkea rikostason (vähintään 30 rikosta kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana) riskitekijöistä kaupan toimipaikoissa

Selittävät muuttujat^a	OR.	p	Luottamusvälit (95 %)
Toimipaikan piirteet:			
Monitoimipaikkaisen yrityksen toimipaikka	1		
kyllä	0,62	,015	0,45–0,91
ei			
Toimipaikka auki asiakkaille vuorokaudessa	1		
0–8 tuntia	1,73	,071	0,95–3,152
9–12 tuntia			
13+ tuntia	2,20	,020	1,13–4,27
Toimipaikka auki iltaisin (klo 22–24)	1		
ei	2,17	,004	1,28–3,68
kyllä			
Asiakasmäärä vuorokaudessa	1		
0–50 asiakasta			
51–500 asiakasta	11,08	,000	4,25–28,89
500+ asiakasta	17,09	,000	6,31–46,29
Toimipaikka sijaitsee ostoskeskuksessa	1		
ei	1,19	,421	0,78–1,81
kyllä			
Toimipaikalla suoraa liiketoimintaa ulkomailla	1		
ei	1,07	,825	0,57–2,02
kyllä			
Ympäristön piirteet:			
500 m säteellä rikoksille altistavia kohteita	1		
ei yhtään	0,81	,449	0,46–1,40
1–2 kohdetta			
3+ kohdetta	0,78	,411	0,42–1,42
200 m säteellä rikoksille altistavia kohteita	1		
ei yhtään	0,81	,420	0,50–1,33
1–2 kohdetta			
3+ kohdetta	1,32	,350	0,74–2,33
Lähiympäristössä ilmeneviä häiriökäyttäytymisen muotoja	1		
vähän			
jonkin verran	4,52	,000	2,12–9,67
paljon	13,52	,000	6,24–29,28

^a Toimipaikan työntekijämäärä on vakioitu mallissa.

Taulukossa 5 on esitetty vastaava analyysi teollisuustoimipaikkojen kohdalla. Kun sekä toimipaikan piirteisiin että ympäristöön liittyvät tekijät on vakioitu, ainoa merkitsevästi rikosriskiä kasvattava tekijä on toimipaikan lähiympäristössä ilmenevien häiriökäyttäytymisen ja epäjärjestyksen muotojen runsaus. Kuten kaupan toimipaikkojen kohdalla, myös teollisuudessa häiriökäyttäytymisen vakiointi mallissa vaikuttaa siten, että lähiympäristön rikoksille mahdollisesti altistavien kohteiden yhteys rikosriskiin ei muodostu merkitseväksi. Teollisuustoimipaikkojen rikosriskin analyysi ei tuota yhtä korkeaa selitysosuutta (Nagelkerke R Square = .083) kuin vastaava analyysi kaupan toimipaikoissa. Tämä viittaa siihen, että teollisuustoimipaikkojen rikosriskiin

vaikuttaa myös useita sellaisia tekijöitä, joita tässä toteutetulla analyysillä ei ole onnistuttu tavoittamaan. Tulevaisuudessa tulisikin pyrkiä vielä laajemmin kartoittamaan erityisesti teollisuuden mutta myös kauppojen rikosriskiin yhteydessä olevia tekijöitä.

Eräs huomionarvoinen tekijä – jota tässä tutkimuksessa ei ole voitu ottaa huomioon – ovat yrityksen tuotteet ja niiden houkuttelevuus rikollisten näkökulmasta (ks. Clarke 1999). On ilmeistä, että yrityksen rikosriskiin vaikuttaa myös sen tuotevalikoima. Kysymys ei koske pelkästään vähittäiskaupan toimialaa, jossa tietyt tuotteet ovat houkuttelevia varastamiskohteita, vaan on kiinnostava myös teollisuuden näkökulmasta; missä määrin yritys valmistaa tuotteita, jotka ovat joko tuotteina tai niihin liittyvänä tietona helposti ja kannattavasti hyödynnettävissä rikollisten näkökulmasta.

Taulukko 5 Logistinen regressionanalyysi korkea rikostason (vähintään 3 rikosta kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana) riskitekijöistä teollisuudessa

Selittävät muuttujat^a	OR.	p	Luottamusvälit (95 %)
Toimipaikan piirteet:			
Monitoimipaikkaisen yrityksen toimipaikka kyllä ei	1 0,69	,124	0,43–1,12
Toimipaikka auki asiakkaille ei kyllä	1 1,43	,106	0,93–2,22
Vierailijoiden määrä vuorokaudessa 0–1 vierailijaa 2–9 vierailijaa 10+ vierailijaa	1 1,43 1,87	,218 ,134	0,81–2,54 0,82–4,27
Toimipaikassa työntekijöitä 24 h/vrk ei kyllä	1 0,86	,694	0,40–1,84
Suoraa liiketoimintaa ulkomailla ei kyllä	1 1,40	,147	0,90–2,20
Ympäristön piirteet:			
500 m säteellä rikoksille altistavia kohteita ei yhtään 1–2 kohdetta 3+ kohdetta	1 1,13 0,95	,623 ,897	0,70–1,81 0,42–2,15
200 m säteellä rikoksille altistavia kohteita ei yhtään 1–2 kohdetta 3+ kohdetta	1 1,10 0,19	,329 ,132	0,22–1,65
Lähiympäristössä ilmeneviä häiriökäyttäytymisen muotoja vähän jonkin verran paljon	1 1,51 5,67	,099 ,000	0,93–2,45 2,33–13,82

^a Toimipaikan työntekijämäärä on vakioitu mallissa.

Edellä esitetty analyysi osoittaa, että ympäristössä ilmenevällä häiriökäyttäytymisellä on voimakas yhteys toimipaikkojen kokemaan rikollisuuteen. Erityisesti kaupan toimipaikkojen kohdalla myös toimipaikan ominaisuudet vaikuttavat rikosriskiin. Pitkät aukioloajat, aukiolo iltaisin ja suuret asiakasmäärät nostavat rikoskokemusten riskiä. Tulokset ovat linjassa sekä rutiinotoimintojen teorian että alueellista epäjärjestystä korostavien näkökulmien kanssa. Tulokset niin ikään vahvistavat Savolaisen (2004; 2007) suomalaisia naisryttäjiä koskevan tutkimuksen havainnot, joiden mukaan lähiympäristön epäjärjestys oli johdonmukainen ja vahva yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden selittäjä.

Vaikka tulokset osoittavat, että ympäristön häiriökäyttäytymisen ja rikollisuuden välillä on selkeä yhteys, ei kyse ole välttämättä siitä, että häiriökäyttäytyminen suoraan lisää rikollisuutta. Sampson ja Raudenbush (1999; 2001) ovat kritisoineet epäjärjestystä rikollisuuden syynä korostavia näkökulmia ja esittäneet omien tutkimustensa perustella, että alueellinen epäjärjestys ei itsessään aiheuta rikollisuutta, vaan epäjärjestys ja rikollisuus ovat enemmänkin saman kolikon kaksi puolta ja ne molemmat kumpuavat alueellisesta sosioekonomisesta syrjäytymisestä. Kritiikki nojaa ajatukselle, että alueiden sosioekonomisten olojen välillä on voimakkaita eroja. Epäjärjestyksen, alueellisen syrjäytymisen ja rikollisuuden välisen kausaliteetin tutkiminen edellyttäisi asetelmaa, jossa voitaisiin kontrolloida ilmiöiden esiintyminen ajallisesti. Savolainen (2007) kuitenkin arvelee, että Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa alueellisella segregaatiolla on huomattavasti vähäisempi merkitys kuin Yhdysvalloissa, missä Sampson ja Raudenbush ovat asiaa tutkineet. Suomessa ei ole syntynyt alueita, jotka olisivat poikkeuksellisen huono-osaisia ja deprivoituneita (Savolainen 2007, 3). Tähän kysymykseen paneudutaan tarkemmin tämän julkaisun luvussa 3, jossa tarkastellaan missä määrin alueelliset erot vaikuttavat toimipaikkojen kokemaan rikollisuuteen.

2.7 Rikosten ilmoittaminen poliisille¹⁴

Poliisille ilmoittaminen ja ilmoittamatta jättämisen syyt

Tarkastelemalla sitä, kuinka aktiivisesti yritykset ilmoittavat niihin kohdistuneista rikoksista poliisille, voidaan arvioida piilorikollisuuden osuutta yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa. Tämän vuoksi toimipaikoista ky-

¹⁴ Luvussa 4 vertaillaan suomalaisten toimipaikkojen poliisille ilmoittamisen aktiivisuutta kansainvälisesti.

syttiin jokaisen rikostyyppin tuoreimman rikostapauksen osalta, oliko kyseinen rikos ilmoitettu poliisille. Mikäli tapausta ei ilmoitettu, kysyttiin miksi näin ei oltu tehty. Kuviossa 25 on esitetty kuinka suuri osa kunkin rikostyyppin tapauksista oli ilmoitettu poliisille¹⁵. Molemmilla toimialoilla tehtiin poliisille aktiivisimmin ilmoituksia autoihin liittyvistä varkauksista, ryöstöistä sekä murroista. Näistä teoista vain harva jäi ilmoittamatta. Myös vahingonteot päätyivät varsin usein poliisin tietoon. Tekojen korkea ilmoitusalttius selittyy ainakin osin vakuutuskäytännöllä, jotka edellyttävät rikosilmoituksen tekemistä. Mikäli tapauksista ei oltu tehty ilmoitusta poliisille, oli tyypillisimmin syynä se, että teko oli ollut vähäpätöinen, jolloin ilmoituksesta ei katsottu olevan hyötyä. Vahingontekojen kohdalla syyksi mainittiin usein myös se, ettei teon tekijästä ollut tietoa eikä tapahtumasta todisteita.

Kaupoissa asiakkaan tekemistä varkauksista 58 prosenttia ilmoitettiin poliisille. Sen sijaan alihankkijoiden tekemistä varkauksista vain 24 prosenttia ja työntekijän tekemistä varkauksista 20 prosenttia päätyi poliisin tietoon. Teollisuustoimipaikoissa asiakkaan tekemistä varkauksista 35 prosenttia ja alihankkijan tekemistä varkauksista 39 prosenttia päätyi poliisin tietoon, mutta työntekijöiden tekemistä varkauksista vain 16 prosenttia.

Kaupan toimialalla 30 prosenttia ja teollisuudessa 42 prosenttia työntekijöiden tekemistä kavalluksista ilmoitettiin poliisille. Vastaavasti ulkopuolisten kauppoihin kohdistamista petoksista 56 prosenttia ja teollisuustoimipaikkoihin kohdistuneista petoksista 41 päätyi poliisin tietoon.

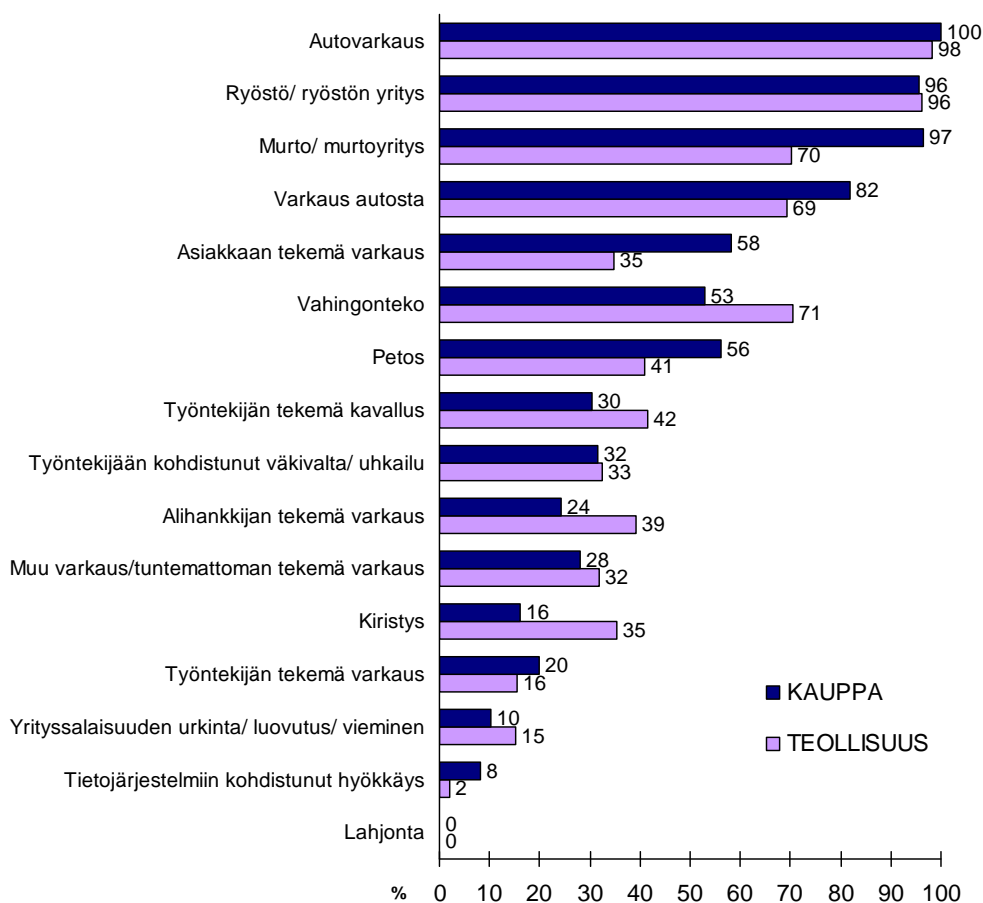
Varkauksien kohdalla yleisin syy jättää teko ilmoittamatta poliisille, oli teon vähäpätöisyys. Myös ajanpuute mainittiin esteeksi poliisille ilmoittamiseen. Asiakkaan tekemien varkauksien kohdalla ilmoitus jäi usein tekemättä myös siitä syystä, että teon tekijää ei oltu saatu kiinni. Lisäksi osa varkauksista oli sovittu asiakkaan kanssa, ja kun tuote oli saatu takaisin, ilmoitus oli jätetty tekemättä. Ilmoituksia poliisille jäi myös tekemättä silloin, kun varkauden tekijä oli hyvin nuori henkilö.

Työntekijän tekemien varkauksien kohdalla useat tapaukset selvitettiin sisäisesti eikä poliisille ilmoittamista katsottu tällöin tarpeelliseksi. Aina työntekijän varkaudesta ei myöskään ollut riittävää näyttöä ilmoituksen tekemiseksi. Samat syyt ilmoittamatta jättämiseen koskivat myös työntekijöiden tekemiä kavalluksia sekä alihankkijoiden tekemiä varkauksia.

Petoksen kohdalla oli tapauksia, joissa asia oli yhä kesken, joten ilmoitusta poliisille ei oltu toistaiseksi tehty. Osa ilmoittamatta jääneistä petok-

¹⁵ Poliisille ilmoitettujen tapausten osuus on laskettu kaikista tapahtuman kokeneista ja kuvaa niiden tapahtumien osuutta, joissa varmasti tiedettiin, että teko oli ilmoitettu poliisille. Muiden tapahtumien osalta tekoa ei ollut ilmoitettu poliisille tai vastaajalla ei ollut tietoa asiasta.

sista taas oli tekoina epäselviä tai niin vähäpätöisiä, ettei ilmoitusta katsottu tarpeelliseksi tehdä.

Kuvio 25 Poliisille ilmoitettujen tekojen osuus rikostyypeittäin, %

Joka kolmas työntekijään kohdistunut väkivalta- tai uhkailutapaus ilmoitettiin poliisille. Mitä vakavammasta väkivallasta oli kyse, sitä todennäköisemmin ilmoitus tehtiin. Niistä tapauksista, joissa kyse oli muusta kuin uhkailusta – eli kun väkivallan tekijä oli käynyt käsiksi työntekijään – oli kaupoissa 62 prosenttia ja teollisuustoimipaikoissa 72 prosenttia ilmoitettu poliisille. Vastaavasti kolme neljästä vamma aiheuttaneesta väkivaltatapauksesta oli päätynyt poliisille. Myös väkivalta- ja uhkailutapausten kohdalla tyypillisimmäksi syyksi poliisille ilmoittamatta jättämiseen mainittiin teon lievä luonne. Osassa vastauksia – erityisesti kaupan alalla – syyksi mainittiin tapausten jatkuva toistuvuus, niiden luonnehdittiin olevan ”joka-päiväisiä” ja ”arkipäiväistä meille”. Osa väkivaltatapauksista soviteltiin osapuolten kesken paikanpäällä eikä ilmoitusta katsottu tarpeelliseksi. Myös se, ettei teon kohteena ollut työntekijä halunnut ilmoitusta poliisille, vaikutti joissain tapauksissa ilmoittamatta jättämiseen.

Teot, jotka harvimminkin päättyivät poliisiin tietoon, olivat yrityssalaisuuden urkinta, luovuttaminen tai mukana vieminen, tietojärjestelmiin kohdistuneet hyökkäykset sekä lahjonta. Myös kiristystapauksista tehtiin harvoin ilmoitusta poliisille. Näidenkin tekojen kohdalla tyypillisimmäksi syyksi jättää teko ilmoittamatta poliisille esitettiin tekojen vähäpätöisyys ja se, ettei ilmoituksesta katsottu olevan hyötyä. Urkintatapauksien kohdalla syynä oli myös se, että tapaus oli epäselvä tai näyttö puuttui. Lahjontatapauksien kohdalla – joista yhtäkään ei oltu ilmoitettu poliisille – esiin nousivat näyttökysymykset ja teon jääminen yrityksen asteelle. Tietojärjestelmähyökkäyksistä monet olivat aktivoituneita haittaohjelmia tai viruksia, jolloin ilmoituksen ei katsottu olevan aiheellinen.

Poliisille ilmoittamisen aktiivisuutta kuvaava tarkastelu osoittaa, että ilmoitusalttius vaihteli tekokohtaisesti hyvin paljon. Joidenkin tekotyyppien kohdalla – kuten autoihin liittyvät varkaudet, ryöstöt ja murrot – piilorikollisuus näyttää olevan hyvin vähäistä, kun taas toisissa tekotyypeissä – kuten tietojärjestelmiin kohdistuvissa hyökkäyksissä, yrityssalaisuuden urkintatapauksissa sekä lahjonnassa – valtaosa tapauksista jää ilmoittamatta poliisille. Huomattaville eroille tekojen ilmoitusalttiudessa voidaan esittää useita selityksiä. Teon vakavuus, aineellisten vahinkojen suuruus ja vahingonkorvauksen hakeminen vakuutusyhtiöltä ovat ilmeisiä syitä, jotka lisäävät ilmoitusalttiutta. Kun tarkastellaan niitä syitä, minkä vuoksi tekoja ei oltu ilmoitettu poliisille, selvästi yleisin oli teon arvioiminen vähäpätöiseksi ja ilmoituksen pitäminen siten hyödyttömänä. Vähän vahinkoja aiheuttaneet tapaukset päättyvät siis harvemmin poliisiin tietoon.

Poliisille ilmoittamiseen näyttää myös vaikuttavan se, kuinka selkeästä tapauksesta on kysymys. Aina ei ollut siis selvää oliko kysymys rikoksesta, josta ilmoitus olisi aiheellista tehdä. Myös teonpiirteiden ja tekijän jääminen epäselväksi oli monesti syynä siihen, ettei poliisiin otettu yhteyttä, vaikka tapahtuma itsessään miellettiin rikokseksi. Etenkin työntekijän tai alihankkijan tekemien rikosten kohdalla taas teon ”jälkipyykki” hoidettiin usein itse ja monissa tapauksissa asia sovittiin tekijän kanssa suoraan ilman poliisia. Tämä näkyy tekojen alhaisena ilmoitusalttiutena.

Hyvin harvat vastaajat arvioivat, että yrityksen maineen suojeleminen oli esteenä rikosilmoituksen tekemiselle. Pelko maineen menettämisestä ei siis tulosten valossa näyttäisi olevan kaupan alalla tai teollisuudessa piilorikollisuutta lisäävä tekijä. Myös se, että toimipaikassa ei ajanpuutteen vuoksi ehditty tehdä rikosilmoitusta, esiintyi varsin harvoin syynä ilmoittamatta jättämiselle. Kokonaisuutena tarkastellen tulosten perusteella näyttää siltä, että tutkittujen toimialojen toimipaikoissa rikosten poliisille ilmoittaminen perustuu tapauskohtaiseen harkintaan, jossa otetaan huomioon teon vaka-

vuus, teon tekijä, syntyneet vahingot (ja niiden korvaaminen) sekä mahdollisuudet teon selvittämiseen viranomaisten avulla.

Poliisille ilmoittaminen teemahaastatteluissa

Teemahaastatteluissa ilmeni monenlaista suhtautumista rikosten poliisille ilmoittamiseen. Toisissa yrityksissä linjana oli, että rikokset ilmoitetaan säännönmukaisesti poliisille. Linjauksista ja ohjeistuksista huolimatta käytäntö saattoi kuitenkin vaihdella samankin yrityksen toimipaikoissa. Toisissa haastatteluissa taas todettiin, että rikokset harvemmin ilmoitettiin poliisille. Ilmoittamattomuutta selitettiin samoilla syillä, joita kyselyn tuloksetkin tuottivat. Rikos saattoi olla niin vähäpätöinen, ettei ilmoitusta katsottu tarpeelliseksi, tai teon rikosluonne saattoi jäädä epäselväksi. Myös yrityksen maineen suojeleminen nostettiin esiin.

H1: Pääsääntö on se, että ilmoitetaan. Joissakin tapauksissa voidaan tämmöinen sovitteluratkaisu löytää. Lähinnä se on pienimuotoinen varkaus henkilökunnalta: tunnustaa, on yhteistyöhaluinen, katu tekoaan ja muuta vastaavaa. Silloin voidaan jopa sovittelua. Lähtökohta kuitenkin pitää olla se, että poliisille kaikki.

H2: Kun puhutaan erityyppisistä rikoksista, niin jos on joku graffitin tekeminen, niin me ei ilmoiteta sitä poliisille. Siitä ei ole mitään hyötyä. Jos se on murto, niin se ilmoitetaan käytännössä automaattisesti, koska poliisi kutsutaan paikalle tutkimaan tapaus. Jos on joku ikkunan sisään lyöminen, niin se on vähän siinä ja tässä. Sitten tämä meidän iso massa, eli myymälävarkaudet. Meillä on ohje, että ilmoitetaan kaikki myymälävarkaudet poliisille, myös alle 15-vuotiaat. Ja se on ehdoton ohje. [...] Mutta tiedän käytännössä kuitenkin mitä se todellisuus on. [...] Iso osa ilmoitetaan poliisille, mutta kun tiedetään, että se juoksi tosta noin, mutta mä en jaksa ilmoittaa poliisille.

H5: Poliitikka on se, että ilmoitetaan. ... esimiehet jatkuvasti kamppailee sen kanssa, että onko tää moraaliton teko, virhe, tahallinen vai tahaton, onko tää rikkomus vai mihin kategoriaan se laitetaan? Onko se niin vakava teko, että se viedään poliisille? Yrityksillä on aina tarve pitää omaa pesää puhtaana ja oma kilpeä puhtaana. Meillä tapahtuu koko ajan erilaisia asioita, joita ei ilmoiteta poliisille. Ja ne vois olla rikoksia, kun oikein ruvettaisiin tönkimään. [...] Oikeastaan ihan suoraan karrikoidusti sanoen, niin me ja yritykset ilmoitetaan varmasti ne rikokset, jotka poliisi saa jo muutenkin tietää.

Useampi haastatelluista koki, ettei rikosta kannattanut ilmoittaa poliisille siksi, että tekijän ei uskottu joutuvan vastuuseen teostaan tai menetettyä omaisuutta tai korvausta vahingoista ei tultaisi saamaan.

H3: Ollaan välillä niitä ilmoitettu, mutta ei se ole maksanut vaivaa. Kaverit on olleet tunnin päästä takaisin kadulla, vaikka olisivatkin jääneet kiinni. Eikä siltä ryhmältä mitään rahoja saa ikinä takaisin, eli se on enemmänkin semmoinen muodollinen juttu, jos poliisille ilmoitetaan.

H1: Vaikka olisi kuinka selkeä keissi, niin syyttäjä ei lähde niitä ajamaan, koska on niin hankalaa ajaa niitä, koska ei niitä tekijöitä kuitenkaan saada vastuuseen. Tietysti ihan ammattirosvojen osalta, mutta myös ihan paikallistenkin konnien osalta.

H4: Jos joku vuotaa tietoa, niin se yleensä tapahtuu firman ohjeistuksen vastaisesti. Se voi olla varoituksen tai jopa irtisanomisen peruste. Toinen tapa on tehdä siitä rikosjuttu ja lähteä siitä prosessista hakemaan sitä oikeutta. Mutta ei se kyllä monta kertaa ihan oikeasti kannata [...] Se vahinko on jo tapahtunut ja mä en ainakaan henkilökohtaisesti usko siihen esimerkin voimaan. Ne prosessit on niin pitkiä, ennen kuin sieltä saadaan tieto ulos, niin siinä menee vuosia.

2.8 Rikollisuudesta aiheutuneet haitat

Rikollisuuden suorat kustannukset

Rikollisuuden suoria kustannuksia mitattiin kysymällä kunkin rikostyyppin kohdalta tuoreimman tapahtuneen rikoksen aiheuttamat euromääräiset kustannukset. Taulukossa 6 on esitetty jokaisen rikoksen keskiarvokustannus, joka kuvaa suuntaa antavasti kunkin rikostyyppin yksittäisen rikoksen keskimääräistä kustannusta.¹⁶ Luku on keskiarvo tämän rikoksen kyselyssä ilmoitetuista kustannuksista. On syytä huomioida, että yksittäisen rikoksen kustannukset vaihtelevat suuresti. Kaikki rikokset eivät ole aiheuttaneet lainkaan kustannuksia, kuten esimerkiksi tapaukset, joissa varastettu omaisuus on saatu vahingoittumattomana takaisin tai työntekijälle ei ole tullut hoitoa vaativia vammoja väkivallasta. Toisaalta yksittäinen rikos voi aiheuttaa kymmenientuhansien eurojen kustannukset. Keskiarvossa on huomioitu kaikki kustannukset nolasta korkeimpaan ilmoitettuun kustannukseen.

¹⁶ Havaintojen vähäisestä määrästä johtuen kiristysten ja lahjonnan kohdalla keskiarvokustannuksia on käytetty ainoastaan rikollisuuden kokonaiskustannusten arvioinnissa. Taulukossa esitetyt keskiarvot on pyöristetty lähimpään kymmeneen euroon.

Yksittäisten rikostapausten keskiarvokustannuksia vertailtaessa kaltevimpia rikoksia molemmilla toimialoilla olivat murrot, ulkopuolisten tekemät petokset, työntekijöiden tekemät kavallukset sekä ajoneuvoihin kohdistuneet varkaudet.

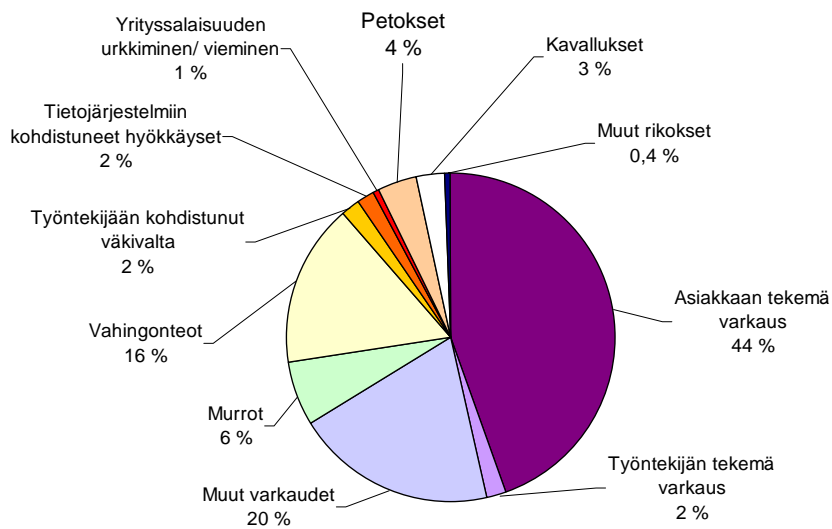
Taulukko 6 Rikoskohtaiset keskiarvokustannukset euroina

	KAUPPA €	TEOLLISUUS €
Asiakkaan varkaus	170	320
Työntekijän varkaus	810	370
Alihankkijan varkaus	470	1 810
Muu varkaus	270	2 030
Autovarkaus	6 880	4 500
Varkaus autosta	1 440	880
Murto/ murtoyritys	3 580	2 990
Vahingonteko	900	1 450
Työntekijään kohdistunut väkivalta/ uhkailu	70	50
Ryöstö/ ryöstön yritys	770	910
Tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys	450	880
Petos	1 030	11 990
Työntekijän tekemä kavallus	2 330	7 640
Yrityssalaisuuden urkinta/ luovutus/ vieminen	760	1 250

Rikollisuuden aiheuttamat kokonaiskustannukset on arvioitu kertomalla jokaisen rikoksen keskiarvokustannus kyseisen rikoksen tapausmäärällä ja yhdistämällä näin saadut rikostyyppikohtaiset kustannukset kokonaisarvioksi¹⁷. Tällä tavoin arvioituna kyselyssä tarkasteltujen rikollisuuden muotojen aiheuttamat kustannukset olivat perusjoukon tasolle yleistettynä kaupan alan toimipaikoissa noin 140 miljoona euroa vuoden aikana ja teollisuustoimipaikoissa noin 30 miljoona euroa. Kaikki rikokset eivät kuitenkaan tule toimipaikkojen tietoon eivätkä kyseiset arviot sisällä havaitsematta jääneistä rikoksista koituvia kustannuksia. On arvioitu, että havaitsematta jääneiden rikosten kustannukset voivat olla huomattavasti suuremmat kuin toimipaikkojen havaitsemasta rikollisuudesta aiheutuvat kustannukset (ks. Burrows ym. 2001, 63–77). Esimerkiksi Skotlannin yritysuhritutkimuksessa arvioitiin eri lähteistä saatua tietoa yhdistämällä, että yritysten kokemat rikollisuuden kokonaiskustannukset olivat noin kolmikertaiset kyselyssä arvioituihin kustannuksiin nähden (ks. Burrows ym. 2001). Jotta luotettavia arvioita suomalaisyritysten kokemista rikollisuuden kokonaiskustannuksista voitaisiin tehdä, vaatisi se useista eri lähteistä saatavan tiedon yhdistämistä sekä arviointimenetelmien kehittämistä.

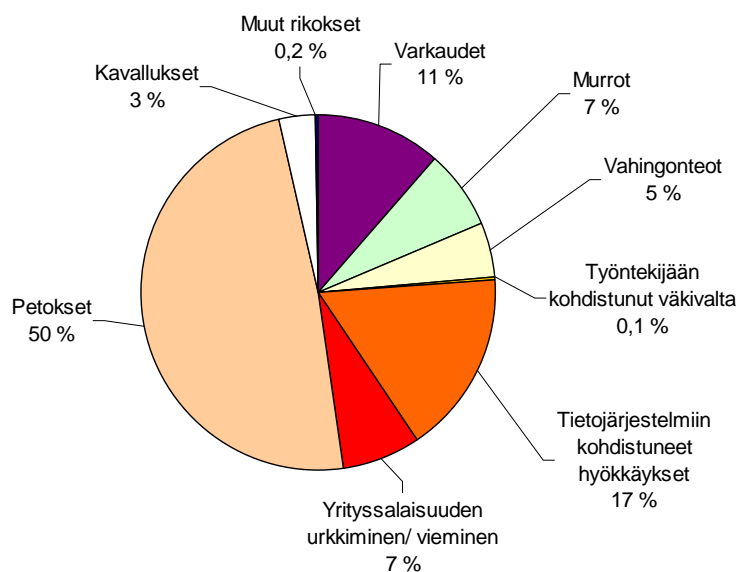
¹⁷ Rikostentorjunnan tai rikosten selvittämiseen käytettyjen henkilötyötuntien kustannukset eivät ole mukana arvioissa, vaan ne kuvaavat rikollisuuden aiheuttamia suoria kustannuksia. Rikoksilta suojautumisen kustannuksia tarkastellaan jaksossa 2.9.

Kaupan ja teollisuuden toimialat poikkeavat toisistaan sen suhteen, miten rikollisuuden aiheuttamat kustannukset jakautuivat rikostyypeittäin. Kaupan toimipaikoissa varkaudet aiheuttivat kaksi kolmasosaa kaikista rikoskustannuksista ja pelkästään asiakkaiden tekemien varkauksien osuus oli 44 prosenttia kokonaiskustannuksista (kuvio 26). Varkauksien jälkeen suurimmat kustannukset aiheutuivat vahingonteoista (15 % kokonaiskustannuksista), murroista (6 %) ja petoksista (4 %). Työntekijöiden tekemien varkauksien ja kavallusten osuus kaupan rikoskustannuksista oli yhteensä 5 prosenttia.

Kuvio 26 Rikollisuuden aiheuttamien kustannusten jakautuminen rikostyypeittäin kaupan alalla, %

Teollisuustoimipaikoissa suurimmat kustannukset – puolet rikollisuuden kokonaiskustannuksista – aiheutuivat petoksista (kuvio 27). Miltei viidesosan (17 %) rikoskustannuksista aiheutui tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä. Tämän jälkeen eniten kustannuksia aiheutui varkauksista (11 %), murroista (7 %) ja tapauksista, joissa yrityksen salaista tietoa oli urkittu, luovutettu tai viety mukana (7 %). Teollisuustoimipaikoissa työntekijöiden tekemät varkaudet ja kavallukset muodostivat yhteensä 4 prosenttia rikoskustannuksista.

Kuvio 27 Rikollisuuden aiheuttamien kustannusten jakautuminen rikostyypeittäin teollisuudessa, %

Rikosten selvittämiseen kuluva aika

Rikosten selvittämiseen kulunutta aikaa mitattiin kysymällä kunkin rikostyyppin kohdalta tuoreimman tapahtuneen rikoksen selvittämiseen kuluneet henkilötyötunnit. Yhden rikoksen selvittämiseen kulunut aika vaihteli alle tunnista kymmeneen henkilötyötunteihin. Analyysyjä varten jokaiselle rikostyyppille laskettiin yksittäisen rikostapauksen selvittämisen keskimääräisesti käytetty aika (keskiarvo käytetyistä henkilötyötunneista).

Kaupan alalla keskiarvolla mitattuna työläimpiä selvitettäviä rikoksia olivat työntekijöiden tekemät kavallukset sekä autovarkaudet ja ryöstöt. Näiden rikosten selvitystyö vei keskimäärin yli kymmenen henkilötyötuntia tapausta kohti. Seuraavaksi eniten henkilötyötunteja rikosta kohti kului työntekijöiden varkauksien, murtojen, tietojärjestelmiin kohdistuneiden hyökkäysten sekä niiden tapausten selvittelyyn, jossa yritysomaisuutta oli varastettu autosta. Näiden rikosten selvittämiseen oli keskimäärin käytetty seitsemästä yhdeksään henkilötyötuntia. Kun rikoksen selvittämiseen kulunut aika suhteutetaan kukin rikostyyppin tapausmääriin, kaupan toimipai-koissa selvästi eniten aikaa käytettiin kuitenkin asiakkaiden tekemien varkauksien selvittelyyn. Vaikka siis yksittäisen asiakkaan tekemän varkauden selvittely vei sinänsä verrattain vähän aikaa, niiden suuri määrä näkyi käytetyn ajan kokonaismäärässä. Varkauksien jälkeen kokonaisuutena tarkastellen eniten työvoimaa sitoi vahingontekotapausten selvittäminen.

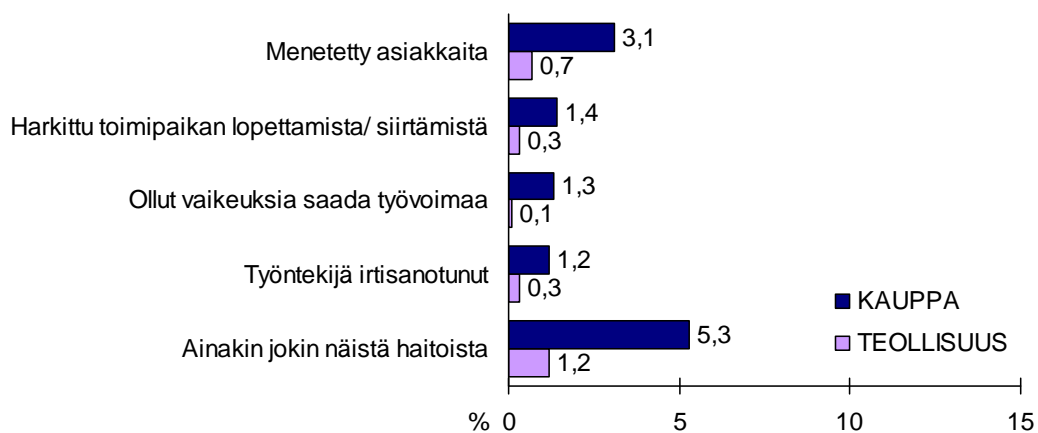
Teollisuustoimipaikoissa työläimpiä yksittäisiä rikoksia selvittää – eli niitä, joiden selvittämiseen kului keskimääräisesti yli kymmenen henkilötyöntuntia – olivat työntekijöiden tekemät kavallukset, ulkopuolisten tekemät petokset, tietojärjestelmiin kohdistuneet hyökkäykset sekä työntekijöihin kohdistuneet väkivaltatapaukset. Myös murtojen, ryöstöjen ja vahingontekojen selvittämiseen kului paljon aikaa; keskimäärin seitsemästä kahdeksaan henkilötyöntuntia. Kun rikoksen selvittämiseen kulunut aika suhteutetaan kukin rikostyyppin tapausmääriin teollisuustoimipaikoissa, eniten aikaa käytettiin tietojärjestelmiin kohdistettujen hyökkäysten ja petosten selvittämiseen. Nämä rikokset olivat siis sekä yksittäistapauksina työläitä selvittää että kokonaisuutena tarkastellen eniten työvoimaa selvitystyöhön sitovia rikostyyppejä teollisuustoimipaikoissa.

Paitsi että rikollisuus aiheuttaa suoria kustannuksia toimipaikoille niiden selvittämiseen kuluu huomattavasti aikaa, mikä tuottaa merkittäviä välillisiä kustannuksia. Suurissa toimipaikoissa valvonta- ja turvallisuustoimintaa varten on palkattua henkilöstöä, jonka toimenkuvaan kuuluu myös toimipaikkaan kohdistuneiden rikosten selvittelytyö. Pienissä toimipaikoissa tämä joudutaan usein tekemään muun työskentelyn ohella, mikä sitoo työvoimaa varsinaisista tehtävistä.

Muut rikollisuuden aiheuttamat haitat

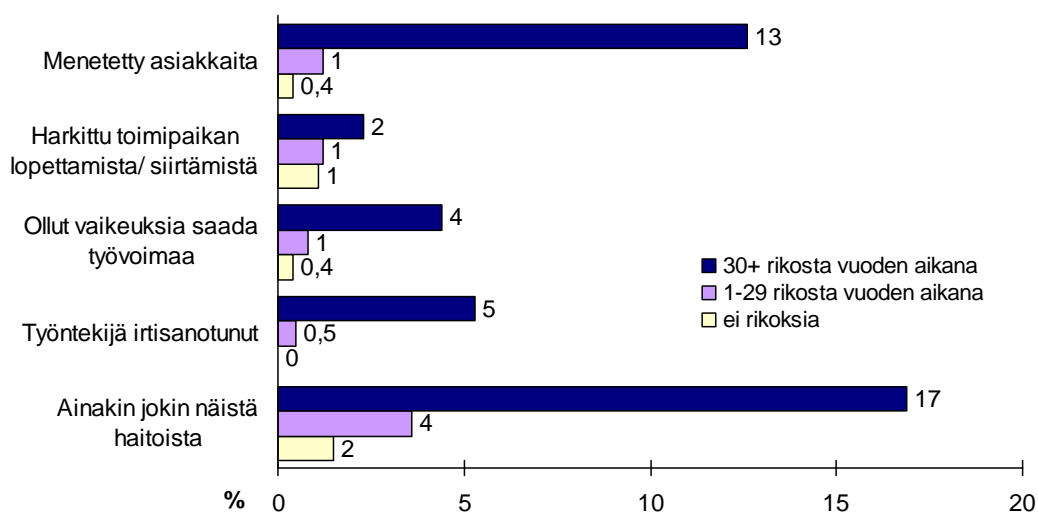
Tutkimuksen vastaajia pyydettiin arvioimaan, oliko rikollisuus tai sen uhka aiheuttanut kuluneen vuoden aikana toimipaikalle haittoja, joita ei voida mitata suorina kustannuksina tai työntunteina. Tällaisina haittoina kysyttiin asiakkaiden menettämisestä, vaikeuksista työvoiman saatavuudessa tai pysyvyydessä sekä siirtymis- tai lopettamispaineista, joita rikollisuus oli mahdollisesti aiheuttanut.

Kaupan toimipaikoista yksi kahdesta kymmenestä ja teollisuustoimipaikoista yksi sadasta ilmoitti kokeneensa tämän kaltaisia haittoja rikollisuuden tai sen uhan vuoksi viimeisen vuoden aikana (kuvio 28). Kaupan alalla 3 prosenttia toimipaikoista uskoi menettäneensä asiakkaita rikollisuuden vuoksi. Yksi sadasta kaupan toimipaikasta ilmoitti rikollisuuden vaikutuksista työnvoiman saantiin tai työvoiman pysyvyyteen. Samoin yksi sadasta toimipaikasta kertoi, että toimipaikan siirtämistä tai lopettamista oli harkittu rikollisuuden tai sen uhan johdosta. Teollisuustoimipaikoista 0,7 prosenttia arvioi menettäneensä asiakkaita rikollisuuden vuoksi. Muiden haittojen kokeminen oli tätäkin harvinaisempaa.

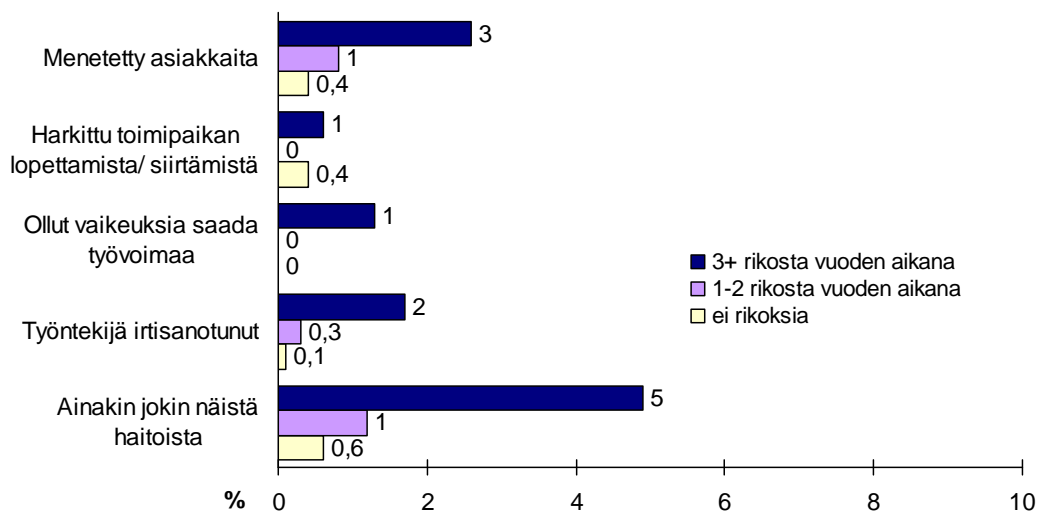

Kuvio 28 Rikollisuuden tai sen uhan vuoksi haittoja kokeneiden toimipaikkojen osuus, %

Edellä mainittujen haittojen kokeminen oli selvässä yhteydessä toimipaikan rikostasoon. Runsaasti rikoksia kokeneet toimipaikat kokivat muita enemmän myös rikollisuudesta tai sen uhasta aiheutuneita haittoja. Vähintään 30 rikosta vuoden aikana kokeneista kaupan toimipaikoista 17 prosenttia oli kokenut vähintään yhden mainituista rikoshaitoista vuoden aikana, kun vastaava osuus 1–29 rikosta kokeneissa oli 4 prosenttia ja ei lainkaan rikoksia kokeneissa 2 prosenttia (kuvio 29). Teollisuustoimipaikoissa vähintään kolme rikosta vuoden aikana kokeneista toimipaikoista 5 prosenttia ilmoitti rikoshaitoista (kuvio 30). Harvemmin rikosten uhriksi joutuneista teollisuustoimipaikoista vastaava osuus oli 1 prosentti ja ei lainkaan rikoksia kokeneiden kohdalla 0,6 prosenttia.

Kuvio 29 Rikollisuuden tai sen uhan vuoksi haittoja kokeneiden kaupan toimipaikkojen osuus rikostason mukaan, %

Kuvio 30 Rikollisuuden tai sen uhan vuoksi haittoja kokeneiden teollisuustoimipaikkojen osuus rikostason mukaan, %

Toimipaikoista noin joka kymmenes oli vaihtanut toimitilaa viimeisen viiden vuoden kuluessa. Näiltä toimipaikoilta kysyttiin vaikuttiko entisen sijaintipaikan rikollisuus tai ympäristössä ilmennyt häiriökäyttäytyminen siirtymispäätökseen. Toimitilaa vaihtaneista toimipaikoista 6 prosenttia (eli vajaa prosentti koko aineistossa) ilmoitti, että nämä tekijät olivat vaikuttaneet siirtymispäätökseen. Tulos oli sama sekä kaupan että teollisuuden osalta.

Yritysten toimintaympäristössä ilmenevän rikollisuuden merkitystä sijoittumiseen tarkasteltiin tutkimuksessa vielä kysymällä, missä määrin alueellinen rikostasoa vaikuttaa uuden paikan valintaan silloin, kun yritys on perustamassa uutta toimipaikkaa tai yrityksen toimipaikka vaihtaa sijaintiaan. Valtaosa vastaajista ei pitänyt rikostasoa keskeisenä sijoittumiseen vaikuttavana seikkana. Kaupan toimipaikoista 57 prosentissa ja teollisuustoimipaikoista 49 prosentissa arveltiin, että alueellisella rikostasolla oli vähän tai ei lainkaan merkitystä kun 14 prosenttia vastaajista molemmilla toimialoilla uskoi rikostasolla olevan suuri merkitys sijoittumiseen.

2.9 Rikoksilta suojautuminen

Edellä havaittiin, että toimipaikkoihin kohdistuvat rikoshaitat näyttävät konkretisoituvan pääosin suorina aineellisina vahinkoina ja rikosten selvittelyyn kuluvana aikana. Rikollisuuden välillisesti aiheuttamia vaikutuksia ovat kuitenkin myös toimet rikoksilta suojautumista vastaan. Rikoksilta suojautumista tarkasteltiin tutkimuksessa sekä erilaisten suojautumiskeinojen näkökulmasta että suojautumisen kustannusten suhteen. Kyselyssä toi-

mipaikkoja pyydettiin myös kertomaan oliko kuluneen vuoden aikana lisätty resursseja rikoksantorjuntaan rikollisuuden tai sen uhan vuoksi. Näin oli toimittu yhdessä viidestä (19 %) kaupan toimipaikasta ja yhdessä kymmenestä (8 %) teollisuuden toimipaikasta. Lisäresursointia rikoksantorjuntaan oli toteutettu erityisesti suurissa toimipaikoissa; kaupan suurista toimipaikoista yli puolet ja teollisuudessa joka viides ilmoitti vuoden kuluessa lisänneensä rikoksantorjuntatoimiaan.

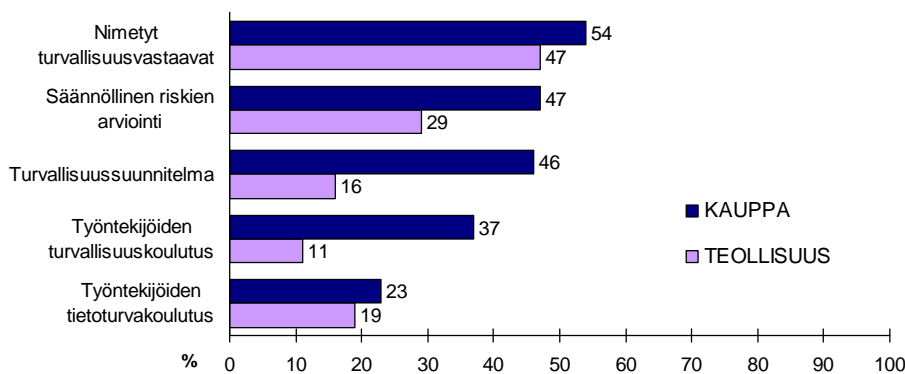
Rikoksilta suojautumisen keinot

Rikoksilta suojautumisen osalta kyselyssä tarkasteltiin yhteensä 30 turvallisuuden osa-alueen toteutumista toimipaikoissa. Kysymykset koskivat turvallisuusjohtamista, henkilöstön koulutusta, vartiointia, omaisuuden suojaamista, sopimuksia ja turvallisuusselvityksiä sekä tietoturvaluutta. Jokaisen osa-alueen kohdalla tiedusteltiin, oliko kyseinen suojautumiskeino ollut käytössä toimipaikassa kuluneen vuoden aikana.

Noin puolet toimipaikoista ilmoitti, että toimipaikassa on nimetty henkilöt, jotka vastaavat turvallisuudesta (kuvio 31). Kirjallinen turvallisuussuunnitelma, joka kattaa myös rikostilanteet, löytyi 46 prosentista kaupan ja 16 prosentista teollisuuden toimipaikoista. Turvallisuustilanne ja turvallisuusriskit kartoitettiin säännöllisesti 47 prosentissa kaupan ja 29 prosentissa teollisuuden toimipaikoista.

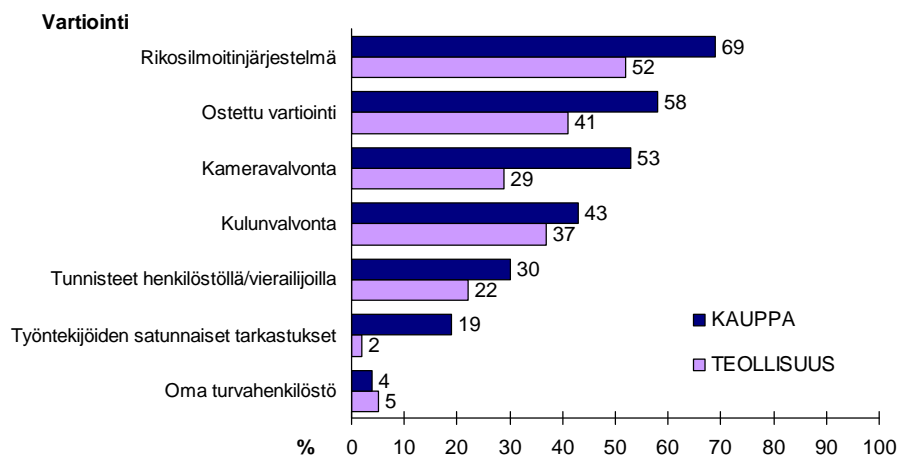
Toimipaikoissa myös koulutettiin henkilöstöä turvallisuuteen liittyvissä asioissa. Kaupan toimipaikoista 37 prosenttia ja teollisuustoimipaikoista 11 prosenttia kertoi, että henkilökunta sai turvallisuuskoulutusta, joka sisältää rikostilanteisiin varautumisen. Noin joka viidennessä toimipaikassa työntekijöitä koulutettiin tietoturvasta.

Turvallisuusjohtaminen ja henkilöstön koulutus

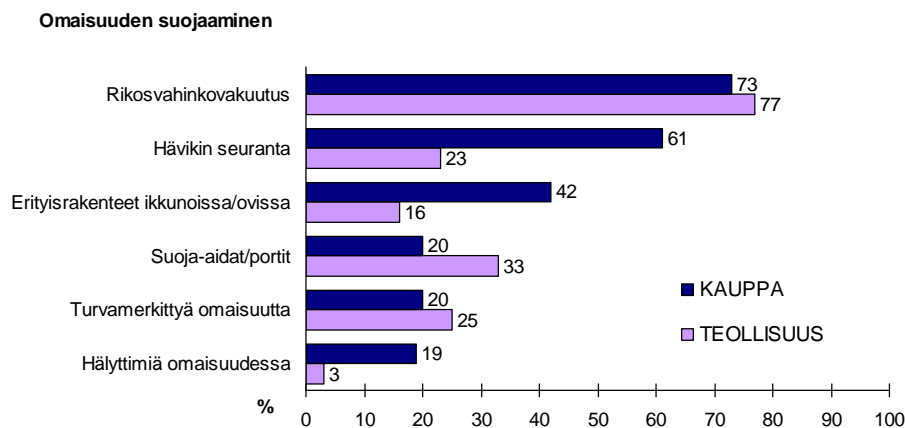
Kuvio 31 Turvallisuusjohtamista ja henkilöstön turvallisuuskoulutusta vuoden aikana toteuttaneiden toimipaikkojen osuus, %

Vartiointia tarkasteltiin sekä teknisen valvonnan että turvallisuushenkilöstön suorittaman vartiointin osalta (kuvio 32). Kaupan toimipaikoista 69 prosenttia ja teollisuustoimipaikoista 52 prosenttia ilmoitti, että heillä oli käytössä rikosilmoitinjärjestelmä, kuten hälytysjärjestelmä. Myös turvallisuusalan yritykseltä ostettavan vartiointipalvelun käyttö oli melko yleistä. Sen sijaan vain hyvin harvoilla toimipaikoilla oli omaa turvallisuushenkilöstöä, kuten vahtimestareita, myymäläetsiviä tai vartijoita. Kaupoista 53 prosenttia ja teollisuustoimipaikoista 29 prosenttia käytti kameravalvontaa.

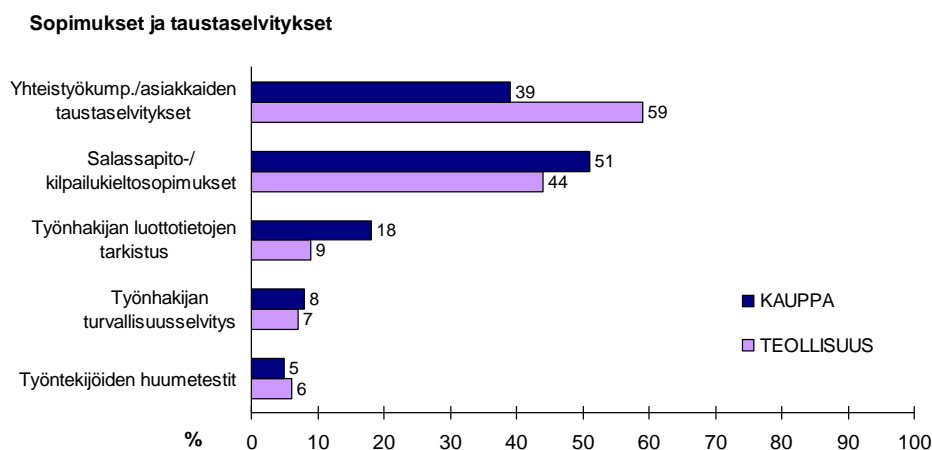
Kuvio 32 Vartiointia vuoden aikana toteuttaneiden toimipaikkojen osuus, %

Omaisuuksien suojaamiseen sisältyivät erilaiset tekniset rikoksilta suojaamisen ratkaisut, vakuutukset sekä hävikin seuranta (kuvio 33). Suurella osalla toimipaikoista oli vakuutus, joka korvasi rikosvahingot. Kaupan toimipaikoista 61 prosenttia ja teollisuustoimipaikoista 23 prosenttia seurasi säännöllisesti hävikkiään. Joka viides kaupan toimipaikka suojaasi tuotteita hälyttimillä. Omaisuuksien turvamerkintää oli toteutettu 20 prosentissa kaupan ja 25 prosentissa teollisuuden toimipaikoista.

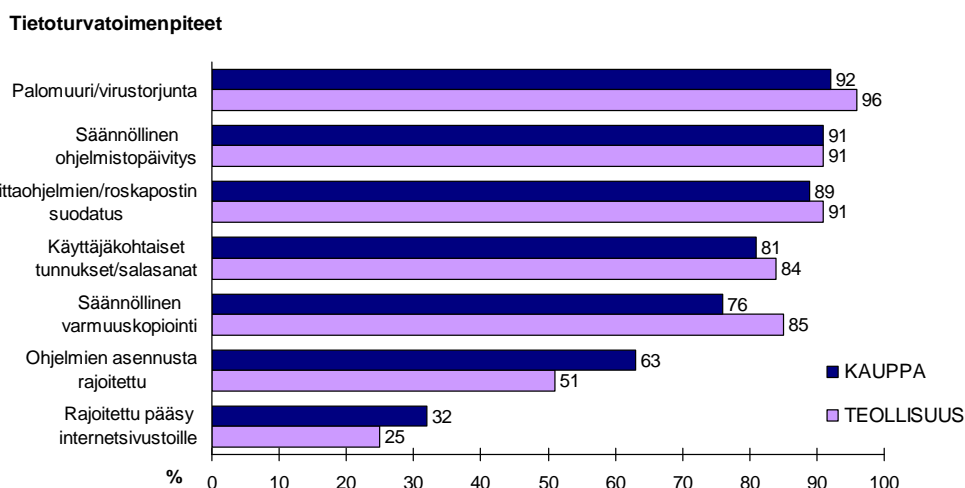
Kuvio 33 Omaisuuksien suojaamista vuoden aikana toteuttaneiden toimipaikkojen osuus, %

Erilaisia sopimuksia ja taustaselvityksiä käytettiin työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden taholta tulevien mahdollisten uhkien torjuntaan. Yhteistyökumppaneiden tai asiakkaiden taustoja oli selvitetty 39 prosentissa kaupan toimipaikoista ja 59 prosentissa teollisuustoimipaikoista (kuvio 34). Noin puolet toimipaikoista oli tehnyt kilpailukiello- tai salassapitosopimuksia. Vain harvoissa toimipaikoissa oli tehty työnhakijoille luottotietojen tarkistuksia tai turvallisuusselvityksiä. Myös työntekijöiden huumetestaus oli hyvin harvinaista.

Kuvio 34 Sopimuksia ja taustaselvityksiä vuoden aikana käyttäneiden toimipaikkojen osuus, %

Valtaosa toimipaikoista ilmoitti suojautuvansa tietoturvaaukkia kohtaan varsin kattavasti (kuvio 35). Yhdeksän toimipaikkaa kymmenestä ilmoitti, että heillä oli käytössä palomuri/virustorjunta, että käytössä olevat ohjelmistot päivitetään säännöllisesti ja että sähköpostijärjestelmässä oli haittaohjelmien ja roskapostin suodatus. Henkilöstön käyttäjäkohtaiset tunnukset ja salasanat olivat käytössä neljässä toimipaikassa viidestä. Kaupan toimipaikoista 76 prosenttia ja teollisuustoimipaikoista 85 prosenttia ilmoitti, että keskeiset tiedot ja tiedostot varmuuskopioidaan säännöllisesti. Harvimmin käytössä olevia tietoturvatouimia olivat ohjelmien asennuksen rajoittaminen henkilöltä sekä rajoitettu pääsy internetsivustoille.

Kuvio 35 Tietoturvatoinenpiteitä vuoden aikana toteuttaneiden toimipaikkojen osuus, %

Kokonaisuutena tarkastellen sekä kaupan että teollisuuden toimipaikoissa käytettiin varsin runsaasti eri rikoksilta suojautumisen menetelmiä. Alle prosentti toimipaikoista ilmoitti, ettei ollut käyttänyt mitään edellä tarkasteltuja rikoksilta suojautumisen keinoja vuoden aikana. Kun tarkastelusta jätetään pois erittäin laajasti käytössä olleet tietoturvatoinenpiteet, yhä vain kaksi prosenttia toimipaikoista ilmoitti, ettei ollut käyttänyt rikollisuuden suojautumisen keinoja. Kaupan toimipaikoista 33 prosentilla ja teollisuustoimipaikoista 17 prosentilla oli ollut vähintään puolet mainituista rikoksilta suojautumisen keinoista käytössä vuoden aikana.

Toimipaikan käyttämien rikoksilta suojautumisen keinojen yleisyys vaihteli toimipaikan koon mukaan. Suuremmat toimipaikat käyttivät pienempiä selvästi aktiivisemmin erilaisia rikoksilta suojautumisen menetelmiä. Havainto koski lähes kaikkia turvallisuuden osa-alueita. Ainoastaan tietoturvallisuuteen liittyvät toimet olivat miltei yhtä yleisiä niin pienissä, keskisuurissa kuin suurissakin toimipaikoissa, lukuun ottamatta ohjelmien asennusoikeuksien sekä internetsivustoille pääsyn rajoittamista. Nämä rajoitukset olivat useammin käytössä suurissa toimipaikoissa. Muista rikoksilta suojautumisen keinoista vain rikosvahingot korvaava vakuutus oli yhtä yleinen kaiken kokoisissa toimipaikoissa.

Rikoksilta suojautuminen teemahaastatteluissa

Teemahaastatteluissa rikosten torjuntaa kuvailtiin kokonaisvaltaisena, yrityksessä valitsevana turvallisuuskulttuurina. Yritysturvallisuuden kannalta olennaisena pidettiin, että turvallisuuskulttuurin ymmärtäminen ja sen mukaan toimiminen toteutuu yrityksen kaikilla tasoilla johdon tuesta yksittäisi-

sen työntekijän vastuulliseen toimintaan. Rikosten torjunta ei rakennu yksittäisten toimenpiteiden tai teknisten apuvälineiden varaan vaan koostuu parhaimmillaan kaikkien osa-alueiden saumattomasta yhteistoiminnasta. Näkemys kokonaisvaltaisesta turvallisuuskulttuurista välittyi niin suuryritysten edustajien kuin pienyrittäjienkin haastatteluista.

H1: Tietysti pitää olla päätoimisia henkilöitä suunnittelemassa ja organisoimassa asioita. Heillä pitää olla ylemmän johdon mandaatti toimia, että myös johto sitoutuu näihin asioihin. Resursseja tietysti. Pitää olla selkeät suunnitelmat ja yhteistyökumppanit keiden kanssa asioita tehdään säännönmukaisesti, koko ajan benchmarkataan sitä naapuriyritysten kanssa ja myös viranomaisten kanssa. Ja sitten mitä tahansa teetkin, niin sitä pitää pystyä seuraamaan... Se ei riitä pelkkä kameroiden tai jonkin yksittäisten turvavälineiden hankkiminen. Tekniikka on vain apuväline. Totta kai sekin kehittyy ja sitä tarvitaan tiettyyn rajaan saakka, mutta ihmisten osaaminen on tärkein. [...] Ja se mikä yleensä kaupan alalla unohtuu, on kaikki nämä yhteistyökumppanit ja vuokralaiset. Eli myös ne pitäisi ottaa mukaan ja siinä on iso tekeminen vielä Suomessa.

H5: [Tehokas rikoksilta suojautuminen] nojaa muutamiin kulmakiiviin. Ne on ensinnäkin henkinen puoli, eli asenne [...] että meillä on semmoinen syvä ymmärrys ja halu taistella kaikkea sitä vastaan mikä saattaa murentaa meidän yrityksen luotettavuutta. [...] Ja se pitää olla läpi koko organisaation, mutta ennen kaikkea johdon pitää sitä koko ajan viestittää, että meillä on nämä periaatteet. Meillä on nollatoleranssi rikollista toimintaa ja onnettomuuksia kohtaan. Kakkosjuttu on se, että on politiikat ja ohjeet asioihin. Perimätietoon ei voi luottaa, on oltava yhdessä tehdyt ja hyväksytyt ohjeet. Samalla siinä tuetaan sitä asennetta. Sitten pitää olla ajantasainen teknologia ja toiminta. Paikat pitää olla kunnossa kaikilta osin, että ne ei ole mitään havumajoja eikä retuperällä. Että aidat eikä tiet eikä roskalavat eikä mitkään [...] Niin valvontateknologia kuin ihan fyysiset fasilitetit on oltava kunnossa. Sitten viimeisenä kivijalkana se, että näitä asioita kontrolloidaan. Ja siihen kontrollointiin liittyy jatkuva opetus ja kouluttaminen.

H7: Yrityksen kannalta se rikollisuuden ehkäisy lähtee kuitenkin siitä miten siellä yrityksessä toimitaan ja mikä se yrityksen filosofia on. Jos yrityksessä tehdään asiat tämän suhteen huolimattomasti, voi se saada työntekijöillekin sellaisen olon, että ei se ole niin justinsa. Jos taas on tiukat periaatteet mitä tehdään ja suhtaudutaan asioihin vakavasti, niin työntekijätkin ymmärtävät missä mennään.

Yritysten keskeisenä keinona torjua rikollisuutta nähtiin ennaltaehkäisy ja rikosten tekemisen hankaloittaminen. Tätä toteutettiin sekä fyysisen tilan-

netorjunnan keinoin muokkaamalla toimintaympäristöä rikosturvalliseksi että kouluttamalla henkilökuntaa rikosten ennaltaehkäisyssä.

H1: Paras ennaltaehkäisykeino vaikka varkaudelle on osaava myyjä, mikä hoitaa asiakaspalvelun hyvin ja samalla ennaltaehkäisee hävikkiä.

H2: Pitää myös ymmärtää se, että tällaisella kaupanalalla kaltereille, aidoille ja porteille löytyy vain hyvin vähäinen käyttö. Se pitää olla se ympäristö luotu siten, että se antaa tämmöisen ennaltaehkäisevän ilmapiirin itsestään, eli on suunniteltu ja mietitty kaikki osa-alueet siinä kaupassa ja että ymmärretään miten se rikollinen käyttäytyy ja tiedetään miten me voidaan sitä hänen tekoaan vaikeuttaa tai lisäämään hänen kiinnijäämisen todennäköisyyttä. [...] Monesti on vain se yksi tai kaksi henkilöä töissä pitkillä aukioloilla ja heidän välineet vastata siihen välittömään uhkaan on minimaaliset ja sen takia meidän täytyy miettiä näitä mm. tilanetorjunnan keinoin, eli tehdä siitä tilanteesta sellainen, että se ennaltaehkäisee rikoksia.

H4: Kyllä se tärkein tekeminen on se ennaltaehkäisevä työ. Kyllä se ennaltaehkäisy siinä, että koulutetaan, tiedotetaan, valistetaan ja ihan opettamalla ihmisiä käyttäytymään oikein, se on se ainoa. Se on pitkä tie ja vie aikaa, eikä se tapahdu millään taikatempulla. Se on paljon pieniä asioita, jotka tehdään johdonmukaisesti vuodesta toiseen.

Suuryritysten edustajien haastatteluissa tuotiin rikosten ennaltaehkäisyyn liittyen esille myös selkeä tarve yhteistyön tiivistämiseen viranomaisten kanssa.

H1: Semmoisessa vakioyhteistyössä on puutteita. Sanotaan, että kokonaisarvosana on tyydyttävä, mutta äkkiä pääsisi myös siihen hyvään. Se missä on suurin puute vaikka omaisuusrikollisuudessa, on se että vaikka kuinka poliisi, tulli ja raja, rikostorjuntayksiköt kuinka vaihtaisivat tietoja ja koittaisivat saada koplaa kiinni, mutta semmoinen yksi tärkeä pointti on unohtunut. Se kohde, mistä sitä tavaraa viedään, ei ole tässä keskustelussa mukana. Tänä vuonna ollaankin jo monta hanketta aloitettu, jotta tilanne tulisi paremmaksi, mutta se on kaiken a ja o, että tieto kulkee kaksisuuntaisesti.

H4: Ennaltaehkäisevä työ olisi sen [viranomais]yhteistyön kannalta mun mielestä kaikkein hedelmällisin. Siinä niihin tuloksiin päästäisiin. Silloin kun jotain menee pieleen ja räjähtää ja tullaan paikalle, se on oikeastaan vaan vahinkojen korjaamista [...] Me ymmärretään, että se ei millään tavalla voi olla niin, että meillä olisi jatkuva suora yhteys sinne, mutta jollain tavalla riittävän tiheäsyklistä, että sillä tiedolla on arvoa. Me pystyittäisiin sitten reagoimaan ennen kuin se ensimmäinen keikka tapahtuu. [...] Mä luulen, että periaat-

teessa suhtautuminenkin [yhteistyöhön] on myönteistä, mutta se ei ole vaan jostain syystä noussut prioriteeteissa riittävän korkeelle.

Vaikka yrityksillä olisi keskinäinen kilpailuasetelma tuotteidensa tai palvelujensa suhteen, turvallisuusasiat nähtiin yhteisenä etuna, jossa kilpailun sijaan vallitsi yhteistyöhenki yritysten välillä.

H1: Tietojen vaihto kauppojen välillä [...] pitää pystyä avoimesti asioita esittämään ja kehittämään. [...] ymmärretään, että kimpassa nämä pitää hoitaa, vaikka firmat olisivatkin kilpailutilanteessa. Ei se turvallisuus kuitenkaan kilpaile. Se on yhteinen etu, että saadaan se alue hallintaan.

H4: Kyllä mä olen aika luottavainen tällä hetkellä. Tilanne on parantunut viime vuosina ja me ollaan menty paljon eteenpäin. Ollaan tehty benchmarkkausta eri [kilpailevien saman alan] firmojen kanssa. Meillä on hyvällä tasolla kyllä se.

Rikoksilta suojautumisen keinot ja toimipaikkojen rikostaso

Toimipaikkojen käyttämien rikoksilta suojautumisen keinojen ja rikostason vertailu osoittaa, että korkean rikostason toimipaikat myös käyttävät eniten rikoksilta suojautumisen keinoja. Korkea rikostaso toimipaikassa ei siis tarkoita sitä, että rikoksilta suojautuminen olisi välttämättä hoidettu puutteellisesti vaan sitä, että toimipaikka syystä tai toisesta altistuu rikoksille suojautumisesta huolimatta. Luvussa 2.5 tarkasteltiin tekijöitä, jotka lisäävät toimipaikan altistumista rikoksille. Tällaisia ovat ympäristössä ilmenevä häiriökäyttäytyminen ja kaupan toimipaikkojen kohdalla pitkät aukioloajat, aukiolo iltaisin ja suuret asiakasmäärät. Vaikka analyysissä otetaan huomioon rikoksilta suojautumisen taso, säilyy näiden tekijöiden rikosriskiä lisäävä vaikutus voimakkaana. Tulokset viittaavatkin siihen, että hyvin riskialttiissa ympäristössä sijaitseva toimipaikka altistuu rikoksille muita todennäköisemmin, vaikka se suojautuisi erittäin tehokkaasti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että rikoksilta suojautuminen olisi turhaa tai tehotonta. Korkean rikosriskin toimipaikkojen rikostaso saattaisi olla vielä huomattavasti korkeampi, mikäli rikoksilta suojautuminen olisi heikommalla tasolla.

Teemahaastatteluiden antama kuva tehokkaasta rikosentorjunnasta käsitti koko yrityksen läpäisevän turvallisuuskulttuurin. Tämä on seikka, jota voi olla vaikea tavoittaa kyselytutkimuksella. Vaikka kaikki yksittäiset turvallisuutta kuvaavat osa-alueet olisivat kunnossa, ei tämä välttämättä takaa tehokasta rikosturvaa. Tulevaisuudessa tulisikin kehittää myös tutkimustar-

koitukseen mittareita, jotka pystyisivät vielä tarkemmin erottelemaan toimipaikkojen rikoksilta suojautumista. On myös selvää, että poikittaistutkimuksen mahdollisuudet rikosentorjuntakeinojen vaikuttavuuden arvioinnissa ovat rajalliset. Tämän vuoksi tulisikin pyrkiä toteuttamaan myös pitkittäis- ja kokeellisia asetelmia, joiden avulla todellinen rikosentorjuntakeinojen vaikuttavuusarviointi olisi mahdollista.

Rikoksilta suojautumisen kustannukset

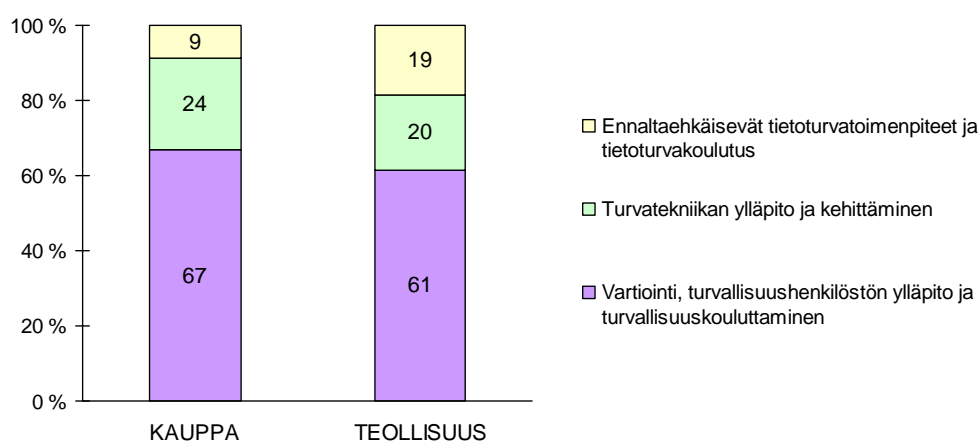
Rikoksilta suojautumisen keinojen lisäksi tutkimuksessa kartoitettiin, kuinka paljon rahaa toimipaikoilta kului rikoksiin varautumiseen ja rikoksilta suojautumiseen. Euromääräiset summat pyydettiin ilmoittamaan viimeksi vahvistetun tilinpäätöksen mukaan. Rikoksilta suojautumisen kustannuksia kysyttiin kolmen eri osa-alueen osalta: 1) vartiointi, turvallisuushenkilöstön ylläpito ja henkilöstön turvallisuuskouluttaminen, 2) turvatekniikan (esim. rikosilmoitinjärjestelmä, kamerat) ylläpito ja kehittäminen sekä 3) ennaltaehkäisevät tietoturvatoinenpiteet ja tietoturvakoulutus.

Seuraavassa on tarkasteltu perusjoukon tasolle korotettuna rikoksilta suojautumisen kustannuksia ja niiden jakautumista eri osa-alueiden kesken. Muutamia varauksia on syytä esittää liittyen arvioituihin keskiarvo- ja kokonaiskustannuksiin. Kaikissa toimipaikoissa kyselyyn vastannut henkilö ei tiennyt tai ei pystynyt arvioimaan eri osa-alueisiin käytettyjä kustannuksia. Kaupan toimipaikkojen kohdalla 15 prosenttia vastaajista ja teollisuuden kohdalla 4 prosenttia jätti vastaamatta kaikkiin kolmeen rikoksilta suojautumisen kustannuksia koskevaan kysymykseen. Näin ollen kokonaisarviot rikoksilta suojautumisen kustannuksista aliarvioivat todellisia kustannuksia. Erityisesti tietoturvatoinenpiteisiin käytettyjen kustannusten arviointi oli vaikeaa, joten näiden kustannusten kohdalla tuloksiin liittyy eniten epävarmuutta. Osittain arvioinnin haasteellisuutta selittää se, että monitoimipaikkaisten ketjuyritysten kohdalla resursseja suojautumiseen tulee myös suoraan ketjutasolta. Tällöin toimipaikkatasolla ei aina ole eriteltyä tietoa kyseisten toimien kustannuksista. Pienten ketjuyritysten toimipaikkojen kohdalla tässä arvioidut rikoksilta suojautumisen kustannukset saattavatkin siis olla todellisia kustannuksia selvästi alhaisemmat.

Kaupan toimipaikoissa perusjoukon tasolla arvioituna rikoksilta suojautumiseen käytettiin noin 63 miljoonaa euroa vuoden aikana. Vastaavasti teollisuudessa rikoksilta suojautumiseen käytettiin 106 miljoonaa euroa. Kuviossa 36 on havainnollistettu rikoksilta suojautumisen kustannusten jakautumista eri suojautumisen osa-alueiden kesken. Sekä kaupan että teollisuuden toimipaikoissa selvästi eniten rahaa käytettiin vartiointiin, turvalli-

suushenkilöstön ylläpitoon ja turvallisuuskoulutukseen. Kaupan alalla kaksi kolmasosaa rikoksilta suojautumisen resursseista (42 miljoonaa euroa) käytettiin tähän. Viides osa kustannuksista kului turvatekniikkaan (15 miljoonaa euroa) ja 9 prosenttia tietoturvatyömenpiteisiin (5,6 miljoonaa euroa). Teollisuustoimipaikoissa 61 prosenttia suojautumisen resursseista kuului vartiointiin (65 miljoonaa euroa) ja loppu jakautui tasan turvatekniikan (21 miljoonaa euroa) ja tietoturvatyömiin (20 miljoonaa euroa) kesken.

Mitä suuremmasta toimipaikasta oli kyse, sitä suurempi osa kustannuksista koostui vartiointista, turvallisuushenkilöstön ylläpidosta ja turvallisuuskoulutuksesta. Tähän osa-alueeseen käytettiin suurissa kaupan toimipaikoissa 83 prosenttia ja suurissa teollisuustoimipaikoissa 70 prosenttia rikoksilta suojautumisen resursseista.

Kuvio 36 Rikoksilta suojautumiseen käytettyjen kustannusten jakautuminen eri osa-alueisiin, %

Tulosten perusteella on myös mahdollista arvioida kuinka paljon rahaa rikoksilta suojautumiseen keskimäärin kului erikokoisissa toimipaikoissa. Rikoksilta suojautumisen resurssit vaihtelivat huomattavasti toimipaikan koon mukaan. Suurissa yli sadan työntekijän kaupan toimipaikoissa rikoksilta suojautumiseen käytettiin vuoden aikana keskimäärin 236 000 euroa. Vastaava summa keskiuurissa (10–99 työntekijää) kaupan toimipaikoissa oli 14 000 euroa ja pienissä (1–9 työntekijää) toimipaikoissa 1 700 euroa. Suurissa teollisuustoimipaikoissa taas käytettiin vuoden aikana rikoksilta suojautumiseen keskimäärin 138 000 euroa. Keskiuurten teollisuustoimipaikkojen kohdalla keskiarvo oli 8 100 euroa ja pienten kohdalla 1 200 euroa. Keskiarvoja tarkasteltaessa on syytä huomata, että samankin kokoryhmän yksittäisten toimipaikkojen välillä oli huomattavia eroja rikoksilta suojautumisen kustannuksissa, joten keskiarvokustannukset ovat vain suuntaa antavia.

Tiivistelmä

- Vähittäiskaupan ja teollisuuden toimipaikkoihin kohdistuu monenlaista rikollisuutta, mutta näihin toimialoihin kohdistuvan rikollisuuden määrä, rakenne ja piirteet poikkeavat toisistaan.
- Vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuvista teoista huomattava osa oli varkauksia. Varkauksien lisäksi tyypillisiä kaupan toimipaikoissa koettuja tekoja olivat työntekijöihin kohdistunut väkivalta ja uhkailu sekä toimipaikkaan kohdistuneet vahingonteot.
- Teollisuustoimipaikoissa yleisin kyselyssä kartoitettu teko oli haittaa aiheuttanut tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys. Toisen suuren tekoryhmän muodostivat erilaiset varkaudet.
- Kaupan toimipaikat olivat selvästi teollisuustoimipaikkoja alttiimpia rikoksille. Tämä näkyy erityisesti varkauksien ja työntekijöihin kohdistuvan väkivallan määrissä. Kaupan toimipaikoista 69 prosenttia oli kokenut ainakin yhden rikoksen vuoden aikana kun vastaava osuus teollisuustoimipaikoista oli 26 prosenttia.
- Kokonaisuutena tarkastellen suuret toimipaikat olivat kokeneet pieniä todennäköisemmin rikoksia sekä kaupan että teollisuuden toimialoilla. Suurten toimipaikkojen kokema rikollisuus oli myös monimuotoisempaa. Korkean rikostason toimipaikkoja – eli niitä, joissa rikosten määrä oli suuri suhteessa toimipaikan kokoon – löytyi kuitenkin kaiken kokoisista toimipaikoista.
- Toimipaikan välittömässä lähiympäristössä ilmenevä epäjärjestys ja häiriökäyttäytyminen lisäsivät merkittävästi toimipaikan rikosriskiä. Kaupan toimipaikkojen kohdalla myös pitkät aukioloajat, aukiolo iltaisin ja suuret asiakasmäärät nostivat rikoskokemusten riskiä.
- Rikollisuudesta seurasi toimipaikoille merkittäviä haittoja sekä suorina aineellisina menetyksinä että rikosten selvittelyyn kuluvana aikana.
- Suhteellisen pienelle osalle toimipaikoista oli rikollisuuden tai sen uhan vuoksi aiheutunut asiakaskatoa, vaikeuksia työvoiman saatavuudessa tai pysyvyydessä, tai siirtymis- tai lopettamisaineita. Toimipaikat, joihin oli kohdistunut paljon rikoksia, kokivat selvästi muita enemmän näitä rikollisuuden epäsuoria haittoja.
- Piilorikollisuuden osuus toimipaikkoihin kohdistuneessa rikoksissa vaihteli huomattavasti rikostyyppin mukaan. Esimerkiksi autoihin liittyvät varkaudet, ryöstöt ja murrot ilmoitettiin lähes aina poliisille, kun taas tietojärjestelmiin kohdistuvissa hyökkäyksissä, yrityssalaisuuden urkintatapauksissa sekä lahjonnassa valtaosa tapauksista jäi ilmoittamatta poliisille.

3 ALUEEN SOSIODEMOGRAFISET PIIRTEET TOIMIPAIKKOIHIN KOHDISTUVIEN RIKOSTEN SELITTÄJINÄ

Anssi Keinänen

3.1 Johdanto

Rikollisuutta selitetään usein yhteiskunnallisilla ja alueellisilla tekijöillä. Esimerkiksi sosiaalisen kontrollin teorian mukaan yksilöt, joilla on kiinteät siteet johonkin sosiaaliseen ryhmään, kuten perhe, koulu ja kaveripiiri, syylistyvät epätodennäköisemmin rikoksiin kuin ne, joilla tällaisia siteitä ei ole (sosiaalisen kontrollin teoriasta ks. enemmän Hirschi 1969). Sosiaalisen kontrollin teorian eräänlaisena rinnakkaisteorianana voidaan pitää sosiaalisen epäjärjestyksen teoriaa (ks. kontrolliteorioista enemmän esim. Kivivuori 2008, 186–218). Rikollisuutta esiintyy enemmän paikoissa, joissa sosiaalinen kontrolli on vähäisempää. Sosiaalisen kontrollin lähteitä ovat muun muassa kiinteät perhesuhteet, hyvä työsuhte ja pieni asukasyhteisö, jossa asukkaat tuntevat toisensa hyvin. Vastaavasti sosiaalisen epäjärjestyksen lähteitä alueella ovat alhainen tulotaso, etninen heterogeenisuus, alueellinen muuttoalttius ja epätyypilliset perhesuhteet. Näiden tekijöiden lisääntyminen on yhteydessä alueellisen epäjärjestyksen lisääntymiseen, joka taas johtaa rikollisuuden ja ilkeiden kasvuun (Sampson & Groves 1989).

Rikollisuutta selitetään myös rutiinitoimintojen teorialla. Toteutuakseen rikos tarvitsee potentiaalisen tekijän, sopivan kohteen ja kontrollin (valvonta tai kohteen suojaus) puuttumisen samaan aikaan ja samassa paikassa (Cohen & Felson 1979). Rikoksen kohde voi olla niin henkilö, esine kuin paikkakin. Tutkimuksissa on havaittu, että uhrikokemukset eivät jakaudu satunnaisesti, vaan ne kasautuvat samoille henkilöille, samoihin paikkoihin tai tietynlaisiin tuotteisiin (ks. esim. Farrell & Pease 1993 ja Clarke 1999). Rikoksen kohteeksi joutumista voidaan selittää sillä, että tietyt henkilöt luovat omalla toiminnallaan tilaisuuden rikoksen tekijöille toteuttaa rikoksensa muita henkilöitä helpommin. Esimerkiksi ihmiset, jotka kulkevat metrossa töihin, ovat helpompi kohde taskuvarkaille kuin ihmiset, jotka kulkevat omalla autolla työmatkansa. Samoin työssäkävien asunnot ovat päiväsaikaan vähemmän valvonnanalaisena kuin työttömien asunnot, ja

siksi ne ovat otollisempia kohteita murtovarkaille. Lomakauden päättyessä kesäasukkaiden jättäessä mökkinsä tyhjiin on varkaiden helpompi kohdistaa tekonsa kesämökkeihin. Esimerkiksi ostoskeskukset voivat olla usein rikoksen kohteina, koska ostoskeskuksissa oleskelee paljon ihmisiä, eli potentiaalisia rikoksentekejiä, ja toisaalta ostoskeskukset tarjoavat runsaasti rikoksen kohteita (kauppojen tavarat ja asiakkaat). Lisäksi tungoksessa voi olla tavallista helpompaa varastaa tavaraa kaupoista.

Empiirisissä tutkimuksissa, joissa on pyritty arvioimaan kontrolliteorian kykyä selittää rikollisuuden vaihtelua, käytetään monia eri muuttujia mitaamaan sosiaalista kontrollia tai sosiaalista epäjärjestyä. Esimerkiksi nuorten miesten osuutta kunnan asukasluvusta ja kunnan asukkaiden määrää käytetään kuvaamaan kunnan demografisia ominaisuuksia. Näitä muuttujia voidaan pitää yhtenä mittarina kunnan sosiaaliselle epäjärjestykselle. Sosiaalisen kontrolliteorian oletuksena on, että molempien kasvu lisää rikollisuutta. Useiden tutkimusten mukaan nuoret miehet tekevät suurimman osan rikoksista ja siksi nuorten osuuden kasvaessa kunnan väkiluvusta oletetaan rikollisuuden lisääntyvän (ks. esim. Entorf & Spengler 2000; Freeman 1996; Steffenmeier ym. 1989). Yhtenä selityksenä nuorten tekemien rikosten runsaalle määrälle on se, että nuoret ovat irtautumassa perheen kontrollista ilman, että heidän oma parisuhteensa olisi vielä vakiintunut. Glaeser ja Sacerdote (1999) löytävät tutkimuksessaan todisteita, että suuremmat taloudelliset hyödyt ja pienempi kiinnijäämisen todennäköisyys lisäävät rikollisuutta suuremmissa kaupungeissa. Lisäksi kaupungeissa rikollisen mainekustannukset kiinnijääessä ovat pienemmät, koska ihmiset tuntevat toisiaan huonommin kuin pienillä paikkakunnilla. Sampson ja Groves (1989) havaitsivat tutkimuksessaan, että alueilla, joissa ihmisten ystävyysverkot ovat muita vähäisempiä ja valvonnan ulkopuolella olevia nuorten ryhmiä on muita enemmän, on muita alueita korkeampi rikollisuuden ja ilkevyyden taso.

Myös vuokra-asuntojen osuutta alueen asuntokannasta voidaan käyttää yhtenä epäjärjestyksen mittarina. Muuttuja mittaa alueen väestön muuttoalttiutta. Mitä suurempi on vuokra-asumisen osuus, sitä suuremmalla todennäköisyydellä ihmiset muuttavat. Tämä heijastaa rikoksen teon sosiaalisia mainekustannuksia ja lähikontrollin mahdollisuutta. Mitä pitempään ihmiset asuvat samalla paikalla, sitä paremmin he oppivat tuntemaan naapurinsa ja sitä suuremmat ovat mainekustannukset rikollisesta teosta. Lisäksi naapurit pystyvät vahtimaan toistensa asuntoja paremmin, koska he tietävät ketkä siellä asuvat.

3.2 Aikaisempia kotimaisia tutkimuksia

Seuraavassa on lyhyesti kuvattu kotimaisia tutkimuksia, joissa rikollisuustasojen vaihtelua on selitetty alueellisesta näkökulmasta. Niille on yhteistä se, että rikollisuutta on selitetty sosiaalista kontrollia (tai kontrolloimattomuutta) mittaavilla tekijöillä. Lisäksi niille on ollut yhteistä nojautuminen poliisin tietoon tulleeeseen rikollisuuteen; jäljempänä esitettävät, tässä raportissa kuvatut yritysuhritutkimusanalyysit perustuvat vastaavasti yritysten toimipaikkojen itse ilmoittamaan kokonaisrikollisuuteen.

Rikollisuus kunnissa

Heiskasen, Sirénin ja Roivaisen (2003) tutkimuksessa tarkasteltiin väkivalta- ja omaisuusrikostasoa Suomen kunnissa. Kunnat jaettiin tutkimuksessa kolmeen ryhmään (kaupunkimaiset, taajaan asutut ja maaseutumaiset kunnat), joissa jokaiselle erikseen laadittiin tilastolliset mallit sekä väkivalta- että omaisuusrikollisuudelle. Kuntaryhmästä ja rikostyypistä riippuen erilaiset tekijät selittivät rikollisuuden vaihtelua. Kirjoittajien mukaan yleisessä rikollisuutta koskevassa keskustelussa usein esiin tulevat tekijät, kuten väestörakenne, perherakenne, huono-osaisuus ja erilaiset hyvinvointipuutteet, kuten työttömyys, pienituloisuus tai toimeentulomenojen suuri osuus, selittivät sekä väkivalta- että omaisuusrikollisuustason vaihtelua. Alkoholivähittäis- ja anniskelumyynnin vaihteluihin liittyi samansuuntainen rikollisuuden vaihtelu.

Edelleen muuttoliikkeellä ja työpaikkaliikenteellä oli yhteys rikollisuuden vaihteluihin. Maaseutumaisten kuntien rikostason erojen selittäjiksi osoittautuivat muun muassa seurakuntaan kuuluminen ja äänestysaktiivisuus, joita voidaan pitää eräänlaisina sosiaalisen sitoutumisen mittareina. Lisäksi erityisiä omaisuusrikollisuuteen liittyviä tekijöitä olivat vähittäiskaupan volyyymi suurissa kaupungeissa ja kesämökkitiheys maaseutumaisissa kunnissa.

Myös Virén (2000) tutki rikollisuuteen vaikuttavia tekijöitä vuosien 1983–1995 välisenä aikana 460 kunnan vuositiedoilla. Tutkimuksessa havaittiin, että työttömyys ei ole merkittävä tekijä rikollisuutta selitettäessä, kun vastaavasti kaupungistumisella oli merkittävä rikollisuutta lisäävä tekijä. Sillä kuinka paljon kunnassa oli alle 15-vuotiaita tai yli 65-vuotiaita, ei ollut vaikutusta rikollisuuden määrään. Vapaa-ajan lisääntyminen oli yhteydessä rikollisuuden kasvamiseen. Lisäksi Virén sai analyysistään tuloksen, jonka mukaan sanktiovarmuus ja -ankaruus vaikuttavat rikollisuustasoon.

Yrityksiin kohdistuva rikollisuus

Keinäsen (2004) tutkimuksessa selitettiin yrityksiin kohdistuvia rikoksia: myymälävarkauksien ja murtojen määriä. Tutkimusaineisto muodostui vuosien 1997–1999 tiedoista Suomen 452 kunnasta. Tutkimuksessa havaittiin, että kunnan työttömyysasteen kasvu lisäsi rikollisuuden määrää. Työttömyyden kasvaessa kymmenellä prosentilla kasvoi yrityksiin kohdistuneiden murtojen määrä kahdesta kolmeen prosenttia. Vastaavanlainen tulos saatiin myymälävarkauksien kohdalla. Tuloerojen kasvulla oli merkittävä, mutta erisuuntainen vaikutus rikoksien määriin. Tuloerojen kasvaminen prosenttiyksiköllä lisäsi murtojen määrää prosentilla, mutta vähensi myymälävarkauksien määrää hieman alle prosentilla. Tuloerojen muutos vaikutti rikollisuuteen herkemmin kuin työttömyysasteen muutokset.

Nuorten (eli rikosaktiivisimman ikäryhmän) osuuden muutoksilla ei ollut vaikutusta yritysrikoksiin. Koulutustason kasvu lisäsi myymälävarkauksien määrää, mutta sillä ei ollut vaikutusta murtojen määrään. Yhden prosentin kasvu koulutusasteessa lisäsi myymälävarkauksien määrää noin kolmella prosentilla. Alkoholin kulutuksen kasvulla oli positiivinen ja merkitsevä vaikutus rikosten määriin. Kymmenen prosentin kasvu alkoholin kulutuksessa lisää rikosten määriä hieman yli prosentilla molemmissa rikostyypeissä. Omistusasumisosuuden kasvu prosentilla vähensi myymälävarkauksien määrää noin kolmella prosentilla.

Kunnan koolla (asukasmäärillä mitattuna) oli vaikutusta ainoastaan myymälävarkauksien määriin. Esimerkiksi yli 10 000 asukkaan kunnissa myymälävarkauksien määrä oli yli 3,5-kertainen verrattuna pieniin kuntiin ja 2 500–5 000 asukkaan kunnissa myymälävarkauksien määrä oli melkein kaksinkertainen verrattuna alle 2 500 asukkaan kuntiin. Kunnan sijainnilla oli myös vaikutusta rikosten määriin. Esimerkiksi Länsi-Suomessa murtovarkauksia oli noin 33 prosenttia ja myymälävarkauksia noin 37 prosenttia vähemmän kuin Etelä-Suomen vastaavanlaisessa kunnassa.

3.3 Alueen piirteet yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden selittäjinä

Tämän luvun tarkoituksena on arvioida, kuinka paljon kaupan alan toimipaikan kokemaan rikollisuuteen vaikuttavat alueen yleiset tekijät, kuten työttömyysaste ja nuorten osuus väestöstä¹. Lisäksi luvussa verrataan kau-

¹ Tässä luvussa käytetään termejä vaikutus ja syy, vaikka tutkimusaineisto on poikkileikkausaineisto ja sen vuoksi kausaalisuhteen tulkinta ei ole aina perusteltua. Toisaalta selittävät

pan ja teollisuuden toimipaikkojen rikoksen kohteeksi joutumista selittäviä tekijöitä. Lopuksi luvussa tutkitaan, voidaanko alueellisilla tekijöillä selittää toimipaikkojen lähiympäristössä esiintyvää haitallista käyttäytymistä. Siinä missä edellä kuvatut tutkimukset nojautuivat poliisin tietoon tulleen rikollisuuteen (eivätkä näin olleen voineet huomioida ilmoitusalttiuden ajallista ja/tai paikallista vaihtelua), tässä tehty analyysi nojaa kokonaisrikollisuuskyselyyn.

Tässä osassa tarkastelen, mitkä alueelliset tekijät selittävät toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumista viimeisen 12 kuukauden aikana. Tutkimusaineistoon on liitetty tietoja Tilastokeskuksen tuottamasta ”Suomi postinumeroalueittain” -palvelun tiedoista. Tällaisia yleisen tason tietoja ovat muun muassa nuorten 18–24-vuotiaiden osuus postinumeroalueen väestöstä, pientuloisten asuntokuntien osuus kaikista asuntokunnista ja vuokra-asumisen osuus kaikista asumisesta. Lisäksi tietoja on kerätty siitä, kuinka paljon postinumeroalueella on tavarataloja, kioskeja sekä alkoholi- ja muiden juomien vähittäiskauppoja. Nämä tiedot kuvaavat alueiden rakennetta ja rutiinotoimintojen määrää. Mitä enemmän alueella on kauppoja ja kioskeja, sitä enemmän alueella liikkuu ihmisiä, myös rikollisia. Alkon myymälöiden määrän kasvun voidaan ajatella lisäävän alueella esiintyvää häiriökäyttäytymistä.

Toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumista mallinnetaan monimuuttujaregressioiden avulla. Näin voidaan kontrolloida muiden tekijöiden vaikutus tutkittavaan ilmiöön, jolloin analyysissä saadaan estimoitua yksittäisen tekijän puhdas vaikutus rikoksen kohteeksi joutumiselle ja samalla voidaan tehdä helpommin kausaalisuustulkintoja muuttujien välisistä riippuvuuksista.

Analyysissä käytetyt muuttujat

Selitettävät rikoslajit. Tässä esitettävien analyysien tavoitteena on selittää yritysten toimipaikan riskiä joutua murron tai murron yrityksen, vahingon-
teon, asiakkaan tekemän varkauden, ryöstön tai sen yrityksen tai työntekijään kohdistuneen väkivallan tai uhkailun kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana.

Tarkastelu eroaa luvussa 2 esitetyistä analyyseista, joissa selitettävänä muuttujana oli moninkertainen rikoksen kohteeksi joutuminen (kohta 2.6). Tässä selitän erikseen eri rikoslajeja; lisäksi analyysin näkökulmana on alu-

muuttujat ovat kyselystä riippumattomia aluetietoja, eivätkä perustu vastaajien omiin kokemuksiin.

eellisten tekijöiden mahdollinen rooli yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden riskitekijänä.

Tarkastelluista rikoksista useimmiten toimipaikkoihin on kohdistunut asiakkaan tekemän varkaus. Aineistossa olleista kaupan alan toimipaikoista 50 prosenttia oli joutunut asiakkaan tekemän varkauden kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana (ks. taulukko 1). Toiseksi useimmiten toimipaikat olivat kohdanneet työntekijään kohdistunutta väkivaltaa tai uhkailua (20 % toimipaikoista). Tarkastelluista rikoksista toimipaikat olivat kokeneet vähiten ryöstöjä tai ryöstön yrityksiä työaikana tai työtehtävien yhteydessä (2 % toimipaikoista).

Taulukko 1 Kaupan alan toimipaikkoihin kohdistuneet rikokset 12 viimeisen kuukauden aikana

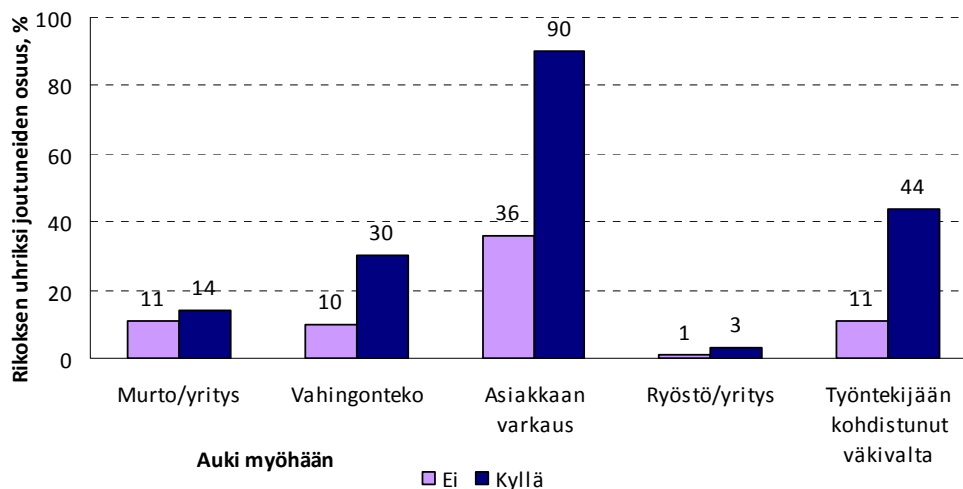
Rikos	Osuus toimipaikoista
Murto tai sen yritys	11
Vahingonteko	15
Asiakkaan tekemä varkaus	50
Ryöstö tai sen yritys	2
Työntekijään kohdistunut väkivalta	20

Rikollisuutta selittävät muuttujat: Toimipaikan piirteet. Tutkimuksessa toimipaikan perustietoja kuvaavat tiedot toimipaikan päivittäisestä asiakasmäärästä, toimipaikan työntekijöiden lukumäärä ja se, onko toimipaikka auki iltaisin ja öisin (kello 20–07 välisenä aikana). Toimipaikan asiakasmäärä on jaettu kolmeen luokkaan muuttujan jakauman kvartiilien perusteella: asiakasmäärältään pienissä toimipaikoissa asiakasmäärä oli alle muuttujan alakvartiiliarvon (eli 25 % toimipaikoista luokiteltiin tähän kategoriaan) ja asiakasmäärältään suurissa toimipaikoissa asiakasmäärät olivat yli yläkvartiiliarvon (eli 25 % toimipaikoista luokiteltiin tähän kategoriaan). Asiakasmäärältään keskikokoiset toimipaikat muodostivat 50 prosenttia havainnoista. Tämä ryhmä toimii referenssiryhmänä regressioanalyysissä. Toimipaikan koko henkilöstömäärän suhteen on muodostettu vastaavalla periaatteella².

Toimipaikan myöhäinen aukioloaika oli yhteydessä toimipaikan kokemaan rikollisuuteen (ks. kuvio 1). Poikkeuksena olivat toimipaikkaan kohdistuneet murrot tai niiden yritykset, jossa aukioloajalla ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä rikoksen kohteeksi joutumiselle. Toimipaikoista, jotka olivat auki iltaisin tai öisin, 90 prosenttia oli joutunut asiakkaan tekemän varkauden kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana. Vastaava lu-

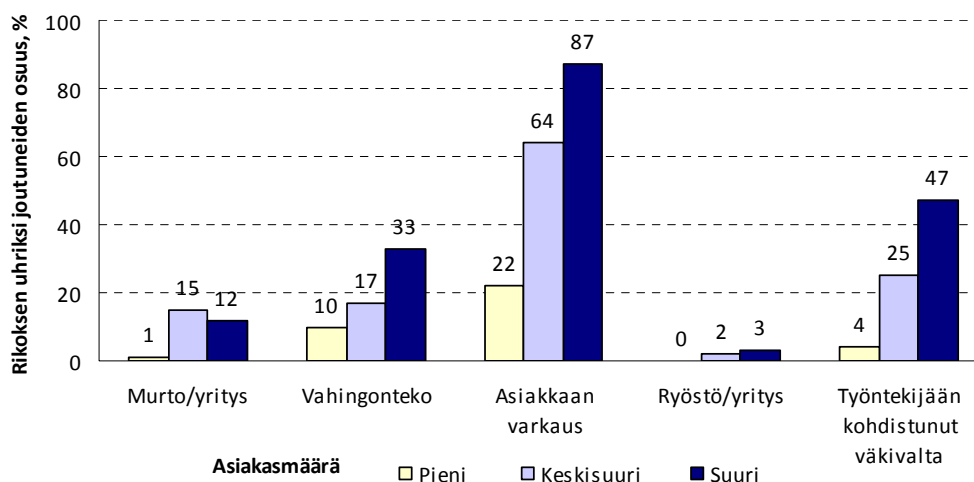
² Pienissä toimipaikoissa henkilöstöä oli alle 4 ja suurissa enemmän kuin 12 henkeä.

kema muilla toimipaikoilla oli 36 prosenttia. Iltaisin ja öisin aukiolevien kauppojen toimipaikoista oli 44 prosentissa esiintynyt työntekijään kohdistunutta väkivaltaa vuoden aikana. Vastaavasti päivisin auki olevista toimipaikoista väkivaltaa oli kokenut 11 prosenttia. Ero on noin nelinkertainen.

Kuvio 1 Aukioloajan yhteys rikoksen kohteeksi joutumiselle

Asiakasmäärän ja toimipaikan työntekijämäärän lisääntyminen oli yhteydessä rikoksen kohteeksi joutumiselle: mitä suurempi toimipaikka, sitä todennäköisemmin se on joutunut tarkastellun rikoksen kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana. Poikkeuksena tähän on murron tai sen kohteeksi joutuminen. Asiakasmäärältään keskisuuret toimipaikat joutuivat rikoksen kohteeksi useammin kuin suuret toimipaikat. Kuviossa 2 on esitetty asiakasmäärän yhteys rikoksen kohteeksi joutumiseen.

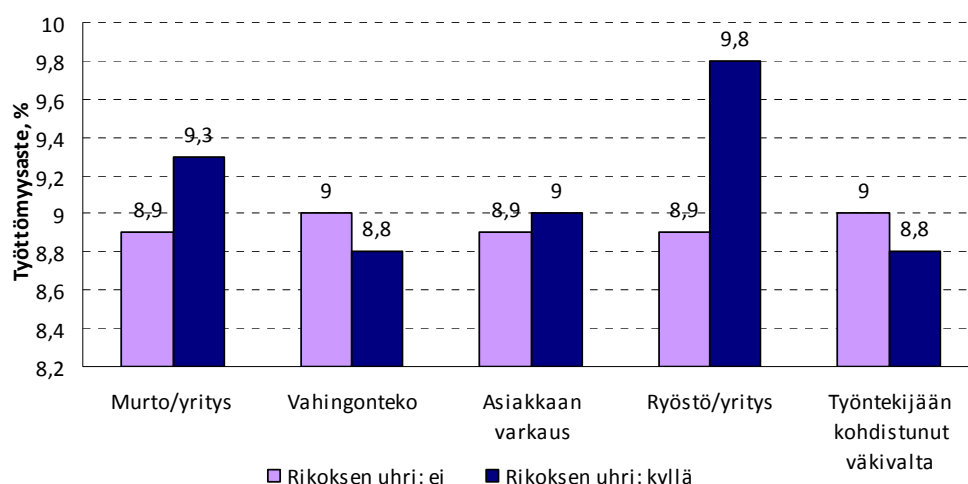
Kuvio 2 Asiakasmäärän yhteys rikoksen kohteeksi joutumiselle

Toimipaikkojen sijaintialueiden piirteet. Postinumeroalueesta, jolla toimipaikka sijaitsee, on kerätty tietoja, joiden yhteyttä toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumiselle pyritään selvittämään. Tiedot ovat peräisin Tilastokeskuksesta ja ne edustavat pääasiassa vuoden 2007 lopun tilannetta. Nuorten osuus mittaa 18–24-vuotiaiden osuutta postinumeroalueiden väestöstä. Keskimäärin postinumeroalueilla asui 10 prosenttia nuoria vaihteluvälin ollessa 3–27 prosenttia. Vuokralla asuvia postinumeroalueilla oli keskimäärin 35 prosenttia vaihteluvälin ollessa 0–92 prosenttia. Yksinhuoltajien osuus postinumeroalueiden asutokunnista vaihteli 2–12 prosentin välillä keskiarvon ollessa kuusi prosenttia. Pienituloisten asutokuntien osuus kaikista asutokunnista vaihteli 3–44 prosentin välillä keskiarvon ollessa 21 prosenttia. Postinumeroalueiden koko asukasmäärällä mitattuna on jaettu kvartiilien mukaan kolmeen luokkaan.

Tutkimuksessa on kerätty myös tietoja toimipaikan postinumeroalueen tavaratalojen (yli 2 500 m²), vähittäiskauppojen, alkoholi- ja muiden juomien vähittäiskauppojen sekä elintarvike-, makeis- ym. kioskien lukumääristä vuonna 2009. Näiden muuttujien avulla voidaan kuvata alueiden rakennetta ja alueella esiintyvien rutiinitoimintojen määrää. Tavaratalojen määrä toimipaikkojen postinumeroalueilla vaihteli nollan ja yhdeksän välillä keskiarvon ollessa 0,3 kappaletta. Vähittäiskauppoja oli keskimäärin 6,2 kappaletta toimipaikkojen postinumeroalueilla määrän vaihdeltaessa 0–278 kappaleen välillä. Kioskien määrä vaihteli toimipaikoittain 0–223 välillä keskiarvon ollessa 4 kioskia. Alkoholi- ja muiden juomien vähittäiskauppoja oli keskimäärin yksi kappale toimipaikan postinumeroalueella. Nämä kaupat ovat käytännössä Alkon myymälöitä.

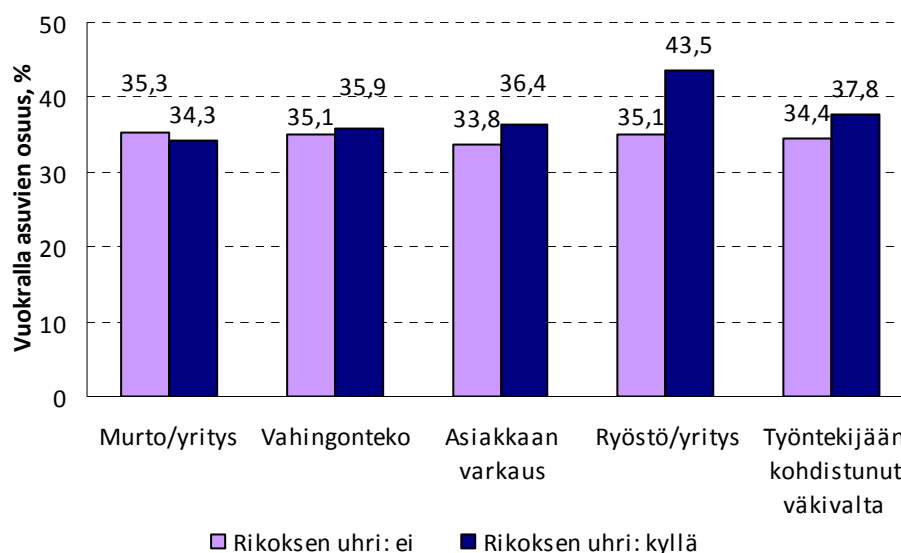
Kuviossa 3 on verrattu työttömyysasteen ja rikoksen kohteeksi joutumisen välistä yhteyttä³. Kuvion perusteella voidaan sanoa, että työttömyyden yhteys rikoksen kohteeksi joutumiselle on pieniä, eikä vaikutus ole yhdenmukainen eri rikosten välillä. Esimerkiksi ryöstön tai sen yrityksen kohteeksi joutuneiden yritysten alueella työttömyysaste oli keskimäärin 9,8 prosenttia. Vastaava lukema niiden yritysten, jotka eivät olleet joutuneet ryöstön kohteeksi oli 8,9 prosenttia eli noin prosenttiyksikön alhaisempi. Toisaalta vahingontekoja ja työntekijään kohdistuneita väkivallantekoja tarkasteltaessa huomataan, että työttömyysaste on korkeampi alueilla, joissa yritykset eivät olleet joutuneet näiden rikosten kohteeksi.

³ Verrattuna kuvioihin 1 ja 2, kuvioiden 3 ja 4 y-akselilla on kuvattu alueellisen tekijän osuutta eikä rikoksen kohteeksi joutumista. Näin on tehty, koska työttömyysaste ja vuokralla asuvien osuudet ovat jatkuvia muuttujia (vrt. kuviot 17–24, luku 2)

Kuvio 3 Työttömyysasteen yhteys rikoksen kohteeksi joutumiselle

Vuokralla asuvien osuudella on vähäinen, mutta systemaattinen yhteys yritysten rikoksen kohteeksi joutumiselle. Mitä korkeampi on alueen vuokralla-asuvien osuus, sitä todennäköisemmin yritys on joutunut tarkastellun rikoksen kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana. Esimerkiksi vuokralla asuvien osuus oli keskimäärin 44 prosenttia alueilla, joissa yritykset joutuivat ryöstön tai sen yrityksen kohteeksi. Vastaava lukema alueilla, joiden yritykset eivät olleet joutuneet kyseisten rikosten kohteeksi, oli 35 prosenttia. Ainoastaan murtojen kohdalla vuokralla asuvien osuus oli korkeampi niillä alueilla, joiden yritykset eivät olleet joutuneet murtojen kohteeksi.

Kuvio 4 Vuokralla asuvien yhteys rikoksen kohteeksi joutumiselle

Monimuuttuja-analyysin tulokset

Analyysi ja sen tunnusluvut. Monimuuttuja-analyysissä selitettävä muuttuja kuvaa, onko toimipaikka joutunut tietyn rikoksen kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana. Koska selitettävä muuttuja on dikotominen 0/1-muuttuja, tutkimusmenetelmänä käytetään tässä tutkimuksessa painotettua logistista regressiota (logistisesta regressiosta ks. enemmän esim. Wooldridge 2003). Taulukoissa 2 ja 3 on raportoitu muuttujan odds ratio -arvot, p-arvot ja marginaalivaikutukset. Seuraavassa on lyhyesti selitetty, mitä nämä käsitteet tarkoittavat.

Odds ratio eli ristitulosuhde. Ristitulosuhde tarkoittaa tapahtuman (rikoksen kohteeksi joutuminen) todennäköisyyden P suhdetta, että tapahtumaa ei tapahdu (1-P) tietyllä selitettävän muuttujan arvolla suhteessa vastaavaan todennäköisyyssuhteeseen, jollakin toisella selitettävän muuttujan arvolla. Kun tapahtuman todennäköisyys on pieni, ristitulosuhde voidaan tulkita suhteellisena riskinä. Ristitulon ollessa suurempi kuin yksi, selitettävän muuttajan kasvu on yhteydessä rikoksen kohteeksi joutumisen todennäköisyyden kasvuun. Vastaavasti ristitulon ollessa alle yksi, selitettävän muuttujan arvon kasvu on yhteydessä rikoksen kohteeksi joutumisen todennäköisyyden pienenemiseen.

P-arvo. Eri tekijöiden tilastollisen yhteyden merkitsevyyttä tutkittavaan ilmiöön tarkastellaan niin sanotun p-arvon avulla: p-arvo kertoo, millä todennäköisyydellä voimme sanoa, että selitettävän muuttujan ja selittävän muuttujan välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Mitä pienempi p-arvo on, sitä varmemmin voimme sanoa tekijöiden välillä olevan todellista keskinäistä riippuvuutta. Tilastollisesti merkitsevää yhteydestä voidaan puhua, kun p-arvo on alle viisi prosenttia (0,05). Tummennetut kertoimet viittaavat tilastollisesti merkitseviin tuloksiin viiden prosentin riskitasolla tarkasteltuna. Tilastollisesti suuntaa antavasta tai kohtalaisesta yhteydestä voidaan puhua, kun p-arvo on välillä $0,05-0,10^4$.

Marginaalivaikutus kuvaa sitä, kuinka monta prosenttiyksikköä tutkittavan ilmiön ennustettu todennäköisyys muuttuu, kun yhden selitettävän muuttujan arvo muuttuu yhdellä tai toiseen luokkaan. Yleensä marginaalivaikutus lasketaan muuttujien keskimääräisten arvojen (on ns. keskimääräinen vastaaja) kohdalla. Taulukon alalaidassa oleva merkintä P kuvaa keskimääräisen toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumisen todennäköisyyttä.

⁴ Eri tutkimuksissa käytetään erilaisia raja-arvoja tilastolliselle merkitsevyydelle.

Analyysistä on poistettu 47 havaintoa, joissa alueelliset havainnot olivat kuntatason tietoja, ei postinumeroalueen.

Tulokset. Analyysien perusteella voidaan havaita, että alueelliset tekijät eivät systemaattisesti selitä toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumista. Kaikkein paras ennustin rikoksen kohteeksi joutumiselle oli se, onko toimipaikka auki iltaisin ja öisin. Muuttuja oli tilastollisesti merkitsevä neljässä regressiossa viidestä. Esimerkiksi toimipaikan alueen työttömyysaste ei selittänyt yhdenkään tarkastellun rikoksen kohteeksi joutumista viiden prosentin riskitasolla tarkasteltuna. Työntekijään kohdistuvan väkivallan tai uhkauksen ja asiakkaan tekemän varkauden kohdalla työttömyysasteella oli suuntaa antava tilastollinen merkitsevyys (p-arvo oli 0,05–0,10 välillä). Nuorten osuus ei ollut tilastollisessa yhteydessä yrityksen rikoksen kohteeksi joutumiseen yhdessäkään regressiossa.

Murtoja ja niiden yrityksiä analysoitaessa havaitaan, että ainoastaan asiakasmäärällä oli yhteys yrityksen murren kohteeksi joutumiselle (taulukko 2). Asiakasmäärältään suuret yritykset olivat joutuneet viisi prosenttiyksikköä harvemmin murren tai sen yrityksen kohteeksi kuin asiakasmäärältään keskisuuret yritykset. Muilla tekijöillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä murtoihin.⁵ Vahingontekojen kohteeksi joutumista selittivät myöhäinen aukiolo, henkilöstön määrä ja kioskien lukumäärä alueella. Esimerkiksi myöhäinen aukioloaika lisäsi vahingontekojen kohteeksi joutumista 14 prosenttiyksiköllä. Vaikutus on suuri, kun vertaa, että keskimääräisen yrityksen riski vahingontekojen kohteeksi joutumiselle oli noin 14 prosenttia eli myöhäinen aukiolo kaksinkertaisti riskin vahingonteon kohteeksi joutumiselle. Henkilöstön määrältään pienissä toimipaikoissa riski vahingonteon kohteeksi joutumiselle oli noin kuusi prosenttiyksikköä pienempi kuin keskisuurissa toimipaikoissa.

Asiakas- ja henkilöstömäärä sekä myöhäinen aukioloaika olivat yhteydessä asiakkaan tekemän varkauden kohteeksi joutumiselle. Asiakasmäärältään pienissä toimipaikoissa rikoksen kohteeksi joutumisen todennäköisyys oli 29 prosenttiyksikköä pienempi kuin keskivertotoimipaikassa. Henkilöstön suuri määrä oli yhteydessä 14 prosenttiyksikön kasvuun uhriksi joutumiselle verrattuna keskisuuriin yrityksiin. Iltaisin ja öisin auki olevat toimipaikat kokivat noin 48 prosenttiyksikköä todennäköisemmin asiakkaan tekemän varkauden kuin ainoastaan päivisin auki olevat toimipaikat. Pienituloisten osuudella ja työttömyysasteella oli kohtalainen yhteys yritysten asiakkaiden tekemien varkauden kohteeksi joutumiselle.

⁵ Mallin selitysvoimaa mittaava Pseudo R² oli kaikista pienin juuri murtojen kohdalla.

Ryöstön tai sen kohteeksi joutuu harva toimipaikka (ks. taulukko 3). Tilastollisesti voimakkaassa yhteydessä ryöstöihin oli Alkon myymälöiden lukumäärä alueella, myöhäinen aukiolo ja alueen koko. Esimerkiksi myöhäinen aukiolo lisää ryöstön kohteeksi joutumisen riskiä nelinkertaiseksi. Mitä useampi Alkon myymälä sijaitsee toimipaikan alueella, sitä harvemmin toimipaikka joutui itse ryöstön tai sen yrityksen kohteeksi. Tulosta voidaan pitää yllättävänä. Olisi voinut ennakoida, että Alkon myymälöiden lisääntyminen lisäisi alueella oleskelevien rikosalttiiden henkilöiden määrää ja sitä kautta yrityksiin kohdistuneiden rikosten määrää. Voi kuitenkin olla, että alueella olevien Alkon myymälöiden lisääntyminen merkitsee alueella tehostunutta valvontaa, joka vähentää yrityksiin kohdistuvaa ryöstöriskollisuutta. Tavaratalojen, vähittäiskauppojen ja kioskien lukumäärän kasvaminen alueella oli kohtalaisessa yhteydessä toimipaikan ryöstön kohteeksi joutumiselle. Mitä enemmän alueella oli vähittäiskauppoja tai kioskeja, sitä useammin toimipaikka joutui ryöstön tai sen yrityksen kohteeksi. Myös vuokralla asuvien osuudella oli tilastollisesti kohtalainen yhteys toimipaikan ryöstön kohteeksi joutumiselle.

Useat tekijät olivat yhteydessä työntekijöihin kohdistuvan väkivallan tai uhkailun kohteeksi joutumiselle. Myöhäinen aukioloaika lisäsi riskiä, että toimipaikan työntekijä oli joutunut uhkailun tai väkivallan kohteeksi, 20 prosenttiyksikköä. Melkein saman verran vähäisempää väkivallan riski oli asiakasmäärältään pienissä toimipaikoissa verrattuna asiakasmäärältään keskisuuriin toimipaikkoihin. Vuokralla-asuvien osuuden lisääntyminen 10 prosenttiyksiköllä lisäsi väkivallan tai uhkailun kohteeksi joutumista kolme prosenttiyksikköä. Yksinhuoltajien osuuden lisääntyminen 10 prosenttiyksiköllä vastaavasti vähensi toimipaikan väkivaltariskiä 22 prosenttiyksikköä. Työttömyysasteen kasvamisella 10 prosenttiyksiköllä oli kohtalainen yhteys väkivallan riskiin: 10 prosenttiyksikön kasvu työttömyysasteessa lisäsi väkivallan kohteeksi joutumisen riskiä yhdeksällä prosenttiyksiköllä.

Taulukko 2 Murtojen, vahingontekojen ja asiakkaan tekemien varkauksien kohteeksi joutumiseen vaikuttavat tekijät

Muuttuja	Murto			Vahingonteko			Asiakkaan tekemä varkaus		
	Odss-ratio	p-arvo	Marginaali-vaikutus	Odss-ratio	p-arvo	Marginaali-vaikutus	Odss-ratio	p-arvo	Marginaali-vaikutus
Alueen demografiset piirteet									
Vuokralla-asuvien osuus	0,999	1,000	0,0	0,993	0,556	-0,1	1,010	0,376	0,2
Pienituloisten osuus	0,997	0,892	0,0	1,006	0,757	0,1	0,964	0,057	-0,9
Yksinhuoltajien osuus	0,907	0,212	-0,1	0,998	0,972	0,0	0,909	0,110	-2,3
Työttömyysaste	1,050	0,184	0,4	0,994	0,876	-0,1	1,058	0,081	1,4
Nuorten osuus	0,963	0,436	-0,4	0,986	0,741	-0,2	1,015	0,690	0,4
Alueen kauppojen määrä									
Alkon myymälöitä	0,795	0,234	-2,1	0,808	0,164	-2,5	1,223	0,181	4,9
Tavarataloja	0,698	0,111	-3,3	0,922	0,656	-0,9	0,964	0,850	-0,9
Vähittäiskauppoja	0,996	0,930	0,0	0,966	0,378	-0,4	1,000	1,000	0,0
Kioskeja	1,065	0,249	0,6	1,092	0,033	1,0	0,978	0,594	-0,5
Vähittäiskaupan piirteet									
Henkilökunta: vähän	0,651	0,111	-3,8	0,580	0,035	-5,9	0,847	0,382	-4,1
Henkilökunta: paljon	1,320	0,297	2,8	1,046	0,842	0,5	1,819	0,016	13,7
Auki myöhään: kyllä	1,392	0,169	3,2	3,012	0,000	14,4	9,699	0,000	47,9
Asiakasmäärä: pieni	0,624	0,104	-4,1	0,950	0,857	-0,6	0,301	0,000	-29,1
Asiakasmäärä: suuri	0,543	0,039	-4,9	1,353	0,192	3,8	0,978	0,926	-0,5
Alueen koko									
Pieni	0,903	0,705	-0,9	0,912	0,711	-1,1	0,864	0,528	-3,6
Suuri	0,953	0,879	-0,4	1,076	0,778	0,9	0,875	0,606	-3,3
Diagnostiikka									
N	1115			1114			1103		
P	10,4 %			13,5 %			58,2 %		

Taulukko 3 Ryöstöjen ja työntekijään kohdistuvan väkivallan kohteeksi joutumiseen vaikuttavat tekijät

Muuttuja	Ryöstö			Työntekijään kohdistunut väkivalta		
	Odss - ratio	p-arvo	Marginaali-vaikutus	Odss-ratio	p-arvo	Marginaali-vaikutus
Alueen demografiset piirteet						
Vuokralla-asuvien osuus	1,054	0,064	0,0	1,024	0,035	0,3
Pienituloisten osuus	1,107	0,132	0,0	0,948	0,018	-0,7
Yksinhuoltajien osuus	1,402	0,148	0,1	0,847	0,014	-2,1
Työttömyysaste	0,934	0,609	0,0	1,070	0,070	0,9
Nuorten osuus	0,819	0,254	0,1	0,968	0,369	-0,4
Alueen kauppojen määrä						
Alkon myymälöitä	0,177	0,003	-0,7	0,887	0,427	-1,5
Tavarataloja	2,280	0,098	0,3	0,994	0,978	-0,1
Vähittäiskauppoja	1,254	0,084	0,1	0,945	0,104	-0,7
Kioskeja	1,256	0,075	0,1	1,064	0,146	0,8
Vähittäiskaupan piirteet						
Henkilökunta: vähän	1,704	0,342	0,2	0,823	0,425	-2,4
Henkilökunta: paljon	0,627	0,508	-0,2	1,042	0,844	0,5
Auki myöhään: kyllä	4,443	0,018	0,8	3,898	0,000	19,6
Asiakasmäärä: pieni	0,334	0,319	-0,4	0,202	0,000	-16,7
Asiakasmäärä: suuri	1,130	0,836	0,0	1,232	0,295	2,8
Alueen koko						
Pieni	0,121	0,047	-0,6	0,828	0,424	-2,3
Suuri	0,178	0,004	-0,5	1,159	0,558	1,9
Diagnostiikka						
N	1115			1113		
P	0,4 %			14,9 %		

Kauppan ja teollisuuden vertailua

Seuraavassa verrataan kaupan ja teollisuuden toimipaikkojen kokemaa rikollisuutta selittäviä tekijöitä. Tarkastelun kohteena on, onko toimipaikkaan kohdistunut viimeisen 12 kuukauden aikana jokin seuraavasti rikoksesta: murto tai sen yritys, vahingonteko tai ryöstö tai sen yritys. Verrattuna edelliseen jaksoon vastemuuttujassa ei huomioida työntekijöihin kohdistunutta väkivaltaa eikä asiakkaan tekemiä varkauksia, koska niitä esiintyy teollisuudessa harvoin. Näin voidaan paremmin verrata kaupan alan ja teollisuuden eroja rikoksiin vaikuttavissa tekijöissä. Lisäksi erotuksena luvussa 2 esitettyihin monimuuttuja-analyysihin tässä huomion pääkohteena on *aluetekijöiden* mahdollinen yhteys kaupan ja teollisuuden rikosriskiin.

Kaupan alan toimipaikkoihin on kohdistunut todennäköisemmin rikoksia kuin teollisuuden toimipaikkoihin (ks. myös jaksot 2.1 ja 2.2). Tässä tarkasteltujen rikosten kohteeksi ainakin kerran viimeisen 12 kuukauden aikana oli joutunut 26,6 prosenttia kaupan toimipaikoista ja 10,5 prosenttia teollisuuden toimipaikoista.

Molemmille toimialoille tehtiin samanlaiset regressioanalyysit, joissa selitettiin toimipaikkojen rikoksen kohteeksi joutumista. Näin voidaan verrata toimialakohtaisia eroja rikoksen kohteeksi joutumiselle. Koska analyysissä ovat mukana myös teollisuustoimipaikat, tarkastelusta jätettiin pois asiakasmääriä ja aukioloaikoja koskevat tiedot. Tulokset on raportoitu taulukossa 4.

Vähittäiskauppa. Kioskien määrällä toimipaikan sijaintialueella oli yhteys toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumiselle. Jokainen lisäkioski alueella oli yhteydessä kahden prosenttiyksikön lisääntymiseen kohteeksi joutumisen riskissä. Alkon myymälöiden läsnäolo liittyi yritysten alentuneeseen rikosriskiin⁶. Tulosta voi selittää se, että Alkon myymälöiden läsnäolo on yhteydessä alueen luonnolliseen valvontaan. Lisäksi havaintoon voi vaikuttaa se, että Alkon myymälöitä on sijoitettu suurten markettien yhteyteen reuna-alueille, joissa rikollisuutta esiintyy harvemmin ja joihin esimerkiksi nuorten on vaikeampi päästä verrattuna keskusta-alueisiin. Muilla tekijöillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä kaupan toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumiselle. Sen sijaan kaupan toimialojen kohdalla henkilöstön määrä oli yhteydessä rikoksen kohteeksi joutumiselle. Kun keskiarvella kaupan alan toimipaikalla oli 22 prosentin todennäköisyys joutua tarkasteltujen rikosten kohteeksi vuoden aikana, toimipaikoissa, joissa henkilöstöä oli vähän, riski oli puolet pienempi. Vastaavasti toimipaikoissa, joissa oli paljon henkilöstöä, riski kohteeksi joutumiselle oli kahdeksan prosenttiyksikköä suurempi kuin keskiarvessa toimipaikassa.

Teollisuus. Asukasmäärältään pienillä alueilla teollisuuden toimipaikat joutuivat rikoksen kohteeksi harvemmin kuin muualla. Yhteys oli tilastollisesti merkitsevä. Myös vuokralla asuvien osuudella oli yhteys teollisuuden toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumiselle. Vuokralla asuvien osuuden kasvaessa 10 prosenttiyksiköllä lisääntyi riski rikoksen kohteeksi joutumiselle kaksi prosenttiyksikköä. Muilla tarkastelluilla tekijöillä ei ollut tilas-

⁶ Alkon myymälöiden läsnäolon yhteys toimipaikkojen rikosriskiin vaihtelee rikoslajeittain. Kun analyysissä käytettyyn vastemuuttujaan lisättiin asiakkaiden tekemät varkaudet ja työntekijöihin kohdistunut väkivalta, Alkon myymälöiden läsnäolo ei liittynyt toimipaikan kokemaan rikosriskiin (ks. myös luku 2).

tollisesti merkitsevää yhteyttä teollisuuden toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumiselle.

Teollisuuden toimipaikkojen rikoksen kohteeksi joutumiseen oli yhteydessä toimipaikan henkilöstön määrä. Pienen henkilöstön toimipaikoissa riski rikoksen kohteeksi joutumiselle oli kuusi prosenttiyksikköä alhaisempi kuin keskisuuressa toimipaikassa. Yhteys oli suhteellisesti voimakkaampi kuin kaupan toimialalla.

Toimialoja verrattaessa havaittiin, että ainoastaan henkilöstön määrä selitti molemmilla toimialoilla rikoksen kohteeksi joutumista. Esimerkiksi työttömyysaste tai pienituloisten osuus alueen perheistä eivät selittäneet ollemaan rikoksen kohteeksi joutumista kummallakaan toimialalla.

Taulukko 4 Kaupan ja teollisuuden alan toimipaikkojen kokemaa rikollisuutta selittäviä tekijöitä

Muuttuja	Kauppa			Teollisuus		
	Odds-ratio	p-arvo	Margi- naali- vaikutus	Odds-ratio	p-arvo	Margi- naali- vaikutus
Alueen demografiset piirteet						
Vuokralla-asuvien osuus	1,002	0,846	0,0	1,036	0,007	0,2
Pienituloisten osuus	1,001	0,949	0,0	0,987	0,594	-0,1
Yksinhuoltajien osuus	0,975	0,653	-0,4	0,906	0,300	-0,7
Työttömyysaste	1,023	0,437	0,4	0,987	0,741	-0,1
Nuorten osuus	0,950	0,152	-0,8	0,903	0,103	-0,7
Alueen kauppojen määrä						
Alkon myymälöitä	0,701	0,008	-6,1	0,760	0,367	-1,9
Tavarataloja	0,875	0,369	-2,3	0,859	0,478	-1,1
Vähittäiskauppoja	0,988	0,690	-0,2	0,926	0,261	-0,5
Kioskeja	1,127	0,001	2,1	1,009	0,933	0,1
Henkilökunta						
Henkilökunta: vähän	0,443	0,000	-12,9	0,381	0,017	-5,5
Henkilökunta: paljon	1,500	0,019	7,6	0,908	0,707	-0,6
Alueen koko						
Alueen koko: pieni	1,014	0,944	0,2	0,445	0,020	-5,4
Alueen koko: suuri	1,110	0,649	1,8	1,221	0,707	1,5
Diagnostiikka						
N	1174			1202		
P	22,3 %			7,6 %		

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että toimipaikkojen rikoksen kohteeksi joutumista ei voida kovinkaan tarkasti selittää pelkästään aluetekijöihin nojautuen. Yhtenä syynä voi olla tutkimusaineiston liian tarkka aluejako. Rikoksenteijät voivat tulla muilta postinumeroalueilta kuin, missä toimipaikat sijaitsevat⁷. Esimerkiksi yleisesti tiedetään, että keskustoissa sijaitsee paljon kaupan alan toimipaikkoja, keskustassa asuu paljon varakasta väestöä, koska asuntojen hinnat keskustan alueella ovat korkeat ja rikollisuus monta kertaa keskittyy keskustan alueelle. Ei voida kuitenkaan väittää, että juuri keskustassa asuvat tekisivät rikoksia keskustan toimipaikkoihin, vaan osa tekijöistä asuu muualla kuin missä rikoksen kohde on. Tulevaisuudessa olisikin mietittävä tarkkaan, millä tasolla alueellisia tekijöitä mitataan (esim. kunta-, kaupunginosa-, vai postinumero-taso), kun halutaan tutkia alueellisten tekijöiden vaikutusta rikollisuuteen⁸.

Toisena syynä sille, miksi alueellisilla tekijöillä ei pystytä selittämään toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumista, voi olla selittävien muuttujien voimakas keskinäinen korrelaatio (ns. multikollinearisuus-ongelma). Esimerkiksi alueen kokoa heijastavat lukuisat muuttajat, kuten asukkaiden, kauppojen, Alkon myymälöiden ja kioskien määrä. Tällöin yksittäisen tekijän vaikutusta rikoksen kohteeksi joutumiselle on vaikea arvioida tarkasti, koska samaa asiaa heijastelee useampi muukin selittävä muuttuja. Tutkimustulosten luotettavuutta pyrittiin arvioimaan sillä, kuinka paljon regressioanalyysin tulokset poikkeavat, kun yksi selitettävä muuttuja jätetään pois malleista. Yksittäisten muuttujien pois jättämisellä ei ollut juurikaan vaikutusta muiden muuttujien regressiokertoimiin ja niiden tilastolliseen merkitsevyyteen. Näin oli etenkin alueen demografisia ominaisuuksia kuvaavien muuttujien, kuten työttömyysasteen ja pienituloisten osuuden kohdalla. Alkon myymälöiden poistaminen mallista muutti hieman asukasmäärän vaikutusta yrityksen rikoksen kohteeksi joutumiselle, mutta tulokset eivät edelleenkään olleet tilastollisesti merkitseviä.

⁷ Esimerkiksi Helsingin kunnan alueella on 398 postinumeroaluetta ja Joensuun kunnassa vastaavasti 57.

⁸ Alueen laajentaminen ei poista kokonaan sitä ongelmaa, että tekijät saapuvat paikalle alueen ulkopuolelta. Toisaalta aluekoon kasvattamisen seurauksena menetetään monia tutkimusmahdollisuuksia, kuten kaupunginosien välisen rikostaserojen selittämisen mahdollisuus.

3.4 Alueelliset tekijät lähiympäristön häiriötekijöiden selittäjinä

Yritysuhritutkimuksen tulosten analyysi on osoittanut, että alueelliset tekijät eivät juurikaan selitä toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumista. Sen sijaan toimipaikan lähiympäristön häiriötekijöillä on hyvin selkeä yhteys toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumiselle (ks. jakso 2.6). Alueelliset tekijät, kuten työttömyysaste ja vuokralla-asuvien määrä, voivat kuitenkin vaikuttaa rikollisuuteen epäsuorasti siten, että nämä tekijät vaikuttavat lähiympäristön häiriötekijöiden, kuten esimerkiksi alueella oleskelevien nuorten tai päihtyneiden henkilöiden, esiintyvyyteen. Vastaavasti nämä seikat ovat yhteydessä toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumiselle. Seuraavaksi tarkastelen, kuinka hyvin alueellisilla tekijöillä voidaan selittää toimipaikan lähiympäristön häiriötekijöitä. Tarkastelun kohteena ovat alueella oleskelevien nuorten, alueella oleskelevien humalaisten ja omaisuuden vahingoittamisen esiintyminen. Logistisessa regressiossa selittävinä muuttujina toimivat postinumeroalueen tekijät (taulukko 5).

Kun tarkastellaan esiintyykö toimipaikan lähiympäristössä omaisuuden vahingoittamista, havaitaan toimipaikan toimialan, alueen asukasmäärän, yksinhuoltajien osuuden, tavaratalojen, vähittäiskauppojen ja kioskien lukumäärän olevan yhteydessä häiriötekijän esiintyvyyteen. Noin 53 prosentissa kaupan alan toimipaikkoja lähiympäristössä esiintyi omaisuuden vahingoittamista. Vastaava lukema teollisuuden toimipaikoilla oli 22 prosenttia. Asukasmäärältään pienillä alueilla esiintyi omaisuuden vahingoittamista vähemmän kuin keskimäärin. Kymmenen prosenttiyksikön kasvu yksinhuoltajien osuudessa oli yhteydessä kahden prosenttiyksikön kasvuun omaisuuden vahingoittamisen esiintyvyydessä. Postinumeroalueella olevien kioskien määrän lisääntyminen yhdellä oli yhteydessä omaisuuden vahingoittamisen lisääntymiseen yhdellä.

Kaupan alan toimipaikkojen lähiympäristössä esiintyy usein alueella oleskelevia nuoria. Tätä mieltä oli 57 prosenttia kaupan alan vastaajista. Vastaavasti 20 prosentissa teollisuuden toimipaikkoja lähiympäristössä oli aikaa viettäviä nuoria. Toimialan lisäksi alueen asukasmäärällä, Alkon myymälöiden määrällä sekä alueen kioskien määrällä oli yhteys siihen, onko toimipaikan lähiympäristössä aikaa viettäviä nuoria. Asukasmäärältään pienillä alueilla esiintyi toimipisteen lähistöllä oleskelevia nuoria seitsemän prosenttiyksikköä harvemmin kuin keskimäärin. Kioskien määrän lisääntyminen yhdellä oli yhteydessä alueella oleskelevien nuorten esiintyvyyden kasvuun noin kahdella prosenttiyksiköllä. Aluetasolla Alkon myymälän läsnäolo yhdistyi siihen, että toimipaikan lähistöllä esiintyi oleskele-

via nuoria keskimääräistä vähemmän.. Tulos voidaan tulkita aikuisten ns. luonnollisen valvonnan seuraukseksi. Nuoret eivät halua viettää aikaa alueilla, jossa liikkuu paljon aikuisia. Toinen mahdollinen tulkinta on se, että nuorten voi olla vaikeampi päästä paikkoihin kuten reuna-alueiden kaupakeskuksiin, joissa Alkon myymälät nykyään usein sijaitsevat.

Vastaajien mukaan humalaisia oleskeli noin 46 prosentissa kaupan toimipaikkojen lähiympäristössä. Vastaavasti teollisuuden toimipaikkojen lähiympäristössä humalaisia oleskeli noin 10 prosentissa toimipaikkoja. Toimialan lisäksi humalaisten esiintyvyyteen oli yhteydessä alueen työttömyysaste, vuokralla-asuvien osuus, yksinhuoltajien osuus perhekunnista sekä tavaratalojen ja kioskien määrä alueella.

Työttömyysasteen kasvaminen kymmenellä prosenttiyksiköllä oli yhteydessä humalaisten esiintyvyyden lisääntymiseen prosenttiyksiköllä. Kymmenen prosenttiyksikön kasvu vuokralla-asuvien määrässä oli yhteydessä neljän prosenttiyksikön kasvuun alueella oleskelevien humalaisten määrässä. Yksinhuoltajien osuuden kasvaessa, vähentyi humalaisten esiintyvyys alueella. Kymmenen prosenttiyksikön kasvu yksinhuoltajien osuudessa oli yhteydessä kahden prosenttiyksikön vähenemiseen humalaisten esiintymisessä. Kioskien määrän lisääntyminen yhdellä lisäsi alueella oleskelevien humalaisten esiintyvyyttä noin kahdella prosenttiyksiköllä.

Analyysin perusteella voidaan havaita, että alueellisilla tekijöillä on yhteyksiä toimipaikan lähiympäristön häiriötekijöiden olemassaoloon. Kuitenkaan nämä tekijät eivät esiinny systemaattisesti eri rikosten kohdalla. Esimerkiksi työttömyysasteella oli yhteys ainoastaan humalaisten oleskeluun toimipaikan läheisyydessä. Pienituloisten asuntokuntien osuus ei ollut tilastollisesti yhteydessä yhteenkään tarkasteltuun rikokseen. Kioskien lukumäärän yhteys häiriötekijöihin viitanee jonkinlaiseen rutiinitoimintovaikutukseen, mikäli kioskit vetävät puoleensa alueella oleskeluun halukkaita yksilöitä. Havaintoa voidaan pitää rutiinitoimintojen teorian mukaisena. Tässä tehty analyysi osoittaa, että tällaisilla rutiinitoimintoja rakenteistavilla aluetekijöillä on vaikutusta yritysten toimintaympäristön häiriöihin myös kun alueiden sosiodemografiset piirteet on erikseen vakioitu.

Taulukko 5 Aluetekijöiden yhteys lähialueen häiriöihin

Muuttuja	Omaisuu den vahingoittaminen			Aikaa viettävät nuoret			Humalaiset		
	Odss-ratio	p-arvo	Marginaali-vaikutus	Odss-ratio	p-arvo	Marginaali-vaikutus	Odss-ratio	p-arvo	Marginaali-vaikutus
Alueen demografiset piirteet									
Vuokralla-asuvien osuus	1,001	0,756	0,0	1,008	0,153	0,2	1,027	0,000	0,4
Pienituloisten osuus	0,993	0,570	-0,1	0,990	0,364	-0,2	0,999	0,938	0,1
Yksinhuoltajien osuus	1,077	0,051	1,7	1,002	0,953	0,1	0,878	0,003	-1,9
Työttömyysaste	1,020	0,311	0,5	1,013	0,508	0,3	1,081	0,001	1,0
Nuorten osuus	1,017	0,397	0,4	0,993	0,710	-0,2	0,965	0,148	-0,7
Alueen kauppojen määrä									
Alkon myymälöitä	0,959	0,679	-1,0	0,736	0,002	-7,3	0,855	0,170	-1,6
Tavarataloja	0,724	0,011	-7,5	1,061	0,608	1,4	0,793	0,096	-1,5
Vähittäiskauppoja	1,039	0,099	0,9	1,004	0,857	0,1	1,017	0,505	0,0
Kioskeja	1,057	0,053	1,3	1,080	0,006	1,8	1,114	0,001	1,5
Toimiala									
Teollisuus	0,273	0,000	-28,6	0,221	0,000	-33,6	0,150	0,000	-32,9
Alueen koko									
Alueen koko: pieni	0,683	0,006	-8,6	0,732	0,024	-7,3	0,817	0,200	-4,5
Alueen koko: suuri	0,875	0,446	-3,0	1,105	0,562	2,4	1,198	0,346	5,1
Diagnostiikka									
N	2369			2378			2380		
P	36,5 %			38,7 %			23,8 %		

3.5 Yhteenvetoa

Tämän luvun tavoitteena oli tutkia aluetekijöiden vaikutusta toimipaikkojen rikoksen kohteeksi joutumiseen sekä toimipaikkojen lähiympäristön häiriötekijöiden esiintyvyyteen. Rikollisuutta selittävät kriminologiset teorit olettavat, että yhteiskunnan sosiaalinen kontrolli, kontrollin puute sekä rutiinotoimintojen virrat ovat vaikuttamassa rikollisuuden esiintymiseen. Näitä tulkintoja oli mahdollista valottaa yritysuhritutkimuksen aineistolla.

Kaikilla tutkimuksilla on omat vahvuutensa ja ongelmansa. Käsillä olevan tutkimuksen vahvuutena on ollut se, että tieto rikoksen kokemisesta ei perustu rekisteritietoon, vaan yritysten omiin ilmoituksiin. Erotuksena rekisteritutkimuksesta voidaan puhua kokonaisrikollisuustutkimuksesta. Toisaalta analyysien kuluessa oli havaittavissa eräitä aineiston rajoituksia ja puutteita. Tulevaisuudessa olisi tärkeää pohtia, millä tasolla alueellisia tekijöitä mitataan. Nyt mittarina käytettyä postinumeroaluetietoa voidaan kritisoida liian tarkaksi, koska rikoksen tekijät eivät välttämättä asu samalla postinumeroalueella kuin missä toimipaikka sijaitsee. Esimerkiksi kaupunginosatiedoilla voitaisiin mahdollisesti paremmin selvittää aluetekijöiden (erot kaupunginosittain esimerkiksi työttömyysasteessa ja vuokralla-asuvien osuuksissa) vaikutusta rikoksen kohteeksi joutumiselle.

Kaupan toimipaikkoja tutkittaessa huomattiin, että kaupan koko ja etenkin myöhäinen aukioloaika, selittivät kaikista eniten rikoksen kohteeksi joutumista. Alueellisilla tekijöillä ei ollut kuin yksittäisissä tapauksissa yhteys toimipaikan riskiin joutua rikoksen kohteeksi. Myöskään verrattaessa kaupan ja teollisuuden toimipaikkoja ei havaittu alueellisten tekijöiden juurikaan selittävän rikoksen kohteeksi joutumista. Työntekijöihin kohdistuva väkivalta saattaa olla osittainen poikkeus tähän: sen osalta eräillä aluepiirteillä näyttäisi olevan jonkin verran vaikutusta yritysten henkilöstön kokemaan väkivaltaan. Toisaalta se, että yritysten toimipaikan sijaintialueen sosiodemografisilla piirteillä ei juurikaan näytä olevan vaikutusta yritysten rikosriskiin, on itsessään tämän luvun päätulos ja yhteiskunnallisesti kiinnostava. Suomalainen yhteiskunta lienee moniin muihin yhteiskuntiin verrattuna sosiaalisesti ja kulttuurisesti homogeeninen; alueet eivät ole eriytyneet ja segregoituneet samassa määrin kuin monissa muissa maissa. Tätä taustaa vasten tulos aluetekijöiden pienestä roolista on ymmärrettävä.

Alueellisilla tekijöillä pystyttiin jonkin verran selittämään toimipaikan lähiympäristön häiriötekijöiden esiintyvyyttä. Vaikutukset eivät kuitenkaan olleet systemaattisia vaan ne poikkesivat häiriötekijöittäin. Tulevaisuudessa voitaisiin tarkemmin analysoida alueellisten tekijöiden vaikutusta lähi-alueiden häiriötekijöihin. Nyt tutkimuksessa käytetty regressioanalyysi ei

välttämättä ole paras menetelmä yhteyksien tutkimiseen, vaan esimerkiksi rakenneyhtälömalleilla voitaisiin saada tarkempi kuva eri tekijöiden välisestä riippuvuussuhteesta.

Tutkimustulokset viittaavat siihen, että yrityksiin kohdistuvien rikosten torjunta on vaikuttavampaa, jos sillä puututaan kohteen lähiympäristön häiriötekijöihin kuin yleisiin alueellisiin tekijöihin, kuten työttömyyden vähentämiseen. Kriminologisesti tulokset tukevat enemmän rutiinotoimintateoriaa kuin sosiaalisen kontrollin tai epäjärjestyksen teorioita rikollisuutta selitettäessä. Rutiinotoimintojen teorian mukaan toteutuakseen rikos tarvitsee potentiaalisen tekijän, sopivan kohteen ja kontrollin (valvonta tai kohteen suojaus) puuttumisen samaan aikaan ja samassa paikassa. Vähentämällä toimipaikkojen läheisyydessä olevia häiriötekijöitä, kuten alueella aikaa viettävien nuorten tai humalaisten määriä, voitaisiin vähentää toimipaikkoihin kohdistuvia rikoksia.

Tiivistelmä

- Analyysissa tarkasteltiin yrityksen toimipaikan sijaintialueen sosiodemografisten piirteiden vaikutusta rikosriskiin.
- Sijaintialueen sosiodemografiset tekijät, kuten työttömyysaste ja vuokrala asuvien osuus, eivät pääsääntöisesti selitä toimipaikan rikoksen kohteeksi joutumista. Merkittävin rikosriskiä selittävä tekijä oli kaupan toimipaikan myöhäinen aukiolo.
- Työntekijöihin kohdistuvan väkivallan määrään aluetekijöillä on kuitenkin vaikutusta.
- Toimipaikan lähialueen häiriötekijöillä on itsenäinen vaikutus toimipaikan rikosten kohteeksi joutumiseen (ks. myös luku 2). Alueellisilla tekijöillä on yhteys toimipaikan lähiympäristön häiriötekijöiden olemassaoloon. Yhteydet kuitenkin vaihtelevat riippuen siitä, minkälaisista häiriötekijöistä puhutaan.
- Tulosten perusteella näyttäisi siltä, että toimipaikkoihin kohdistuvaa rikollisuutta voidaan vaikuttavammin/nopeammin torjua lähiympäristön häiriötekijöihin puuttamalla kuin alueen sosiodemografisiin piirteisiin vaikuttamalla. Toisaalta alueen piirteillä on yhteys häiriötekijöihin.
- Rikollisuuden selitysteorioiden näkökulmasta tulokset tukevat enemmän rutiinotoimintateoriaa kuin sellaisia sosiaalista disorganisaatioteorian muotoja, jotka korostavat alueen sosiaalisen huono-osaisuuden vaikutusta rikollisuuteen.

4 KANSAINVÄLISTÄ VERTAILUA

Martti Lehti

Luvussa käsitellään lyhyesti kansainvälisten yritysuhritutkimusten historiaa ja niiden yrityksiin Euroopassa kohdistuvasta rikollisuudesta antamaa yleiskuvaa. Lisäksi tarkastellaan yritysturvallisuustilannetta Suomessa verrattuna Alankomaihin, Englantiin, Skotlantiin ja Viroon tuoreimpien tutkimustulosten valossa.

4.1 Kansainväliset yritysuhritutkimukset

Kansainvälisten yritysuhritutkimusten¹ (ICCS, ICBS, CCBS) historia liittyy läheisesti kansainvälisten uhritutkimusten (ICVS) historiaan. Ryhmä kriminologeja Alankomaista, Isosta Britanniasta, Sveitsistä ja Pohjoismaista kehitti kolmisenkymmentä vuotta sitten aikuisväestöön kohdistuvaa rikollisuutta kartoittavan ICVS-tutkimuksen aikaisempaa parempien ja vertailukelpoisempien tietojen saamiseksi kokonaisrikollisuudesta. Tutkimuksia on tehty 1980-luvulta alkaen säännöllisesti lähes sadassa maassa eripuolilla maailmaa ja ne muodostavat nykyisin keskeisimmän kokonaisrikollisuuden yleismaailmallisen seurantajärjestelmän. Myös Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on ollut järjestelmässä mukana alusta saakka ja kuuluu uhritutkimusten edelläkävijöihin Euroopassa. Kansainvälistä uhritutkimusta kehitettäessä oli alusta saakka selvää, että vain yksityishenkilöihin kohdistuvaa rikollisuutta selvitettäessä rikollisuudesta ei olisi mahdollista saada luotettavaa kokonaiskuvaan. Tämän johdosta ICVS-tutkimuksen rinnalle kehitettiin rinnakkainen yrityksiin ja yhteisöihin kohdistuvaa rikollisuutta kartoittava järjestelmä (van Dijk & Terlow 1996; Alvazzi del Frate 2004).

Ensimmäinen kansallinen yritysuhritutkimus tehtiin Alankomaissa vuonna 1990.² Neljä vuotta myöhemmin (1993–94) tehtiin ensimmäinen

¹ Yritysuhritutkimusten lisäksi yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta mitataan erilaisin kansainvälisin barometri- ja kyselytutkimuksin. Tässä niitä ei käsitellä (ks. luku 1).

² Tässä ja myöhemmin kunkin tutkimuksen kohdalla viitataan tutkimuksen toteuttamisvuoteen. Esimerkiksi Suomen tutkimukseen, joka toteutettiin vuonna 2010, raportoidaan vuonna 2011 ja kattoi lähinnä vuoden 2009, viitataan Suomen vuoden 2010 yritysuhritutkimuksena. Tutkimuskirjallisuudessa yleisin tapa viitata uhritutkimuksiin on juuri toteuttamisvuosi, mutta toisinaan viitataan myös tutkimuksen kohteena olleeseen vuo-

kansainvälinen tutkimus (ICCS) samanaikaisesti Alankomaissa, Australiassa, Englannissa, Italiassa, Ranskassa, Saksassa, Sveitsissä, Tsekin tasavallassa, Unkarissa ja Surabajan kaupungissa Indonesiassa (van Dijk & Terlow 1996). Pääosassa osallistuneita maita kysely oli rajattu käsittämään ainoastaan vähittäiskaupassa toimivat yritykset. Alankomaissa, Australiassa ja Sveitsissä kysely käsitti kuitenkin myös teollisuuden sekä hotelli- ja ravintola-alan (horeca). Tavoitteena oli tulosten vertailtavuus sekä osallistuneiden maiden välillä että ICVS-tutkimusten kanssa (van Dijk & Terlow 1996). Samanlaiseen säännöllisin väliajoin toteutettavaan kansainväliseen tutkimusjärjestelmään kuin yksityishenkilöiden rikosuhrikokemusten seurannassa se ei kuitenkaan ole toistaiseksi johtanut. 1990-luvun mittaan ICCS-pohjaa hyödynnettiin Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuosina 1994–95 tekemissä kahdessa Turun seudun yritysten rikoskokemuksia ja turvallisuushkia kartoittaneessa kyselytutkimuksessa sekä vuosina 1994–2000 tehdyssä Pietarissa, Virossa, Latviassa ja Liettuassa toimivien suomalaisyritysten turvallisuustilanteen seurantatutkimuksessa.³ Niin ikään Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen aloitteesta ja rahoituksella tehtiin vuonna 1998 Virossa kansallinen kaikki toimialat kattanut yritysuhritutkimus (Aromaa & Laitinen 1994; *Crime and Crime Victims in Estonia* 1998; Aromaa & Lehti 2001). Niiden ohella ICCS-tutkimuksia tehtiin vuosikymmenen jälkipuoliskolla vain Skotlannissa (1998), Etelä-Afrikan tasavallassa (1998) ja Australiassa (1999). Viimeksi mainittu käsitti vain pienyritykset (Perrone 2000; Burrows et al. 2001; Taylor & Mayhew 2002a; Taylor & Mayhew 2002b; Alvazzi del Frate 2004).

Kuluvalla vuosituhanella tilanne ei ole juurikaan kohentunut. Vuosituhannen alussa tehtiin toinen kansainvälinen yritysuhritutkimus (ICBS). Uusi kirjainyhdistelmä johtui uudesta aiempaa laajemmasta sisällöstä. Ensimmäisen kansainvälisen tutkimuksen ja 1990-luvun jälkipuoliskon Baltian ja Pietarin tutkimusten tulosten perusteella korruptio ja järjestelmällinen kiristysrikollisuus muodostivat erityisesti itäisessä Euroopassa yritystoiminnalle merkittävän vanhassa kyselylomakkeessa huomioimattoman ongelman. Tämän johdosta aikaisempaa lomaketta laajennettiin kattamaan myös nämä rikollisuuden ilmiöt aiempaa paremmin. Tutkimus toteutettiin vuonna 2000 samanaikaisesti yhdeksässä keski- ja itäeurooppalaisessa kaupungissa (Budapest, Bukarest, Kiova, Minsk, Moskova, Sofia, Tirana, Vilna ja Zagreb) Yhdistyneiden kansakuntien alueiden välisen rikollisuuden ja oikeuden tutkimuslaitoksen (UNICRI) sekä Alankomaiden ja Unkarin oikeusministe-

teen tai raportointivuoteen. Tästä johtuen eri maiden tutkimusten vuosiluvuissa esiintyy kirjallisuudessa vaihtelevuutta.

³ Liettuassa tutkimus käsitti myös maassa toimivat tanskalaisyritykset.

riöiden toimesta (Alvazzi del Frate 2004). Tämäkin tutkimus on toistaiseksi jäänyt ainoaksi laatuaan.

Kansallisella saralla kehitys on kulkenut eteenpäin nopeammin. Aktiivisimpia on oltu Alankomaissa ja Englannissa. Vuonna 2002 Alankomaissa tehtiin kolmas kansallinen yritysuhritutkimus ICBS:n pohjalta ja vuodesta 2004 tutkimuksia on tehty vuosittain (*Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven* (MCB)). Kyseessä on toistaiseksi ainoa säännöllinen yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden seurantajärjestelmä maailmassa.⁴ Englannissa tehtiin toinen teollisuuden ja kaupan toimialat käsittänyt kansallinen ICBS-pohjainen yritysuhritutkimus vuonna 2002. Tällä hetkellä Englannissa on valmisteilla kolmas kansallinen yritysuhritutkimus (Smith & Harvey 2010). Isossa Britanniassa⁵ on viime vuosina myös kehitetty aihepiirin tutkimusmetodologiaa aktiivisesti ja siellä toteutetut tutkimukset ovat tällä hetkellä tasokkaimpia alallaan (Burrows et al. 2001; Shury et al. 2005a; Smith & Harvey 2010). Kolmas yritysuhritutkimusten edelläkävijämaa Euroopassa on ollut Viro, missä tehtiin Viron oikeusministeriön toimesta toinen kansallinen yritysuhritutkimus vuonna 2007 (Ahven et al. 2008). Tutkimus oli ensimmäinen Euroopassa, jossa sovellettiin kolmannen polven kyselylomaketta (CCBS). Sen on tarkoitus ottaa entistäkin paremmin huomioon korrupioon, taloudelliseen rikollisuuteen ja viranomaistoiminnan väärinkäyttöihin liittyvät rikollisuuden ilmiöt perinteisten rikollisuuden muotojen ohella. Kolmannen polven kyselylomakkeen kehittämistä on vastannut Yhdistyneiden kansakuntien huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaava toimisto (UNODC). Viron ohella lomaketta on käytetty toistaiseksi ainoastaan vuosina 2005–06 tehdyissä suppeissa pilottitutkimuksissa Kanadassa ja Bulgariassa, joiden tuloksia ei ole julkaistu, sekä laajemmissa kansallisissa yritysuhritutkimuksissa Kap Verdellä (2006) ja Nigeriassa (2007).⁶ Lisäksi tällä hetkellä on valmisteilla uusi kansallinen yritysuhritutkimus Australiassa (Crimes against Business 2004).

Suomea lukuun ottamatta yhdessäkään Pohjoismaista ei ole toistaiseksi tehty ICCS/ ICBS/ CCBS -pohjaista yritysuhritutkimusta, vaikka ne kaikki ovat osallistuneet kansainvälisiin ICVS-tutkimuksiin. Norjassa on kuitenkin vuosina 2003 ja 2008 tehty laajat kansalliset yrityksiin kohdistuvaa taloudellista rikollisuutta kartoittaneet tutkimukset. Ne ovat vertailukelpoisia keskenään, mutta tehty puhtaasti Norjan valtion sisäisen tiedontarpeen

⁴ www.wodc.nl/onderzoeksdatabse/monitor-criminaliteit-bedrijfsleven-2009.aspx?cp=44&cs=6837.

⁵ Iso Britannia viittaa tässä ja myöhemmin luvussa Englantiin ja Skotlantiin yhdessä.

⁶ [http://www1.unece.org/stat/platform/display/DISA/4.3.4+Business+and+agricultural+surveys+\(UNODC\)](http://www1.unece.org/stat/platform/display/DISA/4.3.4+Business+and+agricultural+surveys+(UNODC)).

pohjalta, eikä niiden suunnittelussa ole kiinnitetty huomiota kansainväli-
seen vertailtavuuteen (Ellingsen 2010).

Huolimatta siitä, että tähän mennessä tehdyissä tutkimuksissa on vajaan kahdenkymmenen vuoden aikana käytetty kolmea toisistaan eroavaa perus-
kyselylomaketta, ovat niiden tuottamat tulokset tältä osin suhteellisen vertai-
lukelpoisia. Uusia lomakkeita kehitettäessä vertailtavuus aiempiin on ollut
yksi keskeinen vaatimus. Myös alusta saakka tavoitteena ollut vertailukel-
poisuus ICVS-tutkimuksiin on pyritty ja kyetty ainakin osin säilyttämään.
Huomattavasti suuremman ongelman muodostaa se, että pääosa tehdyistä
tutkimuksista on ollut kansallisia, yleensä vain osaan toimialoista rajattuja ja
kirjavia tutkimusmenetelmien osalta. Esimerkiksi vastaajajoukon koostami-
sessa ja vastausprosentteissa on ollut merkittäviä eroja, jotka ovat vaikutta-
neet tulosten vertailtavuutta heikentävästi (Smith & Harvey 2010) (taulukko
1). Oman ongelmansa muodostaa tulosten epäyhtenäinen, käytännössä usein
varsin erittelemätön raportointi. Tällä on erityisen suuri merkitys siksi, että
tehtyjen tutkimusten perusteella rikosriskit eroavat huomattavasti toimialoit-
tain, ja eri aikoina eri maissa toteutetut tutkimukset ovat eronneet merkittä-
västi toimialakohtaiselta kattavuudeltaan (eikä ainoastaan eri maissa toteute-
tut, vaan toisinaan myös saman maan sisällä eri aikoina toteutetut tutkimuk-
set). Suomen vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen kannalta esimerkiksi vuo-
den 2000 kansainvälinen tutkimus on ongelmallinen vertailuaineistona, kos-
ka sen tulokset on raportoitu ilman toimialakohtaista erittelyä. Toisin kuin
vuoden 1994 tutkimus, joka Alankomaita, Australiaa ja Sveitsiä lukuun ot-
tamatta käsitti vain vähittäiskaupan toimialan, vuoden 2000 tutkimus käsitti
periaatteessa kaikki toimialat. Myös tutkimuksen rajaaminen osallistuneiden
maiden pääkaupunkeihin, joista pääosa oli Suomen mittakaavassa suur-
kaupunkeja, heikentää tietojen vertailtavuutta muihin yritysuhritutkimuksiin,
joiden tulokset on yleensä raportoitu koko maan keskiarvoina (van Dijk &
Terlow 1996; Alvazzi del Frate 2004).

Vertailtavuutta ei auta myöskään tutkimusten harvahko toteuttamistahti.
Esimerkiksi vuoden 1994 tutkimuksen, joka alueellisesti on ollut tähänasti-
sista kattavin, tulokset ovat jo sen verran vanhoja, ettei niitä voi pitää suo-
raan vertailukelpoisina tuorempien tutkimusten kanssa. Toiseksi laajim-
masta, vuoden 2000 tutkimuksesta, on siitäkin kulunut kymmenen vuotta ja
myös tuoreimmista Skotlannin (1998), Australian (1999) ja Englannin
(2002) tutkimuksista on kulunut jo vuosia. Ajankohdalla voi olla huomattavakin merkitys tulosten vertailtavuuden kannalta, ainakin näin on ollut
Alankomaissa, Englannissa ja Virossa (ks. jäljempänä jakso 4.2).

Metodologialtaan ja vastaajaryhmältään viime vuosien kansallisista yri-
tusuhritutkimuksista eniten Suomen vuoden 2010 kyselyä muistuttaa Eng-
lannissa ja Walesissa vuonna 2002 tehty kysely. Kyse ei ole sattumasta,

vaan Suomen kyselyä valmisteltaessa esikuvaksi otettiin juuri se. Englannin 2002 yritysuhrikysely pohjautui ICBS-lomakkeeseen ja sen kohteena olivat teollisuudessa ja vähittäiskaupassa toimivien yritysten toimipaikat. Vastaajajoukko muodostettiin British Telecomin Yell-tietokannan⁷ pohjalta ja se käsitti 6 150 vähittäiskaupan ja 4 500 teollisuusyritystä. Vastausprosentti oli vähittäiskaupan yrityksillä 64 prosenttia ja teollisuusyritysten kohdalla 57 prosenttia. Kysely kattoi siten lopulta vajaat 4 000 vähittäiskaupan ja runsaat 2 500 teollisuuden toimipaikkaa. Tutkimus toteutettiin toimipaikkakohtaisesti CATI-puhelinhaastatteluin. Suomesta poiketen kysely oli rajattu vain pieniin ja keskisuuriin (alle 250 työntekijän) toimipaikkoihin (Shury et al. 2005a; Smith & Harvey 2010). Kuten jäljempänä havaitaan, erolla ei ole merkitystä tulosten vertailtavuuden kannalta.

Skotlannin vuoden 1998 yritysuhrikyselyn pohjana oli ICCS-lomake ja se kattoi useamman toimialan (teollisuus, rakennusala, tukkukauppa, vähittäiskauppa, horeca, kuljetus, huolinta ja viestintä). Tulokset on raportoitu toimialakohtaisesti eritellen, joten laajempi kattavuus ei ole ongelma verrattaessa niitä Suomen kyselyyn. Kyselyotos muodostettiin yksityisestä Dun and Bradstreet -yritystietokannasta. Tutkimus tehtiin kahdessa osassa CATI-puhelinhaastatteluin. Toimipaikkakyselyn kokonaisotos oli runsaat 3 900 toimipaikkaa ja vastausprosentti 64 prosenttia. Sitä täydentäneen pääkonttorikyselyn otos oli 900 ja vastausprosentti 18 prosenttia. Otosten kokoja ja vastausprosentteja ei ole raportoitu toimipaikkakyselyn osalta toimialoittain, pääkonttorikyselyyn osallistui 28 kaupan alan (20 %) ja 63 teollisuusyritystä (7 %). Skotlannin kysely kattoi kaiken kokoiset toimipaikat (Burrows et al. 2001).

Alankomaiden vuotuisten MCB-kyselyiden tulokset ovat nekin pääosin vertailukelpoisia Suomen kyselyn kanssa sekä toteuttamistavan että kysymysten osalta. MCB kattaa rakennusalan, vähittäiskaupan, horecan, kuljetussektorin ja palveluelinkeinot, muttei teollisuusyrityksiä. Tulokset raportoidaan toimialat eritellen (Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009). Kyselyiden pohjana käytetään sovellettua ICBS-lomaketta ja ne tehdään CATI-puhelinhaastatteluin. Vastaajat valitaan kansallisesta yritysrekisteristä muodostettujen toimialakohtaisten otosten perusteella (Zandvliet et al. 2008). Toimialakohtaisia vastausprosentteja ei raportoida, mutta kaikkien toimialojen yhteinen vastausprosentti oli vuoden 2009 kyselyssä 42 prosenttia. Kyselyyn vuonna 2009 vastanneiden vähittäiskaupan yritysten määrä oli noin 11 900 (Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009).

⁷ Tietokanta käsittää pääosan Englannin ja Walesin puhelinliittymän omaavista yrityksistä.

Taulukko 1 Vastausprosentit vertailuaineistona käytetyissä yritysuhritutkimuksissa (%; Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Burrows et al. 2001; Shury et al. 2005a; Ahven et al. 2008; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009)

Tutkimus	Kauppa	Teollisuus	Kaikki yritykset
Suomi 2010	80 %	82 %	81 %
Englanti 2002	64 %	57 %	..
Skotlanti 1998	64 %
Viro 1998	43 %
Alankomaat 2009	..	.	42 %
Viro 2007	32 %

Myös Viron vuosien 1998 ja 2007 kyselyt ovat kysymyksiltään ja toteuttamistavaltaan pääosin vertailukelpoisia Suomen vuoden 2010 kyselyn kanssa. Kumpikin kattoi kaikki toimialat. Suurin ongelma niiden käyttämisessä vertailuaineistona liittyy raportointiin, tulokset on nimittäin molemmissa julkaistu pääosin ilman toimialakohtaisia erittelyjä (Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Ahven et al. 2008). Vuoden 1998 kyselyn toteutti Emor-tutkimuslaitos Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen toimeksiannosta ja se perustui laajennettuun ICCS-lomakkeeseen. Vastaajajoukko muodostettiin Viron yritysrekisteristä 1 663 yrityksen satunnaisotoksella, joka vastasi toimialajakaumaltaan ja alueelliselta kattavuudeltaan rekisterin kokonaisjakaumaa ja kattavuutta. Kysely toteutettiin toimipaikkakyselynä CATI-puhelinhaastatteluin. Yrityksistä, joihin otettiin yhteyttä, osallistui kyselyyn kaikkiaan 708, vastausprosentiksi muodostui siten 43 prosenttia (Crime and Crime Victims in Estonia 1998). Viron vuoden 2007 yritysuhrikysely poikkesi toteuttamistavaltaan kaikista edellä käsitellyistä siinä, että se käsitti samanaikaisesti toteutetut toimipaikkakohtaiset yritysjohtajahaastattelut ja koko väestön kattaneet työntekijähaastattelut. Tutkimuksen ensimmäiseen osaan osallistui 702 yritysjohtajaa edustaen yhtä montaa yritystä, jotka oli valittu satunnaisotoksella Viron yritysrekisteristä. Toinen osa käsitti 526 työntekijää, jotka oli valittu satunnaisotoksella 15–74-vuotiaista vuonna 2006 vakituisessa työssä olleista Virossa pysyvän asuinpaikan omanneista henkilöistä. Tämän luvun vertailuissa on käytetty vain yritysjohtajakyselyn tuloksia, koska se toteuttamistavaltaan oli lähempänä Suomen ja muiden lähteenä käytettyjen maiden kyselyitä. Kyselyn pohjana oli CCBS-lomake ja se toteutettiin CAPI-puhelinhaastatteluin. Perusotos käsitti 2 170 yritystä, jotka vastasivat toimialajakaumaltaan ja alueelliselta kattavuudeltaan yritysrekisterin kokonaisjakaumia. Kyselyyn osallistui kaikkiaan 702 yritystä, vastausprosentti oli siten 32 prosenttia. Toimialakohtaisia otoksia ja vastausprosentteja ei ole raportoitu erikseen (Ahven et al. 2008).

4.2 Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden yleistilanne Euroopassa

Jaksossa tarkastellaan ensin yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden rakennetta ja tasoa Euroopassa. Sen jälkeen käsitellään rikollisuuden määrällistä kehitystä viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana Alankomaissa, Englannissa ja Virossa.

Rikollisuuden rakenne ja taso

Euroopassa on yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa huomattavia maa-kohtaisia eroja sekä rikollisuuden tasossa että rakenteessa. Yritysten ja yksityishenkilöiden riski joutua rikoksen kohteeksi on läheisesti kytköksissä toisiinsa. Maissa, joissa yksityishenkilöihin kohdistuvan rikollisuuden taso on korkea, myös yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden taso on korkea, ja vastaavasti matalan rikollisuuden maissa riski joutua rikoksen kohteeksi on matala niin yksityishenkilöillä kuin yrityksilläkin. Yritysten parempi mahdollisuus varautua rikollisuuteen ja torjua rikoksia ei näyttäisi loppujen lopuksi ratkaisevasti vaikuttavan rikoksen kohteeksi joutumisriskin yleistasoon, vaan olennaisinta riskin kannalta on ympäröivän yhteiskunnan yleinen rikollisuuden taso (Alvazzi del Frate 2004, 156–158).

Rakenteellisesti yrityksiin kohdistuva rikollisuus eroaa selvästi yksityishenkilöihin kohdistuvasta: yritykset joutuvat pääosin omaisuus- ja talousrikosten kohteeksi (Alvazzi del Frate 2004, 156–158).⁸ Toisaalta Euroopassa on yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden rakenteessa huomattavia maa- ja toimialakohtaisia eroja (van Dijk & Terlow 1996; Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Alvazzi del Frate 2004) (taulukko 2).

⁸ Esimerkiksi Suomessa yksityishenkilöiden riski joutua väkivaltarikoksen uhriksi on suurempi kuin riski joutua varkausrikoksen uhriksi. Maamme aikuisväestöstä joutuu vuosittain runsaat 10 prosenttia pahoinpitelyrikosten tai uhkailun uhriksi, noin 0,5 prosenttia ryöstörikosten uhriksi ja noin 10 prosenttia varkausrikosten uhriksi (Lehti et al. 2010; Sirén & Sipilä 2010). Yrityshuritutkimuksen mukaan vähittäiskaupan toimipaikoista oli vuonna 2010 joutunut 62 prosenttia ja teollisuuslaitoksista 13 prosenttia varkausrikosten kohteeksi, pahoinpitelyrikosten ja uhkailun osalta vastaavat osuudet olivat 20 prosenttia ja 4 prosenttia.

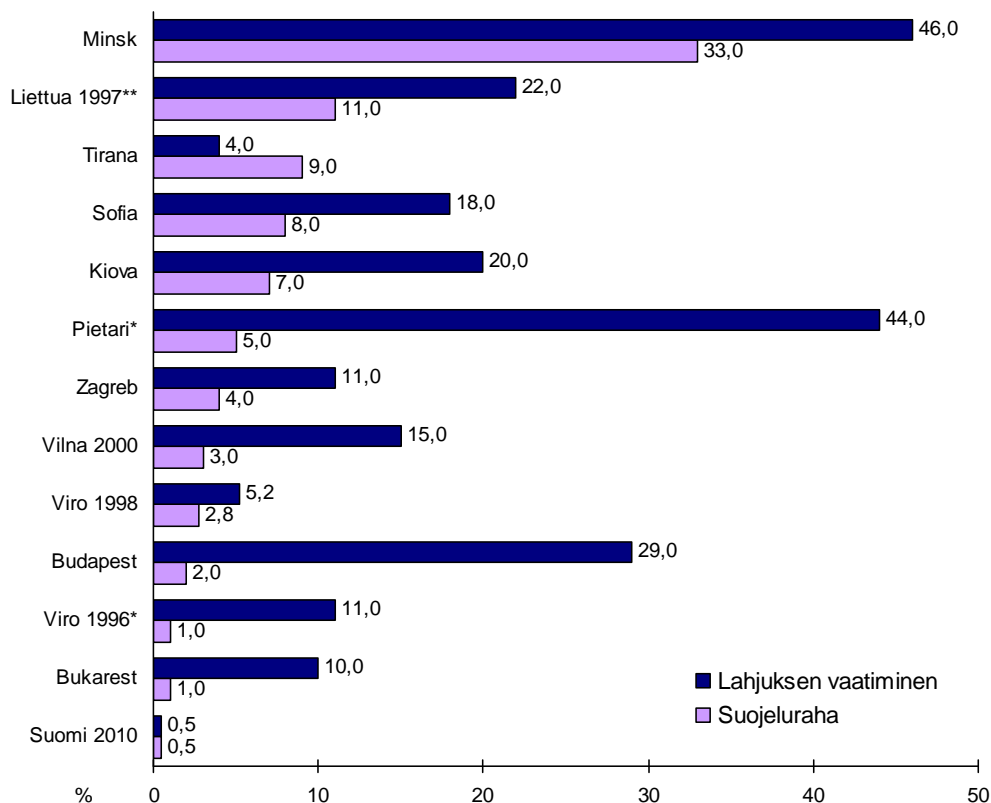
Taulukko 2 Vuoden aikana rikoksen kohteeksi joutuneiden osuus kaupan alan toimipaikoista 1993–94 ja 1998 kansainvälisessä yritysuhrikyselyissä (%; van Dijk & Terlow 1996; Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Burrows et al. 2001)⁹

	murto	vahingonteko	autovarkaus	kavallus	petos	varkaus	ryöstö	väkivalta	lahjonta
Alankomaat	34,7 %	18,1 %	3,0 %	3,0 %	12,6 %	66,4 %	4,4 %	11,0 %	2,4 %
Englanti	36,9 %	22,0 %	10,0 %	2,5 %	21,0 %	61,7 %	4,0 %	17,6 %	1,8 %
Italia	14,4 %	2,5 %	9,1 %	1,6 %	24,7 %	44,5 %	1,4 %	1,0 %	1,5 %
Ranska	31,6 %	8,9 %	9,4 %	8,5 %	42,3 %	61,3 %	5,2 %	7,3 %	4,8 %
Saksa	28,7 %	9,6 %	3,1 %	3,1 %	27,6 %	63,5 %	4,6 %	5,7 %	3,2 %
Sveitsi	24,9 %	7,6 %	1,5 %	8,5 %	13,6 %	60,5 %	1,5 %	3,4 %	3,6 %
Tsekki	40,0 %	23,1 %	4,7 %	6,0 %	21,2 %	72,3 %	5,6 %	10,3 %	4,7 %
Unkari	35,9 %	17,6 %	1,5 %	2,9 %	11,2 %	83,0 %	4,2 %	22,6 %	3,0 %
Skotlanti*	16,0 %	22,0 %	3,0 %	.	12,0 %	.	.	11,0 %	.
Australia*	29,4 %	23,0 %	3,2 %	1,7 %	19,7 %	.	2,2 %	13,6 %	1,0 %
Viro*	23,8 %	1,4 %	2,5 %	3,5 %	13,6 %	.	5,5 %	10,9 %	5,2 %

* Tiedot varkausrikosten kohteeksi joutuneista on saatavissa vain tekijän mukaan eriteltyinä, kummassakin maassa varkausrikokset olivat yleisin vähittäiskaupan yrityksiin kohdistunut rikollisuuden muoto.

Yleisin vähittäiskaupan yrityksiin kohdistuva rikollisuuden muoto on sekä 1990-luvun että 2000-luvun kyselyjen mukaan ollut varkausrikokset. Riski joutua varkausrikosten kohteeksi on kuitenkin vaihdellut maittain huomattavasti, samoin varkausrikosten osuus yrityksiin kohdistuvasta kokonaisrikollisuudesta. Vuoden 1994 kyselyssä riski oli korkein Tsekin tasavallassa ja Unkarissa (70–80 %) ja matalin Italiassa (44 %). Keski-Euroopan maissa ja Englannissa se oli 60–65 prosenttia. Ylipäätään 1990-luvulla tehtyjen tutkimusten mukaan Euroopan entisissä sosialistimaissa rikollisuusriskit olivat useimmissa omaisuus- ja väkivaltarikostyypeissä keskimäärin jonkin verran läntistä Eurooppaa korkeammat. Poikkeuksiakin oli, kuten esimerkiksi autovarkaudet, jotka 1994 kyselyn mukaan olivat Länsi-Euroopassa huomattavasti yleisempiä (van Dijk & Terlow 1996; Crime and Crime Victims in Estonia 1998).

⁹ Taulukossa esitellään 1990-luvun yritysuhritutkimusten tuloksia. Suomen tutkimustuloksia verrataan uudempiin kansainvälisiin tutkimuksiin jäljempänä jaksossa 4.3.

Kuvio 1 Suojelurahan kiristämisen ja lahjuksen vaatimisen kohteeksi edellisen vuoden aikana joutuneiden yritysten osuus Baltiassa, Keski- ja Itä-Euroopassa sekä Suomessa (Suomi: vähittäiskauppa; muut maat: kaikki toimialat; Aromaa & Lehti 1997; Lehti & Aromaa 1998; Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Aromaa & Lehti 2001; Alvazzi del Frate 2004). * etabloituneet suomalaisyritykset; ** etabloituneet suomalaiset ja tanskalaiset yritykset

Myös korruption ja kiristysrikollisuuden osalta maakohtaiset erot olivat suuria. Tosin kyseisiä rikostyyppisiä on tutkittu tarkemmin vasta 2000-luvun kyselyissä ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Baltian maissa ja Pietarissa tekemissä yritysturvallisuuskartoituksissa, joten vertailukelpoista tietoa ei Länsi-Euroopasta juurikaan ole. Vuosien 1998 ja 2000 kyselyt Pietarissa, Virossa ja entisten sosialistimaiden pääkaupungeissa antoivat kuitenkin rikostyyppien esiintyvyyden osalta huomattavan epäyhtenäisen yleiskuvan. Ainakin itäinen Eurooppa oli 2000-luvun alussa selvästi jakautunut suhteellisen alhaisen korruption ja korkean korruption maihin, erot olivat merkittäviä jo yksin Baltian maiden välillä. (Kuvio 1.)

Rikollisuuden kehitys vuosina 1994–2010

Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden trendeistä viimeisten kahdenkymmenen vuoden ajalta on Euroopasta mahdollista saada vertailukelpoista tietoa Alankomaista, Englannista ja Virossa. Kaikissa kolmessa maassa rikolli-

suus on *vähentynyt* selvästi. Englannissa vuonna 1994 vähittäiskaupan toimipaikoista 79 prosenttia oli vuoden aikana joutunut jonkin rikoksen kohteeksi, vuonna 2002 osuus oli 72 prosenttia (Shury et al. 2005a, 34). Alankomaissa vuonna 1994 pelkästään varkausrikoksia oli kohdistunut 66 prosenttiin vähittäiskaupan toimipaikkoja, vuonna 2009 toimipaikoista ylipääntään minkään tyyppisen rikoksen kohteeksi oli joutunut 43 prosenttia. Vuodesta 2004 vuoteen 2009 osuus väheni toimialalla 49 prosentista 43 prosenttiin (van Dijk & Terlow 1996; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009). Virossa vuonna 1998 72 prosenttiin yrityksiä oli kohdistunut edellisen vuoden aikana rikoksia, vuonna 2007 rikoksen kohteeksi oli joutunut vain 36 prosenttia (Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Ahven et al. 2008) (taulukko 3).

Kaikissa kolmessa maassa muutos on aiheutunut pääosin perinteisten *omaisuusrikosten* vähenemisestä (taulukko 3). Alankomaissa ja Englannissa muutos on ollut tältä osin suurempi kuin Virossa. Kuitenkin myös Virossa yrityksiin kohdistuvat varkaus- ja petosrikokset ovat vähentyneet selvästi. Erityisen raju muutos on siellä tapahtunut henkilöstön tekemissä rikoksissa, samoin autoihin ja muihin kulkuneuvoihin kohdistuneissa rikoksissa. Omaisuusrikoksiakin jyrkemmin Virossa ovat vähentyneet yrityksiin ja niiden henkilöstöön kohdistuneet väkivaltarikokset ja ryöstöt. Suuntaus on ollut sama myös Alankomaissa. Sen sijaan Englannissa sekä ryöstöt että henkilöstöön kohdistuneet pahoinpitelyt ja uhkaukset ovat lisääntyneet viimeisten kymmenen vuoden aikana (taulukko 3). Korruptioon liittyvissä rikoksissa tilanne näyttäisi pysyneen Virossa ja Englannissa suunnilleen ennallaan. Virossa vuosien 1998 ja 2007 kysymykset eivät tosin olleet tältä osin täysin vertailukelpoiset (Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Ahven et al. 2008).

Taulukko 3 Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden muutos 1990-luvulta 2000-luvulle rikostyypeittäin vähittäiskaupan toimipaikoissa Alankomaissa, Englannissa ja Virossa (vuoden aikana rikoksen kohteeksi joutuneita (%); van Dijk & Terlow 1996; Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009; Shury et al. 2005a)

	murto			vahingonteko			autovarkaus		
	1990-luku	2000-luku	muutos	1990-luku	2000-luku	muutos	1990-luku	2000-luku	muutos
Alankomaat	34,7	9,9	-71,5 %	18,1	15,2	-16,0 %	3,0	1,2	-60,0 %
Englanti	36,9	25,0	-32,2 %	22,0	23,0	+4,5 %	10,0	3,0	-70,0 %
Viro*	23,8	.	.	1,4	8,0	+471,4 %	2,5	0,0	-74,0 %
	varkaus autosta			kavallus, henkilöstö			petos, ulkopuolinen		
Alankomaat	17,7	1,4	-92,1 %	3,0	.	.	12,6	.	.
Englanti	23,2	8,0	-65,5 %	2,5	4,0	+60,0 %	21,0	18,0	-14,3 %
Viro*	19,7	6,0	-69,5 %	3,5	1,0	-71,4 %	13,6	.	.
	varkaus, henkilöstö			varkaus, asiakkaat			varkaus/ varkaus, muu		
Alankomaat	66,4	26,0	-60,8 %
Englanti	.	10,0	.	.	43,0	.	61,7	.	.
Viro*	18,7	4,0	-78,6 %	21,1	20,0	-5,2 %	17,6	15,0	-14,8 %
	ryöstö			väkivalta			lahjonta		
Alankomaat	4,4	.	.	11,0	5,4 ¹⁰	-50,9 %	2,4	.	.
Englanti	4,0	6,0	+50,0 %	17,6	20,0	+13,6 %	1,8	2,0	+11,0 %
Viro*	5,5	1,0	-81,8 %	10,9	2,0	-81,7 %	5,2 ¹¹	6,0 ¹²	+15,4 %

* Kaikki toimialat; Alankomaiden tiedot koskevat vuosia 1993 ja 2009; Englannin tiedot vuosia 1993 ja 2002; Viron tiedot vuosia 1997 ja 2006.

¹⁰ Käsittää myös ryöstöt.

¹¹ Kysymykset eivät ole vertailukelpoisia, vuonna 1998 kysyttiin lahjuksen vaatimisesta vastaajan yritykseltä, vuonna 2007 vastaajan tiedossa olevista tapauksista omalta toimialalta.

¹² Kysymykset eivät ole vertailukelpoisia, vuonna 1998 kysyttiin lahjuksen vaatimisesta vastaajan yritykseltä, vuonna 2007 vastaajan tiedossa olevista tapauksista omalta toimialalta.

Yrityshurutkimusten näyttämä trendi on linjassa viime vuosien rikollisuuden yleistrendin kanssa Euroopassa. Useat tutkimukset viittaavat perinteisen omaisuusrikollisuuden selvään vähenemiseen pääosassa Euroopan maita (Killias & Aebi 2000; Alvazzi del Frate 2004). Näin on tapahtunut myös Suomessa ainakin yksityishenkilöihin kohdistuneiden omaisuusrikosten kohdalla. Uhritutkimusten mukaan aikuisväestön riski joutua varkausrikosten kohteeksi on tällä hetkellä runsaan viidenneksen alhaisempi kuin 1990-luvulla. Samaan aikaan myös poliisille ilmoitetut varkausrikokset ovat vähentyneet (Sirén & Sipilä 2010). Osin tämä johtunee perinteisten tekemuotojen korvautumisesta uusilla (muun muassa verkkorikollisuudella). Yritysturvallisuustutkimuksissa ei ainakaan toistaiseksi ole kuitenkaan näkynyt uuden tyyppisten omaisuusrikosten merkittävää lisääntymistä (Killias & Aebi 2000; Alvazzi del Frate 2004). Osin syynä on uusia rikosmuotoja koskevien kysymysten puuttuminen kyselylomakkeista. Toisaalta uusimpien Viron ja Englannin yritysuhrikyselyiden perusteella (joissa myös verkkorikollisuus on ollut mukana) yritykset eivät ainakaan näissä maissa koe verkkorikollisuutta kovinkaan merkittävänä uhkana, eivätkä ne juuriakaan ole joutuneet verkkorikosten kohteeksi.¹³ Yrityksiin kohdistuneiden omaisuusrikosten selvä väheneminen viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana ei siten ainakaan näissä kahdessa maassa näyttäisi johtuneen pelkästään rikollisuuden muotojen muutoksesta, vaan se on osin ollut todellista (Shury et al. 2005a; Ahven et al. 2008).

4.3 Rikollisuuden yleisyys ja rakenne Suomessa verrattuna muuhun Eurooppaan

Jaksossa verrataan Suomen vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen keskeisimpiä tuloksia Alankomaiden (2009), Englannin (2002), Skotlannin (1998) ja Viron (1998 ja 2007) tuoreimpiin yritysuhritutkimuksiin. Tavoitteena on tarkastella, poikkeako Suomi tällä hetkellä vähittäiskaupan ja teollisuuden yritysten turvallisuusympäristönä mainituista neljästä Euroopan maasta.¹⁴

¹³ Virossa vuonna 2006 vain 7 prosenttia yrityksiä piti verkkorikollisuutta uhkana toiminnalleen (tietoliikennesektorilla osuus oli korkein: 14 %) (Ahven et al. 2008, 35). Englannissa vuonna 2002 vain 1 prosentti vähittäiskaupan yrityksistä ja 2 prosenttia teollisuusyrityksistä ilmoitti joutuneensa vuoden aikana verkkorikoksen kohteeksi (Shury et al. 2005a).

¹⁴ Tässä käsitellään erillisinä maina myös Skotlantia ja Englantia, vaikka kyse onkin Yhdistyneiden kuningaskuntien epäitsenäisistä osista.

Huoli rikollisuudesta ja toimintaympäristön yleiskuva

Suomen kyselyyn ei sisällynyt erillistä kysymystä siitä, kuinka merkittäväksi ongelmaksi yritykset arvioivat rikollisuuden toiminnassaan. Vaikka tällaista kysymystä onkin varsin vaikea tulkita, useimpiin kansainvälisiin yritysuhritutkimuksiin se on kuitenkin sisällytetty. Alankomaissa vuonna 2009 vähittäiskaupan toimipaikoista 6 prosenttia piti rikollisuutta vakavana ongelmana toiminnalleen, 29 prosenttia katsoi rikollisuuden haittaavan toimintaa jossain määrin ja 65 prosenttia totesi, ettei rikollisuus ollut ongelma toimialalla (Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009, 82). Englannissa vuonna 2002 81 prosenttia vähittäiskaupan ja 72 prosenttia teollisuuden toimipaikoista katsoi rikollisuuden haittaavan toimintaa jonkin verran, vastaavasti 36 prosenttia ja 29 prosenttia piti rikollisuutta merkittävänä ongelmana toiminnalleen (Shury et al. 2005a, 46). Suomen kyselyssä kartoitettiin vain rikollisuuden aiheuttamia konkreettisia haittoja,¹⁵ niitä oli viimeisen vuoden aikana kokenut 5 prosenttia kaupan alan ja prosentti teollisuuden toimipaikoista. Osuus vastasi varsin tarkoin Alankomaissa vakavaa haittaa rikollisuudesta kärsineiden vähittäiskaupan toimipaikkojen osuutta. Skotlannissa vastaavasti 3 prosenttia kaikkien osallistuneiden toimialojen toimipaikoista arvioi rikollisuuden vaikeuttavan suuresti toimintaa ja 8 prosenttia tuntuvasti (Burrows et al. 2001). Nämäkin suhteosuudet olivat lähellä edellä mainittuja Suomen osuuksia, vaikka kysymykset ja toimialakohtainen kattavuus erosivat. Kaiken kaikkiaan Englannissa rikollisuutta vakavana ongelmana pitävien osuus oli kummallakin toimialalla huomattavasti suurempi kuin Suomessa, Skotlannissa tai Alankomaissa, mutta myös kysymys oli laaja-alaisempi. Kolmessa muussa maassa vakavia rikollisuushaittoja kokeneiden yritysten osuus oli sen sijaan varsin samankaltainen.

Taulukko 4 Toimintaympäristön häiriötekijöiden esiintyvyys (% , esiintyy jonkin verran tai paljon) Suomessa, Skotlannissa ja Englannissa (Burrows et al. 2001; Shury et al. 2005a)

	Alueella oleskeleva nuoriso	Humalaiset	Huumeiden käyttäjät	Graffitit
Vähittäiskauppa				
Suomi	55 %	45 %	26 %	37 %
Englanti	32 %	18 %	24 %	15 %
Teollisuus				
Suomi	20 %	9 %	3 %	17 %
Englanti	19 %	9 %	13 %	11 %
Skotlanti kaikki toimialat	13 %	6 %	8 %	11 %

¹⁵ Asiakkaiden menettämistä, toimipaikan vaihtoa ja työntekijöiden saannin ja pysyvyyden ongelmia.

Suomen, Skotlannin ja Englannin kyselyissä kartoitettiin muutamien toimintaa mahdollisesti haittaavien ja rikollisuutta synnyttävien ilmiöiden esiintyvyyttä yritysten toimintaympäristössä (taulukko 4). Tuloksista näkyi selvästi sekä teollisuustoimipaikkojen ja kauppojen erilainen toimintaympäristö että erilainen suhtautuminen ympäristön negatiivisiin ilmiöihin. Vähittäiskaupan toimipaikat ilmoittivat kysytyjä ilmiöitä sekä Suomessa että Englannissa huomattavasti useammin kuin teollisuustoimipaikat. Teollisuustoimipaikkojen osalta ilmiöiden esiintyvyys oli myös kummassakin maassa suunnilleen sama, sen sijaan vähittäiskaupan toimipaikkojen kohdalla ilmiöitä esiintyi Suomessa huomattavasti useammin kuin Englannissa. Ero maiden välillä oli siten päinvastainen kuin kysyttäessä kokemuksia vakavista rikoshaitoista. Esimerkiksi alueella oleskelevien humalaisten osalta tulokset saattoivat hyvinkin kuvata tosiasiallista eroa, graffitien ja alueella oleskelevan nuorison kohdalla eron taustalla saattoivat sen sijaan olla myös eroavuudet herkkyydessä havaita ja pitää ongelmana mainittuja ilmiöitä. Tulosten pohjalta suomalaisten vähittäiskaupan toimipaikkojen toimintaympäristö oli keskimäärin ongelmallisempi kuin englantilaisten, joten periaatteessa niihin saattoi odottaa kohdistuneen enemmän esimerkiksi omaisuus- tai väkivaltarikoksia. Teollisuustoimipaikkojen toimintaympäristöt sen sijaan vaikuttivat tämän muuttujan osalta hyvin samankaltaisilta kummassakin maassa.

Rikosten yleisyys

Yritysten kokonaisriskiä joutua rikosten kohteeksi ei voitu tutkittujen maiden ryhmässä vertailla, koska yksikään kyselyistä ei ollut täysin samanlainen rikostyyppivalikoimaltaan. Seuraavissa tarkasteluissa Suomen ja Englannin tulosten vertailua on korostettu, koska vertailussa suhteessa Englantiin oli käytettävissä eniten tekoja (Englannin lomake oli ensisijainen esikuva suomalaiselle tutkimukselle).¹⁶ Englannin tutkimus oli rajattu alle 250 työntekijän toimipaikkoihin. Suomessa kyselyssä oli kaupan alalla niin vähän tämän suuruusluokan toimipaikkoja, että ne eivät vaikuttaneet rikostasoihin. Teollisuudessa suuria toimipaikkoja oli selvästi enemmän, minkä vuoksi koko luokka on Suomen osalta tarpeen mukaan eritelty. Maakoh- taisten tutkimusten vastausprosentit on esitetty edellä taulukossa 1.

¹⁶ Seuraavissa tarkasteluissa (taulukot 5, 6, 8, 9 ja 11 sekä kuvat 2 ja 3) Suomen ja Englannin erot rikostasoiissa ovat tilastollisesti merkitseviä (kahden otoksen suhteellisen osuuden testi). Ainoana poikkeuksena on taulukon 8 rivi ”väkivaltarikokset yhteensä”, jossa 21 ja 23 prosentin ero on ei-merkitsevä. Merkitsevyyttä tarkasteltiin näiden kahden maan vertailussa tutkimusten korkean vertailukelpoisuuden vuoksi.

Yritysuhritutkimuksia vertailtaessa ei juuri ole järkevää käyttää eri tekomuotoja yhteen laskevia yleismuuttujia, koska kysytyjen tekojen valikoimat ovat olleet erilaisia eri tutkimuksissa. Yhdistelmämuuttujat eivät tällöin ole vertailukelpoisia. Jos kuitenkin verrataan kysytyihin tekoihin perustuvia yleismuuttujia toisiinsa, Suomessa vähittäiskaupan toimipaikkojen riski joutua ylipäättään rikoksen kohteeksi näytti olevan jonkin verran pienempi kuin Englannissa. Teollisuustoimipaikkojen rikosten kohteeksi joutumisen riski oli Suomessa selvästi pienempi kuin Englannissa tai Skotlannissa (Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Burrows et al. 2001; Shury et al. 2005a; Ahven et al. 2008; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009).

Kaikissa vertailumaissa yritysten riski joutua rikoksen kohteeksi oli huomattavasti suurempi kuin kotitalouksien. Suomessa vähittäiskaupan toimipaikoista lähes 70 prosenttia ja teollisuustoimipaikoista runsas neljäsosa oli vuoden aikana joutunut jonkin uhritutkimuksessa kysytyn rikoksen kohteeksi. Aikuisväestöstä Suomessa omaisuusrikoksen uhriksi joutuu vuosittain runsaat 10 prosenttia, pahoinpitelyrikoksen uhriksi hieman pienempi osuus (Sirén 2008; Sirén & Sipilä 2010; Lehti et al 2010). Seuraavassa yritysten riskiä joutua rikoksen kohteeksi tarkastellaan rikostyypeittäin.

Omaisuusrikokset. Eri maiden vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuneita omaisuusrikoksia on kuvattu taulukossa 5. Suomessa toimipaikkoihin kohdistui vähemmän murtoja, autovarkauksia, autoista varastamisia, petoksia ja vahingontekoja kuin Englannissa. Ainoa omaisuusrikoslaji, jota suomalaiset vähittäiskaupan toimipaikat kokivat useammin kuin vastaavat toimipisteet Englannissa, oli asiakkaan tekemä varkaus (taulukko 5). Omaisuusrikosten osalta tulos on pääpiirteissään sama myös, kun vertailuun otetaan mukaan Skotlannissa ja Virossa 1998 tehdyt yritysuhritutkimukset. Esimerkiksi murron tai sen yrityksen vuoden aikana kokeneiden toimipaikkojen osuus oli Suomessa 11 prosenttia, Skotlannissa vastaava osuus oli 16 prosenttia ja Englannissa peräti 25 prosenttia. Suomalaisista kaupoista joka toisessa oli esiintynyt myymälävarkauksia, Englannissa osuus oli hieman pienempi (43 %). Skotlannissa (20 %) ja Virossa (16 %) osuus oli selvästi pienempi; myös Alankomaiden tutkimuksesta voidaan epäsuorasti päätellä, että sikäläinen myymälävarkaustaso on alempi kuin Suomessa ja Englannissa. Kysymystyypissä, jossa tiedusteltiin muun kuin asiakkaan tai henki-

lökuntaan kuuluvan tai tuntemattomien tekemistä varkauksista, rikollisuustasot olivat suhteellisen samanlaisia eri maissa.¹⁷

Henkilöstön tekemistä varkauksista kerrottiin selvästi harvemmin Suomessa (4 %) kuin Englannissa ja muissa maissa, joista tietoja oli saatavilla. Korkein henkilöstön tekemien varkauksien riski oli Viron vuoden 1998 kyselyssä (19 %), mutta huomattavasti Suomea suurempi riski oli myös Englannissa (10 %). Myös henkilöstön tekemiä kavalluksia oli suomalaisissa toimipaikoissa esiintynyt harvemmin kuin Virossa tai Englannissa. Kaiken kaikkiaan henkilöstörikollisuutta ylipäättään näytti esiintyneen vähemmän suomalaisissa kaupan alan yrityksissä kuin vertailumaissa. Samoin kulkuneuvojen varkauksia ja kulkuneuvoista tapahtuneita varkauksia oli Suomessa esiintynyt selvästi harvemmin kuin Isossa Britanniassa tai Virossa, mutta saman verran kuin Alankomaissa (taulukko 5).

Taulukko 5 Vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuneet omaisuusrikokset rikostyypeittäin Suomessa, Alankomaissa, Englannissa, Skotlannissa ja Virossa (Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Burrows et al. 2001; Shury et al. 2005a; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009). Suomen ja Englannin vertailussa korkeampi rikostaso lihavoitu.

Rikostyyppi	Suomi 2010	Englanti 2002	Skotlanti 1998	Viro 1998	Alanko- maat 2009
Murto	11 %	25 %	16 %	24 %	10 %
Autovarkaus	0,4 %*	3 %	3 %	3 %	1 %
Varkaus autosta	1 %	8 %	10 %	20 %	1 %
Asiakkaan tekemä varkaus	50 %	43 %	20 %	21 %	.
Muu/tuntemattoman tekemä varkaus	17 %	20 %	.	18 %	.
Henkilöstön tekemä varkaus	4 %	10 %	6 %	19 %	.
Varkausrikokset yhteensä	62 %	.	.	.	26 %
Ulkopuolisen tekemä petos	11 %	18 %	.	14 %	.
Henkilöstön tekemä kavallus	2 %	4 %	.	4 %	.
Petokset yhteensä	13 %	.	12 %	.	.
Vahingonteko	15 %	23 %	22 %	1 %	15 %
Omaisuusrikokset yhteensä	67 %	70 %	57 %	.	.

* Osuus oli sama sekä kaikista toimialan yrityksistä että auton omistaneista yrityksistä.

Petoksia kauppoihin oli Suomessa kohdistunut suunnilleen samassa suhteessa kuin Virossa ja Skotlannissa, jonkin verran vähemmän kuin Englannissa. Vahingontekorikoksia oli puolestaan esiintynyt huomattavasti harvemmin kuin Isossa Britanniassa. Alankomaissa niitä oli vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistunut samassa suhteessa kuin Suomessa.

Vertailua hävikkitutkimuksiin. Yritysuhritutkimusten ohella kauppoihin kohdistuvia varkausrikoksia kartoitetaan kansainvälisesti erilaisin

¹⁷ Virossa 2007 tehdyssä tutkimuksessa saatiin tasoksi 16 %, sisältäen tavarantoimittajien tekemät varkaudet ja petokset (Ahven et al. 2008).

hävikkitutkimuksiin. Laajin toistuva tutkimus on Isossa Britanniassa toimivan Centre for Retail Researchin vuosittain julkaisema yleismaailmallinen vähittäiskaupan hävikkibarometri (Global Retail Theft Barometer). Euroopassa 48 prosenttia hävikistä arvioidaan aiheutuvan myymälävarkauksista, 30 prosenttia henkilöstön tekemistä varkauksista ja 6 prosenttia tavarantoimittajien petoksista, omaisuusrikosten yhteinen osuus on noin 84 prosenttia. Pohjois-Amerikassa hävikistä 35 prosenttia aiheutuu myymälävarkauksista, 44 prosenttia henkilöstön tekemistä varkauksista ja 4 prosenttia tavarantoimittajien petoksista, omaisuusrikosten kokonaisosuus on käytännössä sama kuin Euroopassa (83 %). Hävikin perusteella pitäisi siten kyetä jossain määrin pääättelemään varkausrikosten yleisyyttä maittain. Barometriin osallistuminen on kiinni yritysten omasta aktiivisuudesta, joten se ei perustu edustavaan ja vertailukelpoiseen otokseen toimialan yrityksistä eri maissa (Global Retail Theft Barometer).

Barometrin mukaan vähittäiskaupan hävikki Suomessa oli vuosina 2009 ja 2010 samaa luokkaa kuin Isossa Britanniassa, selvästi korkeampi kuin Alankomaissa ja selvästi alhaisempi kuin Baltian maissa (barometri ei esitä Baltian maiden lukuja maittain eriteltyinä). Pääpiirteissään hävikkibarometrin antama kuva toimialaan kohdistuvasta varkausrikollisuudesta on siten samanlainen kuin yritysuhritutkimusten, varsinkin jos huomio kiinnitetään asiakkaiden tekemiin varkauksiin. Alankomaissa tilanne on tällä hetkellä selvästi parempi, toimialan yrityksiin kohdistuu vähemmän varkausrikoksia, kuin Suomessa tai Isossa Britanniassa. Englantiin verrattuna tilanne Alankomaissa on myös huomattavasti muuttunut 1990-luvun alun jälkeen, vielä tuolloin alankomaalaisiin kauppoihin kohdistui enemmän varkausrikoksia kuin englantilaisiin. Muutos on johtunut rikosten nopeammasta ja rajummasta vähentymisestä Alankomaissa, sillä myös Englannissa toimialaan kohdistuva varkausrikollisuus on vähentynyt viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana.

Teollisuuden toimipaikkoihin kohdistui Suomessa selvästi vähemmän kaiken tyyppisiä omaisuusrikoksia kuin Englannissa tai Skotlannissa (taulukko 6). Vuoden aikana omaisuusrikoksen kohteeksi oli suomalaisista teollisuustoimipaikoista joutunut 19 prosenttia, kun Englannissa osuus oli 48 prosenttia. Myös Skotlannissa teollisuuteen kohdistui mitä ilmeisimmin Suomea selvästi enemmän omaisuusrikollisuutta. Virossa oli vuoden 2006 aikana 25 prosenttia teollisuusyrityksistä joutunut ulkopuolisten tekemien varkaus- tai petosyritysten kohteeksi (Ahven et al. 2008). Käytännössä sieläkin rikosriski oli siten Suomea korkeampi.

Tekokohtaisesti tarkasteltuna kaikki kysytyt omaisuusrikostyyppit olivat Suomessa selvästi harvinaisempia kuin Isossa Britanniassa. Erityisen suuri ero oli kulkuvälineisiin kohdistuneissa rikoksissa, vahingontekorikoksissa ja murroissa. Kuten luvun alussa mainittiin, Englannin tutkimus käsitti vain

alle 250 henkilön toimipaikat, joten se ei ollut vastaajaryhmältään täysin verrannollinen Suomen tutkimukseen. Tällä ei kuitenkaan ollut mitään vaikutusta rikollisuusriskeissä havaittuihin eroihin. Alle 250 henkilön teollisuustoimipaikkojen riski joutua rikosten kohteeksi oli Suomessa käytännössä sama kuin kaikkien teollisuustoimipaikkojen rikostyyppistä riippumatta (taulukko 6).

Taulukko 6 Teollisuustoimipaikkoihin kohdistuneet omaisuusrikokset rikostyypeittäin Suomessa, Englannissa ja Skotlannissa (Burrows et al. 2001; Shury et al. 2005a). Suomen ja Englannin vertailussa korkeampi prevalenssi lihavoitu.

	Suomi kaikki 2010	Suomi alle 250 h. 2010	Englanti alle 250 h. 2002	Skotlanti kaikki 1998
Murto	5 %	5 %	22 %	24 %
Autovarkaus	0,5 %*	0,5 %*	4 %	5 %
Varkaus autosta	2 %	2 %	11 %	10 %
Asiakkaan tekemä varkaus	1 %	1 %	3 %	8 %
Muu varkaus/ tuntemattoman tekemä varkaus	6 %	5 %	10 %	.
Henkilöstön tekemä varkaus	2 %	2 %	5 %	8 %
Varkausrikokset yhteensä	13 %	12 %	.	.
Ulkopuolisen tekemä petos	5 %	5 %	8 %	.
Henkilöstön tekemä kavallus	0,5 %	0,5 %	2 %	.
Petokset yhteensä	5 %	5 %	.	10 %
Vahingonteko	5 %	5 %	16 %	27 %
Omaisuusrikokset yhteensä	19 %	19 %	48 %	58 %

* Osuus oli sama kaikista toimialan yrityksistä ja auton omistaneista yrityksistä. Taulukon kehystetyssä osassa Suomen ja Englannin aineistot viittaavat alle 250 henkilön toimipaikkoihin.

Yksittäisten omaisuusrikosten tyypeistä vertailukelpoista tietoa oli saatavissa petosrikoksista Englannista.¹⁸ Rikollisuuden perusrakenteen toimialakohtaiset erot olivat Suomessa ja Englannissa samansuuntaiset. Kauppoihin kohdistui erityisesti maksuvälinepetoksia, teollisuustoimipaikkoihin puolestaan tilauspetoksia. Toisaalta rikollisuuden rakenteessa esiintyi maiden välillä myös selviä eroja. Tulkinallisesti kestävin niistä oli maksuvälinepetosten Suomea suurempi osuus kaikista yrityksiin kohdistuneista petoksista sekä kaupan alalla että erityisesti teollisuudessa Englannissa (taulukko 7).

¹⁸ Perustyyppittely erosi Suomen ja Englannin kyselyissä jossain määrin ja Englannin tulokset on raportoitu Suomesta poikkeavasti, taulukko 7 antanee kuitenkin varsin luotettavan kuvan petosrikollisuuden yleispiirteisestä rakenteesta kummassakin maassa (Shury et al. 2005a, 11 ja 26).

Taulukko 7 Petosrikosten tyyppi Suomessa ja Englannissa toimialoittain (Shury et al. 2005a)

Petostyyppi	Vähittäiskauppa		Teollisuus	
	Suomi	Englanti	Suomi	Englanti
Maksuvälinepetos	46 %	54 %	3 %	37 %
Perusteeton lasku/ vaelasku	5 %	8 %	23 %	15 %
Luottopetos	7 %	7 %	11 %	.
Tilauspetos	15 %	6 %	45 %	24 %
Osamaksupetos	3 %	.	3 %	.
Muu	23 %	24 %	16 %	24 %
Ei tietoa	1 %	-	-	-
Kaikkiaan	100 %	99 %	101 %	100 %

Väkivaltarikokset. *Kauppojen* toimipaikkoihin ja henkilöstöön kohdistui Suomessa yhtä paljon väkivaltaa tai uhkailuja kuin Englannissa (taulukko 8). Sen sijaan taso näyttää olevan korkeampi kuin Viron ja Skotlannin vuosien 1998 tutkimuksissa. Ryöstöjä Suomen vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuu vähemmän kuin vertailumaissa.¹⁹

Taulukko 8 Vähittäiskaupan toimipaikkoihin ja henkilöstöön kohdistuneet väkivaltarikokset rikostyypeittäin Suomessa, Englannissa, Skotlannissa, Virossa ja Alankomaissa (Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Burrows et al. 2001; Shury et al. 2005a; Ahven et al. 2008; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009). Suomen ja Englannin vertailussa korkeampi rikostaso on lihavoitu.

	Suomi	Englanti	Viro	Skotlanti	Alanko- maat
	2010	2002	1998	1998	2009
Ryöstö	2 %	6 %	6 %	.	.
Väkivalta/ uhkailut	20 %	20 %	11 %	.	.
Väkivaltarikokset yhteensä	21 %	23 %	.	11 %	5 %

Teollisuustoimipaikkoihin ja niiden henkilöstöön kohdistui Suomessa väkivaltarikoksia huomattavasti harvemmin kuin Englannissa tai Skotlannissa. Näin oli sekä työntekijöihin kohdistuneiden pahoinpitelyjen ja uhkailujen että ryöstörikosten kohdalla (taulukko 9).

¹⁹ Virossa vuonna 2007 tehdystä kyselystä ei ole saatavissa kuin osittain toimialakohtaisesti eriteltyjä tuloksia, niiden mukaan henkilöstöväkivaltaa oli esiintynyt eniten sosiaalialan työpaikoissa ja palveluyrityksissä (13 %), ryöstöjä oli kohdistunut 2 prosenttiin kaikista kyselyyn osallistuneista työpaikoista (Ahven et al. 2008, 17). Ryöstöjä tai työntekijöihin kohdistuvaa muuta väkivaltarikollisuutta ei tällä perusteella esiinny Virossa kaupan alalla nykyisin yleisemmin kuin Suomessa.

Taulukko 9 Teollisuustoimipaikkoihin kohdistuneet väkivaltarikokset rikostyypeittäin Suomessa, Englannissa ja Skotlannissa (Burrows et al. 2001; Shury et al. 2005a). Suomen ja Englannin vertailussa korkeampi rikostaso lihavoitu.

	Suomi kaikki 2010	Suomi alle 250 h. 2010	Englanti alle 250 h. 2002	Skotlanti kaikki 1998
Ryöstö	0,2 %	0,2 %	2 %	.
Väkivalta/ uhkailut	4 %	3 %	6 %	.
Väkivaltarikokset yhteensä	4 %	4 %	7 %	8 %

Taulukon kehystetyssä osassa Suomen ja Englannin aineistot viittaavat alle 250 henkilön toimipaikkoihin.

Kauppoihin kohdistuneista ryöstörikoksista oli Suomessa aseellisia 48 prosenttia ja Englannissa 28 prosenttia. Ampuma-asetta oli Suomessa käytetty rikoksista 18 prosentissa ja Englannissa 7 prosentissa, teräasetta vastaavasti Suomessa 23 prosentissa ja Englannissa 21 prosentissa. Siten, vaikka ryöstörikoksia kohdistui kauppoihin Englannissa useammin kuin Suomessa, olivat rikokset Suomessa keskimäärin törkeämpiä kuin Englannissa. Erityisesti ampuma-aseella tehtyjen ryöstöjen osuus oli Suomessa selvästi Englantia suurempi (Shury et al. 2005a, 14). Teollisuustoimipaikkoihin kohdistuneissa ryöstöissä tilanne oli päinvastainen. Rikoksista oli Suomessa aseellisia 4 prosenttia ja Englannissa 12 prosenttia (kummassakin maassa siis huomattavasti pienempi osuus kuin kauppoihin kohdistuneista ryöstöistä). Rikosten vähäinen määrä ei mahdollistanut Suomessa asetyyppikohtaista tarkastelua, Englannissa 11 prosentissa oli käytetty teräasetta ja prosentissa ampuma-asetta (Shury et al. 2005a, 28).

Fyysisiä vammoja uhrille oli aiheutunut Suomessa 9 prosentissa kauppojen ja 15 prosentissa teollisuuden työntekijöihin kohdistuneita väkivaltarikoksia. Englannissa 18 prosenttia kaupan alan ja 17 prosenttia teollisuuden toimipaikoista, joiden työntekijöihin oli kohdistunut väkivaltarikoksia, ilmoitti, että jossakin rikoksista työntekijä oli vammautunut. Tiedot eivät ole verrannollisia, mutta niistä käy ilmi, että kummassakin maassa valtaosa työntekijöihin kohdistuneesta väkivallasta oli toimialasta riippumatta uhkailuja tai lievää, vammoja aiheuttamatonta väkivaltaa. Toisaalta Suomessa kaupan työntekijöihin kohdistunut väkivalta oli yleiskovaltaan keskimäärin selvästi lievempää kuin teollisuuden työntekijöihin kohdistunut. Englannissa tällaista eroa ei ollut havaittavissa, vaan väkivallan yleiskuva oli kummallakin toimialalla samankaltainen (Shury et al. 2005a, 15 ja 29). Väkivallantekojen tekijät erosivat niin Suomessa kuin Englannissakin selvästi toimialasta riippuen. Kummassakin maassa pääosa kauppojen työntekijöihin kohdistuneesta väkivallasta oli asiakkaiden aiheuttamaa, sen sijaan Englannista raportoitiin huomattavasti enemmän työntekijöiden keskinäistä väkivaltaa kuin Suomesta (Shury et al. 2005a, 15) (taulukko 10).

Taulukko 10 Tekijä yritysten työntekijöihin kohdistuneissa väkivallanteoissa Suomessa, Englannissa ja Alankomaissa (Shury et al. 2005a; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009).

Tekijä	Vähittäiskauppa			Teollisuus	
	Suomi	Englanti	Alankomaat*	Suomi	Englanti
Asiakas	92 %	86 %	53 %	23 %	.
Muu ulkopuolinen***	4 %	3 %	5 %	10 %	51 %
Uhrin tuttava/ perheenjäsen	0,5 %	.	1 %	0,5 %	.
Työntekijä**	1 %	10 %	.	54 %	34 %
Nykyinen työntekijä	0,6 %	.	.	46 %	.
Entinen työntekijä	0,2 %	.	.	8 %	.
Tuntematon	2 %	.	37 %	13 %	.
Ei tietoa	-	-	2 %	.	.

* Käsittää myös ryöstörikokset; ** Käsittää myös urakoitsijat ja aliurakoitsijat sekä niiden työntekijät; *** Englannin teollisuutta koskeva tieto käsittää myös asiakkaat.

Teollisuustoimipaikoissa väkivalta oli kummassakin maassa suuremmassa määrin toimipaikkojen sisäistä, Suomessa jopa pääosin (taulukko 10). Tilanne oli siinä mielessä päinvastainen kuin kaupan alalla, että Suomessa henkilöstön keskinäinen väkivalta muodosti toimialalla suuremman osuuden kaikesta ilmoitetusta väkivallasta kuin Englannissa. Tällä rakenteellisella erolla saattoi olla yhteyttä siihen, että teollisuustoimipaikkojen työntekijöiden kokema väkivalta erosi yleiskuvultaan Suomessa Englantia selvemmin kaupan työntekijöiden kokemasta (oli keskimäärin vakavampaa). On todennäköistä, että henkilöstön keskinäisestä väkivallasta kyselytutkimuksissa saaduissa tiedoissa vakavien tekemuotojen osuus oli suurempi kuin tiedoissa asiakkaiden ja muiden yrityksen ulkopuolisten henkilöiden väkivallanteoista (Shury et al. 2005a, 29).

Lahjonta ja kiristysrikoksista sisältyi kysymyksiä Suomen, Englannin ja Viron kyselyihin sekä Alankomaiden vuoden 1994 kyselyyn. Kumpikin rikostyyppi oli Suomessa erittäin harvinainen tutkituilla toimialoilla. Kaupan alan toimipaikoista oli Suomessa kohdistunut lahjontaa 0,5 prosenttiin, kun vastaava osuus oli Englannissa ja Alankomaissa runsaat 2 prosenttia. Teollisuustaimipaikkojen kohdalla osuus oli Suomessa 0,4 prosenttia ja Englannissa 3 prosenttia (Shury et al. 2005a). Virossa oli kaikista yrityksistä lahjusvaateiden kohteeksi joutunut vuonna 1998 yli 5 prosenttia, vuonna 1996 osuus oli maassa pysyvän toimipaikan omanneista suomalaisyrityksistä 11 prosenttia (Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Aromaa & Lehti 1997; Lehti & Aromaa 1998) (taulukko 11).

Taulukko 11 Vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuneet lahjonta- ja kiristysrikokset Suomessa, Englannissa, Alankomaissa ja Virossa (Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Burrows et al. 2001; Shury et al. 2005a; Ahven et al. 2008; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009). Suomen ja Englannin vertailussa korkeampi rikostaso lihavoitu.

	Suomi 2010	Englanti 2002	Viro 1998	Alankomaat 1994
Lahjonta	0,5 %	2 %	5 %	2 %
Kiristys	0,5 %	.	3 %	.

Myös kiristysrikokset olivat Suomessa hyvin harvinaisia. Kaupan alan toimipaikoista niitä oli kohdistunut 0,5 prosenttiin ja teollisuusyrityksistä 0,4 prosenttiin. Virossa kiristysrikoksia oli vuonna 1998 kohdannut 3 prosenttia kaikista yrityksistä, vuonna 1996 vastaava osuus maassa pysyvän toimipaikan omanneista suomalaisyrityksistä oli 4 prosenttia. Muualla lähialueilla osuudet olivat 1990-luvulla huomattavasti korkeampia: Pietarissa toimineista suomalaisyrityksistä kiristysrikosten kohteeksi oli vuonna 1996 joutunut 23 prosenttia ja vuonna 1998 15 prosenttia, Riiassa osuus oli vuonna 1995 25 prosenttia ja Liettuassa vuonna 1997 15 prosenttia (Lehti & Aromaa 1998; Aromaa & Lehti 2001).

Sittemmin tilanne on niin Latviassa, Liettuassa kuin Venäjälläkin parantunut. On kuitenkin huomioitava, että Suomen vuoden 2010 yritysuhrikysely kuvasi suomalaisiin toimipaikkoihin Suomessa kohdistuneita rikoksia. Sellaisina sen tulokset olivat täysin vertailukelpoisia taulukossa 11 esitettyjen vertailumaiden tulosten kanssa. Toimipaikkakyselyllä ei kuitenkaan ole mahdollista saada tietoja suomalaisiin yrityksiin kohdistuvasta korruptiosta tai kiristysrikollisuudesta kattavasti. Kansainvälisesti toimiville suomalaisyrityksille toimialasta riippumatta niin kiristys- kuin korruptioonkin liittyvät rikokset ovat tälläkin hetkellä huomattavasti tutumpia ja suurempi uhka kuin vuoden 2010 kyselyn tulokset näyttivät. Pääosa rikoksista tapahtuu kuitenkin Suomen rajojen ulkopuolella, eivätkä ne tule kotimaisten toimipaikkojen henkilöstön tietoon kuin satunnaisesti (Viuhko & Lehti 2009).

Tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä kysyttiin Suomen ja Englannin kyselyissä. Niiden kohteeksi oli Suomessa joutunut vuoden aikana 6 prosenttia kaupan alan ja 8 prosenttia teollisuuden toimipaikoista. Englannissa vuonna 2002 vastaavat osuudet olivat vähittäiskaupassa prosentti ja teollisuudessa 2 prosenttia. Ero kuvaa lähinnä tämäntyyppisen rikollisuuden määrällistä kasvua viimeisten kymmenen vuoden aikana. Virossa 7 prosenttia kaikista yrityksistä piti vuonna 2007 verkkorikollisuutta toimialallaan merkittävänä ongelmana (Ahven et al. 2008, 34–35). Kysy-

myksenasettelu oli toinen kuin Suomen kyselyssä, mutta siitä piirtynyt yleiskuva varsin samankaltainen.

Yritysvakoilusta kysyttiin Suomen ja Viron kyselyissä. Suomessa yritysvalvontaksi katsottavan toiminnan kohteeksi oli joutunut vuoden aikana 2 prosenttia kaupan alan ja 3 prosenttia teollisuuden toimipaikoista. Viron kyselyssä käytetty kysymys oli suppeampi, se ei käsittänyt yritysvalvontayrityksiä, vaan ainoastaan tapaukset, joissa yrityksen salassa pidettäviä tietoja oli todella ja todennetusti päätenyt kilpailijoille tai muille yrityksen ulkopuolisille tahoille laittomasti. Tapauksia mainitsi 0,6 prosenttia kaikista kyselyyn osallistuneista yrityksistä (Ahven et al. 2008, 32–33). Huomioiden kysymyksenasettelujen erot kummankin maan kysely antoi varsin samanlaisen kuvan yritysvalvontun esiintyvyydestä.

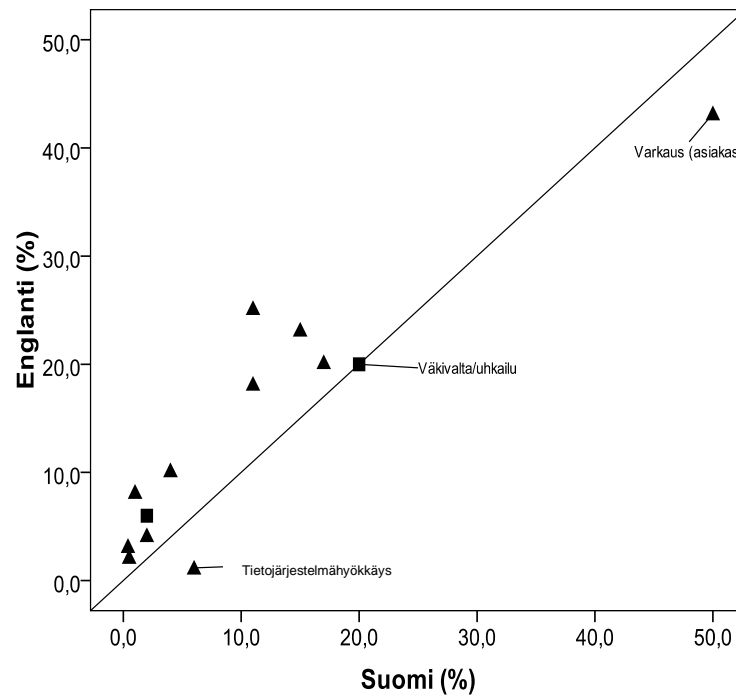
Yleiskuva Suomen ja Englannin eroista. Edellä on vertailtu ja kuvattu kauppaan ja teollisuuteen kohdistuvien rikosten yleisyyttä eri maissa. Erittelyissä on korostettu Suomen ja Englannin vertailua, koska niiden tutkimukset ovat eniten samankaltaisia ja niiden vastausprosentit ovat olleet tyydyttäviä tai hyviä. Koska edellä tarkastelut jakaantuivat toimialojen ja rikoslajien mukaisesti, on hyödyllistä tehdä näiden maiden kesken graafinen tarkastelu, jossa kaikki vertailukelpoiset tekokysymykset ovat samanaikaisesti esillä.

Seuraavissa hajontakuvioissa on vertailtu Suomen ja Englannin vähittäiskaupan (kuvio 2) ja teollisuuden (kuvio 3) rikoriskejä 13 teon osalta; mukana ovat paitsi omaisuusrikokset, myös henkilöstöön kohdistuva väkivalta/uhkailu, ryöstöt sekä lahjonta ja tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys. Vaaka-akseli kuvaa teon yleisyyttä Suomessa kyseisellä sektorilla ja pystyakseli teon yleisyyttä Englannissa kyseisellä sektorilla. Tulkinnan helpottamiseksi kuvioissa on esitetty diagonaali; se kuvaa hypoteettista tilannetta, jossa rikostasot olisivat molemmissa maissa täysin samat. Havaintopisteet, jotka ovat diagonaalien yläpuolella, ovat tekoja, joita kohdistuu enemmän englantilaisiin yritysten toimipaikkoihin. Havaintopisteet, jotka ovat diagonaalien alapuolella, ovat tekoja, joita kohdistuu enemmän suomalaisten yritysten toimipaikkoihin. Kuvioiden 2 ja 3 tarkoituksena on luoda yleiskuva tilanteesta.

Vähittäiskaupassa kaksi tekoa, asiakkaan tekemä varkaus ja tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys, olivat Suomessa yleisempiä kuin Englannissa. Henkilöstöön kohdistuva väkivalta oli yhtä yleistä molemmissa maissa. Kaikki muut teot olivat yleisempiä Englannissa (kuvio 2). Teollisuudessa vain tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys oli Suomessa yleisempi kuin Englannissa, kaikki muut teot olivat Englannissa yleisempiä (kuvio 3). Tie-

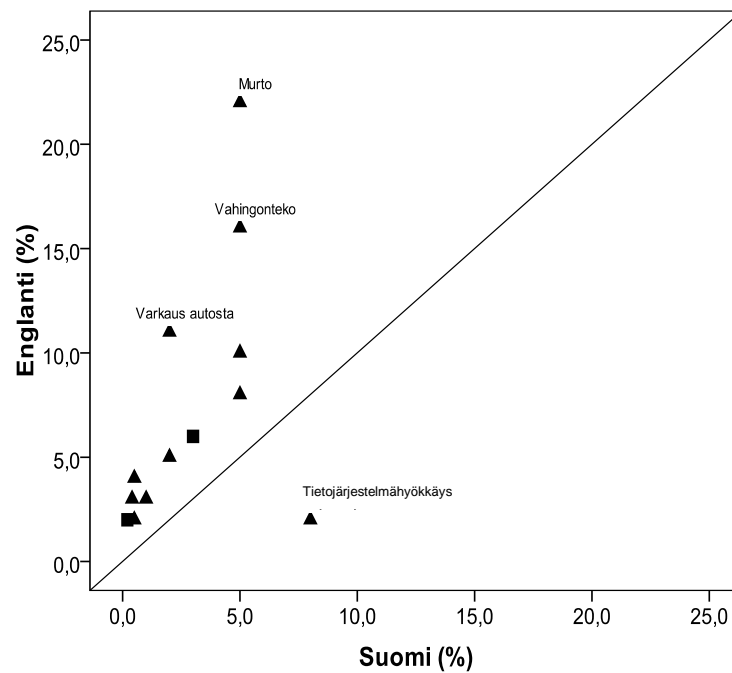
tojärjestelmiin kohdistuneen hyökkäyksen osalta vertailtavuutta heikentäne jossain määrin se, että ilmiö on yleistynyt vuosien 2002 ja 2010 välillä, joten tekemuoto on luultavasti nykyään Englannissakin huomattavasti yleisempi kuin vuonna 2002.

Toinen havainto, joka kuvioista voidaan tehdä, koskee yrityksiin kohdistuneen rikollisuuden rakennetta. Varsinkin vähittäiskaupassa kysytyt teot asettuivat molemmissa maissa osapuilleen samaan järjestykseen. Kyseisellä toimialalla tekojen järjestyskorrelaatiokerroin (Spearman) oli .80 ($p=.001$, $N=13$). Teollisuustoimipaikkoihin kohdistuneen rikollisuuden rakenne erosi hieman enemmän maiden välillä. Tekojen järjestyskorrelaatiokerroin oli .53 ($p=.065$, $N=13$). Vähittäiskaupan toimipaikkojen osalta samanlaisuus johtunee siitä, että alan toiminta ja kontakti asiakasvirtojen massarutiinitoimintoihin on maasta riippumatta varsin samanlaista.

Kuvio 2 Vähittäiskauppaan kohdistuneiden rikosten yleisyys Suomessa ja Englannissa.²⁰

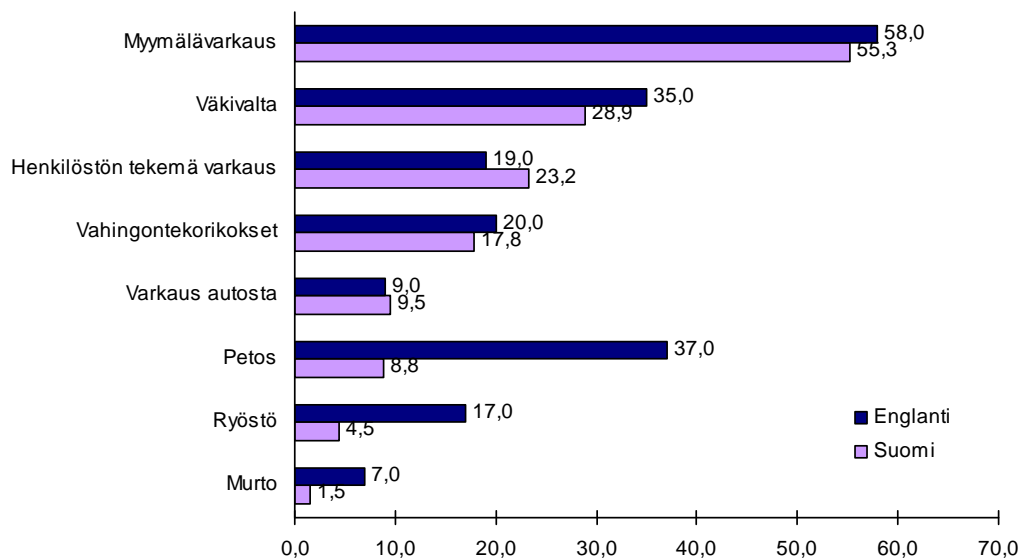
²⁰ Diagonaali kuvaa hypoteettista tilannetta, jossa rikosriski olisi molemmissa maissa identtinen. Diagonaalin yläpuolella olevat havainnot kuvaavat tekoja, jotka olivat yleisempiä Englannissa, alapuolella olevat havainnot tekoja, jotka olivat yleisempiä Suomessa. Neliö = henkilöstöön kohdistuva väkivalta, kolmio = muut rikoslajit.

Kuvio 3 Teollisuuden kohdistuneiden rikosten yleisyys Suomessa ja Englannissa (vrt. kuvio 2)

Rikosten toistuvuus ja riskiin vaikuttavat tekijät

Rikoskokemusten toistuvuus vaihteli suuresti rikostyypeittäin Suomessa ja Englannissa. Osittain erot olivat samansuuntaisia, osin toisistaan poikkeavia. Kummassakin maassa toistuvasti rikoksen kohteeksi joutuneet toimipaikat vastasivat niin kaupan alalla kuin teollisuudessaakin rikostyyppistä riippumatta määrällisesti 80–99 prosentista yrityksiin kohdistuneita kaikkia rikoksia (ks. kuvio 16; Shury et al. 2005a, 7). Oheisesta kuviosta näkyy, kuinka suuren osuuden kaikista rikoksen kohteeksi joutuneista toimipaikoista, joihin oli kohdistunut vähintään kuusi rikosta vuoden aikana, muodostivat kaupan alalla. Kummassakin maassa rikosten kasautuminen oli voimakkainta myymälävarkauksissa, joiden kohteeksi toistuvasti joutuneet muodostivat 55–60 prosenttia (kuvio 4).

Kuvio 4 Vähintään kuusi kertaa vuoden aikana rikoksen kohteeksi joutuneiden osuus kaikista rikosten kohteeksi joutuneista kaupan alan toimipaikoista rikostyypeittäin Suomessa ja Englannissa (Shury et al. 2005a)

Muita rikostyyppisiä, joissa kasautuminen oli kummassakin maassa huomattavaa, olivat vahingontekorikokset ja työntekijöihin kohdistunut väkivalta. Vastaavasti tietyissä rikostyypeissä, kuten murroissa tai kulkuneuvoihin kohdistuneissa varkausrikoksissa, kasautuminen oli vähäistä. Täysin identtiset yleiskuvat muuttujan osalta eivät kuitenkaan olleet, Englannissa ryöstörikosten ja petosten kasautuminen oli selvästi suurempaa kuin Suomessa. Ainoa kysytyistä rikostyypeistä, jossa kasautuminen Suomessa oli Englantia jonkin verran suurempaa, olivat henkilöstön tekemät varkaudet.

Toimipaikkakoon vaikutus rikosten esiintyvyyteen oli samankaltainen kaikissa vertailumaissa. Toimialasta riippumatta riski joutua rikosten kohteeksi kasvoi pääsääntöisesti toimipaikan koon myötä (Shury et al 2005; Ahven et al. 2008; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009). Täysin poikkeukseton säännönmukaisuus ei tosin ollut, sillä yksittäisissä rikostyypeissä riski saattoi olla suurempi pienissä toimipaikoissa kuin suurissa. Esimerkiksi pienet teollisuustoimipaikat olivat sekä Suomessa että Englannissa joutuneet selvästi suurilla ja keskisuurilla useammin petosten kohteeksi (Shury et al. 2005a, 21). Samoin (toimialasta riippumatta) myös yritysten käyttäminen varastetun tavaran edelleenmyyntiväylänä keskittyi pieniin toimipaikkoihin (Shury et al. 2005a). Pelkästään suomalainen ilmiö vertailuryhmässä oli sen sijaan murtojen yleisyys pienissä kaupan alan toimipaikoissa.

Rikollisuuden kustannukset

Rikosten aiheuttamia kustannuksia on ongelmallista selvittää ja vielä ongelmallisempaa vertailla kansainvälisesti. Vertailuissa yleisiin mittausedelmiin liittyvät muun muassa mittausajankohtien (ja niiden hintatasoon aiheuttamien muutosten), yleisten kustannustasojen sekä valuuttojen eriävyydet. Parhaiten tietoja on saatavissa suorien keskikustannusten eroista rikostyyppien välillä kunkin maan sisällä ja rikostyyppien osuuksista rikosten aiheuttamista suorista kokonaiskustannuksista (taulukko 12).

Taulukko 12 Keskimääräiset suorat kokonaiskustannukset rikosta kohti rikostyypeittäin (arvot keskiarvokustannuksia) (Shury et al. 2005b)²¹

Rikostyyppi	Kauppa		Teollisuus	
	Suomi (€)	Englanti (€)	Suomi (€)	Englanti (€)
Asiakkaan tekemä varkaus	170	394	320	1 117
Työntekijän tekemä varkaus	810	2 485	370	1 182
Muu varkaus	270	1 649	2 030	1 163
Autovarkaus	6 880	12 123	4 500	15 415
Varkaus autosta	1 440	1 195	880	1 557
Murto	3 580	7 215	2 990	7 243
Vahingonteko	900	2 419	1 450	24 444
Ryöstö	770	1 380	910	2 278
Petos	1 030	2 276	11 990	18 073
Kavallus	2 330	13 178	7 640	22 727

Rikoskohtainen keskikustannusrakenne rikostyypeittäin oli Suomessa ja Englannissa hyvin samankaltainen sekä kaupan alalla (Spearmanin järjestyskorrelaatiokerroin $.72^*$)²² että teollisuudessa ($.70^*$)²³. Kummassakin maassa asiakkaiden tekemät varkaudet aiheuttivat pienimmät suorat keskimääräiskustannukset rikosta kohti, vastaavasti autovarkaudet, murrot, petokset ja kavallukset olivat rikoskohtaisilta kustannuksiltaan korkeimmat. Teollisuustoimipaikkojen kohdalla maiden välillä oli selvä ero vahingontekorikosten kohdalla, joiden keskikustannukset Englannissa olivat huomattavasti Suomea korkeammat. Taustalla olivat tuhopoltot (vahingontekorikosten mediaanikustannukset toimialalla olivat Englannissa vain 360 euroa²⁴) (Shury et al. 2005a; Shury et al. 2005b).

²¹ Englantia koskevat tiedot alun perin puntina. Summat on muutettu euroiksi käyttämällä punnan vuoden 2002 keskikurssia (0,62883) ja korjaamalla inflaation vaikutus vuosilta 2003–2010 (1,1201) (http://www.suomenpankki.fi/fi/tilastot/valuuttakurssit/Pages/tilastot_valuuttakurssit_valuuttakurssit_long_fi.aspx; http://www.tilastokeskus.fi/til/khi/2010/khi_2010_2011-01-14_tau_001.html).

²² $n = 10$.

²³ $n = 10$.

²⁴ 200 punttaa vuoden 2002 hintatasolla.

Taulukko 13 Kaupan alan ja teollisuuden toimipaikkoihin kohdistuneen rikollisuuden kustannusrakenne rikostyypeittäin (%) (Shury et al. 2005a; Shury et al. 2005b)

	Kauppa		Teollisuus	
	Suomi	Englanti	Suomi	Englanti
Varkaudet	66 %	68 %	11 %	4 %
Murrot	6 %	5 %	7 %	5 %
Vahingonteot	16 %	5 %	5 %	31 %
Väkivalta	2 %	1 %	0,1 %	0,1 %
Petos	4 %	20 %	50 %	59 %
Kavallus	3 %	.	3 %	.
Muut rikokset	3 %	1 %	24 %	2 %

Vaikka varkausrikosten keskikustannukset olivat suhteellisen pienet, rikosten suuri määrä aiheutti sen, että ne kummassakin maassa muodostivat noin kaksi kolmasosaa kaupan alaan kohdistuneen rikollisuuden suorista kokonaiskustannuksista (taulukko 13). Teollisuudessa puolestaan niin Suomessa kuin Englannissakin pääosan rikollisuuden kustannuksista aiheuttivat petosrikokset (ml. kavallukset). Samankaltaisuudesta huolimatta kokonaiskustannusrakenteessa oli maiden välillä myös eroja. Kaupan alalla vahingontekorikoksista aiheutui Suomessa huomattavasti suurempi suhteellinen rasite kuin Englannissa, Englannissa puolestaan petosrikokset muodostivat Suomea suuremman osuuden kokonaiskustannuksista. Teollisuudessa vahingontekorikokset olivat Englannissa Suomea suurempi suhteellinen kustannusrasite.

4.4 Rikosten ilmoittaminen ja ehkäisy

Kaikista viidestä maasta oli saatavissa suhteellisen vertailukelpoisia tietoja rikosten ilmoitusasteesta rikostyypeittäin ja toimipaikkojen käyttämistä rikosten ehkäisykeinoista.

Rikosten ilmoittaminen poliisille

Rikosten ilmoitusasteet rikostyypeittäin vaihtelivat maittain samansuuntaisesti (Spearmanin järjestyskorrelaatiokerroin oli Suomen ja Englannin ilmoitusalttiusrakenteen osalta kaupan alalla $.74^*$ ja teollisuudessa $.70^*$)²⁵. Omaisuusrikoksista oli ilmoitettu keskimäärin suurempi osuus kuin väkivaltarikoksista ja ulkopuolisten tekemistä rikoksista useampi kuin sisäisistä

²⁵ n = 9.

rikoksista. Sekä Suomessa että Englannissa kaupan alan toimipaikat olivat keskimäärin hieman ahkerampia tekemään rikosilmoituksia kuin teollisuus-toimipaikat. Myymälävarkauksista oli poliisille ilmoitettu Suomessa selvästi suurempi osuus kuin Englannissa ja Alankomaissa, myös ryöstörikosten ilmoitusaste oli Suomessa Englantia korkeampi.²⁶ Väkivaltarikosten ilmoitusaste oli puolestaan Englannissa korkeampi kuin Suomessa.

Kiinnostavaa oli havaita, että sen enempää Suomessa kuin Virossakaan (1998) yhtäkään yrityksiin kohdistunutta lahjontatapausta ei ollut ilmoitettu viranomaisille. Myös kiristysrikoksista rikosilmoitus oli tehty harvoin ja suunnilleen yhtä usein kummassakin maassa. Lahjontarikosten ilmoittamatta jättämisen pääsyyksi mainittiin Suomessa tapauksen vähäpätöisyys, Virossa puolestaan se, ettei tapaus kuulunut viranomaisille, vaan oli yrityksen oma asia. Vähäpätöisyyden perusteella Virossa oli ilmoittamatta jätetty 30 prosenttia lahjontatapauksista.

Kaiken kaikkiaan viranomaistilastojen antama kuva yrityksiin kohdistuvasta kokonaisrikollisuudesta vaihtelee huomattavasti rikostyypeittäin ja vaihtelu näyttäisi olevan ainakin tutkituissa viidessä maassa suhteellisen samankaltaista. Kattavimmin viranomaistilastoihin kirjautuu perinteinen ulkopuolinen omaisuusrikollisuus, jonkin verran heikommin sisäinen rikollisuus ja työntekijöihin kohdistuva väkivalta ja kaikkein heikoimmin korruptio ja kiristysrikollisuus. Suomessa poliisin tietoon näyttäisi ulkopuolisuudesta omaisuusrikollisuudesta tulevan rikostyyppistä riippumatta keskimäärin hieman suurempi osuus kuin vertailumaissa. Yritysten sisäisistä rikoksista ja henkilöstöön kohdistuvasta väkivallasta Suomessa viranomaisille ilmoitetaan sen sijaan pienempi osuus kuin vertailumaissa. Lahjontarikosten ja kiristysrikosten osalta ilmoitusaste on Suomessa sama kuin vertailumaissa – erittäin alhainen.

²⁶ Ryöstörikosten osalta tulee huomioida se, että ne olivat olleet Suomessa keskimäärin huomattavasti Englantia törkeämpiä (ks. jakso 4.3).

Taulukko 14 Viimeisen rikoksen ilmoittaminen poliisille (%) rikostyypeittäin ja toimialoittain Suomessa, Englannissa, Alankomaissa ja Virossa (Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Burrows et al. 2001; Shury et al. 2005a; Ahven et al. 2008; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009)

Rikostyyppi	Kauppa			Teollisuus		Kaikki toimialat		
	Suomi	Englanti	Alankomaat	Suomi	Englanti	Skotlanti	Viro 98	Viro 07
Murto	97 %	92 %	89 %	70 %	85 %	85 %	87 %	.
Murtoyritys	.	72 %	.	.	60 %	81 %	.	.
Vahingontekorikokset	53 %	56 %	44 %	71 %	47 %	50 %	40 %	69 %
Petos	56 %	41 %	.	41 %	20 %	36 %	39 %	.
Kavallus	30 %	46 %	.	42 %	30 %	.	8 %	.
Varkaus autosta	82 %	61 %	.	69 %	77 %	.	72 %	70 %
Asiakkaan tekemä varkaus	58 %	46 %	45 %*	35 %	40 %	55 %	53 %	62 %**
Henkilöstön tekemä varkaus	20 %	42 %	.	16 %	32 %	26 %	39 %	32 %
Ryöstö	96 %	78 %	.	96 %	57 %	51 %	48 %	.
Väkivalta (pahoinpitely/uhkaus)	32 %	41 %	58 %***	33 %	36 %	68 %/29 %	22 %	45 %
Kirstytys	16 %	.	.	35 %	.	.	15 %	.
Lahjusvaade ²⁷	0 %	.	.	0 %	.	.	0 %	.

* Kaikki ulkopuolisten tekemät varkaudet ja petokset; ** Varkaus liikkeestä; *** Ryöstöt, uhkaukset ja pahoinpitelyt.

²⁷ Suomi, kauppa: n = 65,97; Suomi, teollisuus: n = 43,25; Viro 98: n = 37.

Käytetyt rikoksilta suojautumisen keinot

Maiden välillä oli selviä eroja sekä käytetyissä turvaratkaisuissa että niiden kattavuudessa. Tosin tässäkin yhteydessä on huomioitava tutkimusten tekoajankohtien erot. Turvatekniikassa on tapahtunut viimeisten kymmenen vuoden aikana huomattavaa kehitystä, joten ei ole varmaa antavatko 1990-lopun ja 2000-luvun alun kyselyiden tulokset luotettavan kuvan nykytilanteesta.

Käytettävissä olleiden tietojen mukaan ovien ja ikkunoiden erityis-suojaus kalterein, turvalasein ja erikoislukoin oli toimialasta riippumatta Isossa Britanniassa ja Virossa huomattavasti yleisempää kuin Suomessa ja Alankomaissa. Isossa Britanniassa myös rikosilmoitinjärjestelmien käyttö oli paljon yleisempää kuin muissa vertailumaissa (Suomi mukaan lukien) ja Suomeen verrattuna Englannissa ja Virossa hyvin yleisiä olivat niin ikään henkilöstön tarkastukset varastetun tavaran etsimiseksi. Suomessa puolestaan kameravalvonta oli poikkeuksellisen levinnyttä ryhmän muihin maihin verrattuna. Alankomaihin ja Viroon nähden meillä käytettiin myös paljon enemmän ostettuja vartiointipalveluja (taulukko 15).

Taulukko 15 Turvaratkaisujen käyttö ratkaisutyypeittäin (% , ratkaisua käyttäviä) (Burrows et al. 2001; Shury et al. 2005; Ahven et al. 2007; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009)

	Vähittäiskauppa				Teollisuus			
	Suomi	Englanti	Skotlanti	Alankomaat	Suomi	Englanti	Skotlanti	Viro 07*
Erikoisrakenteiset ovet/ ikkunat	42 %	89 %	.	.	16 %	90 %	.	.
ovet	.	.	.	23 %	.	.	.	60 %
ikkunat	.	58 %	59 %	12 %	.	55 %	50 %	23 %
turvavalaistus	.	55 %	48 %	.	.	65 %	66 %	41 %
Kameravalvonta	53 %	31 %	27 %	28 %	29 %	25 %	29 %	19 %
Aidat/ portti	20 %	15 %	16 %	10 %	33 %	21 %	27 %	17 %
Rikosilmoitinjärjestelmä	69 %	82 %	70 %	54 %	52 %	73 %	70 %	68 %
Turvamerkinnot ym.	20 %	64 %	.	.	25 %	46 %	.	9 %
Kulunvalvonta	43 %	12 %	10 %	.	37 %	18 %	26 %	18 %
Ostettu vartiointi	58 %	.	.	11 %	41 %	.	.	18 %
Oma turvahenkilöstö	4 %	.	.	.	5 %	.	.	8 %
Työntek. tarkastus	19 %	41 %	.	.	2 %	27 %	.	24 %
Työntekijöiden koulutus	37 %	39 %	20 %	.	11 %	7 %	14 %	23 %

* Kaikki toimialat.

Jos ratkaisujen kokonaisuuden kattavuutta tarkasteltiin kustannusten pohjalta, tilanne oli kaupan alalla Suomessa ja Englannissa loppujen lopuksi hyvin samankaltainen. Suomalaisista kaupan alan toimipaikoista 27 prosenttia ei ollut edeltävän vuoden aikana käyttänyt lainkaan rahaa vartiointiin, turvakoulutukseen tai turvatekniikan ylläpitämiseen, Englannissa vastaava osuus oli 23 prosenttia.²⁸ Sen sijaan teollisuudessa ero maiden välillä oli huomattava. Suomessa 41 prosenttia teollisuustoimipaikoista ei ollut edeltävän vuoden aikana käyttänyt lainkaan rahaa edellä mainittuihin turvallisuusratkaisuihin, Englannissa vastaava osuus oli vain 24 prosenttia (Shury et al. 2005, 76). Kustannusten puuttuminen ei kummallakaan toimialalla tarkoittanut, että toimipaikkoja ei olisi millään tavoin suojattu. Esimerkiksi aikaisempina vuosina asennetut rakenteelliset turvallisuusratkaisut eivät tarkastelussa näkyneet (mahdollisia poistoja ei pyydetty kirjattavaksi). Kuluneen vuoden aikainen rahallinen panostus suojaukseen kuvasi (aiempien suojausinvestointien lisäksi) lähinnä, toisaalta suojauksen *koetua lisätarvetta* edeltäneen vuoden aikana, toisaalta erilaisten *yrittäjien ulkopuolisten suojauspalvelujen käytön laajuutta*. Suomalaisten teollisuusyritysten Englantia parempi turvallisuustilanne näkyi siinä, että niin suojauksen lisätarve kuin ulkopuolisten suojauspalveluiden käyttökin oli niissä Englantia vähäisempi.

4.5 Yhteenvetoa

Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden kansainvälinen kokonaisrikollisuuden seurantajärjestelmä on edelleen kehittelyvaiheessa. Tutkimuksia on tehty toistaiseksi suhteellisen vähän ja niiden tulosten vertailtavuus on heikompi kuin kotitalouksiin kohdistuvaa rikollisuutta seuraavien uhritutkimusten. Kansainvälisten yritysuhritutkimusten edelläkävijöitä ovat Alankomaat, Australia, Iso Britannia, Suomi ja Viro. Kehitystyössä myös Yhdistyneiden kansakuntien järjestöjen myötävaikutus on ollut huomattava.

Yritysten kokonaisrikosriski on Euroopassa ja Suomessa merkittävästi suurempi kuin yksityishenkilöillä ja kotitalouksilla. Maasta ja toimialasta riippumatta yrityksiin kohdistuu lähinnä omaisuus- ja talousrikollisuutta. Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tasossa on merkittäviä maakohtaisia ja toimialakohtaisia eroja yksin Länsi-Euroopan maiden välillä. Tässä tutkimuksessa ei ole edetty asetelmiin, joissa yrityksiin kohdistuvien rikostasojen maakohtaisia eroja olisi pyritty empiirisesti analysoimaan. Se, että

²⁸ Luvut eivät sisällä ennaltaehkäisevään tietosuojaan käytettyjä kuluja kummassakaan maassa.

todella vertailukelpoisia tietoja on olemassa vain muutamasta maasta, vaikeuttaa määrällisiä analyyssejä. Eräs aiemmassa tutkimuksessa esitetty hypoteesi on, että yritysten rikosriskin korkeutta selittää yhteiskunnan yleinen rikollisuustaso: mitä korkeampi yleinen rikollisuustaso on, sitä suurempi on myös yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden taso (Alvazzi del Frate 2004, 156–158). Jos tätä hypoteesia analysoitaisiin empiirisesti, tarvittaisiin kokonaisrikollisuustutkimukseen perustuvia tietoja yleisestä (mukaan lukien yksityishenkilöiden ja kotitalouksien) kokemasta rikollisuudesta. Tältä osin on kiinnostavaa todeta, että Suomessa kokonaisrikollisuuden taso on tuoreimman kansainvälisen rikosuhritutkimuksen (2004–2005) mukaan alhaisempi kuin Englannissa, Alankomaissa ja Virossa. Tämä koskee yleistä rikosriskiä, omaisuusrikosriskiä, ryöstöjä ja väkivaltaa (Van Dijk ym. 2005, 19, 41, 44, 49). Ainakin Englannin ja Suomen vertailun osalta yritysuhritutkimusten tulokset ovat siten linjassa mainitun hypoteesin kanssa: Suomessa on vähemmän sekä väestöön kohdistuvaa että yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta – poikkeuksena vähittäiskaupan osalta myymälävarkaukset (joita Suomessa on enemmän) ja väkivalta (jota maiden vähittäiskaupan henkilöstöön kohdistui yhtä paljon). Mutta kuten sanottua, syvällisemmät vertailut edellyttäisivät suurempaa ajallista ja sisällöllistä vertailukelpoisuutta eri maiden yritysuhritutkimusten välillä.

Länsi-Euroopassa, ainakin Alankomaissa, Englannissa ja Virossa, yrityksiin kohdistuva rikollisuus on vähentynyt merkittävästi viimeisten kahdenkymmenen vuoden kuluessa. Taustalla on ollut perinteisen omaisuusrikollisuuden, erityisesti varkausrikosten väheneminen. Alankomaissa ja Virossa myös yrityksiin ja niiden henkilöstöön kohdistuvien väkivaltarikosten, ryöstöjen, pahoinpitelyjen ja uhkausten, määrät ovat pienentyneet. Englannissa kehitys on ollut päinvastainen. Yrityksiin kohdistuvan korrup­tion ja lahjontarikollisuuden taso vaikuttaisi säilyneen ennallaan. Selvästi kasvussa on ollut verkkorikollisuus. Kaiken kaikkiaan ainakin mainituissa kolmessa maassa, jotka ovat Euroopassa ainoat, joista on toistaiseksi saatavissa tietoja yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden kehityskuluista 1990-luvulta tähän päivään, kehitys on ollut myönteinen. Yrityksiin kohdistuu niissä tällä hetkellä huomattavasti vähemmän omaisuusrikoksia kuin vielä vuosikymmen takaperin.

Käsillä oleva tutkimus mahdollistaa laajimman vertailun Suomen ja Englannin yritysturvallisuuden välillä. Maiden tilannetta verrattiin graafisesti kuvioissa 2 ja 3. Vähittäiskaupan osalta 13 teosta 11:ssä Suomen rikollisuustaso oli alhaisempi kuin Englannissa. Myymälävarkauksissa ja tietojärjestelmiin kohdistuneissa hyökkäyksissä Suomen rikollisuustaso oli Englantia korkeampi, henkilöstöön kohdistuvassa väkivallassa taso oli sama. Teollisuuden osalta melkein kaikki teot osoittivat Suomessa matalam-

paa rikollisuustasoa; ainoana poikkeuksena oli tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys. Niiden osalta on syytä huomioida mittausten ajallinen ero – Englannissakin tilanne on todennäköisesti muuttunut vuoden 2002 jälkeen.

Vertailu Skotlannin (1998) tutkimukseen tuotti samansuuntaisia tuloksia, joskaan erot eivät ole yhtä systemaattisesti Suomelle myönteisiä. Vähittäiskaupan osalta kahdeksasta vertailukelpoisesta teosta viidessä Suomessa oli alempi rikollisuustaso, kolmessa (myymälävarkaus, petokset ja henkilöstöön kohdistuva väkivalta) hieman tai selvästi korkeampi. Teollisuudessa Skotlannin rikostaso oli kaikkien tekojen osalta korkeampi. Viron vuoden 1998 tutkimus tarjosi 11 vertailutekoa. Niistä kahdeksassa Suomen rikostaso oli alhaisempi, poikkeuksia olivat myymälävarkaus, vahingonteko ja henkilöstöön kohdistunut väkivalta. Alankomaiden yritysuhritutkimuksessa oli vähemmän vertailukelpoisia kysymyksiä kuin muissa tarkastelluissa tutkimuksissa, joskin sen etuna Viron ja Skotlannin 1990-luvulla tehtyihin tutkimuksiin oli tuoreus (2009). Vähittäiskaupan henkilöstöön kohdistui Alankomaissa vähemmän väkivaltaa kuin Suomessa. Ryöstöt olivat puolestaan Suomessa harvinaisempia kuin vertailumaissa. Ainakin Englantiin verrattuna ryöstöt olivat kuitenkin Suomessa keskimäärin selvästi törkeämpiä. Johdonmukainen oli myös havainto, että henkilöstön tekemiä rikoksia suomalaisissa kaupan alan yrityksissä oli vähemmän kuin Isossa Britanniassa tai Virossa. Myös vahingontekorikoksia kauppoihin kohdistui meillä harvemmin kuin Isossa Britanniassa.

Teollisuusyritysten kokonaisrikosriski oli Suomessa merkittävästi pienempi kuin Englannissa tai Skotlannissa. Kaiken tyyppiset omaisuusrikokset, väkivaltarikokset ja ryöstörikokset olivat Suomessa harvinaisempia kuin Isossa Britanniassa, erityisen suuret tasoerot olivat murtojen, kulku-neuvoihin kohdistuneiden varkauksien ja vahingontekorikosten kohdalla. Myös henkilöstörikollisuutta suomalaisissa teollisuustoimipaikoissa esiintyi selvästi vähemmän kuin Englannissa tai Skotlannissa.

Toimialasta riippumatta lahjonta ja kiristysrikokset olivat Suomessa erittäin harvinaisia, selvästi harvinaisempia kuin Alankomaissa, Englannissa tai Virossa.

Yrityksiin kohdistuvien rikosten kustannusrakenne oli Suomessa ja Englannissa lähes identtinen. Kaupan alalla runsaat kaksi kolmasosaa rikosten aiheuttamista suorista kokonaiskustannuksista syntyi varkausrikoksista. Teollisuudessa puolestaan pääosan suhteellisesta kustannusrasitteesta aiheuttivat petosrikokset.

Yrityksiin kohdistuvien rikosten kokonaisilmoitusaste oli Suomessa, Alankomaissa, Englannissa, Skotlannissa ja Virossa suunnilleen sama. Suomessa ilmoitusaste ulkopuolisten tekemissä omaisuusrikoksissa oli jonkin verran vertailumaita korkeampi, henkilöstörikoksissa ja työntekijöihin

kohdistuneissa väkivaltarikoksissa puolestaan hieman alhaisempi. Yritysten kohtaamasta korruptiosta ja kiristysrikoksista rikosilmoituksia ei tehty käytännössä koskaan, ei Suomessa eikä muuallakaan.

Tiivistelmä

- Riski joutua rikoksen kohteeksi on yrityksillä Euroopassa ja Suomessa toimialasta riippumatta huomattavasti korkeampi kuin yksityishenkilöillä.
- Yrityksiin kohdistuu etupäässä omaisuus- ja talousrikollisuutta.
- Vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistui Suomessa vähemmän murtoja, autovarkauksia, autoista varastamisia, petoksia, kavalluksia ja vahingon- tekoja kuin Englannissa. Myös henkilöstön tekemät varkaudet ja kavallukset ovat meillä harvinaisempia kuin Englannissa.
- Ainoa omaisuusrikoslaji, jota suomalaiset vähittäiskaupan toimipaikat kokivat useammin kuin toimipaikat Englannissa, oli asiakkaan tekemä varkaus.
- Henkilöstöön kohdistuvan väkivallan ja uhkailun osalta Suomen vähittäiskaupan tilanne ei eroa Englannin tilanteesta.
- Vähittäiskauppaan kohdistuvat ryöstöt ovat Suomessa selvästi harvinaisempia kuin Englannissa, mutta niissä käytetään suhteellisesti useammin terä- tai ampuma-asetta.
- Teollisuusyritysten riski joutua rikoksen kohteeksi on Suomessa huomattavasti pienempi kuin Englannissa.
- Henkilöstön tekemiä rikoksia esiintyy Suomessa toimialasta riippumatta selvästi vähemmän kuin Isossa-Britanniassa tai Virossa.
- Lahjonta- ja kiristysrikoksia suomalaisyrityksiin kohdistuu huomattavasti harvemmin kuin Länsi-Euroopassa tai Virossa.
- Suomessa vähittäiskaupan toimipaikat raportoivat selvästi useammin kuin Englannissa lähiympäristön häiriötekijöistä kuten graffiteista ja päihtyneistä henkilöistä.
- Yrityksiin kohdistuvien rikosten ilmoitusaste vastaa Suomessa vertailumaiden tasoa. Ulkopuolisten tekemissä omaisuusrikoksissa ilmoitusaste on Suomessa keskimääräistä korkeampi, henkilöstörikoksissa ja väkivaltarikoksissa keskimääräistä alempi.

5 YHTEENVETO

Venla Salmi, Martti Lehti ja Anssi Keinänen¹

Keväällä 2010 toteutettuun yritysuhrikyselyyn osallistui 2 427 kaupan ja teollisuuden toimipaikkaa eri puolilta Suomea, kaikista toimipaikkakokoryhmistä. Tutkimus on maassamme ensimmäinen kansallisesti edustava yritysuhritutkimus, jossa on kartoitettu kaupan ja teollisuuden toimialoihin kohdistuvaa rikollisuutta ja analysoitu toimipaikkoihin kohdistuvan rikollisuuden riskitekijöitä. Tutkimuksen esikuvina ovat kehittyneimmät kansainväliset yritysuhritutkimukset, mikä mahdollistaa myös kansainvälisen vertailun. Tässä jaksossa esitellään yhteenveto tutkimuksen päätuloksista ja pohditaan yritysuhritutkimuksen tulevaisuutta ja kehityshaasteita.

5.1 Rikollisuuden yleisyys ja piirteet

Tulokset osoittavat, että vähittäiskaupan ja teollisuuden toimipaikkoihin kohdistuu monenlaista rikollisuutta, mutta näihin toimialoihin kohdistuvan rikollisuuden määrä, rakenne ja piirteet poikkeavat toisistaan.

Varkaudet muodostivat suurimman osan kauppoihin kohdistuvasta rikollisuudesta. Teoista selvästi yleisin oli asiakkaan tekemä varkaus, jonka oli vuoden aikana kokenut puolet kaupan toimipaikoista. Määrällisesti pelkästään asiakkaan tekemät varkaudet muodostivat 67 prosenttia kaikista kauppoihin kohdistuneista rikoksista ja erityyppisten varkauksien osuus kokonaisuudessaan oli 86 prosenttia. Varkauksien lisäksi tyypillisiä kaupan toimipaikoissa koettuja tekoja olivat työntekijöihin kohdistunut väkivalta ja uhkailu sekä toimipaikkaan kohdistuneet vahingonteot.

Teollisuustoimipaikkoihin kohdistunut rikollisuus jakautui kauppvoja huomattavasti tasaisemmin eri rikostyyppisiin. Yleisimmin kohdattu teko oli haittaa aiheuttanut tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys. Toisen suuren tekoryhmän muodostivat erilaiset varkaudet. Näiden lisäksi yleisimpiä teollisuustoimipaikkoihin kohdistuneita tekoja olivat petokset, vahingonteot ja murrot.

¹ Kiitämme tutkimusjohtaja Janne Kivivuorta merkittävästä panoksesta tutkimushankkeen eri vaiheissa sekä tämän raportin käsikirjoituksen kommentoinnista.

Kaupan toimipaikat olivat huomattavasti teollisuustoimipaikkoja alttiimpia rikoksille. Kaupan toimipaikoista 69 prosenttia oli kokenut ainakin yhden rikoksen vuoden aikana, kun vastaava osuus teollisuustoimipaikoista oli 26 prosenttia. Ero näkyi erityisesti varkauksien ja työntekijöihin kohdistuvan väkivallan määrissä. Näiden rikostyyppien kohdalla tuloksessa heijastuu selvästi se, että kauppojen toiminta perustuu asiakaspalveluun.

Toimipaikan koko oli selvässä yhteydessä rikosten kokemiseen. Kokonaisuutena tarkastellen suuret toimipaikat olivat kokeneet pieniä todennäköisemmin rikoksia sekä kaupan että teollisuuden toimialoilla. Suurten toimipaikkojen kokema rikollisuus oli myös pienempiä useammin laaja-alaista ja koostui monen tyyppisistä rikoksista. Toisaalta, kun toimipaikan kokemien rikosten määrä suhteutettiin toimipaikan henkilöstömäärällä mitattuun kokoon, löytyi korkean rikostason toimipaikkoja kaikista kokoryhmistä.

Ylipäätään kaupan ja teollisuuden toimialoilla rikollisuus näyttää olevan varsin epätasaisesti jakautunutta. Osa toimipaikoista säästyivät kokonaan rikoksilta kun taas joihinkin toimipaikkoihin kasautui huomattavia rikosmääriä. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että pieni osa toimipaikoista kokee suurimman osan koko toimialaan kohdistuvista rikoksista.

5.2 Rikollisuuden riskitekijät

Tutkimuksessa kartoitettiin toimipaikkoihin kohdistuvan rikollisuuden riskitekijöitä useista näkökulmista. Huomioon otettiin toimipaikan piirteet, lähiympäristössä ilmenevä epäjärjestys ja häiriökäyttäytyminen, toimipaikkojen lähiympäristössä sijaitsevat, mahdollisesti rikollisuutta lisäävät kohteet sekä tilastotieto alueellisista mahdollisesti rikostasoon yhteydessä olevista tekijöistä.

Toimipaikan välittömässä lähiympäristössä ilmenevällä epäjärjestyksellä ja häiriökäyttäytymisellä oli selkeä yhteys sekä kaupan että teollisuuden toimipaikkojen kokemaan rikollisuuteen. Epäjärjestystä mitattiin kysymällä, esiintyykö toimipaikan välittömässä läheisyydessä roskaamista, vahingontekoa ja graffiteja, alueella oleskelevaa nuorisoa ja humalaisia, huumekauppaa tai kerjäämistä. Mitä enemmän näitä ilmiöitä oli toimipaikan lähiympäristössä, sitä todennäköisemmin toimipaikkaan kohdistui runsaasti rikoksia. Erityisesti kaupan toimipaikkojen kohdalla myös toimipaikan ominaisuudet vaikuttivat rikosriskiin. Pitkät aukioloajat, aukiolo iltaisin ja suuret asiakasmäärät nostivat rikoskokemusten riskiä.

Tieto lähiympäristön piirteistä kerättiin toimipaikoilta itseltään. Tutkimuksessa käytettiin tämän lisäksi kyselystä riippumattomia rekisteritietoja, jotka kuvasivat toimipisteen postinumeroalueen yhteiskunnallisia oloja. Rekisteritietoja hyödyntäen tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, olivatko toimipaikkojen sijaintialueiden sosiodemografiset ominaisuudet yhteydessä niiden kokemaan rikollisuuteen. Huomion kohteen oli vuokralla asuvien osuus, pienituloisten osuus, yksinhuoltajien osuus, nuorten osuus sekä alkoholi- ja vähittäiskauppojen määrä. Tämän analyysin päätuloksena oli, että sijaintipaikan alueelliset tekijät eivät juuri selittäneet toimipaikan riskiä joutua rikoksen kohteeksi. Kauppojen työntekijöihin kohdistuvan väkivallan kohdalla vuokralla asuvien osuus ja työttömyysaste olivat kuitenkin yhteydessä kohonneeseen rikosriskiin. Samoin vuokralla asuvien osuudella oli yhteys teollisuustoimipaikkoihin kohdistuvaan rikollisuuteen. Lisäksi voitiin havaita, että alueen sosiodemografisilla ominaisuuksilla on jonkin verran vaikutusta edellä mainittuihin toimipaikan välittömän lähiympäristön häiriötekijöihin.

Se, että postinumeroalueen sosiaalista huono-osaisuutta kuvaavilla osoittimilla ei ollut selkeää yhteyttä toimipaikkojen rikosriskiin, oli sosiodemografisen alueanalyysin päätulos. Tulos oli yllättävä, koska eräät kriminologian teoriat sisältävät päinvastaisen oletuksen. Tulos on siis itsessään kiinnostava. Suomalainen yhteiskunta saattaa olla sen verran homogeeninen, ettei voimakasta alueellista eriytymistä ja sosiaalista segregoitumista ole tapahtunut.

Käytännön rikosentorjunnan tasolla tulokset viittaavat siihen, että yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta on helpompi torjua vähentämällä yritysten lähiympäristön rauhattomuutta esimerkiksi valvontaa lisäämällä kuin puutumalla alueen sosiodemografisiin piirteisiin. Toisaalta on ennen aikaista sanoa, että alueen sosiaalinen huono-osaisuus olisi merkityksetön seikka edes Suomessa. Työntekijöiden kokemaa väkivaltaa koskevat tulokset viittasivat siihen, että sosiaalinen huono-osaisuus lisää yritysten rikosriskiä; lisäksi ympäristön rauhattomuus näyttäisi itsessään liittyvän alueen sosiaalisiin ongelmiin. Näistä mekanismeista ja yhteyksistä tarvittaisiin lisää tutkimusta. Käsillä olevan raportin pohjalta johtopäätöksenä näyttäisi olevan, että rikosten tilannetorjunta on avainasemassa vähennettäessä yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta ainakin lyhyellä aikavälillä, mutta myös kasaantuneesti sosiaalisesti huono-osaisten alueiden syntymisen ehkäiseminen on tärkeää, koska se vähentää yritysten rikosriskiä pitkällä aikavälillä.

Rikosriskiä koskevat analyysit ja niissä käytetyt muuttujat pystyivät paremmin selittämään kaupan kuin teollisuuden toimipaikkojen rikosriskin vaihtelua. Voidaankin arvioida, että erityisesti teollisuustoimipaikkojen kokeman rikollisuuden riskiin vaikuttaa myös tekijöitä, joita tässä tutki-

muksessa ei pystytty kartoittamaan. Tällainen rikosriskiin vaikuttava tekijä saattaa olla esimerkiksi yritysten tuotteiden houkuttelevuus rikollisten näkökulmasta. Tulevissa tutkimuksissa tulisikin pyrkiä kartoittamaan jopa toimialaluokituksia tarkemmin sitä, missä määrin yritys myy tai valmistaa tuotteita, jotka ovat joko tuotteina tai niihin liittyvänä tietona helposti ja kannattavasti hyödynnettävissä rikollisten näkökulmasta.

5.3 Rikollisuuden haitat, rikoksilta suojautuminen ja rikoksista poliisille ilmoittaminen

Rikollisuudesta seurasi toimipaikoille huomattavia haittoja. Pääosin nämä näkyivät suorina aineellisina menetyksinä sekä rikosten selvittelyyn kuluvana aikana. Erityyppiset varkaudet aiheuttivat kaksi kolmasosaa kaupan rikoskustannuksista. Kokonaiskustannuksiltaan selvästi merkittävin yksittäinen rikostyyppi oli asiakkaiden tekemät varkaudet, joiden osuus rikoskustannuksista oli 44 prosenttia. Varkauksien jälkeen suurimmat kustannukset koituivat toimipaikkoihin kohdistuneista vahingonteosta. Varkauudet ja vahingonteot olivat niin ikään rikoksia, joiden selvittämiseen käytettiin runsaasti aikaa henkilötyötunteina mitattuna.

Teollisuustoimipaikoilla suurimmat kustannukset aiheutuivat petoksista, jotka muodostivat puolet rikollisuuden kokonaiskustannuksista. Määrällisesti tarkasteltuna petos ei ollut yleisimpiä teollisuuteen kohdistuvista rikoksista, mutta petostapausten kustannukset olivat tyyppillisesti varsin korkeat. Tästä syystä ne myös muodostavat varsin suuren osan teollisuuteen kohdistuvista rikollisuuden kokonaiskustannuksista. Seuraavaksi eniten kustannuksia teollisuustoimipaikoissa aiheuttivat tietojärjestelmiin kohdistuneet hyökkäykset. Petosten ja tietojärjestelmähyökkäysten selvittelyyn myös käytettiin kokonaisuutena tarkastellen eniten henkilötyötunteja.

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös epäsuoria rikollisuuden aiheuttamia haittoja, kuten sitä, oliko rikollisuus johtanut asiakkaiden menettämiseen tai vaikeuksiin työvoiman saatavuudessa tai pysyvyydessä. Varsin harvat toimipaikat ilmoittivat kokeneensa tämän kaltaisia haittoja. Myös rikollisuudesta johtuva toimipaikan siirtämis- tai lopettamispaane oli harvinaista. Epäsuorien haittojen kokeminen oli kuitenkin selvässä yhteydessä toimipaikan rikostasoon. Ne toimipaikat, joihin oli kohdistunut runsaasti rikoksia, myös kokivat selvästi muita enemmän rikollisuuden epäsuoria haittoja.

Kokonaisuutena tarkastellen sekä kaupan että teollisuuden toimipaikoissa käytettiin varsin runsaasti erilaisia rikoksilta suojautumisen menetelmiä. Kaikkein laajimmin käytössä olivat erilaiset tietoturvatoumenpiteet.

Vain hyvin harvat toimipaikat ilmoittivat, että heillä ei ollut käytössä mitään rikoksilta suojautumisen keinoja. Keinovalikoiman laajuus vaihteli kuitenkin toimipaikan koon mukaan. Suuremmat toimipaikat suojautuivat pienempiä selvästi aktiivisemmin.

Piilorikollisuuden osuutta yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa tutkittiin kysymällä, kuinka suuri osa toimipaikkojen kokemista rikoksista ilmoitetaan poliisille. Ilmoitusalttius vaihteli tekokohtaisesti hyvin paljon. Osa rikoksista – kuten autoihin liittyvät varkaudet, ryöstöt ja murrot – ilmoitettiin lähes aina poliisille. Teon vakavuus, aineellisten vahinkojen suuruus ja vahingonkorvauksen hakeminen vakuutusyhtiöltä näyttäisivät olevan ilmeisiä syitä, jotka vaikuttavat ilmoittamisen todennäköisyyteen. Toisissa tekotyypeissä – kuten tietojärjestelmiin kohdistuvissa hyökkäyksissä, yrityssalaisuuden urkintatapauksissa sekä lahjonnassa – valtaosa tapauksista jäi ilmoittamatta poliisille. Yleisin syy jättää tapahtuma ilmoittamatta poliisille oli teon arvioiminen vähäpätöiseksi ja ilmoituksen pitäminen siten hyödyttömänä. Poliisille ilmoittamiseen vaikutti myös se, kuinka selkeästi rikostapauksesta oli kysymys ja oliko teon tekijä tiedossa. Etenkin työntekijän tai alihankkija tekemien rikosten kohdalla taas monissa tapauksissa asia sovittiin tekijän kanssa suoraan ilman poliisia ja tämä näkyikin tekojen alhaisena ilmoitusalttiutena. Kokonaisuutena tarkastellen rikosten poliisille ilmoittaminen näyttää perustuvan tapauskohtaiseen harkintaan, jossa otetaan huomioon teon vakavuus, teon tekijä, syntyneet vahingot sekä mahdollisuudet teon selvittämiseen viranomaisten avulla.

5.4 Suomalaisyritysten rikosriskit verrattuna muihin Euroopan maihin

Yritysten riski joutua rikoksen kohteeksi on Suomessa ja muualla Euroopassa selvästi suurempi kuin yksityishenkilöillä. Rikollisuus, joka yrityksiin kohdistuu, on lähinnä omaisuus- ja talousrikollisuutta. Toisaalta yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tasossa on merkittäviä maakohtaisia ja toimialakohtaisia eroja Euroopan maiden välillä.

Vaikka riski joutua rikoksen kohteeksi on yrityksillä korkea, viime vuosikymmenten yleiskehitys näyttäisi olleen Länsi-Euroopassa myönteinen. Tosin pitemmän aikavälin trenditietoja on saatavissa vain muutamasta maasta. Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden vähenemisen taustalla niissä on ollut perinteisen omaisuusrikollisuuden, erityisesti varkausrikosten, väheneminen. Alankomaissa ja Virossa myös yrityksiin ja niiden henkilöstöön kohdistuvien väkivaltarikosten (ryöstöjen, pahoinpitelyjen ja uhkaus-

ten) määrät ovat pienentyneet. Englannissa henkilöstön kohtaama väkivaltarikollisuus on sen sijaan lisääntynyt. Yrityksiin kohdistuvan korruption ja lahjontarikollisuuden taso vaikuttaisi säilyneen ennallaan. Selvästi kasvussa on ollut verkkorikollisuus. Suomesta pitemmän aikavälin trenditietoja ei ole saatavissa.

Tutkimuksessa suomalaisten toimipaikkojen kokemaa rikollisuutta verrattiin vastaavaan rikollisuuteen Englannissa, Skotlannissa, Alankomaissa ja Virossa. Analyysissä on painotettu Suomen ja Englannin vertailua, koska aineistojen vertailukelpoisuus on niiden osalta suurin.

Kuten jo edellä todettiin, Suomessa sekä vähittäiskaupan että teollisuuden toimipaikkojen ympäristössä ilmenevällä häiriökäyttäytymisellä ja epäjärjestyksellä on voimakas yhteys rikosriskiin. Vertailukelpoista kansainvälistä tietoa on tältä osin saatavissa vain Englannista, mihin verrattuna suomalaisten vähittäiskaupan toimipaikkojen toimintaympäristö näyttäisi tällä hetkellä olevan keskimäärin ongelmallisempi. Ero liittyy suurelta osin päihteiden käyttöön toimipaikkojen läheisyydessä. Suomessa ilmiön mainitsi ongelmaksi lähes puolet kaupan toimipaikoista, Englannissa alle viidesosa. Teollisuustoimipaikkojen toimintaympäristöt sen sijaan vaikuttavat häiriökäyttäytymisen esiintyvyyden osalta hyvin samankaltaisilta kummasakin maassa.

Vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistui Suomessa vähemmän murtoja, autovarkauksia, autoista varastamisia, petoksia ja vahingontekoja kuin Englannissa. Myös henkilöstön tekemät varkaudet ja kavallukset olivat meillä harvinaisempia. Ainoa omaisuusrikoslaji, jota suomalaiset vähittäiskaupan toimipaikat kokivat useammin kuin vastaavat toimipisteet Englannissa, oli asiakkaan tekemä varkaus. Omaisuusrikosten osalta tulos on pääpiirteissään sama myös, kun vertailuun otetaan mukaan Skotlannissa ja Virossa 1998 tehdyt yritysuhritutkimukset.

Väkivallan osalta voitiin havaita, että vähittäiskaupan henkilöstöön kohdistui Suomessa ja Englannissa yhtä paljon väkivaltaa ja uhkailuja. Sen sijaan ryöstöjä oli Englannissa enemmän. Vertailut Alankomaihin ja Viroon viittaavat siihen, että kyseisissä maissa olisi vähemmän henkilöstöön kohdistuvaa väkivaltaa ja uhkailuja, tosin ryöstöjen osalta Viro on yhdessä Englannin kanssa Suomea korkeammalla tasolla. Vaikka ryöstöjä on maassamme vähemmän kuin Englannissa, tehdyissä ryöstöissä käytetään meillä suhteellisesti useammin terä- tai ampuma-asetta.

Teollisuuden toimipaikkojen riski joutua rikoksen kohteeksi on Suomessa selvästi pienempi kuin Isossa Britanniassa. Kaiken tyyppiset omaisuusrikokset, väkivaltarikokset ja ryöstörikokset ovat meillä harvinaisempia, erityisen suuret tasoerot ovat murtojen, kulkuneuvoihin kohdistuneiden varkauksien ja vahingontekorikosten kohdalla. Myös henkilöstön tekemiä

rikoksia suomalaisissa teollisuustoimipaikoissa esiintyy vähemmän kuin Englannissa tai Skotlannissa. Toimialasta riippumatta lahjonta ja kiristysrikkokset ovat Suomessa erittäin harvinaisia, huomattavasti harvinaisempia kuin Alankomaissa, Englannissa tai Virossa.

Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden kustannusrakenne on Suomessa hyvin samankaltainen kuin Englannissa ja muualla Länsi-Euroopassa. Rikollisuuden vähittäiskaupan toimipaikoille aiheuttamista suorista kokonaiskustannuksista runsaat kaksi kolmasosaa syntyy varkausrikoksista. Teollisuudessa puolestaan pääosan suhteellisesta kustannusrasitteesta aiheuttavat petosrikkokset.

Viranomaistilastoihin yrityksiin kohdistuvista ulkopuolisten tekemistä omaisuusrikoksista kirjautuu Suomessa jonkin verran suurempi osuus kuin Alankomaissa, Isossa Britanniassa tai Virossa. Henkilöstörikosten ja työntekijöihin kohdistuvien väkivaltarikosten ilmoitusasteet ovat maassamme sen sijaan hieman vertailumaita alhaisempia. Yritysten kohtaamasta korruptiosta ja kiristysrikoksista rikosilmoituksia ei tehdä käytännössä koskaan, ei Suomessa eikä muissa maissa.

Pääsääntöisesti suomalaisiin teollisuuden ja vähittäiskaupan toimipaikoihin kohdistuu harvemmin tutkimuksissa tarkasteltuja rikoslajeja kuin Englannissa. Poikkeus tähän on se, että Suomessa vähittäiskaupan toimipaikat joutuvat Englantia ja muita vertailumaita useammin asiakkaiden tekemien varkauksien kohteeksi. On ajateltavissa, että tämä poikkeama Suomen ja Englannin vertailussa voisi osin johtua lähiympäristön häiriötekijöistä; vähittäiskaupan toimipaikkojen toimintaympäristössä havaittiin Suomessa erityisesti päihteiden käyttöön liittyviä häiriötekijöitä enemmän kuin Englannissa. Henkilöstöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkailuja näyttäisi kohdistuvan vähittäiskaupan henkilöstöön yhtä usein Suomessa ja Englannissa, teollisuudessa sen sijaan puolet vähemmän. Sekä kaupan alalla että teollisuudessa henkilöstön tekemiä rikoksia on Suomessa vertailumaista vähiten. Myös korruptiota ja kiristysrikoksia suomalaisiin yrityksiin kohdistuu erittäin vähän.

5.5 Yritysuhritutkimusten tulevaisuus ja kehityshaasteet

Yritykset ovat kyselymenetelmän näkökulmasta haastava tutkimuskohde. Eräs suurimmista yritysuhritutkimusta koskevista kansainvälisistä haasteista on ollut riittävän korkeiden vastausprosenttien saavuttaminen. Tämä on tärkeää, koska vastausprosentti vaikuttaa keskeisesti tutkimustulosten laa-

tuun ja hyödynnettävyyteen. Myös otantaan, haastattelujen toteuttamiseen sekä kyselyn sisältöön liittyviin seikkoihin on kiinnitetty huomiota, kun yritysuhritutkimukselle on haettu metodologisia kriteereitä (ks. Smith & Harvey 2010, ks. myös tässä julkaisussa luku 1.2).

Nyt toteutettu tutkimushanke osoittaa, että yritysuhritutkimuksen toteuttamiselle on hyvät edellytykset suomalaisessa yritys ympäristössä. Tutkimuksessa saavutettu vastausprosentti (81 %) on erittäin korkea verrattuna ulkomaisiin ja Suomessa aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Korkeaa vastausprosenttia voidaan itsessään pitää tutkimusmenetelmää koskevana tuloksena. Käsillä oleva yritysuhritutkimus muodostaa pohjan mahdolliselle yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden osoitinjärjestelmälle, joka perustuu säännöllisesti toistettaviin mittauksiin. Tulevaisuuden kehityshaasteet voidaan jakaa karkeasti neljään osaan: toimialakattavuuteen, rikoslajikattavuuteen, kausaali-tutkimukseen ja jatkuvuuteen.

Toimialakattavuus. Tutkimus kohdistettiin kustannussyistä kahdelle tärkeälle toimialalle, kauppaan ja teollisuuteen. Tulevaisuudessa olisi tarpeen laajentaa kattavuutta ulottamalla tutkimus muillekin toimialoille. Jos katsotaan toimialaluokituksen² mukaisia toimialoja, nähdään, että teollisuus ja kauppa ovat sekä liikevaihdolla että henkilöstömäärällä mitaten ylivoimaisesti suurimmat toimialat. Niiden jälkeen tulevat molemmilla mittareilla mitaten toimialat ”rakentaminen” sekä ”kuljetus ja varastointi”. Toisaalta on olemassa yritystoiminnan muotoja, joissa toiminnan sisältö luo tilaisuuskennetta omintakeisille rikosriskeille; ajatellaan vaikkapa majoitus- ja ravitsemistoiminnan³ tai rahoitus- ja vakuutustoiminnan toimialoja.

Tavoite osoitinjärjestelmän toimialanpohjan laajentamisesta ei ole toistaiseksi ajankohtainen, sillä varmuutta nykymuotoisen, vain kauppaan ja teollisuuteen keskittyvän järjestelmän jatkuvuudesta ei ole. On kuitenkin syytä todeta, että kansallisen yritysuhritutkimuksen kattavuuden parantaminen lisäämällä uusia toimialaositteita ei vaaranna aikasarjan jatkuvuutta. Jos nykyiset toimialat (kauppa ja teollisuus) pidetään edelleen mukana erillisinä ositteina, syntyy niiden rikollisuustilannetta kuvaava aikasarja.

Rikoslajikattavuus. Eräät rikoslajit ovat vaikeasti tutkittavissa toimipaikkakyselyn avulla. Osa rikoksista kohdistuu yritykseen ilman, että ne kohdistuvat konkreettisesti johonkin toimipaikkaan. Tällaisia ovat esimerkiksi tekijän- ja teollisoikeusrikokset. Jotta myös tämän kaltaisia rikoksia pystyttäisiin kattavasti tutkimaan, olisi syytä pohtia mahdollisuutta toteuttaa toimipaikkakyselyn rinnalla yritysten pääkonttoreihin suunnattu kysely. Pääkonttorikysely täydentäisi toimipaikkakyselyn tuottamaa tietoa myös

² Lähde: Tilastokeskuksen yritysrekisteri (TOL 2008).

³ Esimerkiksi Australian ja Skotlannin yritysuhritutkimuksissa on ollut mukana hotelli- ja ravintolasektoria kattava osite.

muista rikostyypeistä sekä rikollisuuden aiheuttamista kustannuksista (ks. Smith & Harvey 2010).

Kausaalitutkimuksen tarve. Jatkossa yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tutkimus hyötyisi myös sellaisista tutkimusasetelmista, jotka antaisivat vielä parempia edellytyksiä syysuhteiden tutkimukselle. Tällaisia ovat esimerkiksi pitkittäisasetelmat, joissa samoja yksiköjä seurataan pitemmän aikaa. Toimipaikkatutkimus mahdollistaisi myös kokeelliset asetelmat, joissa satunnaistetuilla koe- ja kontrolliryhmillä voitaisiin tutkia esimerkiksi rikosentorjuntamenetelmien tehokkuutta.

Jatkuvuus. Olisi tärkeää, että nyt tehty tutkimus toistettaisiin säännöllisin välein. Poikkileikkauskyselyjen suurin vahvuus tulee esiin vain, jos ne toistetaan. Tällöin voimme antaa tutkimukseen perustuvan kuvan yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden muutoksista. Säännöllisesti toteuttava yritysuhritutkimus toisi myös keskeisen lisän kokonaisrikollisuustilanteen seurantaan, joka on tähän mennessä perustunut pääosin yksilöiden kokemuksen ja tekemän rikollisuuden tutkimuksille. Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden osoitinjärjestelmä tuottaisi oleellista tietoa kriminaalipoliittisen päätöksenteon tueksi. Toistuviin mittauksiin perustuva seurantajärjestelmä tukisi myös rikollisuuden syiden tutkimusta eli sen selvittämistä, mitkä tekijät pitemmällä aikavälillä määrittävät yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tasoa.

KIRJALLISUUS

- Ahven, Andri & Rämmer, Andu & Rootalu, Kadri & Murakas, Rein (2008). Ettevõtete kokkupuuted kuritegevusega. Ettevõtete juhtide ja töötajate küsitlus 2007. Kriminaalpoliitika uuringud 9. Tallinn: Justiitsministeerium.
- Alvazzi del Frate, Anna (2004). The International Crime Business Survey: Findings from Nine Central-Eastern European Cities. *European Journal on Criminal Policy and Research* 10: 137–161.
- Aromaa, Kauko & Lehti, Martti (1997). Ulkomaalaiset yritykset ja lähialueiden rikollisuus. Suomalaisyrittäjien kokemuksia Latviassa, Pietarissa ja Virossa 1994–1996. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 31. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Aromaa, Kauko & Lehti, Martti (2001). Pietari ja Baltia suomalaisyritysten turvallisuusympäristönä 1994–1999. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 176, Helsinki 2001.
- Brantingham, Patricia & Brantingham, Paul (1995). Criminality of place. Crime generators and crime attractors. *European Journal on Criminal Policy and Research* 3 (3), 5–26.
- Burrows, John (1997). *Criminology and business crime: Building the bridge*. Teoksessa: Marcus Felson & Ronald V. Clarke (toim.), *Business and crime prevention*. Monsey, NY: Willow Tree Press.
- Burrows, John & Anderson, Simon & Bamfield, Joshua & Hopkins, Matt & Ingram, Dave (2001). *Crime against business in Scotland*. Edinburgh: The Scottish Executive Central Research Unit.
- Canadian Retail Security Survey 2007 (2008). Retail Council of Canada.
- Chainey, Spencer & Tompson, Lisa & Uhlig, Sebastian (2008). The utility of hotspot Mapping for predicting spatial patterns of crime. *Security Journal* 21, 4–28.
- Clarke, Ronald V. (1999). *Hot products: understanding, anticipating and reducing demand for stolen goods*. London: Home Office, research Development and Statistics Directorate.
- Cohen, Lawrence E. & Felson, Marcus (1979). Social change and crime trends: a routine activity approach. *American Sociological Review*, Vol. 44, 588–608.
- Coleman, Roy & Tombs, Steve & Whyte, Dave (2005). Capital, Crime Control and State-craft in the Entrepreneurial City. *Urban Studies* 42:13, 2511–2530.
- Crime and Crime Victims in Estonia (1998). Table-report. September, 1998. EMOR, julkaisematon.
- Crimes Against Business: A Review of Victimisation, Predictors and Prevention (2004). Technical and Background Paper No 11. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- van Dijk, Jan & Manchin, Robert & van Kesteren, John & Nevala, Sami & Hideg, Gergely (2005). *The Burden of Crime in the EU*. EUICS Report, EUICS Consortium.

- van Dijk, Jan & Terlouw, Gert Jan (1996). An international perspective of the business community as victims of fraud and crime. *Security Journal* 7, 157–167.
- Eck, John E. & Chainey, Spencer & Cameron, James G. & Leitner, Michael & Wilson, Ronald E. (2005). Mapping crime: understanding hot spots. National Institute of Justice: US.
- Eck, John E. & Clarke, Ronald V. & Guerette, Rob T. (2007). Risky facilities: crime concentration in homogenous sets of establishments and facilities. *Crime Prevention Studies* 21, 225–264.
- Ellingsen, Dag (2010). Virksomheter som ofre for økonomisk kriminalitet – 2008-undersøkelsen. Rapport 49/2010. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Entorf, Horst & Spengler, Hannes (2000). Socioeconomic and demographic factors of crime in Germany: evidence from panel data of the German states. *International Review of Law and Economics*, vol. 20, 75–106.
- Farrell, Graham & Pease, Ken (1993). Once bitten, twice bitten: repeat victimisation and implications for crime preventing. Home Office, Police research group, Crime prevention unit series paper NO. 46.
- Felson, Marcus & Clarke, Ronald V. (toim.) (1997). Business and crime prevention. Monsey, NY: Willow Tree Press.
- Freeman, Richard B. (1996). Why do so many young american men commit crimes and what might we do about it? *Journal of Economic Perspectives*, vol. 10, 25–42.
- Glaeser, Edward L. & Sacerdote, Bruce (1999). Why is there more crime in cities? *The Journal of Political Economy*, vol. 107, 225–258.
- Global Retail Theft Barometer 2010 (2010). http://www.retailresearch.org/grtb_globaltrends.php
- The Global Retail Theft Barometer 2010. Monitoring the costs of shrinkage and crime in the global retail industry. The worldwide shrinkage survey. Centre for Retail Research.
- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Roivainen, Outi (2003). Rikollisuus kunnissa: tilastollinen tutkimus Suomen kuntien väkivalta- ja omaisuusrikollisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 203.
- Hirschi, Travis (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley.
- Holm, Pasi & Pankka, Kari & Toivonen, Seppo & Tykkyläinen, Yrjö & Virén, Matti (2000). PK-yritysten turvallisuuskysely. SY-Keskustelunaloitteita, Helsinki.
- Hopkins, Matt (2002). Crimes against businesses: the way forward for future research. *British Journal of Criminology* 42, 782–797.
- Hoyot, Lorie M. (2005). Do business improvement district organizations make a difference?: Crime in and around commercial areas in Philadelphia. *Journal of Planning Education and Research* 25, 185–199.
- Jokinen, Anne & Häyrynen, Janne & Alvesalo, Anne (2002). Yritykset talousrikollisuuden uhreina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 19/2002, Helsinki.
- Keinänen, Anssi (2004). Tilastollinen analyysi rikostaloustieteessä: teoria ja käytäntö. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 69.

- Keskuskauppakamari (2005). Yritysten rikosturvallisuus 2005: Riskit ja niiden hallinta. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari, Helsinki.
- Keskuskauppakamari (2008). Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari, Helsinki.
- Killias, Martin & Aebi, Marcelo F. (2000). Crime Trends in Europe from 1990 to 1996: How Europe Illustrates the Limits of the American Experience. *European Journal on Criminal Policy and Research* 8: 43–63.
- Kivivuori, Janne (2008). Rikollisuuden syyt. Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Laitinen, Ahti & Virta, Erja & Aromaa, Kauko (1995). Yritysten turvallisuusriskit ja niihin varautuminen. Turun seudulla toimivia yrityksiä koskeva tutkimus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 17.
- Lehti, Martti & Aromaa, Kauko (1998). Ulkomaalaiset yritykset ja rikollisuus Liettuassa 1997. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 37. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, Martti & Sirén, Reino & Hinkkanen, Ville & Aaltonen, Mikko (2010). Pahoinpitely- ja ryöstörikokset. Rikollisuustilanne 2009. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 250. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lynch, James P. (2006). Problems and promise of victimization surveys for cross-national research. teoksessa Michael Tonry (toim.), *Crime and Justice. A review of research*. Vol 34. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lynch, James P. & Addington, Lynn A. (2010). Identifying and addressing response errors in self-report surveys. Teoksessa: Alex R. Piquero & David Weisburd (toim.), *Handbook of Quantitative Criminology*. New York: Springer.
- McCord, Eric S. & Ratcliffe, Jerry H. & Garcia, R. Marie & Taylor, Ralph B. (2007). Nonresidential crime attractors and generators elevate perceived neighbourhood crime and incivilities. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 44 (3), 295–320.
- Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2006 (2007). Feiten en trends inzake aard en omvang van criminaliteit in het bedrijfsleven. WODC.
- Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2009 (2010). Feiten en trends inzake aard en omvang van criminaliteit in het bedrijfsleven. WODC.
- Naylor, R.T. (2003). Towards a general theory of profit-driven crimes. *British Journal of Criminology*, 43 (1), 81–101.
- NBS/EFCC Business Survey on Crime & Corruption and Awareness of EFCC in Nigeria, 2007 (2009). Summary Report. UNODC.
- Niemi, Hannu (1985). Uhritutkimuksen käyttökelpoisuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 72, Helsinki.
- Perrone, Santina (2000). Crimes against small business in Australia: a preliminary analysis. *Trends & issues in crime and criminal justice* no. 184. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Salmi, Venla (toim.) (2009). Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisirikollisuuskyselyiden tuloksia 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246, Helsinki.

- Salmi, Venla (2010). Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Ensiraportti yritysuhritutkimuksen tuloksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 15/2010, Helsinki.
- Sampson, Robert J. & Groves, W. Byron (1989). Community Structure and Crime: testing social-disorganization theory. *The American Journal of Sociology*, vol. 94, 774–802.
- Sampson, Robert J. & Raudenbush S. W. (1999). Systematic social observation of public spaces: a new look at disorder in urban neighbourhoods. *American Journal of Sociology* 105 (3), 603–651.
- Sampson, Robert J. & Raudenbush S. W. (2001). Disorder in urban neighbourhoods – Does it lead to crime? National Institute of Justice, Research in Brief. Washington, DC: US Department of Justice.
- Savolainen, Jukka (2004). Naisyritykset rikosten kohteena. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 60, Helsinki.
- Savolainen, Jukka (2007). Public disorder and business victimization: findings from a survey of female entrepreneurs. *Crime Prevention and Community Safety*), 1–20.
- Shaw, Clifford & McKay, Henry D. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas*. Chicago: University of Chicago Press.
- Shaw, Clifford & McKay, Henry D. (1969). *Juvenile delinquency and urban areas*. Revised edition. Chicago: University of Chicago Press.
- Sherman, Lawrence W. & Gartin, Patrick R & Buerger, Michael E. (1989). Hot spots of predatory crime: routine activities and the criminology of place. *Criminology* 27 (1), 27–55.
- Shury, Jan & Speed, Mark & Vivian, David & Kuechel, Alistair & Nicholas, Sian (2005a). Crime against retail and manufacturing premises: findings from the 2002 Commercial Victimization Survey. Home Office Online Report 37/05. London: Home Office.
- Shury, Jan & Speed, Mark & Vivian, David & Kuechel, Alistair & Nicholas, Sian (2005b). Crime against retail and manufacturing premises: findings from the 2002 Commercial Victimization Survey. Supplementary web report 1: costs of crime. Supplement to Home Office Online Report 37/05. London: Home Office.
- Sirén, Reino (2008). Omaisuusrikosten kohteeksi joutuminen 2006: yleisyys, piirteet ja muutokset. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkojulkaisuja 4/2008.
<http://www.optula.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Kriminologisentutkimusyksikonjulkaisut/1247667030316>
- Sirén, Reino & Aaltonen, Mikko & Kääriäinen, Juha (2010). Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103, Helsinki.
- Sirén, Reino & Sipilä, Noora (2010). Omaisuusrikokset. Rikollisuustilanne 2009. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 250. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Skogan, W. (1990). *Disorder and decline: Crime and the spiral of decay in American cities*. New York: Free Press.

- Smith, Patten & Harvey, Paul (2010). Business Crime Scoping Exercise. Methodological work to consider the scope and feasibility of a new survey to measure commercial victimization. Home office Research Report 33.
- Steffensmeier, Darrell J. & Allan, Emilie A. & Harer, Miles D. & Streifel, Cathy (1989). Age and the distribution of crime. *The American Journal of Sociology*, vol. 94, 803–831.
- Study on Crime and Corruption in Cape Verde (2007). UNODC.
- Taylor, Natalie & Mayhew, Pat (2002a). Patterns of victimisation among small retail businesses. *Trends & issues in crime and criminal justice* no. 221. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Taylor, Natalie & Mayhew, Pat (2002b). Financial and psychological costs of crime for small retail businesses. *Trends & issues in crime and criminal justice* no. 229. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Taylor, Ralph B. (1999). *The incivilities Thesis: theory, measurement, and policy*. Teoksessa: Robert H. Langworthy (toim.), *Measuring what matters: proceeding from the policing research institute meetings*. Washington, DC: US Department of Justice.
- Virén, Matti (2000). Modelling crime and punishment. *Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen keskustelunaloite* 244.
- Viuhko, Minna & Lehti, Martti (2009). *Korruptio Suomen ja Venäjän rajalla. Suomalaisten viranomaisten edustajien ja liikemiesten kokemuksia ja näkemyksiä korruptiosta itäraajalla*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 99. HEUNI Publication Series No 60. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Walker, John (1994). *The first national survey of crimes against businesses*. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Wilson, James & Kelling, George (1982). Broken windows. *The Atlantic Monthly* 127, 29–38.
- Wilson, Ronald E. (2005). *Mapping crime: understanding hot spots*. National Institute of Justice: US.
- Wooldridge, Jeffrey M. (2003). *Introductory Econometrics: a modern approach*. Thomson – South-western.
- Zandvliet, Robbert & van de Loo, Erwin & van Dijk, Tobias (2008). *Handboek MCB 2007*. WODC.

Tutkimuksen kyselylomake (CATI-lomaketta sisällöltään vastaava lomake)

Yritysuhritutkimus 2010

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

A. Tämä kysely koskee toimipaikkaa, jonka osoite on: _____

B. Tietoja yrityksestä/toimipaikasta

b1a. Onko yrityksellä _____ muita toimipaikkoja kuin tämä?

- Ei, yritys toimii vain tässä toimipaikassa → hyppy kysymykseen b3
- Kyllä

b1b. Sijaitsevatko muut toimipaikat:

- Suomessa
- ulkomailla
- sekä että?

b2. Onko yrityksessä, johon toimipaikka kuuluu:

- turvallisuuspäällikkö (tai turvallisuusjohtaja tai riskienhallintajohtaja = johtoportaan turvallisuusvastaava)
- muu turvallisuusvastaavaksi nimetty henkilö
- työsuojaletuvaltuutettu
- luottamusmies tai luottamusvaltuutettu?
- ei mitään edellä mainituista

b3. Onko toimipaikassa:

- turvallisuuspäällikkö (tai turvallisuusjohtaja tai riskienhallintajohtaja= johtoportaan turvallisuusvastaava)
- muu turvallisuusvastaavaksi nimetty henkilö
- työsuojaletuvaltuutettu
- Luottamusmies tai luottamusvaltuutettu?
- ei mitään edellä mainituista

C. Tietoja toimipaikasta

c1. Onko toimipaikan pääasiallinen toimiala:

- Teollisuus
- Vähittäiskauppa

c2. Minä vuonna toimipaikka aloitti toimintansa nykyisessä osoitteessa? _____

c3. Kuinka monta miestä toimipaikassa työskentelee? _____ miestä.

c4. Kuinka monta naista toimipaikassa työskentelee? _____ naista.

c5. Kuinka suuri oli toimipaikan liikevaihto viimeksi vahvistetun tilinpäätöksen mukaan?

Noin _____ euroa

c6. Kuinka suuri oli toimipaikan kokonaishävikki viimeksi vahvistetun tilinpäätöksen mukaan?

Noin _____ euroa tai _____ % liikevaihdosta

c7. Mikä on arkisin päivittäinen työaika toimipaikassa, niin että toimipaikassa on ainakin joku yrityksen tai alihankkijan työntekijä?

Työaika alkaa klo ____ ja päättyy klo ____

Toimipaikassa on jatkuvasti työntekijöitä

c8a. Onko toimipaikka avoinna asiakkaille?

Kyllä

Ei (kyseessä esim. pääkonttori/tai suljettu teollisuuslaitos) hyppy kysymykseen → c9b.

c8b. Mikä on arkisin toimipaikan aukioloaika asiakkaille?

Aukioloaika alkaa klo ____ ja päättyy klo ____

c9a. Arvioi kuinka monta asiakasta tässä toimipaikassa käy keskimäärin vuorokauden aikana?

Noin _____ asiakasta

c9b. Arvioi, kuinka monta yhteistyötahon edustajaa kuten vierailijaa, alihankkijaa tai tavarantoimittajaa tässä toimipaikassa käy keskimäärin vuorokauden aikana?

Noin _____ yhteistyötahon edustajaa tai vierailijaa

c10. Missä määrin toimipaikalla on suoraa liiketoimintaa Suomen rajojen ulkopuolella?

paljon

jonkin verran

ei lainkaan?

c11a. Sijaitseeko joitakin seuraavista korkeintaan 500 metrin säteellä toimipaikasta:

- Koulu
- Hotelli, motelli tai leirintäalue
- Kauppakeskus
- Juna-asema, linja-autoasema tai metroasema (ei pelkkä pysäkki)
- urheiluareena tai jäähalli

c11b. Entä sijaitseeko joitakin seuraavista korkeintaan 200 metrin säteellä toimipaikasta:

- Sosiaalitoimisto tai Kelan toimisto
- Päihdeongelmaisten asuntola tai -palvelukeskus
- Alkon myymälä
- Grilli- tai nakkioskio (myös muu yöruokaa tarjoavasta kioskista)
- Anniskeluravintola tai baari (Tanssiravintola, disko tai yökerho, baari, tai iltaisin auki oleva ruokaravintola)

c12. Luettelen seuraavaksi eräitä ilmiöitä, jotka voivat olla liiketoiminnalle haitallisia. Esiintyykö niitä korkeintaan 200 metrin säteellä toimipaikasta?

	Ei esiinny	Esiintyy jonkin verran	Esiintyy paljon
Kerjääminen	☐	☐	☐
Graffitit ja muu seiniiin piirtely	☐	☐	☐
Omaisuu den vahingoittaminen	☐	☐	☐
Roskaaminen	☐	☐	☐
Alueella maleksivat nuoret	☐	☐	☐
Alueella oleskelevat humalaiset	☐	☐	☐
Alueella oleskelevat huumeiden käyttäjät tai myyjät	☐	☐	☐

c13a. Sijaitseeko toimipaikka kauppaa- tai ostoskeskuksessa?

- ei → siirry kysymykseen c14
- Kyllä

c13b. Onko asiakassisääkäynti:

- Kauppakeskuksen sisätilojen kautta
- Suoraan ulkotilasta
- Sekä että

c14. Onko toimipaikan sisällä anniskeluravintolaa?

- ei
- Kyllä

D. Onko toimipaikkaan kohdistunut seuraavia rikoksia viimeisen 12 kuukauden aikana?

Murto/ murron yritys			
d1 Onko toimipaikkaan murtauduttu tai yritetty murtautua (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ eos
Vahingonteko			
d2 Onko toimipaikan liikeomaisuutta, mukaan lukien autot, vahingoitettu tahallisesti (viimeisen 12 kk aikana)?[Älkää huomioiko tässä murtoihin liittyviä murtojälkiä]	☐ on	☐ ei	☐ eos
Varkaus			
d3 Onko toimipaikan henkilöstön käytössä oleva, yrityksen omistama, liisaama tai vuokraama auto varastettu (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ ei autoa →d5 ☐ eos
d4 Onko tällaisesta autosta varastettu toimipaikan liikeomaisuutta (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ eos
d5 Onko <u>asiakas</u> varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta?	☐ on	☐ ei	☐ eos
d6 Onko toimipaikan <u>työntekijä</u> varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ eos
d7 Onko <u>alihankkija, palveluntuottaja tai muu yhteistyötahon edustaja</u> varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ eos
d8 Onko <u>joku muu, kuin edellä mainittu tekijä</u> , varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta (viimeisen 12 kk aikana)? Tässä ilmoitetaan myös ne tapaukset, joissa varkauden tekijästä ei ole tietoa, mutta omaisuus puuttuu.	☐ on	☐ ei	☐ eos
kavallus / Petos			
d9 Onko toimipaikan työntekijä kavaltanut varoja, omaisuutta tai palveluja toimipaikasta (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ eos
d10 Onko ulkopuolinen, kuten esimerkiksi asiakas, toinen yritys tai palveluntuottaja ottanut petoksen (mukaan lukien maksuvälinepetokset) avulla varoja, omaisuutta tai palveluja toimipaikasta (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ eos
Ryöstö			
d11 Onko toimipaikan työntekijään kohdistunut ryöstö tai ryöstön yritys työaikana tai työtehtävien yhteydessä (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ eos
Väkivalta			
d12 Onko toimipaikan työntekijään kohdistunut väkivaltaa tai uhkailua työaikana tai työtehtävien yhteydessä (viimeisen 12 kk aikana)? [Älkää huomioiko edellä ilmoittamaanne ryöstöä tai sen yritystä]	☐ on	☐ ei	☐ eos
Yrityssalaisuuksien urkkiminen tai luovuttaminen			
d13 Onko <u>toimipaikasta</u> urkittu, vakoiltu, tahallisesti luovutettu tai viety mukana yrityksen salaisia tietoja (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ eos
Lahjonta			
d14 Onko ketään toimipaikan työntekijää yritetty lahjoa tai onko heiltä vaadittu lahjomaa (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ eos
Kiristys			
d15 Onko toimipaikasta kiristetty tai yritetty kiristää rahaa, hyödykkeitä, palveluksia tai tietoja (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ eos
Tietomurto/ tietojärjestelmähaitta			
d16 Onko toimipaikassa havaittu haittaa tai vahinkoa tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä, tietomurroista tai aktivoituneista haittaohjelmista (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ ei tietokon. ☐ eos

E. Vastasitte (d1), että toimipaikkaan on murtauduttu tai yritetty murtautua.

e1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	___ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä murrosta tai murtoyrityksestä.	
e2. Onnistuko murtautuja pääsemään sisälle toimipaikkaan?	☐ ei, jäi murtoyritykseksi ☐ kyllä
e3. Vahingoitettiin murron yhteydessä toimipaikan omaisuutta tahallisesti?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
e4. Varastettiin murron yhteydessä toimipaikassa olevaa yritysomaisuutta?	☐ ei → siirry e6. ☐ kyllä ☐ eos → siirry e6.
e5. Mitä omaisuutta silloin varastettiin? [Multicode]	☐ rahaa ☐ myytäviä tuotteita ☐ työvälineitä tai -koneita ☐ muuta, mitä: _____ ☐ eos
e6. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti. Laskekaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
e7. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	___ henkilötyötuntia ☐ eos
e8. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
e9. Miksi ei? [Kirjaa, älä luettele. Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

F. Vastasitte (d2), että toimipaikan liikeomaisuutta on vahingoitettu tahallisesti.

f1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä vahingonteosta.	
f2. Kun toimipaikkaa viimeksi vahingoitettiin, oliko kohteena:	☐ rakennus ☐ toimipaikan käytössä oleva auto ☐ tuotteet ☐ muu liikeomaisuus? ☐ eos
f3. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti. Laskekaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
f4. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
f5. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
f6. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

G. Vastasitte (d3), että toimipaikan henkilöstön käytössä oleva, yrityksen omistama, vuokraama tai liisaama auto on varastettu.

g1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä autovarkaudesta.	
g2. Oliko auto:	☐ yrityksen omistama ☐ vuokrattu tai liisattu?
g3a. Saatiinko auto takaisin?	☐ ei → g4 ☐ kyllä ☐ eos → g4
g3b. Oliko se vahingoittunut?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
g4. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti. Laskekaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
g5. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
g6. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
g7. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

H. Vastasitte (d4), että toimipaikan henkilöstön käytössä olevasta, yrityksen omistamasta, liisaamasta tai vuokraamasta autosta on varastettu liikeomaisuutta.

h1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikan autosta varastettiin omaisuutta tai auton osia.	
h2. Oliko auto:	☐ yrityksen omistama ☐ vuokrattu tai liisattu?
h3a. Saatiinko silloin varastettu omaisuus takaisin osin tai kokonaan?	☐ ei lainkaan → h4 ☐ osin ☐ kokonaan ☐ eos → h4
h3b. Oliko omaisuus vahingoittunut?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
h4. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti. Laskekaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
h5. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
h6. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
h7. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

I. Vastasitte (d5), että joku asiakas on varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta.

i1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa asiakas varasti toimipaikasta.	
i2a. Saatiinko silloin varastettu omaisuus takaisin kokonaan tai osin?	☐ ei lainkaan → i3 ☐ osin ☐ kokonaan ☐ eos → i3
i2b. Oliko omaisuus vahingoittunut?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
i3. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti. Laskekaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
i4. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
i5. Oliko tekijä:	☐ mies ☐ nainen [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
i6. Mikä oli käsityksenne mukaan tekijän kansallinen tausta?	☐ suomalainen ☐ muu [Kirjaa käytetty ilmaus: _____] ☐ eos
i7. Oliko tekijä arvionne mukaan tekoherkellä alkoholihumalassa tai huumeiden vaikutuksen alainen?	☐ ei ☐ alkoholi ☐ huumeet ☐ molemmat ☐ eos
i10. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
i11. Miksi ei? [Kirjaa, älä luettele. Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

J. Vastasitte (d6), että joku toimipaikan työntekijä on varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta.

j1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	___ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa työntekijä varasti toimipaikasta.	
j2a. Saatiinko silloin varastettu omaisuus takaisin kokonaan tai osin?	☐ ei lainkaan → j3 ☐ osin ☐ kokonaan ☐ eos → j3
j2b. Oliko omaisuus vahingoittunut?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
j3. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti. Laskekaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
j4. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	___ henkilötyötuntia ☐ eos
j5. Mikä oli tekijän sukupuoli?	☐ mies ☐ nainen ☐ eos
j6. Minkä ikäisestä tekijästä oli kysymys [Jos EOS: arviolta minkä ikäinen?]	Noin ___ -vuotias ☐ eos
j7. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
j8. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ tapaus oli niin vähäpätöinen ☐ ilmoittamisesta ei mitään hyötyä ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ haluttiin suojella tekijän mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

K. Vastasitte (d7), että joku toimipaikan alihankkija, palveluntuottaja tai muu yhteistyötahon edustaja varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta.

k1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa alihankkija, palveluntuottaja tai muu yhteistyötahon edustaja varasti toimipaikasta.	
k2a. Saatiinko silloin varastettu omaisuus takaisin kokonaan tai osin?	☐ ei lainkaan → k3 ☐ osin ☐ kokonaan ☐ eos → k3
k2b. Oliko omaisuus vahingoittunut?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
k3. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti. Laskekaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
k4. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
k5. Kuka oli tekijä?	☐ siivoja ☐ tavarantoimittaja ☐ vartija ☐ muu, kuka? _____ ☐ eos
k6. Mikä oli tekijän sukupuoli?	☐ mies ☐ nainen ☐ eos
k7. Ilmoitettiin tapausta poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
k8. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ ei aikaa/ liian työläästä tehdä ilmoitusta ☐ tapaus oli niin vähäpätöinen ☐ ilmoittamisesta ei mitään hyötyä ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ haluttiin suojella tekijän mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

L. Vastasitte (d8), että joku muu kuin asiakas, työntekijä tai yhteistyökumppani on varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta. [Myös tapaukset, joissa tekijää ei tiedetä, mutta omaisuus puuttuu].

I1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tällaisesta tapauksesta.	
I2. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti. Laskekaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
I3. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
I4. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
I5. Miksi ei? [Kirjaa, älä luettele. Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

M. Vastasitte (d9), että toimipaikan työntekijä on kavaltanut yrityksen varoja, omaisuutta tai palveluja.

<p>m1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]</p>	<p>___ kertaa ☐ eos</p>
<p>Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikan työntekijä kavalsi yrityksen varoja, omaisuutta tai palveluja.</p>	
<p>m2. Mitä työntekijä kavalsi?</p>	<p>☐ rahaa ☐ tuotteita ☐ muuta liikeomaisuutta (esim. koneet, työvälineet, materiaalit) ☐ palveluita muuta, mitä? _____</p>
<p>m3. Missä asemassa tekijä oli toimipaikassa?</p>	<p>☐ työntekijä ☐ esimiesasemassa ☐ muu, mikä? _____</p>
<p>m4. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]</p>	<p>___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos</p>
<p>m5. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?</p>	<p>___ henkilötyötuntia ☐ eos</p>
<p>m6. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?</p>	<p>☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan</p>
<p>m7. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]</p>	<p>☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ haluttiin suojella tekijän mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos</p>

N. Vastasitte (d10), että joku ulkopuolinen, esimerkiksi asiakas, toinen yritys tai palveluntuottaja on kohdistanut toimipaikkaan petoksen.

n1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa joku ulkopuolinen otti petoksen avulla yrityksen varoja, omaisuutta tai palveluja.	
n2. Millainen petos oli kyseessä?	☐ maksuvälinepetos (käyttää jonkun muun maksuvälinettä luvatta) ☐ luottopetos (ottaa luottoa, mutta ei maksa) ☐ tilauspetos (tilataan tavaraa, jota ei makseta) ☐ osamaksupetos (maksaa vain osan maksueristä) ☐ perusteeton lasku eli ns. valelasku (laskutetaan perusteettomasti eli ei todellisesta palvelusta/tuotteesta) ☐ muu, mikä: _____?
n3. Kuka oli tekijä?	☐ yksityishenkilöasiakas ☐ yritysasiakas ☐ palveluntuottaja tai alihankkija ☐ muu taho, mikä: _____
n4. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
n5. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
n6. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
n7. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ haluttiin suojella tekijän mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

O. Vastasitte (d11), että toimipaikan työntekijään on kohdistunut ryöstö tai ryöstön yritys työaikana tai työtehtävien yhteydessä.

o1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä ryöstöstä tai ryöstön yrityksestä.	
o2. Saatiinko silloin ryöstetty omaisuus takaisin kokonaan tai osin?	☐ ei lainkaan ☐ osin ☐ kokonaan ☐ eos
o3. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti. Laskekaan yhteen vahingoitetun ja menetetyt omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
o4. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
o5. Käyttikö tekijä jotakin asetta tai välinettä?	☐ kyllä ☐ ei → o7 ☐ eos → o7
o6. Mitä välinettä käytti?	Kirjoita väline/välineet
o7. Oliko tekijä:	☐ mies ☐ nainen [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
o8. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
o9. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

P. Vastasitte (d12), että toimipaikan työntekijään on kohdistunut fyysistä väkivaltaa tai uhkailua työaikana tai työtehtävien yhteydessä.

p1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikan työntekijään kohdistui väkivaltaa tai uhkailua.	
p2. Oliko tuolloin väkivallan tekijöitä yksi vai useampia?	☐ yksi ☐ useampia ☐ eos
p3. Jäikö tapaus uhkailun asteelle, vai kävikö tekijä/tekijät käsiksi uhriin?	☐ jäi uhkailuksi ☐ kävi käsiksi ☐ eos
p4. Käyttikö tekijä/ joku tekijöistä jotakin asetta tai välinettä?	☐ ei → p6 ☐ kyllä ☐ eos → p6
p5. Mitä välinettä käytti?	Kirjoita väline/välineet
p6. Jos tapauksessa käytiin käsiksi työntekijään, saiko hän fyysisen vamman, vähintään ruhjeen, mustelman tai haavan? [kirjaa, älä luettele]	☐ ei ☐ sai ☐ eos ☐ kuoli → p9 [☐ tapaus jäi uhkailuksi]
p7. Joutuiko väkivallan tai uhkan kohteeksi joutunut työntekijä olemaan tapauksen vuoksi poissa töistä?	☐ ei → p9 ☐ joutui ☐ eos → p9
p8. Kuinka kauan? Kirjaa päivissä / tunteissa (jos alle päivän)	
p9. Tekijä oli / tekijät olivat:	☐ asiakas ☐ toimipaikan toinen työntekijä ☐ muu henkilö _____ ☐ tekijä jäi tuntemattomaksi ☐ eos
p10. Oliko tekijä /tekijät:	☐ mies/miehiä ☐ nainen/naisia ☐ molempia mukana ☐ eos
p11. Oliko uhri:	☐ mies ☐ nainen [☐ molempia mukana] ☐ eos
p12. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
p13. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
p14. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
p15. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ uhri ei halunnut ilmoittaa tapauksesta ☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

Q. Vastasitte (d13), että toimipaikasta on urkittu, vakoiltu, tahallisesti luovutettu tai viety mukana yrityksen salaista tietoa.

q1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikasta urkittiin, vakoiltiin, tahallisesti luovutettiin tai vietiin mukana yrityksen salaista tietoa.	
q2. Millainen teko oli kyseessä?	[Kirjaa lyhyt kuvaus]
q3. Oliko tekijä: [Multicode mahdollinen]	☐ toinen yritys → q5 ☐ tekohetkellä toimipaikan työntekijä ☐ tekohetkellä entinen työntekijä ☐ muu, kuka? _____ → q5 ☐ eos → q5
q4. Missä asemassa tekijä oli toimipaikassa?	☐ työntekijä ☐ esimiesasemassa ☐ muu, mikä? _____
q5. Saivatko ulkopuoliset tilanteessa yrityksen salaista tietoa haltuunsa?	☐ eivät ☐ kyllä ☐ eos
q6. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
q7. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
q8. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
q9. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

R. Vastasitte (d14), että toimipaikan työntekijää on yritetty lahjoa tai työntekijältä on vaadittu lahjomaa.

r1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	___ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikan työntekijää on yritetty lahjoa tai häneltä on vaadittu lahjomaa.	
r2. Oliko tapauksessa kyse lahjonnasta vai lahjoman vaatimisesta?	☐ lahjonnasta ☐ lahjoman vaatimisesta
r3. Millainen teko oli kyseessä?	[Kirjaa lyhyt kuvaus]
r4. Mikäli tästä tapauksesta aiheutui kustannuksia toimipaikalle, kuinka suuret kustannukset? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
r5. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	___ henkilötyötuntia ☐ eos
r6. Kun tällaista tapahtui viimeksi, oliko lahjoja tai lahjoman pyytäjä jokin seuraavista?	Luettele: ☐ suomalainen viranomainen → r8 ☐ suomalainen yritys → r8 ☐ ulkomainen viranomainen ☐ ulkomainen yritys [☐ eos / ei tahdo vastata] → r8
r7. Minkä maalaisesta viranomaisesta tai yrityksestä oli kyse?	Kirjaa vastaus.
r8. Tapahtuiko lahjonta:	☐ Suomessa ☐ ulkomailla, missä maassa? _____
r9. Missä asemassa henkilö, jota yritettiin lahjoa tai jolta vaadittiin lahjomaa, oli toimipaikassa?	☐ työntekijä ☐ esimiesasemassa ☐ muu, mikä? _____
e8. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
r11. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

S. Vastasitte (d15), että toimipaikasta on kiristetty tai yritetty kiristää rahaa, hyödykkeitä, tietoja tai palveluksia.

s1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	___ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikasta on kiristetty tai yritetty kiristää rahaa, hyödykkeitä, tietoja tai palveluja.	
s2. Millainen teko oli kyseessä?	[Kirjaa lyhyt kuvaus]
s3. Mikäli tästä tapauksesta aiheutui kustannuksia toimipaikalle, kuinka suuret kustannukset? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
s4. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	___ henkilötyötuntia ☐ eos
s5. Missä asemassa henkilö, jota kiristettiin tai yritettiin kiristää, oli toimipaikassa?	☐ työntekijä ☐ esimiesasemassa ☐ muu, mikä? _____
e8. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
s7. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

T. Vastasitte (d16), että toimipaikassa on havaittu haittaa tai vahinkoa tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä, tietomurroista tai aktivoituneista haittaohjelmista viimeisen 12 kuukauden aikana?

t1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	<input type="text"/> kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikassa on havaittu haittaa tai vahinkoa tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä, tietomurroista tai aktivoituneista haittaohjelmista.	
t2. Oliko kyseessä tämän toimipaikan tai yrityksen tietojärjestelmiin tahallisesti kohdistettu teko?	☐ kyllä ☐ ei → t4 ☐ eos → t4
t3. Oliko kyseessä:	☐ tiedostojen tai tiedon varastaminen ☐ tiedostojen tai tiedon tuhoaminen ☐ internetsivujen vahingoittaminen ☐ verkkopalveluiden toiminnan häiritseminen ☐ muu tarkoitus, mikä? <input type="text"/> ☐ eos
t4. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	<input type="text"/> euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
t5. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	<input type="text"/> henkilötyötuntia ☐ eos
t6. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä → hyppy seuraavaan ☐ eos → hyppy seuraavaan
t7. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: <input type="text"/> ☐ eos

U. Rikoksiin varautuminen

Onko toimipaikassa on ollut käytössä viimeisen 12 kuukauden aikana seuraavia rikoksia ehkäiseviä keinoja?

Turvallisuusjohtaminen	Kyllä	Ei
u1. Kirjallinen turvallisuussuunnitelma, joka kattaa rikostilanteet	☐	☐
u2. Säännöllinen turvallisuustilanteen ja turvallisuusriskien arviointi	☐	☐
u3. Nimetyt henkilöt vastaavat turvallisuudesta	☐	☐
Vartiointi		
Entä onko ollut käytössä viimeisen 12kk aikana:		
u4. Kulunvalvonta	☐	☐
u5. Tunnisteet henkilöstöllä ja vierailijoilla	☐	☐
u6. Turvallisuusalan yritykseltä ostettu vartiointi	☐	☐
u7. Yrityksen oma turvahenkilöstö kuten vahtimestarit tai myymäläetsivät	☐	☐
u8. Kameravalvonta	☐	☐
u9. Työntekijöiden satunnainen tarkastaminen työstä lähdettäessä	☐	☐
u10. Rikosilmoitinjärjestelmä eli esimerkiksi hälytysjärjestelmä	☐	☐
Omaisuuksien suojaaminen		
u11. Toimipaikan ulkoalue suojattuna aidoin ja portein	☐	☐
u12. Erityisrakenteet ikkunoissa ja ovissa	☐	☐
u13. Turvamerkittyä omaisuutta	☐	☐
u14. Hälyttimiä tai vastaavia laitteita kiinnitettynä myytäviin tuotteisiin tai muuhun omaisuuteen	☐	☐
u15. Hävikin järjestelmällinen seuranta ja tilastointi	☐	☐
u16. Rikosvahingot korvaava vakuutus	☐	☐
Tietoturvatoteutukset		
u17. Palomuuuri ja virustorjunta	☐	☐
u18. Tietojärjestelmien ohjelmistojen säännöllinen päivittäminen	☐	☐
u19. Käyttäjakohtaiset tunnukset ja salasana	☐	☐
u20. Sähköpostijärjestelmässä haittaohjelmien ja roskapostin suodatus	☐	☐
u21. Rajoitettu pääsy internetsivustoille	☐	☐
u22. Ohjelmien asentaminen rajoitettu peruskäyttäjiltä		
u23 Keskeisten tietojen ja tiedostojen säännöllinen varmuuskopiointi	☐	☐
Taustaselvitykset ja sopimukset		
u24. Työnhakijan luottotietojen tarkistaminen	☐	☐
u25. Työnhakijan turvallisuus selvitys	☐	☐
u26. Työntekijöiden huumetestit	☐	☐
u27. Yhteistyökumppaneiden ja asiakkaiden taustaselvitykset	☐	☐
u28. Salassapito- ja kilpailukieltosopimukset	☐	☐
Koulutus		
u29. Työntekijöiden turvallisuuskoulutus, joka sisältää rikostilanteisiin varautumisen	☐	☐
u30. Työntekijöiden tietoturvakoulutus	☐	☐

u 31. Onko toimipaikassa ollut viimeisen 12 kuukauden aikana käytössä **muita keskeisiä rikoksilta suojautumisen keinoja**, kuin mitä edellä mainittiin?

Ei

Kyllä → [kirjaa korkeintaan 3 ei keinoja]

V. Rikoksiin varautumisen ja rikoksilta suojautumisen kustannukset

Kuinka paljon rahaa kului seuraaviin rikollisuutta ennalta ehkäiseviin järjestelyihin toimipaikan osalta viimeksi vahvistetun tilinpäätöksen mukaan?

Arvioikaa toimipaikkakohtainen summan riippumatta siitä, mikä tahon (konserni tai toimipaikka itse) osti järjestelyyn.

v1. Kuinka paljon rahaa kului vartiointiin, turvallisuushenkilöstön ylläpitoon sekä henkilöstön turvallisuuskouluttamiseen? (vartijoiden ja turvahenkilöstön [myymäläetsivät, vahtimestarit, yövartijat, turvallisuuspäällikkö /johtaja] palkat, koulutuskustannukset)

_____ euroa. eos

v2. Entä turvatekniikan ylläpitoon ja kehittämiseen? (turvatekniset apuvälineet kuten hälytinjaerjestelmät, murtohälytys, rikosilmoitinjärjestelmä, kamerat)

_____ euroa. eos

v3. Entä ennaltaehkäiseviin tietoturvatoinenpiteisiin? (Tietoturvaohjelmat, tietoturvakoulutus)

_____ euroa. eos

X. Onko rikollisuus tai sen uhka vaikuttanut toimipaikkaan seuraavilla tavoilla viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana:

x1. Toimipaikan työntekijä on irtisanoutunut	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
x2. Toimipaikalla on ollut vaikeuksia saada työvoimaa	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
x3. toimipaikka on menettänyt asiakkaita	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
x4 toimipaikan lopettamista tai siirtämistä on harkittu	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
x5 rikoksilta suojautumiseen on lisätty resursseja?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos

Onko toimipaikka vaihtanut toimitilaa (osoitetta) viimeisen 5 vuoden aikana?	
☐ ei kertaakaan → siirry suoraan kysymykseen x9 ☐ on [jos vaihtanut useita kertoja, kysymykset x6-x9 koskevat <u>tuoreinta</u> siirtymistä]	
Vaikutti siirtymispäätökseen entisen sijainnin:	
x6. rikollisuus?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
x7. lähiympäristössä esiintynyt häiriökäyttäytyminen?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
x8. lähiympäristön epäsiisteys, esimerkiksi roskaisuus ja graffitit?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos

x9. Jos yritys, jossa työskentelette, perustaa uuden toimipaikan tai toimipaikka muuttaa sijaintiaan, missä määrin alueen rikostaso vaikuttaa uuden paikan valintaan?

ei lainkaan
 vähän
 jonkin verran
 paljon

Y. Tietoja vastaajasta.

y1. Onko vastaaja mies vai nainen?

- Mies
- Nainen

y2. Mikä on asemanne toimipaikassa? _____

y3. Entä onko säännöllinen ja pääasiallinen työpaikkanne tässä toimipaikassa?

- Kyllä
- Ei
- Eos

LIITE 2

Tutkimusaineiston toimipaikat toimialoittain

Toimiala	N	% aineiston kaupan toimipaikoista
KAUPPA		
Valintamyymälät/ tavaratalot	350	29,2
Elintarvikkeiden/ juomien/ tupakkatuotteiden erikoismyymälät	30	2,5
Vaatteiden/jalkineiden/ laukkujen erikoismyymälät	92	7,7
Tieto- ja viestintälaitteiden/ kulttuuri- ja vapaa-ajan tuotteiden erikoismyymälät	85	7,1
Kotitaloustavaroiden erikoismyymälät	165	13,8
Apteekit	58	4,8
Moottoriajoneuvojen/niiden osien myymälät/huolto	144	12,0
Huoltamot (polttoaineen myynti)	57	4,8
Muut erikoismyymälät	148	12,4
Muu vähittäiskauppa	68	5,7
Yhteensä	1197	100
TEOLLISUUS	N	% aineiston teollisuus-toimipaikoista
Elintarvikkeiden/juomien valmistus	131	10,7
Tekstiilien/ vaatteiden/ nahkatuotteiden valmistus	62	5,0
Sahatavaran/ puu-/ korkki-/ paperituotteiden valmistus	180	14,6
Kemikaalien/ lääkkeiden/ kumi- ja muovituotteiden / mineraalien valmistus	156	12,7
Metallien jalostus/ metallituotteiden valmistus	253	20,6
Tietokoneiden/ elektroniikan/ sähkölaitteiden valmistus	94	7,6
Koneiden/laitteiden/ kulkuneuvojen valmistus	158	12,8
Muu teollisuus	196	15,9
Yhteensä	1230	100

Taustamuuttujien jakauma aineistossa toimialoittain, %

Toimipaikkojen piirteet:	Kauppa (N=1197)	Teollisuus (N=1230)
Monitoimipaikkaisen yrityksen toimipaikka kyllä ei	55 45	29 71
Toimipaikalla suoraa liiketoimintaa ulkomailla ei kyllä	86 14	61 39
Toimipaikka auki asiakkaille vuorokaudessa 0–8 tuntia 9–12 tuntia 13+ tuntia	33 46 22	-
Toimipaikka auki iltaisin (klo 22–24) ei kyllä	91 9	-
Asiakasmäärä vuorokaudessa 0–50 asiakasta 51–500 asiakasta 500+ asiakasta	38 38 24	-
Toimipaikka sijaitsee ostoskeskuksessa ei kyllä	80 20	-
Toimipaikassa työntekijöitä 24h/vrk ei kyllä	-	91 9
Toimipaikka auki asiakkaille ei kyllä	-	51 49
Vierailijoiden määrä vuorokaudessa 0–1 vierailijaa 2–9 vierailijaa 10+ vierailijaa	-	26 62 12
Ympäristön piirteet:		
500m säteellä rikoksille altistavia kohteita ei yhtään 1–2 kohdetta 3+ kohdetta	19 44 37	55 35 9
200m säteellä rikoksille altistavia kohteita ei yhtään 1–2 kohdetta 3+ kohdetta	31 45 24	80 18 2
Lähiympäristössä ilmeneviä häiriökäyttäytymisen muotoja vähän jonkin verran paljon	29 42 30	71 25 3

**Venla Salmi & Martti Lehti &
Anssi Keinänen**

SUMMARY

National Research Institute
of Legal Policy

Research Report No. 254
Helsinki 2011

CRIMES AGAINST RETAIL AND MANUFACTURING PREMISES IN FINLAND

The research is based on a nationally representative survey of crime against retail and manufacturing business premises in Finland. The research was targeted at premises which had at least one employee (who could be the entrepreneur himself/herself) and which had been operating for the duration of the 12 previous months. The sample was stratified by geographical area and the number of staff on the premises. Large premises were over-sampled to ensure adequate number of respondents.

The fieldwork was carried out using CATI (computer assisted telephone interview) between March and June 2010. Prior to the interviews, preliminary information was mailed to the respondents. This material included a help-sheet questionnaire and a letter of recommendation signed by the Minister of Justice and the Minister of the Interior, as well as by the leaders of three major economic organizations. The overall response rate was 81 per cent (80 per cent for retail premises and 82 per cent for manufacturing premises). Typically, respondents were managers, persons responsible for security issues, or business owners.

The respondents were asked about sixteen types of crime. These included different kinds of theft, fraud, embezzlement, vandalism, burglary, robbery, violence against employees, industrial or commercial espionage, extortion, bribery, and electronic crime. The premises were asked which of the sixteen types of crime they had experienced in the 12 months prior to being interviewed. For each crime type, follow-up questions were asked regarding the details of the most recent crime incident. Questions about the cost of crime, reporting to the police, crime prevention measures and effects of crime (such as losing customers or employees) were also included in the survey.

Prevalence of crime against businesses. Results show that both retail and manufacturing premises experience multiple kinds of crime but that the quantity and structure of crime differ in these sectors. Retail premises were

much more likely to be crime targets than manufacturing premises; 69 per cent of retail premises and 24 per cent of manufacturing premises experienced at least one crime during the past year. Figure 1 shows last year victimization rates by sector.

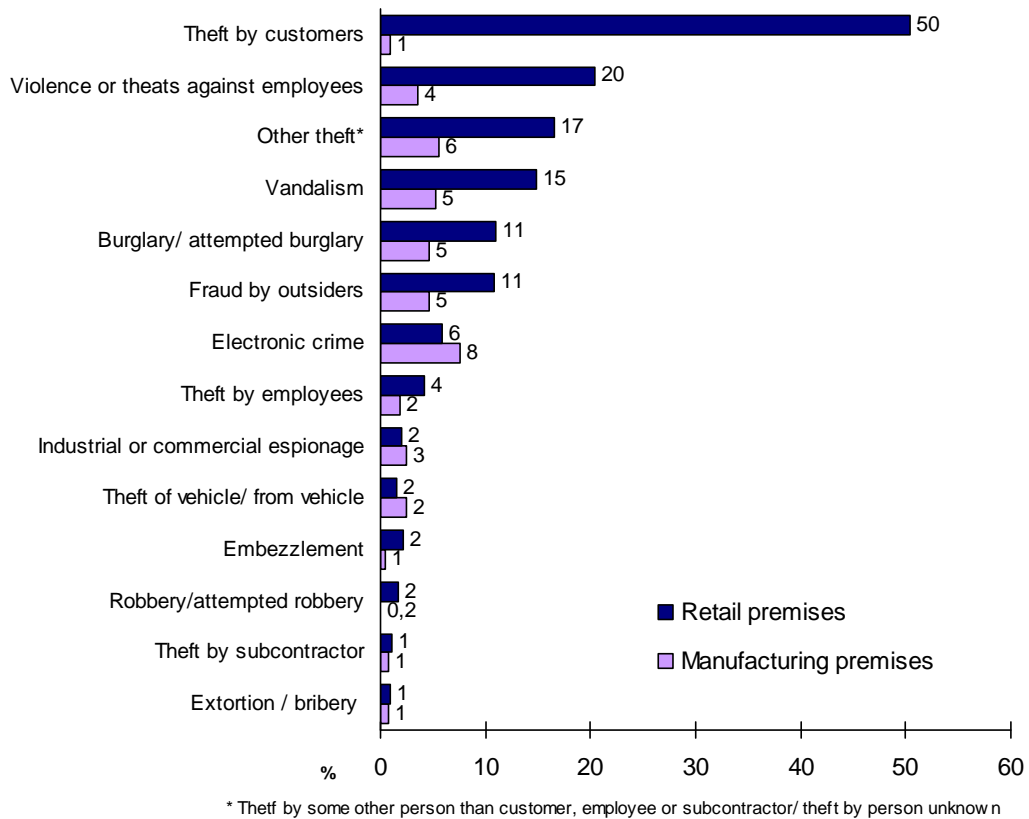

Figure 1 Last year victimization of retail and manufacturing premises, %

The most common crime suffered by retailers was theft by customers. Different kinds of theft constituted altogether 86 per cent of crimes against retailer premises. Violence or threats against employees and vandalism were relatively common in the retail sector (Figure 1). The most prevalent type of crime against manufacturing premises was electronic crime such as hacking. Different kinds of theft constituted a significant share of the crimes committed against manufacturers.

Large premises were more likely to be victims of crime compared to smaller premises. The variety of different crime types committed was also more extensive among larger premises than among smaller ones, which typically suffered few different types of crime. However, when the number of crimes experienced during the previous 12 months was counted as rates per employee, multiple victimization was seen to exist in businesses from all personnel size groups. The results indicate that some premises suffer

repeated and multiple victimization and therefore account for a high proportion of all crime incidents.

Correlates of business crime. Multivariate analyses were conducted to examine the risk factors of business victimization. The findings suggest that phenomena related to public disorder (such as drunkenness, begging, loitering youth groups, graffiti, etc.) are robustly associated with victimization risk. Long/late opening hours and a high number of customers were significantly related to the victimization risk of retailers. Regional socio-economic disadvantage was a comparatively weak correlate of business victimization risk, a finding that may reflect the socially homogeneous nature of Finnish society.

The most important crime damages that were sustained included direct financial losses such as stolen goods, damaged property, and the cost of time spent in dealing with the crimes. Few premises reported that crime and crime threats had led to losing customers or employees, or to difficulties in recruiting staff. Crime-related pressure to change the location of the premises was also rare. However, those retailers and manufactures who reported most crime victimization also suffered above-average incidence of such negative consequences of crime.

Comparative findings. In this report, the prevalence of crimes against Finnish business premises is compared with findings from other European countries. In many cases, the comparability of such surveys is weak, but in some offence types, common source in ICCS and ICBS based questionnaires provide partial comparability. In the current research, the closest comparability is with studies conducted in England and Wales. With respect to the retail sector, Finnish retail premises manifested lower levels of burglary, auto related theft, fraud, embezzlement, and property destruction than English retail premises. With regard to violence and threats against personnel, the situation was similar. The sole offence type which was more common among Finnish retail premises was shoplifting. As concerns manufacturing premises, the prevalence of crime victimization was consistently lower in Finland.